

Republika e Kosovës • Republika Kosovo • Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit • Institucija Ombudsmana • Ombudsperson Institution

---

GODIŠNJI IZVEŠTAJ 2014

Br. 14

Priština 2015

G. Kadri Veseli
Predsednik Skupštine Republike Kosova
Priština

Poštovani gospodine Predsedniče Skupštine,

Na osnovu člana 135, paragraf 1 Ustava Republike Kosovo i člana 27, paragraf 1 i 2 Zakona o Ombudsmanu, dostavljam Vam četrnaesti godišnji izveštaj Institucije Ombudsmana Republike Kosovo.

Ujedno vas molim da prihvatite i zahtev za podnošenje ovog izveštaja na plenarnoj sednici Skupštine Republike Kosovo, kao i otvaranje diskusije u vezi sa ovim izveštajem.

S poštovanjem,
Sami Kurteshi

Ombudsman Republike Kosova

Priština, 31.mart 2015.

Sadržaj

Govor Ombudsmana	11
Opšti sažetak.....	15
a. Opšti osvrt o stanju ljudskih prava i sloboda u 2014. godini.....	15
b. Struktura i sadržaj izveštaja	17
c. Umesto zaključka.....	27
Poglavlje I.....	29
d. Institucija Ombudsmana.....	29
2.29. Mandat Institucije Ombudsmana	29
1.2 Pristup Instituciji Ombudsmana.....	31
1.3 Primena međunarodnih sporazuma i instrumenata.....	32
Poglavlje II.....	35
Prvi deo - Osnovna ljudska prava i sloboda.....	35
2.1. Pravo na život.....	35
2.29.1. Posledice nedelovanja odnosno odugovlačenja na sudu	35
2.29.2. Manjkavost ili odugovlačenje istrage	36
2.1. Ljudsko dostojanstvo i lični integritet	37
2.29.3. Kršenje ljudskog dostojanstva	37
2.29.4. Lični integritet	38
2.2. Pravo na slobodu i sigurnost.....	39
2.3. Zabrana torture.....	40
2.29.5. Posete mestima gde su smeštena lica lišena slobode.....	40
2.29.6. Žalbe lica lišenih slobode.....	41
2.29.7. Uslovni otpust	41
2.29.8. Zdravstvena zaštita	42
2.29.9. Prenaseljenost.....	43
2.29.10. Institucije za mentalno zdravlje	45
2.29.11. Radna grupa za Nacionalni mehanizam za prevenciju torture (NMPT).....	47
2.4. Sloboda kretanja	48
2.29.12. Sprovođenje sporazuma o slobodi kretanja.....	49
2.29.13. Sloboda kretanja na severu Kosova	49
2.29.14. Putovanje u EU.....	51
2.5. Pravo na privatnost	52
2.29.15. Pravo na zdravu životnu sredinu i pravo na stanovanje.....	52
2.29.16. Kontrola i prisluškivanje sredstava komuniciranja	53
2.6. Pravo na brak i porodicu.....	53
2.29.17. Uloga Centara za socijalni rad.....	54
2.29.18. Problemi sa plaćanjem alimentacije	55
2.7. Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti	56
2.29.19. Održavanje kulturnog nasleđa i grobova	57
2.29.20. Informisanje javnosti i međuveraska saradnja.....	57
2.29.21. Položaj verskih zajednica na Kosovu	58
2.8. Sloboda izražavanja.....	59
2.9. Sloboda medija	60

2.10.	<i>Sloboda udruživanja</i>	61
2.11.	<i>Sloboda okupljanja</i>	63
2.29.22.	Protest studenata ispred Rektorata	63
2.29.23.	Protest bivših radnika društvenih preduzeća.....	64
2.29.24.	Protest nevladinih organizacija	64
2.29.25.	Protest Organizacije ratnih veterana.....	64
2.12.	<i>Pravo glasa</i>	66
2.29.26.	Posmatranje parlamentarnih izbora u Republici Kosovo	66
2.29.27.	Neobjavljena izborna kampanja mirna.....	66
2.29.28.	Razvoj izbora	66
2.29.29.	Konkretni slučajevi registrovanih kršenja.....	67
2.13.	<i>Pravo na imovinu</i>	69
2.29.30.	Žalbe protiv opština	69
2.29.31.	Žalbe protiv Kosovske agencije za privatizaciju.....	69
2.29.32.	Kosovska agencija za imovinu.....	72
2.29.33.	Žalbe protiv javnih kompanija i KEDS-a	74
2.14.	<i>Pravo na obrazovanje</i>	75
2.29.34.	Preduniverzitetsko obrazovanje	75
2.29.35.	Univerzitetsko obrazovanje.....	76
2.29.36.	Pravo na obrazovanje dece sa ograničenim sposobnostima.....	77
2.29.37.	Žalbe za obrazovanje dece sa ograničenim sposobnostima.....	77
2.29.38.	Slučaj ex officio protiv MONT-a.....	78
2.29.39.	Žalba predstavnika aškalijske zajednice.....	78
2.15.	<i>Pravo na rad i obavljanje profesije</i>	79
2.29.40.	Registrovane žalbe u IO	80
2.29.41.	Zaštita i bezbednost na radu	80
2.16.	<i>Pravo na uvid u javna dokumenta</i>	81
2.29.42.	Nedostaci Zakona o uvidu u javna dokumenta	81
2.29.43.	Rokovi za odgovor i kašnjenja odgovornih institucija.....	82
2.29.44.	Zaštita privatnosti i ličnih podataka.....	83
2.29.45.	Neopravdano odbijanje pristupa javnim dokumentima	83
2.29.46.	Pronalaženje dokumenata pripremljenih radova izrade Ustava	84
2.17.	<i>Odgovornost za životnu sredinu</i>	85
2.29.47.	Zagađenje vazduha	86
2.29.48.	Zagađenje vode	86
2.29.49.	Oštećenje i uništenje poljoprivrednog zemljišta i šuma.....	87
2.29.50.	Prostorno planiranje.....	87
2.29.51.	Problemi sa upravljanjem otpada	88
2.29.52.	Uticaj zagađenja životne sredine na zdravlje čoveka.....	88
Drugi deo - Diskriminacija.....		90
2.18.	<i>Jednakost pred zakonom</i>	90
2.29.53.	Primena zakona.....	90
2.29.54.	Pravo na rad i diskriminacija na osnovu godina starosti	90
2.29.55.	Osobe sa ograničenim sposobnostima (OOS).....	91
2.29.56.	Zakonska infrastruktura i njena primena u praksi.....	91
2.29.57.	Uslovi za obrazovanje OOS u javnim školama	92

2.29.58.	Ograničavanje i onemogućavanje slobodnog kretanja OOS	93
2.29.59.	Pravo na obrazovanje.....	93
2.29.60.	Posebna komora Vrhovnog suda Kosova (PKVSK).....	94
2.29.61.	Stambeno pitanje.....	95
2.19.	<i>Rodna ravnopravnost</i>	96
2.29.62.	Pravo na rad i odlučivanje	96
2.29.63.	Pravo na imovinu i nasleđivanje.....	97
2.29.64.	Žalbe u vezi sa pravom na imovinu i nasleđivanje	97
2.29.65.	Pravo na zdravstvenu zaštitu	97
2.29.66.	Nasilje u porodici.....	98
2.29.67.	Žene i devojke, žrtve seksualnog nasilja za vreme rata.....	98
2.21.	<i>Dečja prava</i>	99
2.21.1.	Kontakti deteta sa roditeljem koji se direktno ne stara o detetu	99
2.21.2.	Pravo dece na obrazovanje.....	100
2.21.3.	Nasilje i bezbednost stanje u školama	101
2.21.4.	Trgovina ljudima – deca žrtve	101
2.22.	<i>Zdravstvena i socijalna zaštita</i>	103
2.22.1.	Nekvalitetne zdravstvene usluge i sumnja na zloupotrebu	103
2.22.2.	Opšta ocena zdravstva	104
2.22.3.	Žalbe na zdravstveni sistem	104
2.22.4.	Socijalna zaštita.....	105
2.22.5.	Konkretni slučajevi u vezi sa socijalnom pomoći.....	105
2.22.6.	Stambeno pitanje.....	106
2.22.7.	Nezakonite odluke ministra MRSZ	107
2.23.	<i>Prava LGBT populacije</i>	109
2.24.	<i>Upotreba jezika</i>	110
2.24.1	Predstavljanje pritužbi u vezi sa upotrebom jezika	111
2.24.2	Upotreba jezika na centralnom i lokalnom nivou	112
2.24.3	Problem prevoda na zvaničnim jezicima	113
2.24.4	Problemi i uzroci nepoštovanja službenih jezika u javnoj administraciji.....	113
2.24.5	Problemi elektronskog informisanja javnosti u različitim jezicima u opštinama.....	114
2.24.6	Dobar primer – poboljšanje u primeni prava na upis ličnog imena	114
2.24.7	Kancelarija poverenika za jezike.....	115
2.25.	<i>Prava zajednica i njihovih pripadnika</i>	116
2.25.1.	Povratak izbeglica i raseljenih lica na Kosovo	116
2.25.2.	Bezbednosna situacija i sporadični incidenti	117
2.25.3.	Obrazovanje pripadnika manjinskih zajednica.....	119
2.25.4.	Situacija zajednica Roma, Aškalija i Egipćana	122
2.25.5.	Zastupljenost pri zapošljavanju u centralnim i lokalnim organima vlasti	123
Treći deo.....		124
2.26.	<i>Sudska zaštita prava</i>	124
2.26.1.	Opšti pregled	124
2.26.2.	Žalbe građana na sudove	125
2.26.3.	Odugovlačenje sudskih postupaka u odlučivanju u predmetima	125
2.26.4.	Zastarevanje sudskih predmeta od strane suda.....	126
2.26.5.	Ne izvršenje pravosnažnih sudskih odluka.....	126

2.26.6.	Ostali različiti slučajevi građana	127
2.26.7.	Pritužbe protiv Sudskog saveta Kosova.....	128
2.26.8.	Pritužbe radničkog sindikata u vezi sudskih taksi.....	128
2.26.9.	Odsustvo sudije u Osnovnom sudu – ogranak Gračanica.....	128
2.26.10.	Zaključci Ombudsmana vezano za sudsku zaštitu prava	129
2.27.	<i>Pravo na pravično i nepristrasno suđenje .....</i>	<i>130</i>
2.28	<i>Prava optuženog .....</i>	<i>133</i>
2.30.	<i>Pravo na pravno sredstvo .....</i>	<i>135</i>
2.30.1.	Pojedini slučajevi podneseni u IO.....	136
2.31.	<i>Odnosi Ombudsmana sa Ustavnim Sudom .....</i>	<i>137</i>
2.31.1.	Promena Zakona o Ustavnom sudu- uklanjanje ograničenja	138
2.31.2.	Upućivanje Dekreta Predsednice Ustavnom Sud.....	138
2.31.3.	Pronalaženje pripremnih radova za Ustav Republike Kosovo.....	140
2.31.4.	Neprimenjivanje odluka Ustavnog Suda.....	140
2.32.	<i>Protivzakonita istraga Ombudsmana od strane Tužilaštva .....</i>	<i>141</i>
2.32.1.	Opisivanje početka istraga – Dokazi i činjenice slučaja.....	142
2.32.2.	Pravna osnova	144
2.32.3.	Istraživanje unapređenja na poslu	144
2.32.4.	Konstatacije Institucije Ombudsmana	145
Poglavlje III		147
Saradnja i aktivnosti Institucije Ombudsmana (IO).....		147
3.1.	<i>Saradnja sa domaćim institucijama.....</i>	<i>147</i>
3.1.1.	Komentari i preporuke na nacrtu zakona i podzakonskih akata	148
3.1.2.	Saradnja sa organizacijama civilnog društva.....	150
3.2.	<i>Međunarodna saradnja.....</i>	<i>151</i>
3.2.1.	Učešće na međunarodnim sastancima.....	151
3.2.2.	Evropska saradnja.....	153
3.2.3.	Regionalna saradnja	154
3.2.4.	Saradnja sa međunarodnim organizacijama koje deluju na Kosovu.....	155
3.2.5.	Izveštavanje raznim međunarodnim mehanizmima.....	156
3.3.	<i>Komunikacija sa medijima.....</i>	<i>156</i>
3.4.	<i>Aktivnosti Grupe za dečja prava.....</i>	<i>158</i>
3.5.	<i>Aktivnosti protiv diskriminacije .....</i>	<i>163</i>
3.6.	<i>Osoblje IO-a .....</i>	<i>164</i>
3.7.	<i>Budžet IO.....</i>	<i>165</i>
3.7.1.	Finansiranje IO iz budžeta Kosova	165
3.7.2.	Konačni budžet IO i realizacija troškova za 2014.godinu.....	166
3.7.3.	Finansiranje IO iz donacija	167
3.7.4.	Zaključak	167
Poglavlje IV.....		169
Statistički pregled slučajeva podnetih u IO.....		169
4.1.	<i>Žalbe koje su proglašene neprihvatljivim od strane IO.....</i>	<i>169</i>
4.1.1.	Neprihvatljive žalbe podnete protiv sudova.....	171
4.1.2.	Neprihvatljive žalbe podnete protiv ministarstava	171
4.1.3.	Neprihvatljive žalbe podnete protiv opština	172
4.1.4.	Žalbe protiv stranih vlasti i privatnih lica	172

4.1.5.	Zaključak	172
4.2.	<i>Statistički pregled slučajeva za 2014.godinu</i>	173
4.3.	<i>Grafički pregled statistika</i>	182
e.	Skraćenice.....	187

Spisak tabela

<i>Tabela 1: Lista dokumenata na koje je IO dao komentare i preporuke .....</i>	149
<i>Tabela 2: Spisak izveštaja poslatih raznim međunarodnim institucijama .....</i>	156
<i>Tabela 3: Medijalna nastupanja Ombudsmana-a, tokom 2014.godine .....</i>	157
<i>Tabela 4: Budžetski zahtev i odobren budžet za 2014.godinu .....</i>	166
<i>Tabela 5: Potrošeni budžet za 2014 godinu .....</i>	167
<i>Tabela 6: Žalbe podnete od strane građana tokom 2014.godine .....</i>	174
<i>Tabela 7: Žalbe proglašene neprihvatljivim tokom 2014.godine .....</i>	174
<i>Tabela 8: Slučajevi otvoreni za istragu od strane IO tokom 2014.godine .....</i>	175
<i>Tabela 9: Predmet istraživanih slučajeva na osnovu prava garantovanih Ustavom Republike Kosova .....</i>	176
<i>Tabela 10: Ukupan broj zatvorenih slučajeva od strane IO tokom 2014.godine .....</i>	176
<i>Tabela 11: Individualni odgovorni autoriteti istraživanih slučajeva .....</i>	179
<i>Tabela 12: Ne uspeh ovlaštenih vlasti da odgovorne na pisma IO .....</i>	180
<i>Tabela 13: Izveštaji sa preporukama i zahtevi za privremenu meru od strane Ombudsmana .....</i>	180
<i>Tabela 14: Implementacija preporuka iz izveštaja istraživanih slučajeva od strane Ombudsmana ..</i>	181

Spisak figura

<i>Figura 1: Razmatranje žalbi podnetih Ombudsmanu tokom 2014.god. ....</i>	182
<i>Figura 2: Etnička pripadnost građana koji su se žalili Ombudsmanu tokom 2014.god. ....</i>	182
<i>Figura 3: Pol građana na osnovu žalbi koje su podnete Ombudsmanu tokom 2014.god. ....</i>	183
<i>Figura 4: Ogovorne vlasti u žalbama koje su podnete tokom 2014.god. ....</i>	183
<i>Figura 5: Etnička pripadnost građana na osnovu slučajeva otvorenih za istragu tokom 2014 god. .</i>	184
<i>Figura 6: Odgovorne vlasti u istraživanim slučajevima od strane Ombudsmana .....</i>	184
<i>Figura 7: Predmet istraživanih slučajeva na onsovu prava garantovanih Ustavom Republike Kosovo</i>	185
<i>Figura 8: Zatvoreni slučajevi tokom 2014.god. ....</i>	185
<i>Figura 9: Sprovođenje preporuka izveštaja istraženih slučajeva .....</i>	186

Govor Ombudsmana

Ustavna uloga Ombudsmana je da "nadzire i štiti prava i slobode pojedinaca od nezakonitih i neregularnih radnji javnih organa."¹ Obzirom da Ombudsman istražuje žalbe podnete od strane pojedinaca i grupa pojedinaca u svim slučajevima kada ima ovlašćenja da razmotri iste, on predstavlja poslednju nadu podnosilaca žalbi za rešavanje njihovih problema, kada oni iscrpe sva pravna sredstva koje imaju na raspolaganju.

Ova činjenica čini neophodnim da Ombudsman ostvari svoja ovlašćenja sa najvišim mogućim integritetom i odgovornošću. S jedne strane, njegova je dužnost da prenese žalbe građana vlastima, zahtevajući, čak insistirajući, na rešavanje ovih žalbi, i u izuzetnim slučajevima, da obavesti javnost o kršenju od strane pojedinih organa. Međutim, Ombudsman, kao nezavisna institucija, takođe štiti javne vlasti kada utvrdi da su žalbe i kritike protiv njih neosnovane i bez pravne zasluge.

Međutim, ma koliko je važna, Institucija Ombudsmana ne može da uradi svoj posao u službi građana bez saradnje i bez posvećenosti drugih državnih institucija, iz dva razloga.

Prvo, razmatranje i rešavanje pojedinačnih slučajeva raznih kršenja, više od rada Ombudsmana, je rad samih državnih odgovornih organa, jer su upravo vlasti one koje praktično primenjuju zakone usvojene od strane Skupštine Republike Kosova, koje u suštini predstavljaju proglašenu spremnost svih građana i svakog ponaosob, putem svog glasa.

Drugo, uprkos njegovom širokom delokrugu, Ombudsmanu nedostaju izvršna ovlašćenja i ovlašćenja sankcionisanja. Dakle, Ombudsman ne može da prisili vlasti da poštuju ljudska prava i slobode, dok same javne vlasti nisu svesne da ih poštuju. Kao posrednička institucija između građana i državnih organa, Ombudsman, sa svojim konstruktivnim preporukama, zahteva pozitivne promene samo putem moralnog autoriteta i poslušnosti. Ovu ulogu je istakla Venecijanska komisija navodeći da: "Ključ uspeha institucija ombudsmana, leži u njegovoj/noj moći da ubedi putem razuma, na osnovu zakona i pravde." ²

Iz tih razloga, posvećenost državnih organa u oblasti ljudskih prava – uključujući posebno njihovu spremnost da odgovore na zahteve za informacije i dokumente, i sprovođenje preporuka koje proizilaze iz istraga Ombudsmana – je neophodna za uspeh Institucije Ombudsmana u službi građana Republike Kosovo.

Upravo u ovoj oblasti, Ombudsman uočava da učinak državnih organa, naročito onih na višim instancama, ostaje pusta želja. Ustav Republike Kosovo jasno propisuje da "*Bilo koji drugi organ ili institucija, koja sprovodi legitimnu vlast u Republici Kosovo je dužna da odgovori na zahteve Ombudsmana i da mu/joj predstavi sva dokumenta i informacije koje su od njega zatražena u saglasnosti sa*

¹ Ustav Republike Kosovo, član 132, stav 1.

² CDL-AD 2007 020 – *Mišljenje o mogućoj reformi Institucije Ombudsmana u Kazakistanu.*

zakonom." Ali, uprkos ove jasne ustavna obaveze, Ombudsman je tokom godine u toku naišao na neuspeh, ili odbijanje od strane niz institucija da sarađuju ili da se bave legitimnim pitanjima pokrenutih od strane građana. A to nije dobar znak! Ovde se radi o najvišim državnim institucijama.

Ceo proces donošenja odluka u državnoj ili javnoj upravi, ma kako je nazvali, u principu, samo po sebi je izuzetno dug i komplikovan proces. Kosovo ne predstavlja izuzetak u tom pogledu. U mnogim slučajevima to je sizifov posao, da se u mnoštvu institucija, sa ili bez funkcionalne sličnosti, jasno identifikuju lica ovlašćena da snose zakonsku odgovornost za sprovođenje zakona, preporuka i odluka. Određivanje pravne i moralne odgovornosti u ovoj situaciji otežava još više mnoštvo pretpostavljenih institucija, pred kojima zaposleni u administraciji treba da odgovaraju za svoje radnje ili neradnje.

Upravo ovo zadnje, to jest poteškoće u određivanju pravne odgovornosti, je karakteristika zemalja u razvoju, koje još nisu stvorile administrativnu rutinu, i koje pate od upravnog nekoordiniranog i nesistemiranog mnoštva, gde je uvek gubitnik građanin. Međutim, ovaj nedostatak novih zemalja, među kojima je i Kosovo, ne može i ne sme zauvek pratiti Kosovo. Posebno, kada se ovi nedostaci identifikuju i lako ispravljaju. Mi smo prošli period detinjstva kao država. Odgovornost moramo uvesti kao ličnu i kolektivnu pravnu kategoriju, za sve radnje: pojedinačne i kolektivne, privatne i institucionalne.

Ustavna podela državne vlasti u Republici Kosovo često, da ne kažemo uvek, se pogrešno tumači od strane svih stranaka. Podela i nezavisnost ovih vlasti, u zavisnosti od snage pojedinca, tumačeno je i nastavlja da se tumači nekad kao apsolutna podela, nekad kao podela radi reda. Ni jedna ni druga nije donela rezultate. Ova podela nije cilj sam po sebi, niti apstraktna kategorija. Ova podela u osnovi ima jasan i konkretan cilj: podela vlasti bi trebalo da bude u službi građanina, suverena, u funkciji ljudskih prava i sloboda.

Jasno je da je javna uprava, bilo u centralnom ili lokalnom nivou, jedna brana koja se suočava zahtevima, žalbama, uznemirenjima i potrebama društva. Javna uprava je lice države u odnosu na društvo i pojedinca. Stoga, postoji samo jedan neposredan zahtev postavljen istoj: ona mora biti transparentna, moderna, efikasna, efektivna, prijateljska, nepartijska i odgovorna za svoje postupke u odnosu na pojedinca. U ovom smislu, vlada i njeni mehanizmi dužni su da stvore povoljne uslove i motivaciju za rad javne uprave.

Rad javne uprave treba da bude zasnovan na profesionalnoj etici zdrave i moderne administracije. Profesionalna etika moderne i odgovorne javne uprave, zasniva se na praktičnom razlogu i mudrošću u odnosu na složeno institucionalno odlučivanje. Upravo u ovom smislu, profesionalna etika javne uprave je od primarnog značaja za sve oblike državne vlasti.

Nedostatak profesionalne etike i bežanje od pravne i moralne odgovornosti, prate ogromne negativne posledice, izražene u različitim oblicima. Najnegativniji oblici delatnosti javne uprave kao što su korupcija, mito, neodgovornost, nemar ili pristrasnost bilo koje vrste, krše političku suštinu društvenog organizovanja. Ove pojave u državnoj upravi čine najveći izazov za zdravu društvenu zajednicu, čiji je ishod to da se pojedincu ne pružaju odgovarajuće usluge, ili da se isti ne proceni na osnovu univerzalnih kriterijuma transparentnosti, zakonitosti, nediskriminacije ili zasluge, već na osnovu snage i njegove sposobnosti da korumpira politički sistem.

Javna uprava sa demokratskom kulturom u pravnoj državi, ne sme trpiti politički pravni aktivizam, niti politički aktivizam sudstva. Ove krajnosti ofanzivne delatnosti odvojenih vlasti

neophodno se moraju topiti u demokratskoj kulturi institucionalne pravne interakcije, gde je granica podele demokratski legitimisana norma koja se mora uvažavati bez izuzetka.

U savremenom smislu državne uprave, gde su administrativni postupci javni procesi pokrenuti individualnim ili kolektivnim zahtevima, ista mora obezbediti sigurnost za inicijatore, garantujući ispravnost i zakonitost ovih postupaka, podvrgavajući iste sudskom preispitivanju, u slučaju potrebe. Samo takvo spajanje, gde sudsko preispitivanje postaje deo upravnog postupka kao javni proces, garantuje dodatnu ili dopunsku ulogu pravosuđa i uprave u demokratskom društvu kao normirana pravda društveno prihvatljivo i institucionalno primenljivo. Samo u takvim društvima, u kojima se sudsko razmatranje postupaka javne uprave ne shvata kao mešanje u upravnom postupku, već kao nerazdvojni deo istog, možemo govoriti o pravnoj sigurnosti, o poštovanju ljudskih prava i sloboda u upravnom postupku. Da bi se to postiglo, zahteva se ne samo izgradnja političke kulture nemešanja i uticaja u bilo kom obliku u pravosuđu i kod sudija kao pojedinaca, već i kulturne politike shvatanja da sudska podela pravde nije ništa drugo, već nastavak delovanja državne uprave. Ovo je odgovornost koja se zahteva od nas danas, sutra, i u budućnosti i iz Evrope, čiji deo nastojimo da budemo. Ovo je i zahtev ESLJP, ukoliko želimo da budemo deo institucionalne pravde Evrope.

Stoga, glavna poruka ovog Izveštaja je da Ombudsman zahteva obavezno da svi javni organi i organizacije koje vrše javna ovlašćenja u Republici Kosovo odazovu zahtevima i da uzimaju u obzir nalaze i preporuke Ombudsmana, bilo u ovom izveštaju, bilo u drugim godišnjim ili posebnim izveštajima.

Institucija Ombudsmana i dalje nastavlja da ostane privržena principima demokratije i vladavine prava, nastojeći da ostane verna najvišem pravnom standardu, na osnovu koga procenjuje i učinak drugih institucija. Ovo je oblik međuinstitucionalne saradnje propisan ustavom i zakonom, između Ombudmana i drugih javnih organa.

U suprotnom, ne samo Ombudsman, već čitavi sistem je nemoćan ukoliko zataji veza međuinstitucionalne saradnje i uvažavanje zakona.

Opšti sažetak

a. Opšti osvrt o stanju ljudskih prava i sloboda u 2014. godini

Putem ovog izveštaja, u skladu sa godišnjom tradicijom utvrđenom Ustavom, Ombudsman obaveštava Skupštinu Republike Kosovo, neposredne predstavnike naroda, o stanju poštovanja, zaštite i unapređenja ljudskih prava i sloboda tokom prethodne godine i daje nadležnim institucijama preporuke za poboljšanje stanja, tokom godine i u narednim godinama.

Godišnji izveštaj Ombudsmana nudi dobru priliku svim državnim institucijama, da se podsete da je "Republika Kosovo država njenih državljana" i „da vrši svoja ovlašćenja na poštovanju prava i sloboda svojih građana i svih lica unutar njenih granica” (Ustav, član 1, stav 2). Drugim rečima, poštovanje ljudskih prava, između ostalog, nije jednostavno samo cilj, koji se može žrtvovati ili ignorisani naspram običnih interesa dnevne politike. Poštovanje ljudskih prava i sloboda u skladu sa Ustavom, predstavlja sam temelj - temelj naše države.

Ukoliko određena država ne stoji čvrsto na temeljima na kojima je izgrađena, takva država je u teškom stanju. Na kraju godine Ombudsman je ustanovio, da država Kosovo nije bila uspešna, što se tiče poštovanja ljudskih prava i sloboda, u tri stuba demokratskog upravljanja: zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj vlast. Ovaj izveštaj, koji predstavlja pregled celokupnog rada Institucije Ombudsmana (IO) tokom 2014.godine, pruža detaljne dokaze o ovoj tvrdnji.

Naravno, nijedna zemlja nije savršena, čak i najdemokratskije države mogu ponekad da greše u oblasti ljudskih prava. U ovim zemljama, ukoliko su slučajevi neispunjenja ustavnih i zakonskih obaveza zaista retki, mali broj crnih tačkica ne remeti nikako njihovu jasnu i iskrenu posvećenost i spremnost da štite, poštuju i promovišu ljudska prava na što efikasniji način.

Stanje u državi Kosovo, nažalost, sasvim je suprotno. Kao što se jasno dokazuje u ovom izveštaju, u Republici Kosovo retki su slučajevi u kojima državne institucije preduzimaju mere za ispunjenje svojih obaveza u pogledu ljudskih prava, dok uzastopni neuspesi, u ovom pogledu, se kao stotine malih pločica spajaju i formiraju jedan beskrajni mozaik institucionalnog zanemarivanja i neodgovornosti. Glavni cilj ovog izveštaja je da pred javnost iznese, bez ikakvih rezervi ili veštačkog ublažavanja, teško stanje ljudskih prava na Kosovu. Ovakvo stanje se ne može primetiti, analizirajući svaki neuspeh izolovano od ostalih, već postaje jasno i nepobitno samo kada posmatramo sve neuspehe zajedno, gde se uočavaju ponovljeni primeri raznih kršenja, vršenih od strane niza državnih institucija u vezi sa širokim spektrom ljudskih prava i sloboda.

U zakonodavnoj oblasti, ovaj izveštaj iznosi primere neuspeha Skupštine Republike Kosovo da razmotri preporuke Ombudsmana za usvajanje novih zakona ili izmenu postojećih zakona, koji utiču na ljudska prava i slobode. Ovi neuspesi Skupštine u oblasti ljudskih prava, pojačavaju zabrinutost usled činjenice, da se prošle godine godišnji izveštaj Ombudsmana nije raspravljao na plenarnoj sednici. Neuspeh predstavlja i odugovlačenje izbora novog Ombudsmana od juna meseca 2014.godine. Naravno, potrebno je naglasiti posvećenost Parlamentarne komisije za ljudska prava u saradnji sa IO, u protekle dve godine.

Ne može a da se ne pomene činjenica da su svi ovi neuspesi usko povezani sa još jednim neuspehom: neuspeh politike nakon izbora održanog juna 2014. godine da konstituiše novi saziv Skupštine. Ovaj izveštaj pokazuje da šestomesečni politički grč nije jednostavno bio smešna farsa, koja je dokazala neuspeh politike i sudstva. Politički grč je bio težak udarac i za ljudska prava i slobode, ostavljajući, šest meseci, nerazmatranim niz predloženih zakonskih reformi i preporuka Ombudsmana, koje se u nekim slučajevima ponovljaju godinama. Posle neuspele zakonodavne godine, Ombudsman očekuje da će se predložene reforme i preporuke, date u okviru različitih tema u ovom izveštaju, razmotriti i bez odlaganja primeniti od strane novog saziva Skupštine.

Još teži neuspeh tokom 2014. godine, bio je neuspeh izvršne vlasti, kako na centralnom tako i opštinskom nivou. Podaci u ovom izveštaju dokazuju da, tokom 2014. godine kao i prethodnih godina, odbijanje ili poptuni neuspeh da se odgovori na zahteve i preporuke Ombudsmana, nastavlja da bude rasprostranjena hronična bolest među najvišim državnim organima, uključujući Predsednicu, bivšeg Premijera, aktuelnog Premijera i razne ministre nove i stare vlade. Neuspeh ili odbijanje saradnje sa Ombudsmanom predstavlja neposredno kršenje Ustava Republike Kosova, koji jasno definiše da: "Bilo koji drugi organ ili institucija, koja sprovodi legitimnu vlast u Republici Kosovo, dužna je da odgovori na zahteve Ombudsmana i da mu/joj predstavi sva dokumenta i informacije koje su zatražene u saglasnosti sa zakonom" (član 132, tačka 3). Štaviše, u skladu sa Zakonom o Ombudsmanu, neuspeh ili odbijanje da se odgovori "smatra se ometanjem rada". Na osnovu ovog standarda, broj istraga Ombudsmana koje su ometane od strane najviših izvršnih organa u Republici Kosovo, neobjašnjiv je za jedno demokratsko društvo.

Činjenica da Predsednica Republike "vrh države koji predstavlja jedinstvo građana Republike Kosovo", (Ustav, član 83), odbija da saraduje sa Ombudsmanom, je vrlo uznemiravajuća.

Jednako je razočaravajuća i neuspela saradnja sa aktuelnim premijerom i njegovim podređenim. Ali ostaje da se vidi koliko je realno bilo njegovo obećanje u konstitutivnom govoru koji je održao u svojstvu kandidata za premijera, g. Mustafa je sam obećao da će „Vlada postaviti ljudska prava visoko u svojoj političkoj agendi" i da "će obezbediti da se preporuke Ombudsmana adekvatno adresiraju." Uzimajući u obzir neuspeh, još na početku osnivanja vlade, da saraduje sa Ombudsmanom, ostaje da se vidi koliko su pouzdana njegova obećanja. Ipak Ombudsman se nada boljoj saradnji u budućnosti, kako od strane Predsednice, tako i od strane Premijera i Vlade Republike Kosovo, shodno njihovim ustavnim i pravnim obavezama.

Stanje u pravosuđu, što se tiče ljudskih prava, takođe nastavlja da bude izuzetno uznemiravajuće i bez nade da se poboljša i pretvara se od zaštitnika u kršioca ljudskih prava i sloboda, rezultirajući gubitkom poverenja građana u sistem pravde i vladavinu prava. Brojni problemi u pravosuđu Republike Kosova obuhvataju nefunkcionisanje sudske vlasti u celoj zemlji; odugovlačenje odlučivanja u građanskim i krivičnim predmetima; broj nerešenih predmeta iz ranijih godina; nizak stepen izvršenja sudskih odluka; zastara sudskih predmeta; odluke i postupci protiv sudija zbog korupcije; nesprovođenje, u praksi, normi Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKZLJP) i ne tumačenje sudskih odluka u skladu sa odlukama Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP).

Pored ovih neuspeha sudstva, koji su dokazani u prethodnim godinama, tokom 2014. godine, videli smo ogroman neuspeh Ustavnog Suda Kosova (USK) u tretiranju predmeta podnetog od strane Ombudsmana protiv Dekreta predsednice Jahjaga, za produženje mandata trojici međunarodnih sudija USK. Rešenje USK u ovom događaju, bez obzira što je njegova pravna

valjanost sada osporena, zbog sumnje da je falsifikovan službeni dokument - ne ispunjava ni minimalne intelektualne, pravne i stručne standarde. Ovo je novi i veoma zabrinjavajući razvoj u 2014. godini, u vezi Suda koji je "konačna vlast u Republici Kosovo za tumačenje Ustava" (član 112, stav. 1), obuhvatajući tumačenje odredbi drugog poglavlja Ustava, koji se odnosi na prava i osnovne slobode.

Svi navedeni objektivni i subjektivni nedostaci pravosuđa i sudija doveli su do toga, da ljudi potpuno izgube poverenje u institucionalnu pravdu - pravosuđe i uzimaju pravdu u svoje ruke, rešavajući sporove van sudskog sistema, često upotrebljavajući nasilje. Na ovaj način, često se dešavalo da smo imali prelazak iz građanskih u krivične sporove. O ovim slučajevima izneli smo konkretne dokaze u ovom izveštaju. Nezavisnost pravosuđa od izvršne i zakonodavne vlasti, u duhu Ustava, je neophodna i hitna. Shodno tome, podizanje odgovornosti sudija na najviši nivo, bez pardona za objektivne propuste i profesionalnu neodgovornost je neizbežan imperativ.

b. Struktura i sadržaj izveštaja

Ovaj izveštaj je podeljen u četiri poglavlja. Prvo poglavlje obuhvata pregled nadležnosti, odgovornosti i mandat IO. Takođe, prvo poglavlje ponavlja preporuku da se Ustav izmeni, kako bi uključio još tri međunarodna instrumenta, koji bi bili neposredno primenjivi u Republici Kosovo i to: Konvencija za ekonomska, socijalna i kulturna prava OUN, Evropska socijalna povelja, i Konvencija o pravima lica sa ograničenim sposobnostima. Preporuka za prva dva instrumenta, ponavlja se godinama od strane Ombudsmana i do sada je potpuno ignorisana od strane nadležnih organa za izmenu Ustava, uključujući i Skupštinu.

Drugo poglavlje pruža detaljan izveštaj o radu Ombudsmana, u vezi svih prava i osnovnih sloboda utvrđenih Ustavom. Poglavlje je podeljeno na tri dela. Prvi deo se usredsređuje na prava i osnovne slobode, dok drugi i treći deo tretiraju prava koja se posebno odnose na zaštitu tih prava, odnosno na jednaku zaštitu prava i prava koja se odnose na sudsku zaštitu.

Prvi deo drugog poglavlja počinje **sa pravom na život**, čije nepoštovanje jasno dokazuje nedostatke pravosuđa na Kosovu i posledice, koje su, usled ovih nedostataka, ponekad i teške. Tokom 2014.godine, Ombudsman je primio određeni broj žalbi, obuhvatajući i jedan slučaj u kome je kao posledica dvanestogodišnjeg odugovlačenja sudspog postupka, došlo do svađe između stranaka, koja je rezultirala gubljenjem života jedne osobe i ozbiljnim povredama drugih lica. Takođe, posebno uznemirenje za Ombudsmana predstavljaju odugovlačenja u istrazi krivičnih predmeta i nedostatak efikasne i uspešne istrage, i odugovlačenja veštačenja za predstavljene slučajeve, u vezi sa kršenjem prava na život.

Institucija Ombudsmana je tokom izveštajnog perioda primila i tretirala razne žalbe o kršenjima koja se tiču **ljudskog dostojanstva**. Ombudsman je tokom 2014.godine primetio da je najrasprostranjeni oblik kršenja ljudskog dostojanstva tretman zaposlenih u privatnom sektoru na Kosovu, koje u ekstremnim slučajevima poprima karakteristike porobljavanja. Još više zabrinjava činjenica, da su neki od flagrantnih kršioca prava privatne osiguravajuće kompanije i kompanije za održavanje higijene, koje posluju po državnim institucijama.

Takođe, Ombudsman smatra da siromaštvo, u kome živi značajan broj porodica na Kosovu, (sa preko 10% ljudi u ekstremnom siromaštvu), predstavlja kršenje njihovog dostojanstva. Takođe treba napomenut, da statistike IO pokazuju da su najugroženije kategorije

stanovništva one najsiromašnije, obično i najčešće i potencijalne žrtve povrede ljudskog dostojanstva i integriteta, kao što su: penzioneri, osobe sa ograničenim sposobnostima, pojedinci i porodice u teškom ekonomskom i socijalnom stanju i siromaštvu, deca, žene i pripadnici manjinskih zajednica, kao što su aškalije, romi i egipćani.

Što se tiče **prava na slobodu i bezbednost**, najveće uznemirenje predstavljaju sudske odluke o pritvoru, koji ponekad traje godinama, zbog nezakonitog odugovlačenja postupaka do donošenja konačne odluke. Ombudsman ponavlja da je efikasno upravljanje sistemom pravde dužnost i odgovornost nadležnih organa, što bi obezbedilo da trajanje pritvora optuženog lica ne prelazi rokove.

U oblasti **zabrane torture, surovog, neljudskog, okrutnog ili ponižavajućeg postupanja**, Ombudsman je i tokom 2014.godine, obavio redovne mesečne posete svim kazneno-popravnim centrima, kao i mesta u kojima je sloboda kretanja ograničena. Posete su obuhvatile i institucije mentalnog zdravlja i socijalne zaštite, kao i Centar za azil. Većina primljenih žalbi usmerena je prvenstveno protiv sudskih odluka, Veća za uslovno puštanje (VUP), zdravstvenog tretiranja, otpusta tokom vikenda, premeštajima i izručenjima itd.

Ombudsman uočava da prenaseljenost zatvora i nedostatak adekvatnog zdravstvenog tretmana ostaju ozbiljni problemi u mestima u kojima je sloboda kretanja ograničena. Iako je otvaranje novih zatvora dovelo do rasterećenja drugih kazneno-popravnih centara od prenaseljenosti, renoviranje mnogih popravnih centara kao i ne završetak radova, učinili su da prenaseljenost ovih mesta zabrinjava i tokom ovog izveštajnog perioda.

Takođe, uprkos posvećenosti Evropske unije (EU) i lokalnih institucija da se poboljša zdravstvena zaštita zatvorenika, IO je tokom 2014.godine nastavio da prima žalbe neadekvatnog zdravstvenog tretiranja u kazneno-popravnim ustanovama, zbog nedostatka lekova i drugih pitanja koja su povezana sa zdravstvom. Takođe, primećeno je da se institucije za mentalno zdravlje i dalje suočavaju sa nedostatkom stručnog osoblja, kao i nedostatkom obuke za iste, iako je bilo poboljšanja u infrastrukturi uopšte. Ključni korak u ovom pravcu je usvajanje Nacrta zakona o mentalnom zdravlju. Konačno, u martu ove godine, Vlada je usvojila ovaj nacrt zakona, i Ombudsman poziva Skupštinu da što pre usvoji isti.

Uopšteno, Vlada je poštovala **slobodu kretanja** tokom 2014.godine, ali tenzije, sporadični incidenti, provokacije i zastrašivanja su i tokom ovog izveštajnog perioda, ograničavali slobodu kretanja građana Kosova u nekim delovima zemlje i Ombudsman zahteva stalno angažovanje nadležnih institucija u rešavanju ovih problema. Sloboda kretanja u severnom delu Kosova i dalje je ograničena.

Što se tiče **prava na privatnost**, Ombudsman je tokom izveštajnog perioda primio veliki broj žalbi građana i pokrenuo je slučajeve po službenoj dužnosti. Ove žalbe se odnose na javni i privatni sektor.

Kontinuirani neuspeh Skupštine da usvoji Nacrt zakona za regulisanje pitanja telekomunikacijskog i elektronskog prisluškivanja nastavlja se i tokom 2014.godine, kao i u prethodnim godinama, uglavnom zbog nedostatka volje Skupštine da putem ovog zakona pruži odgovarajuću zaštitu pravu na privatnost. Skupština je trenutno u toku razmatranja najnovijeg nacrt zakona o ovoj temi. Ombudsman poziva Skupštinu da postupa što brže.

Što se tiče **prava na brak i porodicu**, slučajeви podneti Ombudsmanu i tokom 2014.godine, dokazuju da je ostvarivanje ovog prava daleko od željenog. Ombudsman je, tokom izveštajnog perioda, primio priličan broj žalbi, koje dokazuju ponavljanje skoro istih problema

kao u prethodnom periodu. Ovi problemi se odnose, pre svega, na odugovlačenje postupka za razvod, ne izvršenje odluka o plaćanju alimentacije, ne realizaciji redovnih kontakata razvedenih roditelja sa decom, kao i odugovlačenje sudskih postupka za odlučivanje u vezi prava na starateljstvo. Stoga, nepoštovanje prava na brak i porodicu još jednom dokazuje teške posledice skoro potpunog neuspeha sudstva na Kosovu.

Pitanje **slobode veroispovesti, uverenja i savesti** pruža dodatne dokaze o zanemarivanju od strane države, tokom 2014.godine. Ovog puta imamo neuspeh Skupštine da usvoji nacrt zakona za izmenu Zakon o verskim slobodama. Ombudsman smatra da sloboda veroispovesti, uverenja i savesti ne može adekvatno biti zaštićena bez usvajanja novog zakona. Potrebu za rešavanje ovog pitanja Ombudsman je istakao u godišnjim izveštajima za 2012. i 2013.godinu. Činjenica da Skupština još nije usvojila novi nacrt zakona pokazuje još jednom neodgovornost u vezi pitanja ljudskih prava.

Tokom 2014. godine, Ombudsmanu nije podneta ni jedna žalba koja se odnosi na **slobodu izražavanja**, ali to nije sprečilo Ombudsmana da prati poštovanje slobode izražavanja. Sa posebnom pažnjom praćeni su slučajevi o kojima se javno izveštavalo o kršenju slobode izražavanja i upotrebi jezika. Obzirom da su mediji u funkciji ostvarivanja slobode izražavanja, isti se smatraju suštinskim izvorom informacija, kao i platforme elektronskih medija preko kojih se već razvija interaktivna komunikacija, uključujući ovde i društvene mreže.

U oblasti **slobode medija**, Ombudsman smatra da je izuzetno uznemirujuća činjenica da je tokom 2014.godine izveštavano o nizu pretnji i pokušaja vršenja pritisaka na novinare na Kosovu. U oktobru, unutar zgrade medija u kome radi, tokom obavljanja svoje dužnosti, napadnut je jedan novinar i tom prilikom njegov život je bio ugrožen. U septembru, pretnje novinarima elektronskih portala ali i štampanih, zatim zastrašivanje novinara od strane samih vlasnika medija u kojima rade, smatraju se takođe ozbiljnim i neprihvatljivim. Kao ozbiljno kršenje slobode medija na Kosovu, smatraju se i pristisci od strane zvaničnika misije EULEX na Kosovu protiv novinara dnevnog lista "Koha Ditore", sa ciljem da se spreči izveštavanje o sumnjama da su zvaničnici EULEX-a umešani u korupciju.

Takođe, Ombudsmana i dalje uznemirava nepoštovanje Zakona o radu, posebno ugovori o radu novinara u medijima i slobodi sindikalnog organizovanja, posebno u Radio Televiziji Kosova (RTK), koja se kao javna institucija finansira od strane poreskih obveznika. Ovo predstavlja direktan pritisak na rad novinara i zahteva pažnju nadležnih institucija u cilju stvaranja povoljnijeg ambijenta za kvalitetno novinarstvo u funkciji pravog i tačnog informisanja.

Što se tiče **slobode udruživanja**, Ombudsman pozdravlja usvajanje deklaracije o partnerstvu između Skupštine i civilnog društva, čiji je cilj da olakša učešće organizacija civilnog društva u procesu izrade nacrta zakona i nadgledanju njegovog sprovođenja, kao i pružanju podrške Skupštini Kosova u razvoju sektora civilnog društva na Kosovu. Takođe, usvajanje Administrativnog uputstva za funkcionisanje i organizaciju nevladinih organizacija od strane Vlade Kosova, u septembru 2014.godine, predstavlja pozitivan korak. Ovo uputstvo određuje pravila i procedure za upis, ažuriranje podataka u Javnom registru, gašenje i ispis nevladinih organizacija (NVO) iz Registra NVO.

Međutim, uprkos ovim pozitivnim događanjima, Ombudsman je tokom 2014.godine, primio nekoliko žalbi koje se odnose na povredu ostvarivanja ovog prava. Tokom razmatranja jedne od tih žalbi, Ombudsman je od Ministarstva javne uprave (MJU) tražio informacije koje su bile neophodne za istragu u vezi žalbe. Zahtev za informacije upućen je MJU septembra

2014.godine. Do danas Ombudsman nije dobio nikakav odgovor, što ukazuje da vladini zvaničnici i dalje zanemaruju rad Ombudsmana.

Takođe, Ombudsman je tokom 2014.godine, primio nekoliko žalbi od predstavnika organizacija sindikata radnika, koje se odnose na povredu prava na sindikalno organizovanje, deo slobode udruživanja. Iz tog razloga, septembra meseca 2014.godine, Ombudsman je dao izjavu za medije, putem koje je pozvao pojedine institucije da prestanu sa takvim radnjama.

Što se tiče **slobode okupljanja**, tokom 2014. godine, isto kao i prethodnih godina, bilo je organizovanja niza javnih okupljanja i raznih protesta od strane građana, studenata, civilnog društva i raznih interesnih grupa. Ova okupljanja i protesti su organizovani u različitim gradovima Kosova, u većini slučajeva isti su organizovani na javnim mestima i pred određenim institucijama. U okviru svog mandata, IO je pažljivo pratio ova okupljanja i iznosi svoju procenu u ovom izveštaju

Takođe, u ovom izveštaju, kao i u godišnjim izveštajima za 2012. i 2013. godinu, Ombudsman ponavlja zahtev za izmenu jednog dela Zakona o javnom okupljanju, u cilju usaglašavanja istog sa međunarodnim standardima ljudskih prava. Ova preporuka, kao i mnoge druge preporuke, godinama je ignorisana od strane Skupštine.

Što se tiče **prava glasa**, prevremeni parlamentarni izbori od 8.juna 2014.godine, uopšte su bili dobro organizovani, uprkos nekim propustima, uglavnom tehničke prirode, koji nisu uticali na tok procesa glasanja. Uopšte, dan glasanja je prošao mirno i bez incidenata. Može se reći da su ovo bili najbolji izbori održani do sada u Republici Kosovo.

Pravo na imovinu je bilo predmet 90 žalbi podnetih Ombudsmanu tokom 2014.godine, što pokazuje da institucionalni aparat za rešavanje imovinskih pitanja nije adekvatan i da se suočava sa nizom složenih i osetljivih problema. Žalbe su podnete protiv sudova svih instanci, uključujući i Posebnu komoru Vrhovnog suda Kosova (PKVSK), protiv opština, protiv Kosovske agencije za privatizaciju, protiv Kosovske agencije za imovinu, protiv javnih preduzeća, javnih tužilaštva i protiv Policije Kosova. U cilju rešavanja problema u ovoj oblasti, Ombudsman u ovom izveštaju daje niz preporuka, koje su upućene nadležnim institucijama.

Tokom 2014. godine, Ombudsman je imao udvostručen broj žalbi koje se tiču **prava na obrazovanje**. Ove žalbe su usmerene protiv širokog spektra državnih institucija: Univerziteta u Prištini (UP) "Hasan Priština", Opštinskih direkcija za obrazovanje (ODO), opština, Ministarstva za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT), rektora UP "Hasan Priština", Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP), Studentskog centra u Prištini i Pedagoškog fakulteta u Đakovici.

Na osnovu primljenih žalbi, Ombudsman smatra da najviše uznemirava činjenica, da tokom 2014.godine kao i prethodnih godina, nisu umanjene ozbiljne prepreke za osobe sa ograničenim sposobnostima. Podrška i poboljšanje uslova za ove učenike, kao i stvaranje uslova za integraciju dece sa ograničenim sposobnostima u redovni obrazovni sistem treba da bude prioritet MONT-a i opština.

Vredi napomenuti i slučaj koji je krajem 2014. godine, po službenoj dužnosti pokrenuo Ombudsman, u vezi odluke bivšeg ministra MONT, Ram Buje /Ramë Buja/ za upis dece kategorija proizašlih iz rata OVK na UP. Na osnovu osnovane sumnje da je ova odluka bila nezakonita i protivustavna, kao i činjenice da bi izvršenje ove odluke moglo da nanese nepopravljivu štetu sadašnjim studentima UP, Ombudsman je tražio neposrednu suspenziju odluke, dostavljajući ovaj zahtev prvenstveno bivšem premijeru, g.Taçiju /Thaçi/ i bivšem

ministru MONT-a, a zatim i premijeru g.Mustafi /Mustafa/, i trenutnom ministru MONT-a g.Arsimu Bajramiju /Arsim Bajrami/. Ovi zvaničnici su potpuno ignorisali preporuke Ombudsmana, potvrđujući time još jednom ekstremnu neodgovornost najviših organa izvršne vlasti u pogledu poštovanja ljudskih prava.

Tokom izvještajne godine, Ombudsman je primetio niz raznih povreda **zakona o radu i obavljanja profesije**. Tokom ovog perioda, Ombudsman smatra da u javnom sektoru, a posebno u privatnom sektoru ima raznih povreda prava iz radnog odnosa, kao što su: povreda procedura prilikom zapošljavanja, nezakonitog prestanka radnog odnosa i kršenja u vezi trajanja radnog vremena, naknade za prekovremeni rad, negiranje prava na godišnji odmor i porodiljsko odsustvo, neostvarivanja prava na zaradu i diskriminacija.

Konačno, iako su zaštita i bezbednost na radnom mestu garantovane važećim zakonima, tokom izveštajnog perioda navedeni su slučajevi smrti radnika i povrede radnika na radnom mestu. Za Ombudsmana posebno zabrinjava nedostatak istraga slučajeva od strane Inspekcije rada i istražnih organa, nekažnjavanje poslodavaca zbog nebezbednosti radnika i radnih mesta, kao i ne naknađivanja štete žrtvama i njihovim porodicama nakon događanja nesreća.

Ombudsman je takođe zabrinut što se i tokom ovog izvještajnog perioda, svaki dan mogu primetiti maloletna deca kako obavljaju različite poslove, koji štete njihovom zdravlju i dostojanstvu.

U pogledu **prava na uvid u javna dokumenta** na osnovu ukupnog broja žalbi upućenih Ombudsmanu tokom 2014.godine, primećuje se blago povećanje u odnosu na broj žalbi u prethodnoj godini. Ombudsman smatra ozbiljnim nedostatkom činjenicu da Zakon o uvidu u javna dokumenta (ZUJD), iako daje Ombudsmanu nadležnost nad žalbama o kršenju ovog zakona, ne određuje izričito druge javne institucije, sa izvršnom vlašću, koje mogu obavezati odgovorne institucije da poštuju i sprovode pravo na pristup javnim dokumentima. Ovo ne pruža zadovoljavajuće rešenje žaliocima, u slučajevima kada javne institucije ignorišu preporuke Ombudsmana, da stranke koje se žale dobiju tražene dokumente. Na primer, decembra meseca 2014.godine, Ombudsman je uputio izveštaj sa preporukama Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPSRR) u vezi uskraćivanja prava na pristup javnim dokumentima, konstatirajući kršenje zakona. Do danas Ombudsman nije dobio nikakav odgovor od Ministarstva.

Bez sumnje jedno od najvažnijih pitanja koje treba navesti a koje se nadovezuje na pristup javnim dokumentima, jeste zahtev Ombudsmana za pronalaženje dokumenata o pripremnim radnjama (*travaux préparatoires*) u vezi sa izradom Ustava Republike Kosova. Ovi istorijski dokumenti, od visokog pravnog značaja, bili su skriveni od javnosti i zajednice pravnika Kosova još od osnivanja Republike. Pronalaženje pripremnih radova Ombudsman ocenjuje kao najznačajnije dostignuće u oblasti pristupa javnim dokumentima.

Iako Ustav navodi **odgovornost prema životnoj sredini** u II Poglavlju o osnovnim pravima i slobodama, životna sredina i njena zaštita i dalje nisu prioriteti vladinih programa, što se dokazuje izdvajanjem skromnog budžeta. Posebno, nedostatak interesa Vlade Kosova prouzrokuje probleme u javnom zdravlju i kvalitetu života građana Republike Kosovo. Takođe, i ekološki porez prikupljen tokom registracije vozila, nije počeo da se izdvaja za oblast životne sredine. Čak i međuinstitucionalna saradnja, nadležnih organa za zaštitu životne sredine, napreduje sporo. Zbog ovog neopravdanog nemara, stalno zagađenje životne sredine, nekontrolisano urbano proširenje, izgradnja bez kriterijuma, nepoštovanje regulacionih planova i građevinskih normi, gubitak poljoprivrednog zemljišta, zagađenje vazduha i vode,

uništavanje šuma, nefunkcionalno upravljanje smećem, oštećenje i izumiranje biodiverziteta, nedostatak dovoljnih monitoring sistema, buka, nedostatak poštovanja osnovnih principa životne sredine, posebno informisanje i učešće javnosti u donošenju odluka, su problemi koji su prisutni i tokom 2014.godine.

Kao što je napred navedeno, drugi i treći deo drugog poglavlja ovog izveštaja tretiraju pitanje prava koja se odnose posebno na zaštitu osnovnih prava, odnosno na pravo na jednaku zaštitu prava i pravo na sudsku zaštitu.

Što se tiče **prava na jednakost pred zakonom**, Ombudsman prvenstveno uočava da Zakon protiv diskriminacije, uprkos tome što je po fazama prošao izmene i dopune, još nije usvojen u Skupštini Republike Kosovo. Ombudsman je preporučio izmenu ovog zakona i u prethodnim godišnjim izveštajima. Na osnovu dosadašnjeg iskustva, upravo zbog navedenih nedostataka i dalje se ne primenjuje Zakon protiv diskriminacije. Ombudsman je do sada, upoznat samo sa jednim slučajem diskriminacije koji je tretiran u sudu. Stoga, Ombudsman ponavlja svoj poziv Skupštini da reši ovo pitanje i ozbiljno se pozabavi njime, jer do sada to nije uspela da uradi.

Od 1. januara do 11. decembra 2014. godine, Ombudsman je primio 61 žalbu građana Kosova u vezi diskriminacije, u kojima se navodi da je kršeno pravo na jednakost pred zakonom. Najveći broj žalbi se odnosi na diskriminaciju u oblasti socijalne, zdravstvene i imovinske zaštite, kao i oblasti radnih odnosa.

Što se tiče **diskriminacije po osnovu starosti**, Ombudsman je kao i prethodne i ove godine registrovao slučajeve koji se odnose na sporazum koji je Ministarstvo rada i socijalne zaštite (MRSZ) sklopilo sa Energetskom korporacijom Kosova (EKK), za zapošljavanje 100 radnika, koji su uključeni u socijalnu šemu. Nakon faze testiranja i nakon obaveštavanja kandidata koji su primljeni u radni odnos, oni su od strane EKK-a, ponovo obavešteni da ne mogu početi sa radom, jer ne ispunjavaju kriterijum starosnog doba, prema sporazumu između njih i MRSZ-a.

U prethodnom godišnjem izveštaju Ombudsman je izveštavao da MRSZ nije odgovorilo na pisma Ombudsmana, u vezi ovog pitanja. S toga je 27.februara 2014.godine, Ombudsman objavio izveštaj sa preporukama za MRSZ. Uprkos njegove ustavne i pravne obaveze, MRSZ nijednom nije odgovorilo na preporuke Ombudsmana.

Što se tiče osoba sa ograničenim sposobnostima, Ombudsman je 2014.godine, kao i u prethodnim godinama, uočio niz problema koji još uvek nisu nerešeni. Vredi istaknuti dva posebna problema. Prvo u oblasti obrazovanja, fizički pristup osoba sa ograničenim sposobnostima nije zadovoljavajući u javnim školama. U Prištini, na primer, samo dve škole ispunjavaju uslove slobodnog fizičkog pristupa za školovanje dece sa ograničenim sposobnostima, dok jedna škola ispunjava iste samo delimično. Ombudsman smatra da ovaj neuspeh predstavlja ozbiljno kršenje prava osoba sa ograničenim sposobnostima.

Problem slobodnog kretanja osoba sa ograničenim sposobnostima i dalje predstavlja problem i u drugim javnim institucijama, uključujući i Univerzitetski klinički centar Kosova (UKCK). Prema informacijama dobijenim od NVO "Hendikos", bilo je slučajeva kada je lekar bio primoran da izađe u dvorište bolnice da bi pregledao pacijenta, zbog nemogućnosti pacijenta da uđe u bolnicu. Opština Priština je tražila od „Handikos-a“ spisak osoba sa ograničenim sposobnostima koje žive u stambenim zgradama, kako bi istima izgradio infrastrukturu za slobodan pristup. Što se tiče ovog problema do danas nije preduzet nijedan korak u ovom pravcu.

Što se tiče **rodne ravnopravnosti**, iako je u republici Kosovo postignut napredak u oblasti rodne ravnopravnosti, žene se kao najugroženija kategorija i dalje suočavaju sa mnogim izazovima i nejednakim tretiranjem i diskriminisanje su u mnogim aspektima. Dugogodišnje iskustvo Ombudsmana pokazuje da se žene, u većini slučajeva, žale na probleme vezane za pravo na rad, ekonomski status, zdravstvenu zaštitu, prava na nasledstvo, kao i nasilje u porodici

Ombudsman primećuje da, iako je u Skupštini Republike Kosovo zastupljenost žena, prema rodnoj kvoti 30%, u Vladi Kosova, koja je došla na vlast krajem 2014.godine, su samo dve ministarke od ukupno 21 ministarstva, što predstavlja nepovoljnu situaciju za žene. Ova činjenica pokazuje da postoji velika dominacija muškaraca u političkom procesu i procesu donošenja odluka. Iz tog razloga, Ombudsman smatra da rodna kvote treba da postoji za neko vreme kao deo zakonodavstva Kosova, dok se ne stvori kultura učešća žena na rukovodećim pozicijama.

Takođe, Ombudsman smatra da rodna ravnopravnost podrazumeva društvo u kojem žene i muškarci uživaju ista prava i iste obaveze u svim sferama života. Međutim, prava žena i dalje ostaju glavni izazov u razvoju kosovskog društva, posebno u pogledu njihovog prava na nasleđivanje imovine.

Nasilje u porodici i je dalje evidentan problem u našem društvu. Samo mali broj slučajeva nasilja u porodici prijavljuje se nadležnim organima, ali postoji percepcija da je u stvarnosti taj broj mnogo veći. Posebno u ruralnim područjima, društveni položaj žene pokazuje da je jasno potčinjena u odnosu na muškarca i da je svest društva o rodnoj ravnopravnosti veoma mala. Takođe, u većini slučajeva najčešće žrtve nasilja u porodici su deca, žene i starci.

Pored solidnog pravnog osnova za zaštitu od nasilja u porodici, neophodno je da se u Ustavu Republike Kosovo takođe uključi i konvencija Saveta Evrope o borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, tzv Istanbulska konvencija, koja je stupila na snagu u avgustu 2014.godine. Na isto poziva i Strategija za proširenje Evropske komisije.

Što se tiče žrtava seksualnog nasilja tokom rata, redak korak napred zabeležen je 2014.godine. U godišnjim izveštajima Ombudsmana za 2012. i 2013.godinu, Ombudsman je tražio da se zakonom reguliše status žrtve seksualnog nasilja tokom rata. Takođe je tražio, da ženama i devojkama, koje su žrtve rata na Kosovu, treba obezbediti pravnu i institucionalnu podršku, sa posebnim osvrtom na uklanjanje predrasuda prema njima, u cilju ponovnog vraćanja ljudskog dostojanstva ovom delu našeg društva.

Skupština Kosova je 20.marta 2014.godine usvojila Zakon o izmenama i dopunama Zakona o statusu i pravima palih boraca, vojnih invalida, veterana, pripadnika Oslobođilačke Vojske Kosova, žrtava seksualnog nasilja rata, civilnih žrtava i njihovih porodica, koji stvara pravne uslove za rehabilitaciju i nadoknadu žrtava seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu.

Što se tiče **prava deteta**, Ombudsman je tokom ove izveštajne godine primio 54 žalbe, koje su uglavnom podnete od strane roditelja. U ovim žalbama, primećuju se značajni nedostaci pravosuđa Kosova, a posledica istih jeste veliki broj žalbi protiv sudova. Ove žalbe se odnose na: odugovlačenje sudskih postupaka o starateljstvu nad decom, alimentacije, zahtev za priznavanje prava na materijalnu podršku porodicama koje imaju decu u nezi sa trajnim ograničenim sposobnostima. Takođe je bilo žalbi na ne izvršavanje pravosnažnih odluka u vezi ličnih kontakata deteta sa roditeljem i neplaćanja alimentacije, u većini slučajeva od strane oca deteta.

Obavezno treba naglasiti dva izazova za decu Kosova. Prvo, nasilje i dalje ostaje zabrinjavajuća pojava u javnim školama Kosova. Uprkos naporima MONT-a u ovoj oblasti, nije primećeno da je bilo nekog napretka. Na početku izveštajne godine, u prostorijama nekih škola došlo je do nasilnih incidenata. Dva incidenata su okončana su smrću. Drugo, uprkos postignutom napretku, prevencija trgovine decom i odgovarajuća zaštita prava dece, i dalje ostaje izazov za institucije Kosova. Institucije Kosova u slučajevima u kojima su žrtve deca, trebaju da se ozbiljno i uz veću odgovornost angažuju u zaštiti i adekvatnoj pomoći. Ovaj izveštaj daje nekoliko preporuka u ovom pogledu.

Što se tiče **prava na socijalnu i zdravstvenu zaštitu**, ova izveštajna godina se ne razlikuje mnogo, u odnosu na prethodne godine. Opšte društveno-ekonomsko stanje na Kosovu je i dalje teško. Ombudsman je tokom 2014.godine pokrenuo četiri (4) slučaja za žalbe, koje se odnose na kršenje ovog prava od strane zdravstvenih ustanova, dok ostali deo žalbi (60), se odnosi na institucije koje pružaju usluge u oblasti socijalne zaštite. Ove žalbe se uglavnom odnose na socijalnu pomoc, penzije i stambena pitanja.

Pružanje usluga od strane zdravstvenih ustanova u Republici Kosovo i tokom ove godine je manjkavo na svim nivoima (osnovnom, sekundarnom i tercijarnom nivou). Snabdevanja lekovima sa osnovne liste i dalje je nedovoljno, iz kog razloga su pacijenti prinuđeni da ih kupuju po privatnim apotekama.

Što se tiče zdravstvenog osiguranja, usvajanjem Zakona o zdravstvenom osiguranju u aprilu 2014. godine dalo je nadu građanima da će se ovako teško stanje u zdravstvu ublažiti i stvoriti savremeno zdravstvo na Kosovu. Ali po svoj prilici biće velikog kašnjenje u primeni ovog zakona, jer nisu obezbeđena finansijska sredstva i nije osnivan fond zdravstvenog osiguranja.

Ombudsman je tokom svojih istraga koje se odnose na pravo na zdravstvenu zaštitu, primetio da postoji prilično veliki broj bolesnika sa dijagnozom bolesti bez nade za izlečenjem, i ovi pacijenti, ili ostaju u neadekvatnim zdravstvenim ustanovama, ili se šalju kući, obzirom da na Kosovu nije osnovana "Palijativna medicina". Polazeći od ove činjenice, Ministarstvo zdravlja (MZ) u saradnji sa drugim nadležnim institucijama treba da pokrene pitanje osnivanja ove medicinske discipline, preko potrebne za građane Kosova.

Ombudsman je primio nekoliko žalbi koje se odnose na odluku bivšeg ministra MRSZ g. Nenada Rašića, kojom suspenduje zahteve za ostvarivanje prava, koja proizilaze iz Zakona o statusu boraca, vojnih invalida, veterana, pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, civilnih žrtava. Ombudsman je nakon pravne analize zaključio da ministru MRSZ nije delegirana nikakva nadležnost da donese bilo kakvu odluku, kojom će biti suspendovano ili ometano sprovođenje zakona. O ovoj proceni Ombudsman je obavestio bivšeg ministra Rašića, i sadašnjeg ministra MRSZ Arbana Abrašija /Arban Abrashi/. Nijedan od njih nije odgovorio na poslata pisma, koja je Ombudsman salo nekoliko puta.U ovom slučaju, ćutanje Vlade pokazuje koliko se ne uvažavaju prava onih koji su pogođeni ratom.

Prava LGBT zajednice predstavljaju redak slučaj, kada se može reći da postoji značajan napredak na Kosovu, postignut uz podršku Vlade i međunarodne zajednice, mada i dalje postoje ozbiljni problemi sa kojima se pripadnici zajednice LGBT (Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender) svakodnevno suočavaju.

Kao što smo ranije, u izveštajima Ombudsmana, skrenuli pažnju, pojava kršenja prava LGBT populacije je jedan od ključnih faktora u monitorsanju rada državnih organa u sprečavanju ovih povreda. Neophodno je da se kršenja prava LGBT zajednice naglase, kako bi se sprovele istrage i kaznili počinioci.

Sa problemom diskriminacije na osnovu pola suočavaju se i tinejdžeri. Pripadnici LGBT organizacija ukazuju na primere, kada lično nastavnici u školi maltretiraju i diskriminišu ostale po osnovi seksualne orijentacije.

U pogledu situacije **prava zajednica i njihovih pripadnika**, tokom izveštajnog perioda, ne može se govoriti o značajnom napretku. Kao i u prethodnim godišnjim izveštajima, tokom 2014.godine, manjinske zajednice na Kosovu, uprkos izuzetno povoljnog ustavnog i zakonskog okvira, koji garantuje posebna individualna i kolektivna prava, kojim se definiše i preduzimanje podržavajućih radnji na centralnom i lokalnom nivou, nema očekivanih rezultata kada je u pitanju sprovođenje ovog okvira. U stvari, svi pozitivni primeri se svode samo na pojedinačne slučajeve, a ne na stanje u celini, što se neophodno mora promeniti u budućnosti.

Kada je reč o bezbednosti i dalje ima incidenata usmerenih protiv manjinskih zajednica, uglavnom pripadnika srpske zajednice. Osim manjih, bilo je i ozbiljnih incidenata kao što su: podmetanje požara, prouzrokovanje štete, pisanje pretećih poruka po zidovima kuća i na imovini pripadnika manjinskih zajednica, uglavnom Srba, registrovan je značajan broj krađa poljoprivrednih mašina i stoke, kao i jedan oružani fizički napad. U nekim opštinama incidenti se ponavljaju.

U oblasti obrazovanja, takođe nema nekog značajnog napretka u odnosu na prethodni izveštajni period Ombudsmana. Još uvek postoje dva paralelna sistema obrazovanja, jedan po planu i programu Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije Republike Kosova i drugi u skladu sa Ministarstvom prosvete Republike Srbije.

Tokom izveštajnog perioda, treba pohvaliti činjenicu da je po prvi put dostignuta otvorena saradnja između lokalnih samouprava i obrazovnih institucija koje rade po planu i programu Srbije, što predstavlja korak napred ka budućoj punoj saradnji sa legitimnim institucijama Kosova.

Što se tiče pripadnika zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, posebno treba napomenuti da se u ovom izvještajnom periodu, kao i u svim prethodnim periodima, oni suočavaju sa teškom situacijom u pogledu društveno - ekonomskog razvoja.

Kada je reč o repatrijaciji lica iz redova Roma, Aškalija i Egipćana, njihova situacija se nije promenila u pozitivnom smislu, u poređenju sa situacijom opisanom u izveštaju Ombudsmana za 2013.godinu. Mogućnosti zapošljavanja su male, ne postoji poboljšanje, niti je razvijen bilo koji program specijalno za stručno osposobljavanje repatrijiranih osoba, ne postoji ni adekvatan obrazovni prelazni program za decu repatrijiranih osoba, pre nastavljanja redovnog školovanja.

Treći deo drugog poglavlja, ovog izvještaja, usredsređuje se na prava sudske zaštite. Tokom izvještajne godine pravosuđe Kosova, sudove i tužilaštva pratile su razne poteškoće, koje su izazvale gubitak poverenja građana u pravosudni sistem i vladavinu prava. Kao što je već pomenuto, mnogi problemi u pravosuđu Republike Kosova, uključuju disfunkciju sudstva u celoj zemlji; kašnjenja u odlučivanju u građanskim i krivičnim predmetima; broj nerešenih predmeta iz ranijih godina; niski stepen izvršenja sudskih odluka; zastarevanje sudskih predmeta; odluke i postupci protiv sudija zbog korupcije; ne sprovođenje normi EKLJPS u praksi i ne tumačenje sudskih odluka shodno ESLJP.

Ombudsman je tokom izveštajne godine primio i žalbe protiv Sudskog saveta Kosova (SSK). Posle istrage žalbi građana, u nekim slučajevima je utvrđeno da je bilo povreda ljudskih prava.

Stoga, u cilju eliminisanja tih povreda i poboljšanja zakonodavstva u oblasti ljudskih prava, Ombudsman je uputio SSK-u odgovarajuće preporuke. Dobar znak saradnje između SSK-a i Ombudsmana je da su u svim ovim slučajevima, preporuke Ombudsmana sprovedene u okviru razumnih rokova, drugačije od pokazanog zanemarivanja od strane najviših organa izvršne vlasti.

Što se tiče **prava na pravično i nepristrasno suđenje**, Ombudsman je tokom izveštajnog perioda primio 548 žalbi građana od kojih je u 180 slučajeva pokrenuta istraga, koje obuhvataju i tvrdnje o kršenju prava na redovni sudski postupak, posebno prava na suđenje u okviru razumnog roka. U svim pokrenutim slučajevima, Ombudsman je pokrenuo istragu i tražio je informacije od sudova različitih instanci, u vezi radnji koje su preduzete za zaštitu ljudskih prava. Iz odgovora koje je dobio od sudova, Ombudsman je primetio da se pravosuđe Kosova suočava sa velikim brojem nerešenih predmeta. Broj nerešenih predmeta, prema godišnjem izveštaju SSK o radu sudova za 2014.godinu, je veliki sa tendencijom porasta. Takođe, određeni broj primljenih žalbi građana, nadovezuje se na pravo na pravično suđenje i odnosi se na dužinu trajanja postupka, zbog ne funkcionisanja sudova u severnom delu Mitrovice. Ova činjenica ostaje veliki izazov u obezbeđenju vladavine prava.

Što se tiče **prava optuženog**, u prethodnim godišnjim izveštajima i posebnim izveštajima, Ombudsman je u kontinuitetu izražavao zabrinutost zbog kršenja ovog prava. Povrede ovog prava se ponavljaju i ne zabrinjavaju samo Ombudsmana, već pre svega predstavljaju ozbiljna kršenja ljudskih prava. Tokom ovog izveštajnog perioda, Ombudsman je primio sto četrdeset i osam (148) žalbi koje se odnose na kršenja ovog prava. Primljene žalbe ukazuju da produženi i neopravdani pritvor nastavlja da bude izazov za sistem krivičnog pravosuđa. U razmatranju ovih slučajeva uočeno je da odluka o pritvoru često ne sadrži odgovarajuće obrazloženje i u malom broju ili nimalo se ne koriste druge alternativne mere za okrivljene.

Pitanje koje je pokrenuto i u prethodnim izveštajima i koje još uvek zabrinjava, jeste primanje velikog broja žalbi koje se tiču nezadovoljstva u vezi pružene pravne zaštite, bilo od advokata određenih po službenoj dužnosti ili onih koje stranke same angažuju. Ombudsman smatra da treba obezbediti efikasan mehanizam pri Advokatskoj komori Kosova (AKK), kako bi se pokrenule ozbiljne istrage prema neodgovornim pravnim zastupnicima i kako bi isti bili privedeni pravdi i suočili se sa posledicama kršenje zakona.

Što se tiče **prava na pravno sredstvo**, Ombudsman je tokom 2014.godine, primio 255 žalbi. Žalbe su najčešće usmerene protiv sudskog sistema, ministarstava, opština, Policije Kosova, i javnih preduzeća. Žalbe se podnose zbog neefikasnosti pravnog leka, odnosno ne razmotranja žalbi u okviru zakonskih rokova, i ne primenjivanja sudskih i administrativnih odluka.

Veliki broj žalbi je podnesen protiv pravosudnih institucija, sudova svih nivoa, i PKVSK. Žalbe građana se odnose na odugovlačenje, po nekada i više godina, sudski postupak, zatim na ne izvršenja pravosnažnih sudskih odluka, kao i zbog sumnje u objektivnost sudije u donošenju odluke u predmetu. Ovo je pokazatelj ozbiljnog stanja pravosudnog sistema, koji još nije uspeo da ispuni svoje zakonske obaveze prema zahtevima i garantovanim pravima građana u sudskoj zaštiti njihovih prava.

Osim ovih žalbi, podnesene su i žalbe protiv ministarstava, uprava i opština, koje se uglavnom odnose na ćutanje administracije, koje obuhvataju pitanja raznih oblasti.

Kao što je navedeno, **Ustavni sud Republike Kosova**, “je konačna vlast u Republici Kosovo za tumačenje Ustava” (član112, stav 1), obuhvatajući i tumačenje drugog poglavlja Ustava, o pravima i osnovnim slobodama. Uzimajući u obzir ovu važnu ulogu, Ombudsman

je u prošlogodišnjem izveštaju naglasio, da treba pokrenuti javnu raspravu u vezi šestomesečnog roka, koji je definisan Zakonom o Ustavnom sudu, u okviru kojeg Ombudsman može osporiti pravni akt pred USK. Ombudsman predlaže i traži od Skupštine Republike Kosova, izmenu ove pravne norme, odnosno člana 30 Zakona o Ustavnom sudu i predlaže potpuno uklanjanje roka za Ombudsmana, jer ovo ograničenje roka nije podržano dosadašnjim iskustvom u Republici Kosovo, ni iskustvima zemalja u regionu sa pravnim i političkim sličnostima, ali ni iskustvima drugih evropskih zemalja, koje su poznate po političko-pravnoj stabilnosti.

Ombudsman se tokom izveštajne godine, suočio sa dve zabrinjavajuće situacije u vezi Ustavnog suda. Prvo, kao što je navedeno, rešenje Ustavnog suda u predmetu Ombudsmana protiv Dekreta predsednice Jahjaga, ne ispunjava ni minimalne intelektualne, pravne i stručne standarde. Drugo, Ombudsman izražava svoju zabrinutost zbog kontinuiranog neuspeha Vlade i Kosovske Agencije za privatizaciju (KAP) u sprovođenju odluke USK za obeštećenje bivših radnika Fabrike čelika - IMK u Uroševcu, odluke koja od decembra 2010.godine još uvek nije izvršena. Tokom 2013.godine Ombudsman je preporučio Vladi i KAP-u da izvrše odluku USK, ali se navedene institucije i dalje ne izjašnjavaju u vezi toga, potvrđujući time još jednom neodgovornost i nepoštovanje ljudskih prava i sloboda od strane države Kosovo.

Nakon detaljnog izveštavanja u vezi sa poštovanjem svakog prava, četvrto poglavlje ovog izveštaja pruža nekoliko informacija o aktivnostima raznih sektora IO, uključujući i saradnju sa lokalnim i međunarodnim institucijama. Peto poglavlje zaključuje izveštaj sa statističkim pregledom primljenih žalbi u IO tokom 2014.godine.

c. Umesto zaključka

Kao i prethodne godine, IO je nastavila da pruža svoje usluge građanima kojima je potrebna pomoć, uključujući pružanje svih mogućnosti za podnošenje žalbi u svim oblicima komunikacije, u bilo koje vreme i pod bilo kojim okolnostima: direktno u prostorijama Ombudsmana svakog radnog dana, ili tokom Otvorenih dana u sedištu ili u regionalnim kancelarijama IO, kao i van istih, u svim opštinama Kosova, putem fizičke i elektronske pošte, preko članova porodica ili preko advokata, telefonom ili drugim oblicima.

Od 1.januara do 31.decembra 2014.godine, od strane građana Kosova podnete su 2.224 žalbe i zahtevi za pravni savet ili pravnu pomoć, što ukazuje na povećanje od 10% u odnosu na 2013.godinu. Sa Ombudsmanom ili zamenicima Ombudsmana lično se sastalo 207 žalilaca, tokom "Otvorenih dana" održanih dva puta mesečno u Prištini, i najmanje jednom mesečno po drugim opštinama. Ove statistike su pozitivan znak u pravcu povećanja svesti građana o uslugama Ombudsmana, ali istovremeno predstavljaju još jedan dokaz, da je dug put pred nama u poštovanju, zaštiti i unapređenju ljudskih prava i sloboda.

Na osnovu svih slučajeva podnetih Ombudsmanu, u zahtevima i žalbama oko 3.000 ljudi koji su došli u IO zbog svojih pitanja, u ovom izveštaju Ombudsman je izneo 141 preporuku za razne institucije Republike Kosova.

Pored toga što je oko 75% ili 1.637 žalbi, koje su podnete Ombudsmanu, proglašeno neprihvatljivim, Ombudsman i njegovo osoblje su svesni, da pojedinci koji dolaze u Instituciju i sa žalbama koje nisu prihvatljive, često gledaju Ombudsmana kao poslednju priliku da reše svoje probleme, ali i kao poslednju instancu, gde mogu izneti svoja nezadovoljstva zbog radnji

državnih institucija. Stoga i u slučajevima u kojima Institucija nema nadležnosti da deluje, Ombudsman uvek, bez ikakve razlike, sasluša sve one koji osećaju potrebu da se izraze, i da budu slušani dok iznose njihove probleme. Svako lice je primljeno i saslušano pažljivo, i istome se pomaže gde je god moguće, ili se savetuje u slučajevima kada je to potrebno. U ovom pogledu, institucija Ombudsmana teži da bude najdemokratskija institucija Republike Kosova. Svaki građanin Republike Kosova je prioritet za Ombudsmana.

Na kraju, u izvršnom sažetku Godišnjeg izveštaja 2013., Ombudsman je naveo da:

Poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda i dobro upravljanje jesu obaveza javnih vlasti. Stoga, Ombudsman poziva sva odgovorna lica u javnim institucijama da ne ignorišu žalbe građana. Takođe poziva javne vlasti da ozbiljno uzmu preporuke Ombudsmana i tretiraju ih kao konstruktivan doprinos, jer predstavljaju dobru priliku da uče na greškama i propustima i shodno tome, poboljšaju državnu upravu uopšte.

Nažalost, kao što je prikazano u ovom izveštaju, veliki deo javnih institucija, posebno najviši organi države, nisu prihvatili ovaj poziv. Ipak, Ombudsman se srdačno zahvaljuje onim zvaničnicima, koji su se tokom 2014.godine pokazali odgovornim i spremnim da sarađuju sa IO, u skladu sa svojim zakonskim i ustavnim obavezama, za dobrobit zemlje. Tokom ove godine, ali i narednim godinama, Ombudsman očekuje kontinuiranu saradnju sa ovim zvaničnicima, i poziva sve druge zvaničnike, naročito one na vrhu države, da slede njihov dobar primer, u cilju postizanja što bržeg i održivog unapređenja ljudskih prava u Republici Kosovo.

Poglavlje I

Institucija Ombudsmana

Ustav Republike Kosova (članovi 132-135) utvrđuje Instituciju Ombudsmana (IO) kao ustavnu kategoriju.³ Ombudsman nadzire i štiti prava i slobode pojedinaca od nezakonitih i neregularnih radnji javnih organa,⁴ ali i drugih organa i organizacija koje vrše javna ovlašćenja za svoj račun.⁵ Po Ustavu, Ombudsman ima jednog ili više zamenika.⁶ Prilikom izbora zamenika i zaposlenih u IO, posebna važnost se pridaje multietničkom sastavu i polnoj strukturi.

1.1. Mandat Institucije Ombudsmana

Ustav Republike Kosovo i Zakon o Ombudsmanu utvrdili su mandat Ombudsmana, da prima i istažuje žalbe lica, unutar ili van teritorije Republike Kosova, koja smatraju da su njihova prava i slobode ugrožena ili kršena od strane javnih vlasti na Kosovu.

U svom radu IO se rukovodi principima nepristrasnosti, poverljivosti i profesionalizma. Ombudsman je nezavisan u sprovođenju svojih dužnosti, i ne prihvata uputstva ili intervencije ostalih organa ili institucija, koje sprovode vlast u Republici Kosovo. Svi drugi organi ili institucije, koje sprovode legitimnu vlast u Republici Kosovo, dužne su da se odazovu zahtevima Ombudsmana i da istome iznesu sva dokumenta i informacije koje se od njih traže u saglasnosti sa zakonom.

U okviru svojih ustavnih⁷ i zakonskih⁸ nadležnosti Ombudsman istražuje podnete žalbe od strane svakog fizičkog i pravnoga lica, vezano za tvrdnje o kršenju ljudskih prava predviđenih ustavom, zakonima i drugim aktima kao i međunarodnim konvencijama, posebno Evropskom Konvencijom o ljudskim pravima i slobodama (EKLJPS).

Ombudsman može da istražuje samoinicijativno (*ex officio*), u slučaju da dokazi, činjenice, tvrdnje ili saznanja pružaju osnov za kršenje ljudskih prava. Takođe, Ombudsman primenjuje posredovnje i pomirenje, ali takođe može i da pruža dobre usluge građanima Republike Kosova, koji se nalaze van zemlje.

Ombudsman se neće mešati u slučajeve i u druge zakonske postupke koji se vode kod sudova, osim u slučajevima neopravdanog odugovlačenja ili vidljive zloupotrebe vlasti. On se takođe ne bavi istraživanjem slučajeva koji se odnose na sporove između privatnih lica. Ali,

---

³ Ustav Republike Kosova, članovi 132-135.

⁴ Isto, član 132.

⁵ Zakon br. 03/L-195 o Ombudsmanu, član 1.

⁶ Ustav Republike Kosova, član 133, stav 2.

⁷ Isto, član 132.

⁸ Zakon br. 03/L-195 o Ombudsmanu, član 15.

Ombudsman može da pokrene pitanja pred Ustavnim Sudom u skladu sa Ustavom i Zakonom o ustavnom Sudu.⁹

Ombudsman ima i svoje zakonske odgovornosti: ne samo da istražuje navedene povrede ljudskih prava, već i da se angažuje na njihovom rešavanju; da obelodani povrede ljudskih prava i da informiše Vladu, Skupštinu i druge nadležne institucije Republike Kosova o pitanjima koje se tiču zaštite i promovisanja ljudskih prava i sloboda; da objavi obaveštenja, mišljenja, preporuke, predloge i svoje izveštaje; da preporuči donošenje novih zakona Skupštini, izmene zakona koji su na snazi i donošenje, ili izmene podzakonskih akata od strane institucija Republike Kosova; da priprema godišnje, periodične i druge izveštaje o stanju ljudskih prava i sloboda u Republici Kosovo; da preporuči usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima i slobodama kao i njihovu efektivniju primenu; da saraduje, u skladu sa Ustavom i važećim zakonodavstvom, sa svim organizacijama u zemlji i međunarodnim institucijama, koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda.¹⁰

Osnivanje i razvijanje kulture dobre administracije i upravljanja, koja zahteva profesionalnu, efikasnu i efektivnu, transparentnu i odgovornu javnu administraciju naspram građana, kao i jačanje i razvijanje vladavine zakona, predstavlja jedan od glavnih ciljeva Ombudsmana. Ombudsman se angažuje na povećanju poverenja građana u javnu upravu, pravosudni sistem druge institucije i organe vlasti.

Žalbe protiv javne uprave, građani mogu podneti vrlo jednostavnom procedurom i besplatno. Žalbe koje se podnose Ombudsmanu, mogu se odnositi na činjenja i nečinjenja, ili na odluke javne uprave, koje žalioци smatraju nepravednim ili nepovoljnim. Prilikom razmatranja takvih žalbi, postupci pravnih savetnika Ombudsmana se odnose na pružanje pravnih saveta, traženjem izjašnjenja od javne uprave, sudova i drugih relevantnih institucije u vezi sa podnetim žalbama, kao i na nadzor određenih administrativnih i sudskih postupaka.

Ombudsman je takođe zaštitnik javnih vlasti od neosnovanih i nezakonitih kritika, od dezinformisanja i nezakonitih radnji, upućenih namerno ili nenamerno.

U slučajevima koji zahtevaju hitne akcije, Ombudsman podnosi zahtev za donošenje privremenih mera, tražeći da nadležni upravni organ preduzme ili suspenduje neku radnju, kako bi se sprečilo nanošenje nepopravljive štete podnosiocima žalbi ili njihovoj imovini.

Ako zahtevi za intervenciju i nastojanja za posredovanje, ne budu uspešni, Ombudsman može da objavi izveštaj, pružajući analize i javno izlaganje u vezi kršenja ljudskih prava ili važećih zakona, zajedno sa preporukama za javnu instituciju, kako bi se izbegle povrede. Izveštaji su krajnji postupak Institucije za zagovaranje, a kopije izveštaja dostavljaju se organu koji je počinio povredu, Skupštini Kosova i ostalim nadležnim organizacijama. Po zakonu, ovi izveštaji se mogu predstaviti i medijima.

U cilju zaštite prava određenih grupa ljudi, čija se prava smatraju najugroženijima na Kosovu, u okviru IO godinama funkcionišu: Jedinica za dečija prava, Jedinica za polnu ravnopravnost i Grupa protiv diskriminacije.

Nakon izbora zamenika Ombudsmana u okviru IO osnovana su odeljenja kojima rukovode zamenici Ombudsmana, kao i posebne jedinice prema određenim oblastima.

---

⁹ *Ustav Republike Kosova*, član 113, stav 2 i 135, stav 4; *Zakon br. 03/L-195 o Ombudsmanu*, član 15, stav 7; *Zakon br. 03/L-121 o Ustavnom sudu Kosova*, član 29.

¹⁰ *Zakon br. 03/L-195 o Ombudsmanu*, član 16.

U okviru *Odeljenja protiv diskriminacije* funkcionišu sledeće jedinice: za prava deteta; za polnu ravnopravnost; protiv trgovine ljudskim bićima i protiv nasilja; za prava lica sa ograničenim sposobnostima; za prava zajednica; za socijalna pitanja i za prava lica pripadnika LGBT populacije.

Odeljenje za pitanja zakonodavstva bavi se koordinacijom rada sa Skupštinom Republike Kosova; koordinacijom pokretanja pitanja pred USK; procenom usaglašenosti zakona i podzakonskih akata; istraživanjem žalbi u vezi pristupa javnim dokumentima, kao i periodičnim i godišnjim izveštavanjem.

Izvršno odeljenje bavi se istraživanjem žalbi protiv predsedništva i vlade; istraživanjem žalbi protiv nezavisnih agencija; istraživanjem žalbi protiv javnih proizvođača; zaštitom sredine; Nacionalnim mehanizmom za prevenciju torture (NMPIT), kao i zaštitom potrošača.

Odeljenje za pravosuđe bavi se istraživanjem žalbi protiv pravosuđa; protiv tužilaštava; protiv Sudskog saveta Kosova (SSK), Tužilačkog saveta Kosova (TSK), i istraživanjem žalbi protiv Instituta Kosova za pravosuđe (IKP), i Advokatske komore Kosova (AKK).

Odeljenje za odnose sa javnošću bavi se saradnjom sa civilnim društvom; saradnjom sa stranim organizacijama na Kosovu; saradnjom sa donatorima; objavljivanjem materijala, kao i organizovanjem konferencija i obuka.

1.2 Pristup Instituciji Ombudsmana

IO svakog radnog dana prima građane koji tvrde da su povređena njihova prava. Njih primaju pravni savetnici, koji pažljivo, poverljivo i stručno razmatraju njihove slučajeve, skupljajući pažljivo sve dokaze, informacije, dokumenta i evidentiraju sve njihove tvrdnje o povredi ljudskih prava.

Da bi se građanima Kosova olakšao pristup IO, osim Glavne kancelarije u Prištini, IO ima i regionalne kancelarije u Uroševcu, Đakovici, Gnjilanu, Mitrovici, Peći, Prizrenu i Gračanici. Takođe, u okviru regionalne kancelarije u Mitrovici funkcioniše i pod-kancelarija u severu grada. U kancelarijama IO radi stručno osoblje, spremno da služi građanima, da razmotri njihove zahteve i žalbe, shodno zakonskom mandatu. Žalbe građana primaju se svakog radnog dana u kancelarijama IO (od ponedeljka do petka) od 8:30 - 16.00 časova. Za hitne slučajeve, građani mogu da se jave i van radnog vremena.

Za lakši pristup građana organizuju se „Otvoreni Dani“, od strane Ombudsmana i njegovih zamenika, i to u Prištini (dva puta mesečno) i u drugim opštinama Kosova (po jednom mesečno). Regionalne kancelarije obaveštavaju građane opština o otvorenim danima po opštinama, preko lokalnih medija i preko zvanične veb strane IO na internetu.

Drugi oblici pristupa IO su preko pošte, telefona, faksa i elektronske pošte, to su oblici koji se sve više koriste za podnošenje žalbi građana koji žive van Kosova. U Glavnoj Kancelariji IO u Prištini postoji i besplatna telefonska linija za sve žaliocce.

Službenici IO vrše redovne posete svim zatvorima i mestima gde se nalaze lica lišena slobode na Kosovu. Da bi se omogućila neposredna komunikacija sa zatvorenicima, u saradnji sa organima Korektivne službe Kosova (KSK) i odgovornim organima zatvora na Kosovu IO je od 2004 godine, u svim zatvorima i pritvornim centrima u Republici Kosovo, na vidnim mestima, postavila poštanske kutije, koje otvaraju samo predstavnici IO. Ova praksa je

pokazala da su kutije, postavljene po zatvorima, odnosno na mestima gde se nalaze lica lišena slobode, pomogle mnogim zatvorenicima i pritvorenicima da uspostave prvi kontakt sa Ombudsmanom. Takve kutije postavljene su i u zavodima i centrima za mentalno zdravlje, što pacijentima olakšava pristup IO. Ovi zavodi i centri redovno se posećuju, svakog meseca, od strane predstavnika IO.

2.1. 1.3 Primena međunarodnih sporazuma i instrumenata

Zaštita i poštovanje ljudskih prava i sloboda dužnost je svake države. One treba da se pridržavaju međunarodnih sporazuma i instrumenata za ljudska prava, i da iste ratifikuju i primenjuju.

Republika Kosovo je u svom Ustavu obuhvatila većinu najvažnijih međunarodnih sporazuma i instrumenata za ljudska prava, koji su direktno primenjivi na Kosovu. U slučaju sukoba, isti imaju premoć nad svim zakonskim odredbama i ostalim aktima javnih institucija Kosova.

Na osnovu ustava Republike Kosova izričito se garantuje neposredna primena sledećih međunarodnih instrumenata: *Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima; Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenih protokola, Međunarodna konvencija o građanskim i političkim pravima i protokoli iste; Okvirna konvencija Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina; Konvencija o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije; Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena; Konvencija o pravima deteta, kao i Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovečnih i ponižavajućih postupaka ili kazni.*¹¹

Ovi međunarodni instrumenti su od posebne važnosti u oblasti zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda, jer se direktno primenjuju u slučajevima kada ima nedostatka ili vakuma u domaćem zakonodavstvu Kosova.

Ombudsman je primetio ozbiljna kršenja ovih instrumenata, u nekoliko određenih slučajeva. Žalbe podnesene Ombudsmanu tokom 2014.godine, pokazuju da se one uglavnom odnose na prava na pravično suđenje.¹² Opterećenje sudova starim nerešenim predmetima i zakašnjenje u tretiranju novih predmeta, kao i neizvršenje pravosnažnih odluka, već godinama otežavaju rad sudstva na Kosovu, čime se građanima Kosova ugrožava pravo na pravično, nepristrasno i suđenje u okviru razumnog vremenskog roka.

Iako Republika Kosovo nije potpisnik Protokola, ona je po ustavu obavezana da neposredno priměni Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka i kazni. Ombudsman ponovo naglašava da će primena odredbi Opcionog protokola Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih, i ponižavajućih postupaka i kazni omogućiti realizaciju efektivnijeg, efikasnijeg i potpunog monitorisanja institucija, gde se nalze

---

¹¹ Ustav Republike Kosovo, član 22.

¹² EKLJPS član 6, paragraf 1. "Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom."

osobe lišene slobode. U ovom pogledu su preduzete aktivnosti od strane *Radne grupe*, koja deluje kao preteča NMPT-a,¹³ čije se osnivanje predviđa ovim protokolom.¹⁴

Ombudsman još jednom ponavlja svoju zabrinutost u vezi neobuhvatanja Konvencije UN o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Evropske socijalne povelje u Ustav Kosova. Pravo na adekvatno stanovanje, pravo na rad, pravo na zdravstveno osiguranje, i niz drugih socijalnih i ekonomskih prava, samo su neka od prava koja se nalaze u okviru ove konvencije, a koja i dalje nemaju odgovarajuću pravnu zaštitu na Kosovu. Uključivanje ove konvencije u Ustavu Kosova neophodno je i biće dodatna garancija za građane Kosova, odnosno za zaštitu njihovih ekonomskih i socijalnih prava.

Takođe Ombudsman ponovo naglašava da u okviru međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koji su direktno primenljivi u Republici Kosovo, treba obuhvatiti i Konvenciju o pravima osoba sa ograničenim sposobnostima. Iako je jedan deo normi ove konvencije obuhvaćen i u ostalim međunarodnim instrumentima, koji su primenljivi u Republici Kosovo, obuhvatanje ove konvencije je neophodno, zbog toga što je ovo najopsežniji međunarodni instrumenat u oblasti ljudskih prava, namenjen ovoj kategoriji lica, koja čini 10% ukupnog broja stanovništva, i koja ima za cilj potpunu integraciju osoba sa ograničenim sposobnostima u svim društvenim, političkim i ekonomskim oblastima na Kosovu.

Preporuke:

- ***Da se u Ustavu Republike Kosovo obuhvati i Konvencija UN o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravim, kao i Evropska socijalna povelja***
- ***Da se Ustavom Republike Kosovo obuhvati Konvencija o pravima osoba sa ograničenim sposobnostima.***
- ***Sve institucije u Republici Kosovo da se angažuju na poštovanju i potpunoj primeni međunarodnih instrumenata, onako kako se to izričito zahteva Ustavom Republike Kosovo.***

---

¹³ Kao rezultat saradnje IO sa domaćim nevladinim organizacijama (Odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda – OZLJPS, i Kosovski centar za rehabilitaciju preživelih od torture KCRPT), u maju 2011.godine, formirana je zajednička Radna grupa i potpisan je i sporazum o saradnji.

¹⁴ *Opcionalna Protokol Konvencije protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovečnih i ponižavajućih postupaka ili kazni*, član 3 „Svaka Država Stranka stvara, projektuje ili održava na nacionalnom nivou jedan ili više organa za sprečavanje mučenja i okrutnog, nečovečnog i ponižavajućeg postupka ili kazne.“

Poglavlje II

Prvi deo - Osnovna ljudska prava i sloboda

2.1. Pravo na život

Pravo na život, kao osnovno ljudsko pravo i prvi uslov za postojanje ostalih prava, garantovano je Ustavom Republike Kosova¹⁵ i EKLJPS-om.¹⁶

Tokom 2014.g. IO je primila 7 žalbi, u vezi sa kršenjem prava na život,¹⁷ od kojih se 5 žalbi nalazi u procesu istrage, dok je u 2 slučaja završeno razmatranje. Za još dva slučaja otvorena je istraga prema službenoj dužnosti *ex officio*. U jednom od njih, reč je o samoubistvu jednog osuđenika u zatvoru.¹⁸ U ovom slučaju predmet istrage bile su obavezne raspoložive radnje vlasti, u cilju sprečavanja samoubistava zatvorenika.¹⁹

2.1.1. Posledice nedelovanja odnosno odugovlačenja na sudu

Uznemiravajuća pojava za Ombudsmana je i sudsko odugovlačenje rešavanja imovinskih sporova, koji u nekim slučajevima imaju za posledicu kršenje prava na život.²⁰ Žalilac je 22.aprila 2002.g. podneo tužbu za utvrđivanje prava na imovinu i njen povratak Opštinskom sudu (sada Osnovnom sudu) u Prizrenu,²¹ Dana 24.jula 2014.g., stranka je podnela žalbu Ombudsmanu, zbog odugovlačenja sudskog postupka u njegovom predmetu, podnetom sudu na razmatranje aprila 2002.g.²² naglašavajući da zbog ne donošenja sudske odluke u ovom 12 godina dugom sporu, stranke u sporu oko sporne imovine su se, 29.juna 2014.g. međusobno zavadile i posledica toga je jedno ubistvo i nekoliko teže i lakše ranjenih lica.²³

---

¹⁵ Ustav Republike Kosova, član 25.

¹⁶ EKLJPS, član 2, paragraf 1.

¹⁷ IO, slučajevi: Ž. br. 18/2014, Ž. br. 68/2014, Ž. br. 154/2014, Ž. br. 177/2014, Ž. br. 337/2014, Ž. br. 420/2014 i Ž. br. 422/2014.

¹⁸ IO, slučaj *ex officio* Ž. br. 422/2014.

¹⁹ *Administrativno Uputstvo o tretiranju zatvorenika u korektivnim institucijama*, član 38.1 “Osobe za koje se utvrdi da su mentalno poremećene neće se zadržavati u zatvoru i što pre je to moguće, sporazumno sa odgovarajućim zdravstvenim institucijama, premeštaće se na prikladna mesta za mentalne bolesti”; i vidi: Priručnici za ljudska prava, br. 8. Jedno uputstvo za sprovođenje člana 2 të EKLJPS, Douwe Korf, *Pravo na život*, str. 19. *Keenan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, u kojoj se država optužuje da nije dovoljno zaštitila jedno mentalno bolesno lice od samoubistva.

²⁰ IO, slučaj Ž. br. 337/2014.

²¹ Protokolirana tužba u Opštinskom sudu u Prizrenu 22.aprila 2002.

²² EKLJPS, član 6, paragraf 1, garantuje da: “*Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku [...]*”. Isto načelo je i u članu 10.1 *Zakona o praničkom postupku*, koji ističe da: “*Dužnost suda je da nastoji da se postupak vodi bez odugovlačenja i sa što manje troškova, kao i da onemogućü svaku zloupotrebu proceduralnih prava koja po ovom zakonu pripadaju strankama*”.

²³ Vidi Rešenje o određivanju pritvora strankama u imovinskom sporu od strane Osnovnog suda u Prizrenu, Ppr. br. 133/2014, dana 18.jula 2014.god.

U vezi sa slučajem, 11.avgusta 2014.g., Ombudsman je poslao pismo Osnovnom sudu u Prizrenu, da bi saznao uzroke odugovlačenja predmeta. Iz odgovora predsednika suda, dana 21.avgusta 2014.g., Ombudsman je obavešten da je predmetni sudija, 6.marta 2013.g., odredio pripremno ročište, ali od tada pa do sada predmetni sudija nije preduzeo nijednu radnju u ovom predmetu.²⁴

2.1.2. Manjkavost ili odugovlačenje istrage

Posebnu zabrinutost za Ombudsmana predstavlja odugovlačenje istraga u krivičnim predmetima i manjkavost efektivnih istraga u predstavljanim slučajevima, u vezi sa kršenjem prava na život.

Tokom izveštajnog perioda Ombudsman je primio nekoliko žalbi koje se tiču povrede ovog prava i manjkavosti efikasne istrage od strane nadležnih organa, u vezi sa odugovlačenjem istražnih postupaka, pronalasku, otkrivanju i identifikovanju počilaca ubistava i njihovim izvođenjem pred lice pravde. Povreda prava na život i smrtni slučajevi prouzrokovani saobraćajnim nesrećama,²⁵ ubistvom i telesnim povredama, su krivična dela, gde njihovi počiniooci, u većini slučajeva uspevaju da izbegnu odgovornost i umaknu nadležnim organima.

Jedna od prepreka s kojom se suočava naše društvo je i fenomen krvne osvete, običaj nasleđen iz prošlosti, delo koje je u suprotnosti sa načelima modernog društva i pravne države. U tom pravcu značajnu ulogu imaju policija, tužilaštva i sudovi, organi specijalizovani i nadležni za očuvanje reda i sprovođenje zakona, bez obzira na prepreke.

Bez obzira na prilike, način i situaciju povrede prava na život, vlasti nemaju pravo da izbegnu zakonsku obavezu, prema značenju člana 2 EKLJPS radi obezbeđivanja vršenja nezavisne i efektivne istrage u slučajevima povrede prava na život.

Ombudsman konstatuje da nedostatak efektivne istrage u slučajevima ubistava i sudske odluke, ometaju članove porodica žrtava da se obrate sudu da bi potražili odštetu zbog kršenja prava. Zato je obaveza vlasti da građanima obezbedi prikladna zakonska sredstva u pravcu realizovanja kompenzacije za uzrokovanu štetu u slučajevima podbacivanja nadležnih javnih institucija, prilikom istraživanja i otkrivanja počilaca krivičnih dela i njihovog izvođenja pred lice pravde. Do stvaranja takvih mehanizama, pravni sistem na Kosovu i dalje neće biti efikasan.

Preporuke:

Korektivna služba Kosova

- ***Da ne zadržava u zatvoru mentalno neuračunljiva lica, već da ih, u sporazumu sa nadležnim institucijama, šalje u prikladne institucije.***

---

²⁴ *Zakon o praničkom postupku*, član 420.2.; “Glavno ročište će se održati po pravilu, najkasnije u roku od trideset (30) dana od dana okončanja pripremnog ročišta”.

²⁵ Informacije primljene od uprave Divizije putničkog saobraćaja u Policiji Kosova, 4.decembar 2014. Samo u saobraćajnim nesrećama na Kosovu, u periodu 1.januar – 30.novembar 2014, na Kosovu je bilo 116 poginulih.

Tužilački savet Kosova

- *Organi tužilaštva, u uskoj saradnji sa policijom, da razviju brze, potpune i objektivne istrage u zakonskim rokovima, šaljući predmete sudovima, sa kompletnim dokazima i činjenicama.*

2.2. Ljudsko dostojanstvo i lični integritet

Dostojanstvo čoveka i pravo na lični integritet zagantovani su Ustavom Republike Kosova²⁶ i međusobno se povezuju, jer je dostojanstvo čoveka nerazdvojni deo ljudskog bića i njegove ličnosti.

2.2.1. Kršenje ljudskog dostojanstva

Ombudsman je tokom izveštajnog perioda primio i tretirao razne žalbe sa tvrdnjama o povredama ljudskog dostojanstva.

Među žalbama za koje je Ombudsman otpočeo istrage je i slučaj jedne majke u Mitrovici. Jedan od ogranaka političkih partija u Mitrovici, u političke svrhe, bez dozvole majke, objavio je na *facebook*-u fotografije njenog sina, povredivši tako dostojanstvo i privatnost deteta. Predstavnik Ombudsmana, je preko kontinuiranih kontakata i komuniciranja putem pisama, zatražio od Državne agencije za zaštitu ličnih podataka (DAZLP), da u skladu sa zakonom sankcioniše partiju o kojoj je reč, kako se ubuduće ne bi ponovili takvi slučajevi. Predstavnik Ombudsmana, preko kontakata sa predstavnicima političke partije, zatražio je da se te fotografije povuku sa *facebook*-a. Politička partija je nakon zhteva i posredovanja Ombudsmana povukla sporne fotografije.²⁷

Drugi oblik povrede ljudskog dostojanstva je i tretiranje zaposlenih u privatnom sektoru, koje u krajnim slučajevima poprima karakteristike ropstva. Iz istrage Ombudsmana u jednom takvom slučaju konstatovana su kršenja niza ljudskih prava od strane privatne kompanije za obezbeđenje na Kosovu. Zaposleni radnik u ovoj kompaniji od 2010.g. radio je po smenama 7 dana u nedelji, noću i danju, bez ijednog dana odmora, ne poštujući prava iz radnog odnosa, pravo na godišnji odmor i isplata za noćni rad. Posle 4 godine radnog iskustva u toj kompaniji, on je otpušten sa posla bez ijednog obrazloženja i bez prethodne najave.²⁸

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (UDLJP), predviđa da „*Svako ko radi ima pravo na pravednu i zadovoljavajuću naknadu koja njemu i njegovoj porodici obezbeđuje egzistenciju koja odgovara ljudskom dostojanstvu i koja će, ako bude potrebno, biti upotpunjena drugim sredstvima socijalne zaštite*“²⁹ Ombudsman smatra da u konkretnom slučaju, osim kršenja Zakona o radu, kojim se predviđa radno vreme, pravo na dnevni, nedeljni i godišnji odmor, kao i pravo na kompenzaciju za rad tokom i nakon radnog vremena,³⁰ ima i elementa povrede ljudskog dostojanstva zaposlenog i

²⁶ Ustav Republike Kosova, članovi 23 i 26.

²⁷ IO, slučaj Ž. br. 152/2014.

²⁸ IO, slučaj Ž.br. 453/2014.

²⁹ UDLJP, član 23, paragraf 3.

³⁰ Zakon o radu, br. 03/L-2012, članovi 20, 28, 30 i 32.

drugih zaposlenih koji rade po privatnim kompanijama gde ne ostvaruju ni najosnovnija prava koja su predviđena zakonima na Kosovu.

Nažalost ova pojava je izražena kod većine privatnih ekonomskih operatora na Kosovu, koji na najgrublji način koriste ekonomsku krizu i veliku nezaposlenost, s jedne strane i nevidljivosti odgovornih institucija države, odnosno Inspektorata rada, čija je dužnost kontrola poštivanja i sprovođenja kosovskog zakonodavstva o radu, s druge strane. Predstavnik Ombudsmana, je na sastancima sa predstavnicima Inspektorata rada, zatražio je preduzimanje mera nad predstavnicima privatnih kompanija, kako se ubuduće ne bi ponovili ovi slučajevi.

Ombudsman, u cilju sprečavanja kršenja dostojanstva i ljudskih prava, predan je praktičnom i aktivnom pristupu. Zato su neodvojivi deo njegovog rada i redovne posete mestima gde se nalaze lica lišena slobode, na celom Kosovu, kao i periodične posete Domu za stare i lica bez porodičnog staranja (*Dom staraca*) u Prištini. Ove posete služe prikupljanju saznanja da li se, prema primenjivim međunarodnim standardima na Kosovu, na tim mestima štiti i poštuje ljudsko dostojanstvo.

Posebnu zabrinutost predstavlja zaštita ljudskog dostojanstva siromašnih porodica. Prema statistikama na Kosovu, u opštem siromaštvu živi otprilike 29.7%, dok u krajnem siromaštvu otprilike 10.2%.³¹ Na osnovu toga, teški ekonomski uslovi, uzrokuju nedostojan život ove kategorije kosovskog društva.

2.2.2. Lični integritet

Što se tiče prava na lični integritet, Ombudsman je primio nekoliko žalbi. Karakterističan je slučaj žalilje, koja je tokom lečenja u jednoj privatnoj bolnici na Kosovu, operisana bez njenog pristanka,³² čime je prekršeno njeno pravo da se ne podvrgne medicinskom tretmanu protiv svoje volje.³³

Ombudsman ističe da na osnovu Ustava Republike Kosovo, svako ima pravo da odlučuje o rađanju, pravo da ima kontrolu nad svojim telom, pravo da se ne podvrgne medicinskom tretmanu protiv svoje volje i pravo da ne bude deo medicinskih ili naučnih eksperimenata bez svoje saglasnosti. Takođe i ESLJP je istakao da odluka da se lice natera da se podvrgne medicinskom tretmanu bez svoje volje, predstavlja kršenje njegovog integriteta.³⁴

Najugroženije kategorije stanovništva obično su i najčešće žrtve povrede ljudskog dostojanstva i integriteta, a to su: penzioneri, lica sa ograničenim sposobnostima, lica i porodice u teškom ekonomskom i socijalnom stanju i siromaštvu, deca, žene, pripadnici manjinskih zajednica itd.

Kao i u prethodnim izveštajima Ombudsman podseća da i tokom ovog izveštajnog perioda posebnu zabrinutost stvara stanje penzionera na Kosovu, koje, je sudeći po podnetim

---

³¹ Agencija za statistiku Kosova (ASK), *Statistički Godišnjak Republike Kosovo 2014*, izdat u maju 2014, u: <http://esk.rks-gov.net> (12.12.2014).

³² IO, slučaj Ž. br. 310/2014.

³³ *Ustav Republike Kosovo*, član 26, paragraf.

³⁴ ESLJP, *Glass v. United Kingdom*, Application no. 61827/00, Judgment, 09.03.2004, u: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-61663> (9.12.2014).

žalbama Ombudsmanu, veoma teško. Penzije koje penzioneri dobijaju od države, i dalje liče na socijalnu pomoć, a ne na pravo stičeno radom i uređeno zakonom. Materijalna i finansijska kompenzacija za njihov društveni doprinos tokom višedecenijskog rada, ali i sredstva koja dobijaju korisnici socijalne pomoći, ne obezbeđuju dostojanstven život za ove kategorije kosovskog društva.³⁵

Takođe, među problemima s kojim se suočavaju građani i institucije Republike Kosovo i dalje spada i zaštita ljudskog dostojanstva lica sa ograničenim sposobnostima. Kao i u prethodnim izveštajima, Ombudsman podseća i podvlači da je i tokom ovog izveštajnog perioda, stanje ove kategorije lica u Republici Kosovo i dalje veoma teško, bez ikakvog poboljšanja. Posebnu zabrinutost za Ombudsmana predstavlja nesprovođenje zakonske infrastrukture, koja za primarni cilj ima smanjivanje diskriminacije lica ove kategorije.³⁶

Kršenje ljudskih prava, povreda dostojanstva i ličnog integriteta dešava se češće kod lica koja se nalaze u nepovoljnim situacijama, posebno kada su slaba da štite i da traže svoja prava i da se bore za njih.

Ombudsman smatra da obaveza države nije samo ustavom garantovana nepovredljivost ljudskog dostojanstva i ličnog integriteta. To je samo dobra, ali nedovoljna inicijativa u demokratskom društvu. Zato, obaveza države treba da bude poštovanje i zaštita ljudskog dostojanstva svim sredstvima i u svim okolnostima.

2.3. Pravo na slobodu i sigurnost

Ovo pravo je zagarantovano Ustavom Republike Kosovo³⁷ i međunarodnim aktima, kao što su: Međunarodna Konvencija o građanskim i političkim pravima³⁸ i EKLJPS.³⁹

ESLJP istakao je značaj i cilj člana 5 EKLJPS⁴⁰ ESLJP ovaj član postavlja u prvi red osnovnih prava, koji štiti fizičku sigurnost određenih lica. Prema ovom sudu, ključni cilj ovog člana je sprečavanje arbitrarnog i nezakonitog lišenja slobode.⁴¹

Tokom ovog perioda Ombudsman nije primio žalbe zbog nezakonitog i arbitrarnog lišenja slobode. Predstavnici Ombudsmana realizovali su mnoge posete u zatvorima, pritvornim centrima i policijskim stanicama. Iz intervjua sa licima lišenim slobode, u nekoliko slučajeva bilo je tvrdnji o kršenju prava na slobodu i sigurnost, pozivajući se na odluke o pritvoru i nezakonitom odugovačenju sudskih postupaka do donošenja pravosnažne odluke.

Slučajevi koje je analizirao i monitorisao Ombudsman tiču se vremenskog trajanja pritvora. U tim slučajevima pritvor traje već četiri (4) godine i isti se još uvek nalaze u proceduri kod nadležnih sudova.⁴²

---

³⁵ IO, Godišnji izveštaj 2013, str. 27 i 110.

³⁶ *Isto*, str. 27.

³⁷ *Ustav Republike Kosovo*, član 29.

³⁸ *Međunarodna Konvencija o građanskim i političkim pravima*, član 9.

³⁹ EKLJPS, član 5.

⁴⁰ ESLJP, *McKAY v. The United Kingdom*, Application no. 543/03, Judgment, 3 October 2006, u: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?#{%22dmdocnumber%22:\[%22808945%22\],%22ite mid%22:\[%22001-77177%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?#{%22dmdocnumber%22:[%22808945%22],%22ite mid%22:[%22001-77177%22]}) (8.12.2014).

⁴¹ *Isto*.

Ombudsman ističe da je efektivno sprovođenje pravde obaveza i odgovornost nadležnih vlasti, što bi osiguralo, da u određenom slučaju trajanje pritvora optuženog lica bude u okviru zakonskih rokova. Trajanje pritvora treba da bude u potpunoj saglasnosti sa domaćim i međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava.

Ombudsman takođe ističe da meru pritvora treba odrediti samo u slučajevima kada je to neophodno, dok odluku o određivanju pritvora treba zakonski dobro obrazložiti, jer je takvo obrazloženje potrebno i značajno za optuženog, radi iskorišćavanja pravnih sredstava u osporavanju takve odluke. Ovaj zahtev je u saglasnosti sa odlukama ESLJP-a, u kojima se ističe, da u svakom pojedinačnom slučaju, pravna osnova za izricanje mere pritvora, treba da bude jasna i sudovi trebaju da istaknu razloge za izricanje takve mere.⁴³

Takođe, odgovornost nadležnih vlasti je da garantuju sigurnost lica koja su pod njihovim staranjem i koja se nalaze u centrima lišenja slobode, pritvornim centrima i zatvorima.

Tokom izveštajnog perioda, u Korektivnom centru (KC) u Dubravi, jedan osuđenik je silovan u ćeliji u kojoj je držan.⁴⁴ Ombudsman ističe obavezu nadležnih vlasti da garantuje sigurnost lica koja su pod njihovim staranjem. U ovim slučajevima obavezni su da sprovedu efektivnu i nezavisnu istragu, u cilju obelodanjenja slučaja.

Preporuke:

- ***Sudski savet Kosova da preduzme potrebne mere radi garantovanja efektivnog administriranja sudstva, kako bi se izbeglo svako nepotrebno odugovlačenje pritvora i da se slučajevi pritvora tretiraju u razumnom roku.***
- ***Ministarstvo pravde, odnosno Korektivna služba Kosova, da na osnovu svojih zakonskih obaveza, preduzme sve mere za sigurnost lica koja se nalaze pod njihovim staranjem u centrima lišenja slobode, pritvornim centrima i zatvorima,.***

2.4. Zabrana torture

2.4.1. Posete mestima gde su smeštena lica lišena slobode

Ombudsman je, tokom izveštajnog perioda, u skladu sa ustavnim i zakonskim mandatom za sprečavanje torture,⁴⁵ realizovao redovne mesečne posete svim korektivnim i pritvornim centrima, kao i mestima gde je sloboda kretanja ograničena.

Predstavnici Ombudsmana su posetili i institucije mentalnog zdravlja i socijalnog zbrinjavanja, kao i Centar za azil.⁴⁶ Ova mesta ne predstavljaju klasična mesta lišenja slobode,

---

⁴² IO, slučajevi Ž. br. 442/2014 i Ž. br. 197/2013.

⁴³ ESLJP, *Danalchi v. The Republic of Moldova*, Application no. 25664/09, Judgment, 17.12.2013, u: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-126353#{%22itemid%22:\[%22001-126353%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-126353#{%22itemid%22:[%22001-126353%22]}) (8.12. 2014).

⁴⁴ IO, slučaj *ex officio* Ž. br. 422/201.

⁴⁵ *Ustav Republike Kosovo*, član 27 "Niko se ne sme držati u ropstvu ili položaju sličnom ropstvu".

⁴⁶ Ombudsman je posetio Azil za izbeglice 20.juna 2014, na Međunarodni dan izbeglica. U centru je smešteno 9 lica. Ovaj centar ispunjava najveće evropske standarde za tražioce azila.

međutim Ombudsman ih posećuje u skladu sa nadležnostima koje proističu iz članova 4 i 20 i Opcionog protokola Konvencije protiv torture i drugih okrutnih, nečovečnih i ponižavajućih postupaka i kazni.⁴⁷

Posete navedenim institucijama realizuju se u saradnji sa odeljenjima i zaposlenima, i službenici Ombudsmana su imali nesmetani pristup svim prostorijama gde su smrštena lica lišena slobode, i imali su punu slobodu u odabiru lica s kojima su razgovarali.

2.4.2. Žalbe lica lišenih slobode

Tokom 2014.g. Ombudsman je obavio 161 posetu monitorisanja u zatvorima, pritvornim centrima, centrima lišenja slobode i drugim institucijama u kojima je ograničena sloboda kretanja.

Žalbe su primane preko postavljenih kutija u ovim centrima, preko pošte, telefonskih poziva članova porodice i advokata ili preko socijalnih radnika tih institucija. Žalbe hitne prirode se uglavnom se odmah procesuiraju, preko elektronske pošte ili telefona kao i direktno preko menadžmenta korektivne institucije. Otvaranje kutija za žalbe vrši se od strane predstavnika Ombudsmana, prilikom redovnih poseta ovim institucijama.

Većina primljenih žalbi se uglavnom odnosi na odluke sudova, Veća za uslovno puštanje (VUP), zdravstvenog tretmana, nedozvoljavanja odmora tokom vikenda, premeštaja i ekstradicije.

2.4.3. Uslovni otpust

VUP je nastavio rad na zahtevima za uslovni otpust. Zabrinutost Ombudsmana izaziva sastav Veća od tri redovna člana i četvrtim koji bi bio zamena,⁴⁸ što se pokazalo realnim, pošto su evidentirani slučajevi kada su se određeni članovi ovog Veća suočavali sa situacijom da budu izuzeti i sudija i tužilac, zbog sukoba interesa. Zato je odlučeno da se imenuju dva druga člana, tzv. Pasivni članovi, koji će se angažovati u slučajevima sukoba interesa.⁴⁹

VUP je održalo 34 sednice, tokom kojih su razmotrena 234 slučaja, po listi koja je pristigla iz korektivnih centara. Tokom ovog perioda VUP je uslovno pustio 56 lica, dok su pod nadzorom Probacione službe Kosova (PSK) bila 88 lica uslovno puštena na slobodu, od kojih su 32 slučaja preneti iz prethodnih godina. Dva slučaja su se odnosila na žene, od kojih je jedna uspešno završila staranje, a druga se i dalje nalazi pod nadzorom.

---

⁴⁷ Opcioni protokol Konvencije protiv torture je adoptiran 18.decembra 2002.g. na 57 zasedanju Generalne Skupštine UN-a, Rezolucijom A/RES/57/199 i stupila je na snagu 22.juna 2006.god.

⁴⁸ IO, *Godišnji izveštaj 2013*.

⁴⁹ SSK je Odlukom br. 01/196, od 14.maja 2014.g., imenovao rezervnog predsedavajućeg samo u slučajevima izuzeća predsedavajućeg, prema članu 22 Pravilnika br. 01/39 o organizovanju i funkcionisanju Veća za uslovni otpust. Takođe, SSK je Odlukom br. 129, od 16.septembra 2014.g. imenovao rezervnog predsedavajućeg, u slučajevima izuzeća oba predsedavajuća, po članu 22 Pravilnika br. 01/39 o organizovanju i funkcionisanju VUP-a.

Od ukupnog broja, tokom izveštajnog perioda, nadzor se uspešno završio kod 36 lica, dok se 50 lica i dalje nalazi pod nadzorom PSK-a. Tokom izveštajnog perioda, u 2 slučaja, lica se nisu uspešno pridržavala obaveza nadzora, zbog čega je VUP povukao odluku o uslovnom otpustu. Programom staranja nakon otpusta, obuhvaćeno je 38 maloletnika, od kojih je 11 iz prethodnih godina. Njih, 17 je uspešno završilo program, dok nad 21 licem, nadzor i dalje traje.⁵⁰

Tokom izveštajnog perioda, Ombudsman je primio veliki broj žalbi protiv odluka VUP-a, zbog malog broja otpusta, neblagovremenog informisanja o donetoj odluci i odluka koje u većini slučajeva nisu dovoljno obrazložene o uzrocima odbijanja. Ovo je prouzrokovalo nezadovoljstvo među kažnjenicima, iz kog razloga je Ombudsman otvorio istragu o podnesenoj žalbi putem peticije, koju su potpisala 93 osuđenika. U vezi sa žalbom, Ombudsman je uputio dopis SSK-u, pod čijim nadzorom radi VUP.⁵¹

Ombudsman je takođe otvorio istragu i za podnetu žalbu potpisanu od strane 63 osuđenika, protiv VUP-a.⁵² Osuđenici se žale da se njima krše prava predviđena članom 3 Krivičnog zakonika Republike Kosova (KZRK),⁵³ zbog nesprovođenja odredbi koje su povoljnije po njih. Žalioci tvrde da su osuđeni po zakonu koji je bio na snazi pre stupanja na snagu KZRK 2013.god.,⁵⁴ zbog čega se njima negira pravo rangiranja od VUP-a, nakon izdržane polovine kazne, kako je bilo predviđeno u vremenu kada su osuđeni.⁵⁵

2.4.4. Zdravstvena zaštita

Uz podršku EU, otvoren je Institut forenzičke psihijatrije Kosova (IFPK)⁵⁶ gde će se tretirati lica koja su izvršila razna krivična dela i koja imaju potrebu da se uz psihijatrijsko - forenzičko veštačenje (ekspertizu), ujedno podvrgnu i obaveznom tretmanu u ovoj instituciji.

Ovaj institut ima kapacitet od 36 ležaja, od kojih su 12 za psihijatrijsko-forenzičko veštačenje, a ostalih 24 za obavezan tretman. Za sada je smešteno ukupno 12 lica, 6 u odeljenju za ispitivanje i 6 u odeljenju obaveznog tretmana.⁵⁷ Lica smeštena u Institutu dolaze po sudskoj naredbi, a pošto mogu biti opasna po sebe, ili za osoblje, angažovani sustražari koji su zaduženi za bezbednost. IFPK trenutno radi u okviru Univerzitetsko kliničkog centra, ali radi se na tome da Institut bude u okviru Ministarstva zdravlja (MZ).

---

⁵⁰ IO je osigurao informacije od g. Armend Mustafa, rukovodioca Divizije za alternativne mere i kazne u PSKu.

⁵¹ IO, slučaj Ž. br. 443/2014.

⁵² IO, slučaj Ž. br. 553/2014.

⁵³ *Krivični zakonik Republike Kosova, br. 04/L-082*, stupio je na snagu 1.januara 2013.g. član 3, paragraf 2, „U slučaju izmene u zakonu koji se odnosi na spornu situaciju pre pravosnažnosti odluke, primeniće se zakon koji je najpovoljniji po izvršioca”.

⁵⁴ Isto, član 94, paragraf 2 „Licu koje je osuđeno zbog krivičnog dela za koje je propisana kazna od najmanje pet (5) godina, može se odobriti uslovni otpust nakon što je odslužilo dve trećine (2/3) izrečene kazne [...]“.

⁵⁵ *Privremeni krivični zakon Kosova, br. 2003/25*, član 80, paragraf 2, „Osuđenom licu koje je izdržalo polovinu kazne zatvora može da bude odobreno uslovno puštanje na slobodu iz zatvora uz uslov da ne izvrši neko drugo krivično delo pre isteka kazne“.

⁵⁶ Dana 13.maja 2014.g. otvoren je IFPK, dok je kompletno profesionalno osoblje završilo svu potrebnu obuku, i bilo spremno za rad od 4. avgusta 2014.g.

⁵⁷ Dana 27.oktobra 2014.g. Ombudsman je posetio IFPK i sastao se sa direktorom, g. Gani Halilajem. Objekat IFPK-a ispunjava najveće evropske standarde za rad i tretman pacijenata.

Tokom izveštajnog perioda, započelo je sprovođenje ugovora o prenosu nadležnosti sa Ministarstva pravde (MP) na MZ.⁵⁸ Usvojeno je Administrativno uputstvo o funkcionisanju zdravstvene službe u zatvorima,⁵⁹ i uporedo se radi na sastavljanju protokola, što je ključna tačka za uspešan prenos sa MP na MZ. Integraciju Istambulskog protokola, kao dokumenta za sprečavanje i dokumentiranje torture i zlostavljanja na mestima lišenja slobode, od zdravstvene službe zatvora, sprovodi Institucija NMPT-a iz Danske (Dignity Institute), u saradnji sa KCRPT-om.⁶⁰

Tokom izveštajnog perioda, finalizirani su ugovori planiranih snabdevanja (lekovi, kancelarije, higijenska sredstva itd.). Završena je obuka osoblja za upotrebu Zdravstvenog informativnog sistema i sređeno je pitanje savetnika, koji će se plaćati prema realizovanoj normi.⁶¹ Takođe u funkciji je i stacionar Zatvora visoke bezbednosti (ZVB) u Grdovcu, sa 11 zdravstvenih radnika (2 doktora, 6 bolničara, 1 psiholog, 1 stomatolog i 1 psihijatar sa pola radnog vremena). Postupanje sa pacijentima-zatvorenicima u okviru svih zdravstvenih institucij uređeno je Informativnim kružnim pismom.⁶² Međutim, zabrinjavajuće je nefunkcionisanje bezbednih soba u UKCK-u.

Ombudsman je primio nekoliko žalbi protiv zdravstvenog tretmana u korektivnim institucijama, zbog nedostatka lekova, neprikladnog tretmana i drugih pitanja vezanih za zdravstvo. U svim ovim slučajevima Ombudsman je otvorio istragu i zatražio od odgovornih institucija da se obezbede lekovi koji su po zakonu neophodni.⁶³

2.4.5. Prenaseljenost

I u prethodnim godišnjim izveštajima, Ombudsman je isticao problem prenaseljenosti u centrima u kojima se nalaze lica lišena slobode i zatražio je od odgovornih institucija rešavanje

---

⁵⁸ Dana 13.juna 2013.g, potpisan je Sporazum o saradnji između MP i MZ, o prenosu nadležnosti i pružanju usluga zdravstvene nege u korektivnim institucijama, sa MP na MZ.

⁵⁹ Administrativno uputstvo br. 05/2014, usvojeno na 201. sastanku Vlade Republike Kosova, odlukom br. 02/201, dana 22.oktobra 2014.g.

⁶⁰ Intervju se izvršnim direktorom KCRPT, gđom Feride Rushiti, tokom radionice “Integracija Istambulskog Protokola o zdravstvenom osoblju u zatvorima”, u saradnji sa Jens Modvig, iz Danish NPM/Dignity Institute, dana 11.decembra 2014.g.

⁶¹ Intervju sa g. Miljazim Gjocaj, direktor Zdravstvenog departmana zatvora, dana 11.decembra 2014.g.

⁶² Informativno kružno pismo 03/2013 o tretmanu pacijenata- zatvorenika u javnim zdravstvenim institucijama, od dana 27.novembra 2013.

⁶³ IO, slučaj Ž. br. 420/2014, žalba protiv Zatvora u Dubravi, 16.septembra 2014.g., koju je podnela žena zatvorenika, sa tvrdnjama da se njen suprug, koji izdržava kaznu u Zatvoru u Dubravi, nema odgovarajući zdravstveni tretman i da mu je život u opasnosti. Osuđenik pati od srčane bolesti, i imao je operaciju na srcu. Dana 17.septembra 2014, uprava zatvora je obavestena o žalbi i uznemirenosti supruge osuđenog. Istog dana, osuđenik je poslat u Regionalnu bolnicu u Peći, jer mu se pogoršalo zdravstveno stanje. Dana 19.septembra 2014, predstavnici Ombudsmana posetili su osuđenog u bolnici u Peći, gde ih je dežurni lekar obavestio da je njegovo stanje veoma teško i da mu je potrebna bolnička nega. O svemu ovome obavestena je i uprava zatvora, koji su obećali da će se osuđenik smestiti u bolnicu na dalju negu. Dana 25.septembra 2014, IO je obavestena da je osuđenik smešten u zatvorsku bolnicu i da se leči po preporukama lekara bolnice u Peći. Dana 1. i 24.oktobra 2014, predstavnici Ombudsmana posetili su osuđenog u zatvoru, koji ih je obavestio da je sada zadovoljan negom koju mu pruža medicinsko osoblje zatvora.

problema. Otvaranje ZVB-a⁶⁴ i IFPK-a uticalo je na smanjenje prenaseljenosti. Ipak, preuređenja u mnogim korektivnim centrima, kao i kašnjenja u izvođenju radova u Pritvornom centru (PC) u Prištini i Gnjilanu, uticalo je da prenaseljenost bude problem i tokom ovog izveštajnog perioda.

Tokom izveštajnog perioda, stanje naseljenosti u korektivnim centrima bilo je sledeće:

- KC u Dubravi, kao jedan od centara sa najvećim smeštajnim kapacitetom i ove godine se suočavao sa problemom prenaseljenosti, zbog preuređenja i zbog toga što u nekoliko paviljona, kao n.pr. paviljonu 8, gde su smešteni osuđenici visoke opasnosti, nije bilo moguće smestiti ostale osuđenike.

-U KC u Lipljanu, preuređuje se paviljon O, gde treba da se smeste žene, koje se trenutno nalaze u paviljonu za prekršaje. Tamo su smeštene 43 žene, od kojih su dve maloletnice.⁶⁵ U drugim paviljonima smešteno je 45 maloletnika. Devet osuđenih za prekršaj rade, a ostali su premešteni u drugim centrima.⁶⁶

- KC u Smrekovnici, koji je polu otvorenog tipa, ima kapacitet od 200 mesta u paviljonu i 16 mesta u prijemnim sobama ili tkzv. prelaznim sobama. Tamo je smešteno 201 lice.⁶⁷

- ZVB u Grdovcu, koji ima kapacitet od 390 mesta, prvi prihvat osuđenih je obavio 31.maja 2014, dok trenutno broji 82 osuđene osobe.⁶⁸

- U PC u Lipljanu, koji ima kapacitet od 170 mesta, više od dva meseca traje renoviranje krila B i C zgrade, i to je razlog suočavanja sa prenaseljenošću, sa 96 smeštenih osoba.⁶⁹

- PC u Mitrovici, sa kapacitetom od 55 mesta, smešteno je 39 osoba.

- U PC u Prizrenu sa kapacitetom od 92 mesta, smešteno je 97 osoba. Krećenje i manja preuređenja su završena tokom ovog izveštajnog perioda.⁷⁰

- PC u Peći sa kapacitetom od 80 mesta, plus 6 u samici, ima 71 smešteno lice plus 1 koje se trenutno nalazi u IFPK. U ovom centru su pri završetku radovi u kupatilima, što ne stvara probleme u funkcionisanju, ali centar ne ispunjava opšte uslove, jer pruža malo prirodnog svetla za smeštena lica i za osoblje.⁷¹

-U PC u Gnjilanu sa kapacitetom od 94 mesta, smeštene su 84 osobe. Ombudsman je kontinuirano preporučivao izgradnju novog PC u Gnjilanu. Tokom izveštajne godine obavesteni smo da su grubo radovi u izgradnji ovog centra pri završetku.⁷²

- PC u Prištini ima kapacitet od 65 mesta, a smešteno je 67 osoba. Počela je izgradnja novog pritvornog centra i do kraja izveštajne godine se očekuje završetak grubih radova.⁷³

---

⁶⁴ Dana 18.decembra 2013.g. zvanično je otvoren Zatvor visoke bezbednosti (ZVB) u Grdovcu, opština Podujevo.

⁶⁵ Maloletnice su smeštene sa punoletnicama što predstavlja kršenje ljudskih prava i *Zakona br. 04/L-149 o izpunjenju krivičnih sankcija*, gde se u članu 33, paragraf 6, ističe: „Punoletna lica ne mogu biti smeštena zajedno sa maloletnim licima u kazneno popravnoj instituciji ili u nekom delu kazneno popravne institucije“.

⁶⁶ IO je obezbedio statistike od direktora KC u Lipljanu, g. Heset Loku, 15.decembar 2014.

⁶⁷ IO je obezbedio statistike od direktora KC u Smrekovnici, g. Xhevdet Maçastena, 15.decembar 2014.

⁶⁸ IO je obezbedio statistike od direktora ZVB, g. Rasim Selmanaj, 15.decembar 2014.

⁶⁹ IO je obezbedio statistike od direktora PC u Lipljanu, g. Arif Beqa, 15.decembar 2014.

⁷⁰ IO je obezbedio statistike od direktora PC u Prizrenu, g. Ilir Gutaj, 15.decembar 2014.

⁷¹ IO je obezbedio statistike od direktora PC u Peći, g. Isuf Ibërdemaj, 15.decembar 2014.

⁷² IO je obezbedio statistike od direktora PC u Gnjilanu, g. Shefik Sulejmani, 15.decembar 2014.

Prenaseljenost i sistematizacija osuđenika stalna je briga Ombudsmana. Na osnovu člana 15, paragraf 3 Zakona o Ombudsmanu,⁷⁴ Ombudsman je otvorio istrage zasnovane na zadnjim izveštavanjima u medijima, da se u zatvoru u Dubravi desilo jedno samoubistvo i jedno silovanje.⁷⁵ U vezi slučaja samoubistva Ombudsman je 24.septembra 2014, izvršio jednu posetu Zatvoru u Dubravi, gde je razgovarao sa menadžmentom zatvora i realizovao je intervju sa licima koja su bila u sobi sa pokojnikom, koji je izvršio samoubistvo u kupatilu njegove sobe, 19.septembra 2014. Ombudsman je takođe posetio i oštećenog, odnosno žrtvu silovanja, koji je napadnut od strane drugih zatvorenika sa kojima je bio u sobi. Tokom ove posete, Ombudsman se sastao i sa lekarom bolnice u Dubravi.

Ombudsman je obavešten da se u vezi sa slučajem vodi istraga od strane Osnovnog tužilaštva u Peći i zatražio je sudsko-medicinsko veštačenje o slučaju. Takođe, KSK je formirala dve *ad hoc* komisije, koje sprovode istragu u vezi sa slučajem. Ombudsman očekuje da bude obavešten o rezultatima istrage.⁷⁶

Zabrinjavajuće za Ombudsmanu je, da nesistematizacija osuđenika u trenutku smeštanja u korektivnu instituciju, ne samo što može izazvati posledice, već predstavlja i kršenje zagarantovanih ljudskih prava po domaćim i međunarodnim zakonima i to je jedna od stalno ponovljenih preporuka Ombudsmana. U ovom slučaju, osuđenik – žrtva silovanja bio je kažnjen sa samo 20 dana zatvora, a smešten je u istu sobu sa osuđenima na dugotrajne kazne zatvora (od 3, 6 i 17 godina). Ombudsman ocenjuje da nepoštovanje kriterijuma o smeštaju osuđenika, predstavlja kršenje ljudskih prava, predviđenih Zakonom o izvršavanju krivičnih sankcija.⁷⁷

2.4.6. Institucije za mentalno zdravlje

Trenutno na Kosovu postoji 16 ustanova za smeštaj lica sa ograničenim mentalnim sposobnostima. Ove institucije su pod upravljanjem MZ, i u njima su smeštena lica sa hroničnim psihijatrijskim bolestima,⁷⁸ kao i institucije pod upravom Ministarstva rada i socijalne zaštite (MRSZ), predviđene za smeštaj mentalno zaostalih lica ili sa poteškoćama u razvoju.⁷⁹

---

⁷³ IO je obezbedio statistike od v.d. direktora PC u Prištini, gđ. Besa Sahiti, 15.decembar 2014.

⁷⁴ *Zakon Br. 03/L-195 o Ombudsmanu*, član 15, paragraf 3, „Ombudsman ima pravo da obavi istragu bilo da bi odgovorio na podnetu žalbu ili samoinicijativno (ex officio), ako iz nalaza, dokaza i podnetih činjenica u podnesku ili iz stečenih saznanja na drugi način, ima osnova za sumnju da su do strane institucija Republike Kosovo krše ljudska prava i slobode.“

⁷⁵ IO, slučaj *ex officio* Ž. br. 422/2014.

⁷⁶ IO je razgovarao sa Generalniom direktorom zatvora, g. Emrush Thaçi, 16.decembra 2014.

⁷⁷ *Zakon br. 04/L-149 o izmjeni krivičnih sankcija*, član 33, paragraf 3, „Prilikom raspoređivanja osuđenog lica u određenu kazneno popravnu ustanovu ili u neku posebnu jedinicu kazneno popravne ustanove treba imati u vidu njegovu starost, vrstu i težinu kazne, činjenicu o ranijem kažnjavanju, njegovu fizičko i mentalno zdravlje, zahtev za posebni tretman, mesto prebivališta ili boravišta njegove porodice, njegovu bezbednost, kao i razloge vezane za obrazovanje ili posao koji mogu biti od značaja za njegovu reintegraciju u društvo i druge kriterijume utvrđene podzakonskim aktom koji donosi ministar“. Član 182, paragraf 1, „Lica kažnjena zatvorom za prekršajnu kaznu u kazneno popravnoj ustanovi, odvojeno od pritvorenih lica.“

⁷⁸ Institucije pod upravljanjem MZ su: Centar za integraciju i rehabilitovanje hroničnih psihijatrijskih bolesnika u Štimlju; Dom za integraciju u zajednici (DIZ) u Bresje (opština Kosovo Polje), u Uroševcu, u Gnjilanu, u Mitrovici, u Đakovici, u Peći i u Prizrenu.

⁷⁹ Institucije pod upravljanjem MRSZ su: Specijalni Institut u Štimlju, Dom zajednice za lica sa ograničenim mentalnim sposobnostima u Štimlju, Dom dece sa ograničenim mentalnim sposobnostim u Štimlju;

Za smeštaj lica u ovim ustanovama, do sada, nema prikladnih zakona koji uređuju uslove i kriterijume za ograničenje slobode ovih osoba, dok Zakon o mentalnom zdravlju, koji tretira ovu kategoriju, još nije usvojen u Skupštini Republike Kosova.

Ustanove mentalnog zdravlja i dalje se suočavaju sa nedostatkom stručnog osoblja i njihove obuke, iako je bilo poboljšanja u uređenju infrastrukture u celini.

Na osnovu informacija i prikupljenih podataka tokom poseta ovim ustanovama, Ombudsman, u cilju poboljšavanja ukupnog stanja, smatra za potrebnim da MP, KSK, MZ i MRMZ, postupi po sledećim preporukama, od kojih su neke upućene još prošle godine.

Preporuke:

Ministarstvo zdravlja

- *Da se sagrade bezbedne sobe u UKCK, u kojima će se smestiti osuđene osobe koje imaju potrebu za zdravstvenim tretmanom.*

Ministarstvo pravde

- *Da maloletnice budu smeštene odvojeno od punoletnica u KC u Lipljanu.*
- *Da se izvrši kategorizacija i smeštaj osuđenih i pritvorenih, prema prirodi dela, opasnosti i starosnoj dobi.*
- *Da se vrše obuke za osoblje institucija gde se drže pritvorena lica (za socijalne radnike i drugo osoblje), s ciljem proširenja njihovih saznanja o ljudskim pravima.*

Skupština Republike Kosov

- *Da se što pre usvoji Zakon o mentalnom zdravlju.*

VUP, KSK dhe PSK

- *Da se ojača saradnja Veća za uslovno puštanje sa osobljem Korektivne službe Kosova i Probacione službe Kosova, kako bi pružali što bolje usluge, preko organizovanja zajedničkih radnih sastanaka.*
- *Da se zadržana lica obaveste o njihovim pravima i obavezama, kao i o načinu ulaganja žalbi.*
- *Da se poveća broj stručnog osoblja u institucijama mentalnog zdravlja i da im se pruže potrebne obuke.*

Domovi sa osnovom u zajednici (DOZ) u Uroševcu, u Kamenici, u Vučitrnu, u Dečanima i u Gračanici; kao i u Domu starih i lica bez porodičnog zbrinjavanja (*Dom staraca*) u Prištini.

2.4.7. Radna grupa za Nacionalni mehanizam za prevenciju torture (NMPT)

*Radna grupa*⁸⁰ je nastavila saradnju i tokom ove godine, kroz zajedničke redovne posete mestima gde su smeštene osobe lišene slobode. U skladu sa metodologijom rada, tokom redovnih poseta, *Radna grupa*, obaveštava o svom planu rada rukovodioca određenog mesta u kojima se nalaze lica lišena slobode, a onda se vrši istraga u tim mestima, vrši kontrolu evidencije i razvija direktne i lične razgovore sa licima lišenim slobode, bez prisutnosti zvaničnika.

Radna grupa je imala zajedničke sastanke s ciljem određivanja radnji, pronalaženja fondova, razvijanja aktivnosti, održavanja obuka, seminara i konferencija, lobiranja, avociranja itd.

Radna grupa nastavlja saradnju sa OEBS-om i Helsinškim komitetom Holandije, s kojima sprovodi projekt "Poboljšanje uslova u zatvoru i reintegracija osuđenih maloletnika". Projekt je započet krajem 2013.god., i sprovodi se na Kosovu, Albaniji i Makedoniji, a završiće se početkom 2016.godine.

Dana 28.marta 2014, *Radna grupa* je posetila Specijalni institut u Štimlju, nakon objavljivanja informacija u medijima,⁸¹ u vezi sa zlostavljanjem osobe smeštene u Institutu. Direktor Instituta je saopštio, da je nakon objavljenih optužbi u medijima, zatražio da se izvrši sudsko-medicinsko veštačenje i pokrene istraga od strane nadležnog tužilaštva,⁸² kao i pomoć da se razjasni ovaj slučaj.⁸³ U vezi sa slučajem, Ombudsman je kontaktirao Osnovno tužilaštvo u Uroševcu i obavešten je, da je otvorena istraga, te da je slučaj u redovnom istražnom postupku.⁸⁴

Dana 23. i 24.juna 2014. *Radna grupa* je izvršila drugu kontrolnu posetu KC u Dubravi i Lipljanu kao i PC u Lipljanu, s ciljem praćenja primene preporuka od prošle godine, kao i analiziranju radnji lica lišenih slobode. Izveštaj sadrži preporuke upućene posećenim centrima i nadležnom ministarstvu.

Dana 26.juna 2014, *Radna grupa* je održala konferenciju za medije, gde su predstavljeni nalazci monitorisanja, a koji će se obelodaniti u izveštaju.

Dana 29.oktobra 2014, *Radna grupa* je održala obuku na temu: "Osnovna načela dokumentovanja torture i nečovečnih postupaka," organizovan od KCRPT u saradnji sa NMPT-om iz Danske, koji služi posmatračima radi identifikovanja kršenja prava od strane zdravstvenog osoblja.

---

⁸⁰ IO, KCRPT i OZLJPS, su 10.maja 2011.g., potpisali Sporazum o saradnji, kojim je predviđeno stvaranje *Radne grupe*, koja će se baviti obavezama koje proističu iz Opcionog protokola Konvencije protiv torture i lobirali su za stvaranje NMPT-a na Kosovu.

⁸¹ "Koha Ditore", 27.mart 2014, objavio je članak "*Sumnja se da se pacijentkinje u Specijalnom Institutu u Štimlju seksualno zlostupotrebljavaju, tuku i zlostavljaju*".

⁸² Intervju sa direktorom Specijalnog instituta u Štimlju, g. Xhemajl Dugolli, od 28.mart 2014.

⁸³ *Zakon Br. 03/L-195 o Ombudsmanu*, član 15, paragraf 8, „Ombudsman vrši svoje nadležnosti i preko posrednika i pomirenja“.

⁸⁴ Dana 21.novembra 2014, predstavnici IO sastali su se sa v.d. Glavnog tužioca Osnovnog tužilaštva u Uroševcu, g. Rasim Maloku.

Dana 16.decembra 2014. *Radna grupa* je održala zadnji sastanak za 2014. godinu, s ciljem koordiniranja aktivnosti i plana rada za sledeću godinu.⁸⁵

2.5. Sloboda kretanja

Sloboda kretanja je osnovno ljudsko pravo i podrazumeva slobodno i nesmetano kretanje unutar države i van njenih granica, jednako za sve. Ustav Republike Kosova garantuje ovo pravo za sve stanovnike države, na celoj teritoriji, bez ograničenja i protivzakonitog uplitanja.⁸⁶

Sloboda kretanja je, tokom izveštajnog perioda, u celini poštovana, uprkos međuetničkih tenzija, sporadičnih incidenata, provokacija i zastrašivanja, koja su se dešavala u nekim delovima zamlje (na severu Kosova).

I dalje postoje mesta gde se Srbi ne mogu kretati slobodno, ne mogu posećivati svoju imovinu, niti sveta mesta, kao što je bio slučaj u selu Muštište i u Đakovici.⁸⁷

Tokom izveštajnog perioda, desilo se nekoliko incidenata i napada na povratnike, paljenje i krađa njihove imovine, posebno u opštinama Kline i Istoka.⁸⁸ Takođe, je bilo napada i incidenata i u Vitini, gde su nekolicini pripadnika srpske zajednice nanešene telesne povrede, kao i verbalne provokacije sa etničkom pozadinom upućene popovima Srpske Pravoslavne Crkve (SPC).⁸⁹

Takođe, zabrinjavajuće su i provokacije upućene nekolicini pripadnika srpske zajednice pisanjem grafita na zidovima srpskih kuća u Orahovcu i Kosovom Polju,⁹⁰ kao i incidenti u kojima su mete bili manastir u Dečanu i Pečka Patriaršija.⁹¹ U ovom slučajevima intervenisala je Policija Kosova, ali Ombudsman nema informacije da je neki od ovih slučajeva rešen i da su počinioци tih dela izvedeni pred lice pravde.⁹²

I pored toga što su Opštinski saveti za bezbednost u zajednici (OSBZ), redovno zasedali i tokom ovog izveštajnog perioda, (izuzev Severne Mitrovice, Leposavića, Zubinog Potoka i Zvečana), s ciljem da se podstaknu opštinski službenici, Policija Kosova, i civilno društvo da rade zajedno na pitanjima lokalne bezbednosti, nisu postignuti zadovoljavajući rezultati u tom pravcu.⁹³

---

⁸⁵ Sastanak je održan uz podršku OEBS-a u Prištini, 16.decembra 2014.

⁸⁶ *Ustav Republike Kosovo*, član 35.1. „Državljeni Republike Kosovo i stranci koji su zakoniti stanovnici Kosova, imaju pravo na slobodno kretanje i izbor stanovanja u Republici Kosovo.“ *Zakon o državljanstvu Br. 03/L-034, Zakon o prebivalištu i boravištu Br. 02/L-121, Zakon o strancima Br. 03/L-126, Zakon o putnim ispravama Br. 03/L-037*, usvojen 19.6.2008 u promenjenoj verziji *Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o putnim ispravama Br. 03/L-217*, usvojen 11.12.2010.

⁸⁷ Informacija uzeta sa web stranice Ministarstva za zajednice i povratak (MZP), rubrika vesti, <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12,748> (15.12.2014).

⁸⁸ *Isto*, <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12,802>; <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12&offset=70> (15.12.2014).

⁸⁹ *Isto*, <http://www.mkk-ks.org/?page=3> ; <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12&offset> (15.12.2014).

⁹⁰ *Isto*, <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12,798>; <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12&offse>, 15.12.2014.

⁹¹ *Isto*, <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12,775> (15.12.2014).

⁹² *Isto*, <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12,748> (15.12.2014).

⁹³ Konsultativni organi su predviđeni administrativnim uputstvima koje su usvojili MUP i MALS.

Ombudsman primećuje da nadležni organi za pitanja bezbednosti i sigurnosti nisu reagovali u potrebnoj meri i upozorava, kao i mnogo puta do sada, da ovakvi i slični incidenti negativno utiču na slobodu kretanja. S toga, nadležni organi moraju uložiti više napora u prevenciji i sprečavanju ovakvih nedela i brzo, odgovorno i čvrsto reagovati u rasvetljavanju istih i adekvatnom kažnjavanju počinitelaca, sve u cilju безусловne slobode kretanja na čitavoj teritoriji Kosova. Neophodno je više raditi na bezbednosti i sigurnosti građana na Kosovu i preko potrebnoj izgradnji poverenja u organe vlasti.

2.5.1. Sprovođenje sporazuma o slobodi kretanja

U skladu sa Sporazumom o slobodi kretanja (Sporazum) iz dijaloga između Kosova i Srbije,⁹⁴ građani Kosova i Srbije tokom izveštajnog perioda, mogli su da se slobodno kreću i putuju unutar ili preko teritorija dveju zemalja, koristeći samo lične karte, a za decu ispod 16 godina samo izvode iz matične knjige rođenih. Međutim, građani Kosova i dalje ne mogu putovati sa pasošem Republike Kosova.

Međutim, iako je od postizanja Sporazuma prošlo već tri i po godine, do kraja izveštajnog perioda, građani su još uvek plaćali visoke i različite takse osiguranja za vozila prilikom ulaska sa Kosova u Srbiju i obratno. Ombudsman ponavlja da je neophodno da se ove dažbine za lica koja upravljaju motornim vozilima što pre ukinu, zaključenjem sporazuma između osiguravajućih društava Kosova i Srbije.

2.5.2. Sloboda kretanja na severu Kosova

Kao i u prethodnim, tako i u 2014. godini, sloboda kretanja na severu Kosova, uglavnom za Albance, ali i za jedan deo stanovnika iz drugih zajednica, ne i srpske zajednice, i dalje je teška i neodrživa.

Ograničenje slobode kretanja i teško bezbednosno stanje na severu Kosova, u kontinuitetu više od 15 godina, nanosi teške posledice za opštu stabilnost i bezbednost u ovom delu teritorije Republike Kosovo.

Tokom 2014. god., slobodu kretanja na severu Kosova ometali su i povremeni incidenti. U ovoj godini desilo se 8 eksplozije (7 sa eksplozivnim sredstvima za vojne svrhe na severu Mitrovice i 1 u Zvečanu). Te eksplozije su prouzrokovale materijalnu štetu na privatnoj imovini, kolima i biznisima. Takođe, tokom ove godine bilo je ukupno 5 međuetničkih incidenata, 4 u severnoj Mitrovice i 1 u Zvečanu.⁹⁵

Osim navedenih incidenata, 19. maja 2014, nepoznata lica su polomila i demolirala osnovnu školu „Aziz Sylejmani“ u „Mikro naselju“ /Kodra e Minatorëve/, u severu Mitrovice, pišući srpske nacionalističke simbole po tablama u učionicama, što je imalo za posledicu da su se roditelji i deca ustručavala da nastave s nastavom, jer se nisu osećali bezbednim u ovom

---

⁹⁴ Sporazum o slobodi kretanja je postignut u julu 2011. godine između Kosova i Srbije.

⁹⁵ *Informacija od g. Besim Hoti*, zamenik direktora Regionalne uprave Policije Kosova u Mitrovici – sever, 10. decembar 2014.

naselju.⁹⁶ Ta škola, još od 1999.g. funkcioniše kao istureno odeljenje ove osnovne škole u Mitrovici, i funkcioniše u dva kontejnera, gde nastavu pohađa 21 albanskih đaka, od prvog do devetog razreda.

Takođe, tokom ove godine nastavljene su provokacije i sprečavanje radova od strane osoba i organizovanih grupa, usmerene protiv izgradnje stambenih objekata Albanaca na njihovim imanjima u naseljima u severnoj Mitrovici. Jedan slučaj se desio 2.jula 2014. kada su na desetine Srba sprečili i zaustavili radove na izgradnji kuća Albanaca u naselju Suvi Do /Kroi i Vitakut/ na severu Mitrovice, onemogućivši tako albanskim stanovnicima ovih naselja izgradnju kuća i povratak na njihova imanja.

U ovom delu Kosova i dalje stoje postavljene tri barikade, koje sprečavaju slobodu kretanja. Dve barikade su u Mitrovici, na oba puta koja povezuju južni sa severnim delom grada, odnosno jedna na glavnoj ulici reke Ibar i druga u ulici “Knjaz Miloš”, u blizini tehničke škole u severnoj Mitrovici. Ove barikade onemogućavaju slobodno kretanje građana iz Bošnjacke mahale u severni deo Mitrovice. Treća barikada je na mestu zvanom Vodica, odnosno na izlazu puta iz Leposavića ka Mitrovici.⁹⁷

Republika Kosovo i Republika Srbija su 2013.godine potpisale Sporazum o normalizaciji odnosa,⁹⁸ što podrazumeva da se barikade uklone i obezbedi se slobodno kretanje. Dana 18.juna 2014. grupe građana srpske pripadnosti iz severne Mitrovice, uklonili su barikadu na glavnom mostu reke Ibar u Mitrovici. Međutim, samo nekoliko časova kasnije, oni su ponovo postavili drugu barikadu, donoseći betonske vazne sa zasađenim cvećem i borovima, i nazvali su je “Park mira”. Ova radnja preduzeta je od predsednika opštine severne Mitrovice (izabran na lokalnim izborima u novembru 2013.god., koji su po prvi put organizovani od strane institucija Republike Kosovo) g. Gorana Rakića, uz prisustvo predstavnika Republike Srbije na Kosovu, g. Đurića, zajedno sa građanima tog dela grada. Takođe, oni su počeli izgradnju trga “Car Lazar”, otežavajući tako još više slobodu kretanja građana. Sve to su posmatrali pripadnici Policije Kosova, EULEX-a i ostalih posmatrača.

U znak revolta, na izgradnju tkzv. “Park mira” i trga “Car Lazar”, dana 10. i 11. jula 2014. u druga dva dela Mitrovice, u Bošnjackoj mahali i na ulazu sela Suvi do, albanski građani su blokirali put, postavljajući betonske vazne od 1.5 metra, sa imenom “Trg Adem Jashari” i “Trg UÇK”.

Albanci iz sela Koštova, Ceraja i Bistrica u opštini Leposavić, iako je prošlo 15 godina od završetka rata na Kosovu i dalje imaju ograničenu slobodu kretanja. Ipak, ono što je pozitivno i treba istaći je, da tokom ove godine nije zabeležen nikakav incident. Policija Kosova smatra da je sloboda kretanja u ovim selima poboljšana.⁹⁹

Gledano uopšteno, bezbednosno stanje i sloboda kretanja u svim opštinama na severu Kosova, koja su pretežno nastanjene Srbima, kao što su: Zubin Potok, Leposavić, Zvečan i severni deo Mitrovice, još nije dobra i, zavisno od političkih okolnosti, zna biti veoma rizična. Albanski građani još imaju poteškoća što se tiče slobode kretanja jer još postoji stalna

---

⁹⁶ *Intervju sa g. Flamur Gacaferri*, direktorom niže srednje škole „Aziz Sulejmani“, od 20.maja 2014.

⁹⁷ *Isto: Informacija od g. Besim Hoti*, zamenik direktora Regionalne uprave Policije Kosova u Mitrovici – sever, 10.decembar 2014.

⁹⁸ *Zakon Br. 04/L-199 o ratifikovanju prvog međunarodnog sporazuma o načelima koja uređuju normalizaciju odnosa između Republike Kosova i Republike Srbije*, član 1.

⁹⁹ *Informacija od g. Besim Hoti*, zamenik direktora Regionalne uprave Policije Kosova u Mitrovici – sever, 10.decembar 2014.

opasnost za osobe koje govore albanski, ili se na ovom delu teritorije Kosova kreću vozilima sa tablicama koja imaju oznaku RKS ili KS. Naravno, nakon razgovora u Briselu, ima znakova koji pokazuju da se stanje koliko-toliko poboljšalo, ali na žalost, stanje je i dalje nestabilno. S druge strane, Sporazum vezan za tablice vozila i dalje se ne sprovodi na severu Kosova.¹⁰⁰

Integrirano upravljanje u skladu sa Sporazumom o integrisanom upravljanju granica, na šest privremenih graničnih prelaza i dalje funkcioniše bez većih problema.

2.5.3. Putovanje u EU

Kada govorimo o putovanju građana Kosova u zemlje članice EU, još je na snazi vizni režim, iako je Republika Kosovo u procesu liberalizacije viza sa EU ušla sredinom 2012.god. Kosovo i dalje ostaje jedina zemlja u Evropi bez vizne liberalizacije i slobodnog kretanja u prostoru Šengena. I dalje je neizvesno kada će se građanima Kosova omogućiti slobodno kretanje u Šengen zoni.

Preporuke:

- ***Vlada Kosova, u saradnji sa nadležnim organima, treba da preuzme sve zakonske mere u sprečavanju etnički motivisanih incidenata, da efikasno deluje u rasvetljavanju takvih incidenata i da se počinioci tih dela izvedu pred lice pravde.***
- ***Vlada Kosova da preduzme prikladne mere za oslobađanje od plaćanja dvostrukog osiguranja za motorna vozila na graničnim prelazima.***
- ***Vlada Kosova, u saradnji sa nadležnim organima, da preduzme sve zakonom predviđene mere za uklanjanje svih barikada i prepreka na putu, obuhvatajući tkzv. „Park mira“ na glavnom mostu preko reke Ibar, tkzv. trg „Car Lazar“ i tkzv. trgove „Adem Jashari“ i „UÇK“, da bi se omogućio slobodan protok ljudi i robe u severnom delu Kosova.***
- ***Vlada Republike Kosova, Policija Kosova i druge nadležne institucije, da preduzmu sve zakonom propisane radnje u cilju garantovanja prava na život, imovinu, zdravlje i javnu bezbednost za sve građane na celoj teritoriji Republike Kosovo.***

---

¹⁰⁰ Prema sporazumu o slobodi kretanja, upotreba tablica RKS ili KS dopušta se samo vlasnicima vozila koji prebivaju na Kosovu. MUP Republike Kosova od 1.11.2011 je produžio mogućnost registracije vozila sa tablicama KS i uveo je u funkciji novu politiku o vozilima se registarskim tablicama bivše SRJ ili Srbije, koja su registrovana između 10.6.1999 i 31.10.2011, dopuštajući na taj način vlasnicima tih vozila da ih preregistruju na tablice KS ili RKS. Ali, ostaje da se ta vozila provere preko INTERPOL-a, iz kog razloga se, do okončavanja provere, daju privremene tablice, čiji je rok produžen. MUP, od 18.12.2011 sprovodi novu politiku s kojom se građanima dopušta zamena vozačke dozvole SRJ/Srbije, izdate između 10.6.1999 i 31.10.2011. vozačkom dozvolom Kosova. Ovom odlukom dozvoljava se podnosiocima zahteva da dodaju dodatne kategorije u njihove kosovske vozačke dozvole, ako su iste uzete od strane srpskih organa na Kosovu tokom perioda 10.6.1999 – 31.10.2011. ili ako su izdate od srpskih organa van teritorije Kosova. Ova odluka ostaje na snazi do 31.12.2014. kad ističe rok za podnošenje tih zahteva.

2.6. Pravo na privatnost

Swako ima pravo na poštivanje privatnog i porodičnog života, njegove kuće i prepiske. Ovo su četiri dimenzije lične samostalnosti,¹⁰¹ koje se garantuju članom 8 EKLJP i članom 36 Ustava Republike Kosovo.

U izveštajnom periodu, Ombudsman je primio jedan broj žalbi građana i otvorio je - *ex officio* slušajeve u vezi tvrdnji o kršenju prava na privatnost. Ove žalbe tiču se javnog i privatnog sektora.¹⁰²

Ombudsman je izrazio zabrinutost u vezi informacija da je menadžment regionalne bolnice „Dr.Sami Bećiri/Sami Beqiri“ u Mitrovici raspodelio po odeljenjima lične podatke zaposlenih i pacijenata, objavljujući obaveštenje na oglasnoj tabli bolnice, 24.oktobra 2014.¹⁰³

Značajno je istaći da je u vezi prava na privatnost, DAZLP, objavljenom odlukom, privremeno zabranio bolnici „Bahçeçi“ (za ginekologiju i infertilitnost) obradu ličnih podataka, zbog nedostatka unutrašnjih regulativnih akta, neizvršenja klasifikacije ličnih podataka i nepreduzimanja mera za očuvanje poverljivosti i sprečavanja uništenja ličnih podataka kao i neimenovanja nadležnih lica koji su odgovorna za bezbednost dosijea.¹⁰⁴

2.6.1. Pravo na zdravu životnu sredinu i pravo na stanovanje

Pravo na zdravu životnu sredinu i pravo na stanovanje zauzimaju posebno mesto u zakonskim odredbama EKLJP i Ustava. Ombudsman je primio žalbe građana i otvorio je slučajeve *ex officio*, u vezi sa zagađivanjem životne sredine bacanjem otpataka i protokom crnih voda u naseljenim mestima.¹⁰⁵ Ombudsman je izrazio zabrinutost o pravu na zdravu životnu sredinu, skrećući pažnju na opasnost od širenja bolesti usled zagađenosti zbog bacanja otpataka i neprijatnih mirisa,¹⁰⁶ kao i zagađivanja pijaće vode, povredivši na taj način i pravo na privatnost.¹⁰⁷

Takođe, zabrinjavajuća je i pojava povrede prava na stanovanje, kao prava na privatnost u slučajevima velikih iskopina, na početku izgradnji, u blizini privatnih kuća, prouzrokujući ugroženost od oštećenja i rušenja kuća.¹⁰⁸

---

¹⁰¹ Ivana Rogana, „Zaštita prava na poštivanje privatnog i porodičnog života prema Evropskoj Konvenciji o ljudskim pravima”, Priručnici o ljudskim pravima Saveta Evrope, štampan od Saveta Evrope, Strasburg, 2012, str. 9.

¹⁰² Intervju IO sa Glavnim državnim nadzornikom DAZLP, g. Ruzhdi Jashari, 28.oktobar 2014.

¹⁰³ Intervju IO sa operativin direktorom regionale bolnice u Mitrovici, g. Ixhmet Rexhepi, 3.novembar 2014.

¹⁰⁴ Odluka br. 83/2014, 26.novembar 2014, web strana DAZLP, www.amdp-rks.org (27.11.2014).

¹⁰⁵ IO, slučajevi Ž. br. 161/2014 i Ž. br. 394/2014, u vezi protoka crnih voda u naseljima žalilaca.

¹⁰⁶ IO, slučaj Ž. br. 104/2014, žalba građanina opštine Peć, u vezi sprečavanja bacanja kontaminiranih otpataka iz fabrike čipsa, čija zgrada se nalazi u blizini naseljenih kuća. IO je konstatovao da ima kršenja prava na privatnost i na zdravu životnu sredinu. IO je kontaktirao opštinske organe za rešavanje ovog problema. Ovaj slučaj se nalazi u postupku.

¹⁰⁷ IO, slučaj Ž. br. 299/2014, povreda prava na privatnost, u slučaju pijaće vode koja je neprijatno mirisala u jednom naselju u Lipljanu, gde se nalaze grobovi blizu naseljenih kuća.

¹⁰⁸ IO, slučaj Ž. br. 515/2014.

I ove godine primljene su žalbe građana u vezi opasnosti koja pretil od električnih stubova, postavljenih blizu njihovih kuća. Ombudsman je izrazio zabrinutost i konstatovao, da je povređeno pravo na privatnost na imovini građana i preduzeo je radnje u pravcu njegove zaštite.¹⁰⁹

2.6.2. Kontrola i prisluškivanje sredstava komuniciranja

I u 2014. godini zabeležen je nedostatak zakona koji uređuje prisluškivanje telekomunikacija. Nedostatak ovog zakona ostavlja dovoljno prostora za zloupotrebu.

Od primljenih informacija od strane Policije Kosova, kao slučajevi ugrožavanja privatnosti pisma i računarskih baza podataka (član 202 KZRK), 4 slučaja se odnose na neovlašćeno prisluškivanje (član 204 KZRK) i 19 slučajeva na neovlašćeno fotografisanje i druga snimanja (član 205 KZRK).¹¹⁰

Ombudsman je izrazio veliku zabrinutost i za kršenje privatnosti upotrebom digitalne tehnologije i socijalnih i privatnih mreža, prisluškivanja, objavljivanja poruka iz telefona, objavljivanja fotografija na *facebook*, kao i zbog pretnji preko socijalnih mreža. Ova pojava uzrokuje probleme građana u porodici, na radnom mestu i u sredini gde živi,¹¹¹ posebno objavljivanjem u medijima ličnih podataka i povrede privatnosti.¹¹²

Preporuke:

- ***Vlada Kosova što pre da prosledi na usvajanje Zakon o prisluškivanju telekomunikacija Skupštini Republike Kosovo.***
- ***Odgovorne institucije da preduzmu radnje za zaštitu prava na privatnost, posebno od zagađenosti životne sredine i gradnje bez dozvole.***

2.7. Pravo na brak i porodicu

Pravo na brak i porodicu, kao jedno od najosnovnijih prava, predstavlja multidimenzionalni spektar prava. U prvom redu ono uređuje bračne odnose supružnika (njihovu ravnopravnost) njihove ekonomsko-imovinske odnose (pravo na rad) kao i odnose između roditelja i njihove dece (roditeljska pažnja).

Predstavljeni slučajevi u IO i tokom ove godine svedoče, da za ostvarivanje ovog prava, Kosovo kao demokratsko društvo, ima još dosta toga da uradi. Ombudsman je, kao i u prethodnom periodu i tokom ovog izveštajnog perioda, primio mnogo žalbi, što svedoči o ponovljenju problema u vezi sa ovim pravom, zbog sukoba razne prirode unutar porodice. U većini slučajeva, radi rešavanja ovih sukoba stranke se upućuju na obraćanje sudu. Bilo je žalbi radi odugovlačenja postupaka razvoda braka, neizvršenja odluka o isplati alimentacije,

---

¹⁰⁹ IO, slučajevi Ž. br. 68/2014, Ž. br. 88/2014 i Ž. br. 362/2014.

¹¹⁰ Odgovor kancelarije za informisanje Opšte uprave Policije Kosova, na zahtev Ombudsmana, Priština, 2. decembar 2014.

¹¹¹ IO, slučaj Ž. br. 517/2014.

¹¹² IO, slučaj Ž. br. 475/2014.

neostvarivanja redovnih kontakata sa decom razvedenih roditelja, kao i odugovlačenja postupaka u odlučivanju u vezi prava na starateljstvo.

Iako razlozloge za proceduralna odugovlačenja po sudovima i odgovornim institucijama uzrokuju mnogi faktori, nijedan od njih ne može opravdati takvo stanje u ovoj ravni. Dugogodišnje čekanje na izvršenje jedne odluke o alimentaciji, ili jedne odluke o razvodu braka, predstavljaju vidljivu manjkavost kod ostvarivanja prava na brak i porodicu.

Ombudsmanu je podnet slučaj, koji predstavlja tipičan primer odugovlačenja sudskog postupka, u kojem se žalilac obratio bivšem Okružnom sudu u Peći, 13. oktobra 2010, tužbom za razvod braka. Zbog odugovlačenja, žalilac je primio odluku o razvodu braka tek u junu 2014. godine.¹¹³ Realno, nadležni sud se uopšte nije bavio pitanjem odlučivanja o čuvanju i vaspitavanju dece, niti pitanjem alimentacije, zbog toga što su ta pitanja rešena prethodno od suda u Švajcarskoj. S druge strane samo sudski proces o raskidu braka trajao je 4 godine.

Takva radnja suda je u suprotnosti sa EKLJPS, koja garantuje da: „*Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku [...]*“¹¹⁴ Takođe, ovo je u suprotnosti sa odredbama prema Zakonu o parničnom postupku, po kojem, „*Dužnost suda je da nastoji da se postupak vodi bez odugovlačenja i sa što manje troškova, kao i da onemogućí svaku zloupotrebu procesnih prava koja po ovom zakonu pripadaju strankama.*“¹¹⁵

2.7.1. Uloga Centara za socijalni rad

Porodičnim problemima bave se i Centri za socijalni rad (CSR), koji imaju dosta zakonskih nadležnosti i odgovornosti, u vezi sa starateljstvom, usvojenjem, sklapanjem i izvršavanjem sporazuma o ostvarivanju kontakata roditelja sa decom, davanjem predloga sudovima o poveravanju na čuvanje i vaspitavanje dece određenom roditelju itd.

U vremenu kada pojava nasilja u porodici i pitanje razvoda pokazuju tendenciju, faktičkog prekida bračnog života, gde deca uglavnom ostaju kod jednog roditelja, zbog pogoršanih međusobnih odnosa, oni u većini slučajeva izbegavaju zakonske obaveze, ne poštujući susrete roditelj - dete.

Pitanje susreta roditelja sa decom, u prethodnoj fazi razvoda, praćen je velikim problemima zbog činjenice što CSR-i nisu nadležni za usvajanje neke administrativne odluke koja će obazivati supružnike da se ponašaju u skladu sa njom, u vezi navedenog pitanja, jer je o ovom pitanju potrebna sudska odluka. Što duže traju postupci razvoda na sudu, pitanje alimentacije, susreta roditelja sa decom itd., jednom rečju ostvarivanje prava na brak i porodicu, ostaje problematično.

Ombudsmanu je podnet slučaj gde je žalilja „*uspela da se tokom pet godina samo jednom sastane sa svojom decom*“¹¹⁶ dok starateljstvo nad njima vrši njihova tetka.¹¹⁷ Ovo je zabrinjavajuće. Iako

---

¹¹³ IO, slučaj Ž. br. 559/2013.

¹¹⁴ EKLJPS, član 6, paragraf 1.

¹¹⁵ Zakon Br. 03/L-006 o parničkom postupku, član 10.

¹¹⁶ Izjava socijalnog radnika u CSR u Glogovcu, 5. decembar 2014.

¹¹⁷ IO, slučaj Ž. br. 116/2014.

su porodice u neprijateljstvu, nemogućnost susreta majke sa njenom decom, bez obzira na tragični karakter i neprijateljstvo između dve porodice je neprihvatljiv.

Ovaj i slični slučajevi dokazuju neefikasnost i nejakost nadležnih institucija u pravcu ispunjavanja zakonskih zahteva žalilje i sličnih zahteva, što je u suprotnosti se Konvencijom o pravima deteta, prema kojoj:

„Strane ugovornice će poštovati pravo deteta odvojenog od jednog ili oba roditelja, da redovno održava lične odnose i neposredne kontakte sa oba roditelja, osim ako je to u suprotnosti sa najboljim interesima deteta.“¹¹⁸

Takođe, to je u suprotnosti i sa Zakonom o porodici, gde se predviđa da: *„Deca imaju pravo da odrastaju u porodici sa roditeljima. Deca koja ne žive zajedno sa oba roditelja, imaju pravo da se redovno susreću sa njima.“¹¹⁹*

Jedna od nadležnosti CSR-a jeste i davanje predloga u vezi sa poveravanjem dece, na čuvanje i vaspitavanje, određenom roditelju, kojie ovi centri kao profesionalne institucije pružaju sudovima. Ozbiljan problem u ovim situacijama predstavljaju slučajevi, kada su subjekti razvoda iz različitih opština, zbog teritorijalne nadležnosti za davanjem mišljenja sudu u vezi sa poveravanjem dece na čuvanje i vaspitavanje odlučuju dva CSR-a, dajući različite predloge sudu.¹²⁰

Iz analize prijavljenih slučajeva, Ombudsman zaključuje da je najteža faza u periodu razvoda je faktički prekida bračnog života, gde pitanje alimentacije, pitanje vršenja starateljstva nad decom ostaje neuređeno i konfliktno. Postoji nekoliko prethodnih radnji od strane CSR-a koja su faktička u očekivanju odluke suda, i zato procesna odugovlačenja suda, otežavaju period faktičkog razvoda, opterećujući u ovom slučaju i rad CSR-a.

2.7.2. Problemi sa plaćanjem alimentacije

U slučaju kada sud donosi odluku o razvodu supružnika, on istovremeno određuje i obavezu o plaćanju alimentacije. Međutim, u većini slučajeva stranke ne ispunjavaju dobrovoljno svoje obaveze prema sudskim odlukama, zato u vezi sa plaćanjem alimentacije, kao i ostvarivanjem susreta roditelja sa decom, stranke se ponovo upućuju na sud radi razrešenja ovih pitanja.¹²¹

U jednom od slučajeva podnetom Ombudsmanu vidi se da je Osnovnim sudovima u Prizrenu, Uroševcu i Prištini trebalo 6 godina samo za određivanje nadležnosti u vezi sa ovim predmetom.¹²²

Ipak ima i podstrekavajućih slučajeva u ovom pravcu. Ombudsmanu je podnet slučaj u vezi raskida jedne vanbračne zajednice, gde je na osnovu nalaza konstatovano da je bilo

---

¹¹⁸ Konvencija o pravima deteta, član 9, paragraf 3.

¹¹⁹ Zakon Br. 32/2004 o porodici, član 125, paragraf 2.

¹²⁰ Izjava službenika CSR u Uroševcu, data 5.novembra 2014., „Naravno ovo donošenje odluke dva CSR-a je pitanje nadležnosti i kao takvo je načelno, ali za roditelje pretendente za dobijanje ovog prava, predstavlja protivrečnu radnju CSR-a koja donose neobjektivne odluke, dok sudovi u većini slučajeva odlučuju na osnovu predloga, za čuvanje i vaspitavanje dece.“

¹²¹ IO, slučaj Ž. br. 471/2014. U IO-u je podnet slučaj kada se je žalilja žalila protiv Osnovnog suda u Prištini zbog procesnog odugovlačenja u predmetu koji se ticao isplati alimentacije, kada je ovaj sud je odredio sudsko ročište u ovom predmetom sa tri godine zakašnjenja.

¹²² IO, slučaj Ž. br. 522/ 2013.

koordinacije i sadejstva među institucijama (policija, tužilaštvo, CSR, IO, sud) i došlo je do raskida te vanbračne zajednice u kojoj je žena držana silom od strane bivšeg muža, koji je kažnjen za krivično delo počinjeno nad žaliljom i njenom porodicom. Sud je takođe poverio dete žalilji na čuvanje i vaspitavanje. Iz nalaza Ombudsmana, možemo konstatovati da je ovaj slučaj tretiran u skladu sa zakonom i u razumnom roku.¹²³

Raskid braka je multidimenzionalan problem, koji postaje komplikovaniji i teži, zbog činjenice manjkavosti moderne sudske prakse, kao i postojanja tradicionalnog pristupa u vezi sa ovom pojavom. U većini slučajeva, ovo se ogleda i u susretima roditelja sa decom, u prostorijama CSR-a. Iz analize nekoliko slučajeva, Ombudsman zaključuje, da ovi prostori nisu uvek dovoljno bezbedni i prijateljski za decu.¹²⁴

Ombudsmana posebno zabrinjava neadekvatno i zakasnelo tretiranje slučajeva razvoda supružnika, od strane nadležnih institucija. U ovim slučajevima žrtve su uglavnom deca. Oni, bez svoje krivnje, treba da žive odvojeni od jednog roditelja. Deca su nažalost, često žrtve pražnjenja negativne energije njihovih roditelja, što sigurno utiče negativno na njihov razvoj, vaspitanje i dobrobiti u budućnosti.¹²⁵

Polazeći od svega navedenog, Ombudsman smatra da u pitanjima bračnog i porodičnog prava, značajnu ulogu igraju mnogi faktori i institucije, ali da dominantna uloga u ovom pravcu pripada sudstvu, pošto su njihove odluke konačne.

Preporuke

- *Da sudovi, budu ažurniji u odlučivanju u predmetima razvoda, i da daju prednost predmetima u vezi sa sporovima razvoda, poverivanja dece i alimentacije.*
- *Sudovi i Centri za socijalni rad da preduzmu mere u pravcu izvršenja odluka koja se tiču isplate alimentacije i ostvarivanju susreta roditelj - deca.*

2.8. Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti

Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti, kao jedno od osnovnih ljudskih prava garantovano je Ustavom Republike Kosovo i EKLJPS. Zato što postojeći Zakon o verskim slobodama br. 02/L-31 ne određuje jasno pravo na versku slobodu i veroispovest, ovaj zakon je u procesu dopune i izmene. Potrebu za rešavanjem ovih pitanja, Ombudsman je istakao i u godišnjim izveštajima za 2012. i 2013.godinu.¹²⁶

---

¹²³ IO, slučaj Ž. br. 612/ 2013.

¹²⁴ Isto. Žalilja je iznela probleme u vezi sa izvršenjem odluke suda. Kada je ona odvela dete u CSR da se ono sretne sa ocem, on joj je agresivno oduzeo iz ruku 22-mesečno dete i, kao posledica toga, sada dete ima problem plašljivosti. Ovaj slučaj žalilja je prijavila policiji.

¹²⁵ IO, slučaj Ž. br. 128/ 2014. Žalilja, osim neredovnog izvršenja presude o susretu sa njenom decom, žali se protiv njenog bivšeg supruga, zbog toga što tokom ostvarivanja susreta sa njenom decom, oni zbog njegovog pritiska, ne govore uopšte s njom i da stariji sin ignorše majku i traži od nje da ne traži više da se susreću, jer su deca izmanipulisana od njihovog oca itd.

¹²⁶ IO, Godišnji izveštaj za 2012.godinu, str. 40 i Godišnji izveštaj za 2013.godinu, str. 63.

Usvajanjem izmena ovog zakona regulisao bi se na povoljniji način pravni položaj svih zajednica, bio bi onemogućen različit tretman verskih zajednica i bile bi im pružene jednake mogućnosti za korišćenja prava na slobodu veroispevesti, uverenja i savesti

Neophodnost usvajanja Zakona o restituciji imovine je jedan od problema na koji su ukazivali predstavnici svih verskih zajednica tokom 2014.g. Prema izjavama velikodostojnika svih verskih zajednica¹²⁷, u višedecenijskom periodu posle drugog svetskog rata imovna verskih zajednica je na različite načine oduzimana i nacionalizovana, a pitanje njenog povratka do sada nije pokrenuto na sveobuhvatan način.¹²⁸

2.8.1. Održavanje kulturnog nasleđa i grobova

Održavanja kulturne baštine je problem na koji su tokom 2014.g. ukazivale verske zajednice jer na Kosovu postoji veliki broj verskih objekata koji su deo kulturne baštine a koji su nedovoljno zaštićeni od propadanja.¹²⁹ Obaveza zaštite kulturne baštine predviđena je Ustavom.¹³⁰

Održavanje grobalja na Kosovu, kako starih i neaktivnih grobalja, tako i aktivnih, pitanje je koje okupira pažnju svih verskih zajednica. Predstavci verskih zajednica su uputili zahtev nadležnim ministarstvima i tražili su takođe od svih opštinskih organa na Kosovu, da obezbede prostore za groblja.

2.8.2. Informisanje javnosti i međuverska saradnja

Nedovoljno informisanje javnosti i nedostatak dovoljnog broja znakova obaveštenja o lokacijama objekata kulturne i verske baštine, na saobraćajnicama na Kosovu, je jedan od problema koji postoji a koji posredno utiče na jačanje svesti i informisanje društva o značaju kulturne baštine, a samim tim i na brigu o njoj.

Saradnja između predstavnika verskih zajednica na Kosovu je tokom 2014.g. bila veoma dobra. Tokom maja meseca 2014.g. održana je „Nedelja tolerancije“.¹³¹ Jedan od pomaka u poboljšanju saradnje i komunikacije između samih verskih zajednica ali i između verskih zajednica i države je najava formiranja Sekretarijata /odbora za verske zajednice. Funkcija ovog sekretarijata bi trebalo da bude prikupljanje i sistematizacija svih podataka sa terena, njihovo publikovanje i saradnja sa drugim organima.

---

¹²⁷ IO, Godišnji izveštaj za 2012.godinu, str. 40 i Godišnji izveštaj za 2013.godinu, str. 63.

¹²⁸ O pitanju usvajanja Zakona o restituciji, vidi deo za zaštitu imovine u ovom izveštaju.

¹²⁹ *Konferencija o međuverskom dijalogu*, më 30.oktobar 2014, u Prištini.

¹³⁰ *Ustav Republike Kosovo*, član 9.

¹³¹ Ministarstvo inostranih poslova, *Vesti* „Međuverska Konferencija okuplja globalne verske rukovodioce i rukovodioce civilnog društva radi obeležavanja Nedelje tolerancije i pomirenja“, 23.maj 2014, u <http://www.mfa-ks.net/?page=3,4,2345&offset=82> (15.12.2014).

2.8.3. Položaj verskih zajednica na Kosovu

2.8.3.1. Islamska Zajednica Kosova (IZK)

Glavni problem koji treba rešiti je Zakon o regulisanju pravnog položaja verskih zajednica koji još uvek nije usvojen. Nedostatak zakona i dalje izaziva probleme prilikom registracije imovine i rešavanja poreskih pitanja. Islamska verska zajednica je potpisnik zajedničkog pisma koje su verske zajednice tokom 2014.g, uputile skupštini Kosova sa zahtevom da se ubrza proces usvajanja zakona.¹³²

Nedozvoljavanje nošenja marame u školama je problem koji traje godinama. U vezi ovog pitanja Ombudsman je kontinuirano skretao pažnju i davao preporuke. Ipak, ovo pitanje je po raznim nivoima rešavano na razne načine, bez jedinstvenog pristupa.

U septembru 2014.godine, u okviru akcije Policije Kosova, uhapšen je jedan broj lica, među kojima su bili i pripadnici IZK-a uz sumnju da su organizovali i učestvovali u ratovima van zemlje. U tim slučajevima, postupanje pred organima krivičnog gonjenja treba da se odvija bez nepotrebnih odugovlačenja i sa posebnom pažnjom.¹³³

2.8.3.2. Zajednica Tarikata Kosova

Predstavnici Zajednice Tarikata Kosova (Derviši) izrazili su Ombudsmanu svoje nezadovoljstvo zbog neravnopravnog tretiranja u odnosu sa ostalim verskim zajednicama i njihovo neobuhvatanje u Nacrtu Zakona o izmenama i dopunama Zakona o verskim slobodama na Kosovu, kao i neobuhvatanje u diskusijama koje su prethodile izradi ovog nacrtu.¹³⁴ Ovo je uređeno izmenama u zadnjoj verziji. Zajednica Tarikata Kosova ima veliku istorijsku tradiciju, znatan broj vernika i predstavlja deo kulturnog nasleđa Kosova.

2.8.3.3. Srpska Pravoslavna Crkva (SPC)

Nedostatak zakona o uređenju pravnog položaja verskih zajednica, manifestuje se u raznim sferama života SPC i veliki problema jeste pitanje izgradnje novih verskih objekata i pitanje održavanja starih aktivnih objekta.¹³⁵

Među incidentima koji su izazvali nezadovoljstvo SPC i koji su uznemirili bratstvo manastira su natpisi na zidu manastira Visoki Dečani.¹³⁶ Takođe, zabrinjavajući je i incident prilikom

---

¹³² Predstavnik IO učestvovao je na Konferenciji o međuverskom dijalogu, 30.oktobra 2014, u Prištini.

¹³³ Policija Kosova, *Vesti* „Policija Kosova vrši široku policijsku operaciju širom zemlje“ 17.septembar 2014, u: <http://www.kosovopolice.com/?page=1,26,4476> (15.12.2014).

¹³⁴ IO, slučaj Ž. br. 189/2014. Žalilac je predstavio nezadovoljstvo zbog neravnopravnog tretiranja Zajednice Tarikata Kosova u Nacrtu Zakona o verskim slobodama na Kosovu, kao i njihovim neobuhvatanjem u diskusijama koja su prethodila izradi nacrtu.

¹³⁵ Predstavnik IO učestvovao je na Konferenciji o međuverskom dijalogu, 30.oktobra 2014, u Prištini.

pokušaja vernika da posete groblja povodom obeležavanja praznika " Velika gospojina" u selu Mušutište opštini Suva Reka.¹³⁷ Ove događaje su osudile sve verske zajednice. Policija Kosova je reagovala brzo u svim slučajevima.

Liturgijska funkcija u crkvama je obnovljena kao i parohijski život u Vučitrnu i Uroševcu. U Uroševcu još uvek nema povratničkih porodica ali lokalni pop sa porodicom živi u Uroševcu i crkva je u funkciji.¹³⁸

2.8.3.4. Ostale verske zajednice

Za pripadnike katoličke veroispovesti mnogo je značajno pitanje usvajanja izmena Zakona o verskim slobodama na Kosovu. **Katolička Crkva** je bila veoma aktivna u međuverškoj saradnji na Kosovu tokom 2014.godine.

Glavni problem **Protestanske Evangelističke crkve** na Kosovu i dalje je nerešeno pitanje groblja za njihove vernike. Od svih opština na Kosovu su tražili da im obobre prostore za formiranje groblja za njihovu zajednicu. Međutim ovo pitanje i dalje nije regulisano.

Jevrejska zajednica je uvek bila aktvni deo međureligijske saradnje na Kosovu. Tokom 2014.god., bli su uključeni u velik deo dešavanja vezanih za promovisanje međureligijske saradnje. Pitanja u vezi izmene Zakona o verskim slobodama je okupirala pažnju i Jevrejske verske zajednice.

2.9. Sloboda izražavanja

Sloboda izražavanja na Kosovu, garantovana je članom 40 Ustava Republike Kosovo, ali takođe je zaštićena i članom 19 UDLJP, kao i članom 10 EKLJPS, koje se direktno primenjuju u našoj zemlji. Sloboda izražavanja podrazumeva slobodu mišljenja bez mešanja, kao i uzimanje i davanje informacija i ideja, bez obzira na granice i bez mešanja javnih vlasti.

Ipak, sloboda izražavanja nije bezuslovna. Država ima legitimno pravo da preduzme radnje koje ograničavaju slobodu izražavanja, kada je to neophodno „[...] za sprečavanje podstrekavanja i provokacije nasilja i neprijateljstva na osnovu rasne, nacionalne, etničke ili verske mržnje.“¹³⁹ EKLJPS objašnjava da „Korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u poverenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.“¹⁴⁰

¹³⁶ Ministarstvo za zajednice i povratak, *Vesti* "Jevtić: Grafiti u Dečanima uznemirujući" u: <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12,772> (15.12.2014).

¹³⁷ *Isto*, *Vesti*, "Jevtić: Sprečavanje raseljenh Srba da posete svetinje u Mušutištu i Đakovici čin usmeren protiv procesa povratka", 28.8.2014, u: <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12,748> (5.12.2014).

¹³⁸ *Isto*, *Vesti*, „Jevtić: Posle dugo godina pedesetak u Srbiji raseljenih Uroševčana ponovo na liturgiji u hramu u Uroševcu“, 30.8.2014, u: <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12,757> (15.12.2014).

¹³⁹ *Ustav Republike Kosovo*, član 40, paragraf 2.

¹⁴⁰ *EKLJPS*, član 10, paragraf 2.

Ombudsman, tokom 2014.godine, nije primio nijednu žalbu koja se odnosi na slobodu izražavanja, ali ga to nije omelo da prati poštovanje slobode izražavanja. S posebnom pažnjom su praćeni javno izveštavani slučajevi o povredi slobode izražavanja, kao i upotrebljeni jezik. Pošto su mediji u funkciji ostvarivanja slobode izražavanja, oni su suštinski izvor informacije, isto kao i medijske elektronske platforme, preko kojih se sada razvija interaktivna komunikacija, obuhvatajući tu i socijalne mreže.

Mogućnosti koje pruža internet služe slobodi izražavanja, ali takođe i daju mogućnost zloupotrebe. Nedostatak zakonske osnove za funkcionisanje i strukturiranje elektronskih portala i dalje predstavlja problem u porastu što se tiče verodostojnosti informacija, ali i identifikovanju odgovornosti za objavljenu informaciju. Ovi prostori komunikacije bili su često sredina gde je zloupotrebljena sloboda izražavanja, stavljajući pod sumnju cilj, ali i verodostojnost informacije.

Koliko je upotrebljena terminologija prihvatljiva ili nije, ocenjuje se na osnovu nekoliko pokazatelja: iz konteksta u kome se kaže, od koga i u kakvom se obliku kaže, kako se predstavlja i da li upotrebljeni jezik podstiče mržnju.¹⁴¹ S toga, može se konstatovati da su u mnogo slučajeva, javni diskursi komunikacije bili netolerantni, preteći i pogrdni.

Ombudsman nema informaciju da je jezik koji se koristi protiv određenih grupa i lica, mogao biti u organizovan, ali ističe da ovo ne umanjuje neophodnost prikladnog tretiranja jezika mržnje, povrede privatnosti i zloupotrebe ličnih podataka.

2.10. Sloboda medija

Ustav Republike Kosovo, u članu 42, garantuje medijsku slobodu i pluralizam.¹⁴² U istom članu, zabranjuje se cenzura i sprečavanje širenja informacije ili ideja putem medija, ali takođe, u skladu sa paragrafom 2, člana 10 EKLJPS-a, legitimna je intervencija države u slučajevima kada se to uradi zbog sprečavanja podsticanja nasilja na osnovu rasne, nacionalne, etničke ili verske mržnje.¹⁴³

Sloboda medija je nezaobilazno povezana sa slobodom izražavanja. Zajedno, one obezbeđuju aktivnu ulogu građana u javnom životu i u demokratskim procesima. Uprkos njihovoj značajnoj ulozi, jedan broj novinara, tokom 2014.godine, bio je meta napada i pretnji.

U oktobru 2014. unutar prostorija medija gde radi i tokom obavljanja njegovog posla, napadnut je i životno ugrožen novinar Milot Hasimja. U septembru, pretnje upućene novinarima Artanu Haraćiji/Artan Haraqia iz portala “Indeksonline”, Visaru Durićiju/Visar Duriqi iz “Gazeta Express” i Ljiridonu Lapaštici/Liridon Llapashtica iz “Zëri”, takođe su smatrani ozbiljnim i neprihvatljivim. Za teško kršenje slobode medija na Kosovu smatra se i pritisak zvaničnika misije EULEX-a na Kosovu, na novinara iz “Koha Ditore”, Vehbi Kajtazija/Vehbi Kajtazi, s ciljem zaustavljanja izveštavanja zbog sumnji o umešanosti

---

¹⁴¹ Opširnije, vidi *Rabat Plan of Action on the prohibition of advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence*, Conclusions and recommendations emanating from the four regional expert workshops organized by OHCHR, in 2011, and adopted by experts in Rabat, Morocco on 5 October 2012, u: http://www.ohchr.org/documents/issues/opinion/seminarrabat/rabat_draft_outcome.pdf (10. 12.2014).

¹⁴² *Ustav Republike Kosovo*, član 42, paragraf 1.

¹⁴³ *Isto*, paragraf 2.

zvaničnika EULEX-a u korupciju. Takođe je neprihvatljiva i pretnja novinaru Zakerija Šabaniju/Zekirja Shabani, od strane vlasnika novina gde je on radio.

Treba istaknuti da u IO nije pristigla nijedna direktna žalba koja se tiče povrede slobode medija, i zbog toga Izveštaj se bazira na javno izveštenim slučajevima. Da bi bili što precizniji, Ombudsman se obratio Policiji Kosova sa zahtevom za pružanje informacija u vezi slučajeva napada na novinare, tokom 2014.godine. U njihovom odgovoru, primljenom preko elektronske pošte, saznaje se da je bilo ukupno prijavljenih 20 slučajeva koji se tiču slobode medija. Od toga, 15 slučajeva su pretnje, 2 slučaja - telesne povrede, 1 slučaj- napad, 1 slučaj - napad na službeno lice tokom vršenja službene dužnosti i 1 slučaj- remećenja javnog reda i mira.¹⁴⁴

Za Ombudsmana ostaje zabrinjavajuće i nepoštivanje Zakona o radu, posebno što se tiče ugovora o radu novinara u medijima, posebno u RTK. Ovo pitanje predstavlja direktan pritisak na rad novinara i zahteva pažnju nadležnih institucija, kako bi se stvorio povoljniji ambijent za kvalitetno novinarstvo u funkciji pravog i tačnog informisanja.

Stvoreno stanje u RTK, između uprave i nezavisnog sindikata ovog javnog medija, takođe je zabrinjavajuće. Nepoštivanje odluka Inspekcije rada predstavlja posebnu zabrinutost. Ova zabrinutost je utoliko veća, jer je RTK javna institucija koja ima posebnu odgovornost u sprovođenju zakona.

Isti domaći i međunarodni instrumenti koji štite slobodu medija i slobodu izražavanja, takođe obavezuju državu da štiti prava pojedinaca od zloupotrebe vlasti medija.

Ombudsman skreće pažnju medijima, ali i advokatima, policiji i tužilaštvu, da se u vršenju svojih nadležnosti, ne pretvore u instrumente koji povređuju privatnost i dosatojanstvo pojedinaca. Ne manje uznemiravajući slučajevi su kada lična pitanja pojedinaca, pokrenuta od strane medija i preko medija, postanu objekt javnih diskusija, bez nekog opšteg interesa koji bi obrazložio takvu povredu prava na privatnost.

Finansijska nestabilnost i neobjavljivanje finansijskih izvora iz kojih se mediji finansiraju, ozbiljno dovodi pod sumnju poverljivost širenja informacije preko njih, a s toga i sam cilj informacije. Takođe, nedostatak zakona o organizovanju u funkcionisanju medija je vidljiv problem.

2.11. Sloboda udruživanja

Pravo svakog građanina, da osnuje organizaciju bez obaveze da pribavi dozvolu, da bude ili da ne bude član neke organizacije, kao i da učestvuje u aktivnostima organizacije, garantovano je Ustavom Republike Kosova¹⁴⁵ i EKLJPS-om.¹⁴⁶ Sloboda udruživanja u Republici Kosovo je uređena Zakonom br. 04/L-57 o slobodi udruživanja u nevladinim organizacijama.

Ombudsman je tokom ove izveštajne godine primio nekoliko žalbi, koje su povezane sa povredom ostvarivanja ovog prava. Jedan od slučajeva za koje je Ombudsman pokrenuo istragu, bila je žalba predstavnika Asocijacije arhitekata Kosova protiv Departmana za upis i

---

¹⁴⁴ Primljeni odgovor od strane Kancelarije za informisanje i odnose sa javnošću Policije Kosova, dana 9.januara 2015.god., u 15:10 časova, na poslati zahtev IO, istog dana, u 14:05 časova.

¹⁴⁵ *Ustav Republike Kosova*, član 44.

¹⁴⁶ *EKLJPS*, član 11.

veze sa NVO, u okviru MJA.¹⁴⁷ Predstavnik asocijacije žalio se pomentom Departmanu, da uprkos zakonskoj obavezi, da sprovede odluku Komisije za razmatranje žalbi NVO-a, u vezi sa ažuriranjem podataka Asocijacije.¹⁴⁸ Dana 22.septembra 2014.god., Ombudsman je poslao dopis ministru MJA, od koga je tražio da se informiše o razlozima nesprovođenja gore pomenute odluke. Međutim, do objavljivanja izveštaja, Ombudsman nije primio pdgovor od MJA.

Jedan od oblika ostvarivanja prava na udruživanje od strane građana, garantovanih Ustavom Republike Kosovo, je i sloboda sindikalnog organizovanja.¹⁴⁹ Ombudsman je tokom 2014.godine, primio nekoliko žalbi predstavnika sindikalnih organizacija radnika, koje su se ticala povredi prava na sindikalno organizovanje. Predstavnici sindikalnih organizacija tvrdili su da su se suočili sa nezakonitim radnjama i sa pretnjama o isterivanju sa radnih mesta, samo zbog činjenice što su podigli glas zbog učinjenih nepravdi nad radnicima (članovima sindikata) u institucijama gde su radili. Zbog toga, dana 23.septembra 2014, Ombudsman je dao izjavu za medije, kojom je pozvao da se prekinu takve radnje određenih institucija.¹⁵⁰

Ipak, ako baziramo na opšti ambijent u vezi sa ostavarivanjem prava na slobodu udruživanja na Kosovu, Ombudsman uočava da je bilo nekih pozitivnih pomaka u aspektu institucionalnog angažovanja, da civilno društvo bude deo odlučivanja u javnim politikama i u zakonskom aspektu. Dana 3.aprila 2014.god., Skupština Kosova je usvojila izjavu o partnerstvu između Skupštine i civilnog društva, koja ima za cilj da olakša učešće organizacija civilnog društva u procesu izrade zakonodavnih akata i učešće organizacija civilnog društva u aktivnostima nadziranja sprovođenja zakona, kao i obezbeđivanju podrške Skupštine Kosova u razvijanju sektora civilnog društva na Kosovu.¹⁵¹

Takođe, kao pozitivan razvoj kojeg treba istaći je usvajanje Administrativnog uputstva o funkcionisanju i organizovanju NVO od strane Vlade Kosova, u septembru 2014 godine.¹⁵² Ovo uputstvo određuje pravila i procedure upisivanja, ažuriranja podataka u javnom registru, prestanak i brisanje nevladinih organizacija iz registra NVO.

Preporuke:

- ***MJU da sprovodi odluke Komisije za razmatranje žalbi NVO, u skladu sa Pravilnikom br. 02/2012 o osnivanju i funkcionisanju Komisije za razmatranje žalbi NVO i Zakonom br. 04/L-57 o slobodi udruživanja u nevladine organizacije.***
- ***MJU da poštuje Zakon br. 03/L-195 o Ombudsmanu i Ustav Republike Kosovo, gde se traži, da javne institucije treba u roku da odgovore na dopise i zahteve Ombudsmana i da sarađuju s njime o postavljenim pitanjima.***

---

¹⁴⁷ IO, slučaj Ž. br. 237/2014, Žalba je podnesena zbog nepoštovanja zakona od strane MJA.

¹⁴⁸ *Pravilnik br. 02/2012 o osnivanju i funkcionisanju Komisije za razmatranje žalbi NVO-a*, član 5, tačka 4: „Odluka Komisije o razmatranju žalbi NVO-a je konačna u administrativnom postupku“.

¹⁴⁹ *Ustav Republike Kosovo*, član 44, paragraf 2, „Sloboda osnivanja sindikata i organizovanja radi zaštite interesa, je zagarantovana“.

¹⁵⁰ IO, Izjava za medije, u: <http://ombudspersonkosovo.org/sq/lajme/DEKLARATE-E-AVOKATIT-TE-POPULLIT-LIDHUR-ME-LIRINE-E-MEDIAVE-NE-KOSOVE-1295> (15.12.2014).

¹⁵¹ *Skupština Republike Kosova*, u: <http://www.kuvendikosoves.org/?cid=1,128,6318> (15.12.2014).

¹⁵² *Vlada Republike Kosova*, u: <http://www.kryeministri-ks.net/?page=1,9,4437> (15.12.2014).

- *Javne institucije da poštuju pravo svakog građanina na slobodu udruživanja, obuhvativši i slobodu sindikalnog organizovanja.*

2.12. Sloboda okupljanja

Tokom 2014 godine, Ombudsman nije primio nijednu žalbu u vezi sa pravom na slobodu okupljanja. Tokom ove godine, kao i proteklih godina, organizovano je niz javnih okupljanja i raznih protesta građana, studenata, organizacija civilnog društva i raznih interesnih grupa. Ovi skupovi i protesti organizovani su u mnogim gradovima Kosova, u većini slučajeva po javnim mestima i ispred nadležnih institucija. Treba ceniti činjenicu, da je većina ovih skupova i protesta neometano praćena od raznih medija u zemlji. U okviru svog mandata, i Ombudsman je pažljivo pratio neke javne skupove i proteste, organizovanih tokom ove godine.

2.12.1. Protest studenata ispred Rektorata

Od 5. do 7.februara 2014.god. Ombudsman je monitorisao proteste studenata Univerziteta u Prištini (UP) ispred Rektorata UP.¹⁵³ Zahtevi studenata, u ovom protestu, bili su neposredna ostavka rektora UP i početak istrage oko zloupotreba u UP. Ove zahteve studenata podržalo je nekoliko predstavnika civilnog društva, koji su učestvovali u protestu. Tokom monitorisanja ovog protesta opažena je dodatna prisutnost pripadnika Policije Kosova, predstavnika medija i pripadnika KFOR, koji su posmatrali protest.

Dana 7.februara 2014.god., situacija između demonstranata i pripadnika policije, bila je napeta, jer su demonstranti nekoliko puta pokušavali da uđu u dvorište rektorata i ova situacija je naterala policiju da upotrebi sprej i suzavac, da bi rasterala demonstrante.¹⁵⁴ Tokom ovih protesta, policija je uhapsila nekoliko desetina demonstranata, koje su kasnije posetili predstavnici Ombudsmana.¹⁵⁵

Nakon pažljivog praćenja ovih protesta i stvorene situacije između demonstranata i Policije Kosova, 7.2.2014.god., Ombudsman je reagovao izjavom za medije, skrenuvš pažnju da: *„Stvorena situacija i nasilno sukobljavanje ispred Rektorata, proizvod su nedostatka neophodne diskusije akademskog sveta. „Ovom prilikom, Ombudsman je zatražio da „Ova diskusija, prenet na ulicu, da se vrati unutar univerzitetskog sveta, kako bi se pronašlo prihvatljivo rešenje u skladu sa univerzalnim akademskim standardima.“* Pošto je stvorena situacija imala tendenciju ka eskalaciji, Ombudsman je, na osnovu ustavnih i zakonskih nadležnosti, izrazio *„spremnost da posreduje radi prevazišlaženja zastoja između studenata i rukovodećih organa Univerziteta u Prištini, ako se obe strane*

---

¹⁵³ IO, *Izveštaj sa monitorisanja protesta*, 5.februar 2014.

¹⁵⁴ IO, *Izveštaj sa monitorisanja protesta*, 7.februar 2014.

¹⁵⁵ IO, *Izveštaj sa monitorisanja protesta*, 7.februar 2014: „U ovom protestu bilo je 31 privedenih učesnika. Iz razgovora sa nekolicinom njih, ponašanje policije bilo je korektno, pružena im je zdravstvena pomoć i upoznati su sa njihovim pravima. Njihove povrede bile su lakše prirode, uglavnom od spreja i suzavca.“

2.12.2. Protest bivših radnika društvenih preduzeća

Dana 6.februara 2014.god., zahtevom predstavnika Unije nezavisnih sindikata Kosova (UNSK) i radnika nekoliko bivših društvenih preduzeća, Ombudsman je monitorisao proteste koji su održani ispred gradskog pozorišta u Gnjilanu.¹⁵⁷ Glavni zahtevi radnika bili su: nadoknada neisplaćenih plata, ubrzavanje isplate od 20 % za privatizovana preduzeća, zahtev za stvaranje socijalnog fonda iz fonda likvidacije od strane Skupštine Republike Kosovo, kao i ostali zahtevi.

Slični protesti radnika bivših društvenih preduzeća, s navedenim zahtevima, organizovani su kontinuirano i tokom 2013.g. i prethodnih godina. Takođe treba pomenuti da su radnici navedenih preduzeća, s ciljem ostvarivanja njihovih zahteva, u nekim slučajevima tokom prošlih godina, ušli u štrajk glađu gde ih je posetio i Ombudsman.¹⁵⁸ Radnici ovih preduzeća su i tokom 2014.god. štrajkovali glađu ispred Vlade Kosova.

2.12.3. Protest nevladinih organizacija

Dana 22.juna 2014.god., Ombudsman je monitorisao organizovani protest nekoliko NVO-a u Mitrovici.¹⁵⁹ Tokom monitorisanja protesta, osim prisutnosti Policije Kosova, primećene su i mnoge snage KFOR-a i EULEX-a. Na početku protesti su bili mirni, ali, tokom vremena situacija je eskalirala, kada su građani probili kordon policije i počeli da se nasilno ponašaju. Tom prilikom, učesnici su počeli bacati kamenje, lomiti stakla poslovnih prostora i paliti nekoliko službenih vozila na parkingu Opštine Mitrovica. Kao odgovor na ovu situaciju policija je počela da baca suzavac u pravcu demonstranata s ciljem rasterivanja istih.¹⁶⁰ Ombudsman je konstatovao, da tokom hapšenja policija nije upotrebila nasilje.

2.12.4. Protest Organizacije ratnih veterana

Dana 4.decembar 2014.god., Ombudsman je monitorisao organizovani protest Organizacije ratnih veterana (ORV) Oslobođilačke Vojske Kosova (OVK), održanog ispred Rektorata

---

¹⁵⁶ IO, *Izjava za medije*, 7.februar 2014, u: <http://ombudspersonkosovo.org/sq/lajme/DEKLARATE-E-AVOKATIT-TE-POPULLIT-LIDHUR-ME-PROTESTAT-PARA-REKTORATIT-TE-UNIVERSITETIT-TE-PRISHTINES-383> (12.12.2014).

¹⁵⁷ IO, *Izveštaj sa monitorisanja protesta*, 6.februar 2014.

¹⁵⁸ IO, *Saopštenje za javnost*, 18.jun 2013, u: <http://www.ombudspersonkosovo.org/sq/lajme/KOMUNIKATE-LIDHUR-ME-GJENDJEN-SHENDETESORE-TE-GREVISTEVE-NE-GREVEN-E-URISE-NE-PRISHTINE-1235> (13.01.2015).

¹⁵⁹ IO, *Izveštaj sa monitorisanja protesta*, 22.jun 2014.

¹⁶⁰ IO, *Izveštaj sa monitorisanja protesta*: Prema dobijenim informacijama od glasogovornika policijske stanice u Mitrovici, posledice ovog protesta su bili: 13 uhapšenih, 6 zapaljenih vozila, a povređena su 2 novinara, 13 policajaca i 10 građana, koji su potražili lekarsku pomoć.

UP.¹⁶¹ Videvši sa velikom zabrinutošću tendenciju zaoštavanja radnji organizacija proizlašlih iz rata, posebno nakon donošenja odluke ministra MONT, g.Ram Buje/Ramë Buje, od 3.decembra 2014. Ombudsman je reagovao izjavom za javnost, kojom je upoznao sve strane i javnost da je otvorio istragu po službenoj dužnosti, u vezi sa događajima oko UP.¹⁶² Istovremeno, osim zahteva za prekidanje svih radnji koje bi teško oštetile UP, Ombudsman je uputio hitan zahtev bivšem premijeru i bivšem ministru MONT, da na osnovu njihovih zakonskih nadležnosti, obustave primenu odluke ministra MONT, do završetka istrage Ombudsmana, započete po službenoj dužnosti.¹⁶³ Isti zahtev je upućen i novom premijeru g. Isa Mustafi, kao i novom ministru MONT, g. Arsimu Bajramiju. Nažalost, nijedan od njih, i posle isteka zakonskog roka za odgovor, nije odgovorio na hitan zahtev Ombudsmana.

U posebnim slučajevima, ovaj protest je okarakterisan kao vrlo napet, sa teškim pretnjama upućenim rektoru UP, od strane demonstranata. Pored upućenih pretnji, nije bilo nasilnih radnji od strane demonstranata niti od policije.

U zaključku, Ombudsman, kao i u godišnjim izveštajima za 2012. i 2013.g. ponavlja zahtev i preporuku o izmeni jednog dela Zakona o javnim skupovima, odnosno paragrafa 3, člana 12, koji, ostavljajući jedan deo nadležnosti u rukama „dežurnog“, koga određuje organizator skupa, da: „[...] *bez odlaganja da predaju policiji učesnika ili bilo koje drugo lice koje narušava red i mir, koje nosi oružje ili bilo koje druge opasne predmete ili zabranjena obeležja za vreme javnog okupljanja*“. Ova preporuka nikada nije sprovedena.

Kao i u prethodnim izveštajima, Ombudsman nastavlja da skreće pažnju da član 12, paragraf 3 Zakona o javnim skupovima, nije u saglasnosti sa načelima člana 11 EKLJPS, niti sa praksom ESLJP. U vezi sa ovim, Ombudsman ponavlja zahtev i preporuku za izmenu i dopunu ovog zakona, kako bi se isti uskladio sa evropskim standardima.

Preporuke

- ***Policija Kosova, kao ustavna institucija za očuvanje javnog reda i bezbednosti, mora svakako da uspostavi kontakt komuniciranja sa organizatorima javnih skupova radi informisanja i njihovog prethodnog planiranja i zbog javne bezbednosti.***
- ***Svi organizatori skupova da prethodno obaveste organe reda u vezi sa održavanjem skupova, u skladu sa zakonom.***
- ***Da se izmeni Zakon o javnim skupovima, odnosno član 12, paragraf 3, kako bi se on u potpunosti uskladio sa čl.11 EKLJPS, o slobodi okupljanja i organizovanja i praksom ESLJP.***

---

¹⁶¹ IO, *Izveštaj sa monitorisanja protesta*, 4. decembar 2014, „Njihov zahtev je bio ostavka rektora UP, zbog protivljenja za upis studenata prema pruženim listama od kategorija proizlašlih iz rata“.

¹⁶² IO, *Saopštenje za javnost*, 3.decembar 2014, u: <http://www.ombudspersonkosovo.org/sq/lajme/DEKLARATE-E-AVOKATIT-TE-POPULLIT-LIDHUR-ME-REGJISTRIMIN-E-FEMIJEVE-TE-KATEGORIVE-TE-DALA-NGA-LUFTA-E-UCK-se-NE-UNIVERSITETIN-E-PRISHTINES-1304> (13.01.2015).

¹⁶³ IO, *Izjava Ombudsmana u vezi sa upisom dece kategorija proizlašlih iz rata OVK na Univerzitet u Prištini*, 3.decembar 2014, u http://ombudspersonkosovo.org/repository/docs/K%C3%ABrkesa_drejtuar_ministrit_Buja_651117.pdf, 2.decembar 2014, u: http://ombudspersonkosovo.org/repository/docs/K%C3%ABrkesa_drejtuar_Kryeministrit_Tha%C3%A7i_289071.pdf, 2.decembar 2014.

2.13. Pravo glasa

Pravo glasa obuhvata pravo da biraš i da budeš biran, i predstavlja jedno od osnovnih ljudskih prava, koje je garantovano Ustavom Republike Kosovo,¹⁶⁴ kao i najznačajnijim međunarodnim aktima o ljudskim pravima.¹⁶⁵ Kosovo i dalje kasni sa izbornom reformom. Kao i lokalni izbori iz 2013. godine, tako i parlamentarni izbori održani 8.juna 2014.godine desili su se pre završetka izborne reforme, čiji je proces započeo, skoro, pre četiri godine.

2.13.1. Posmatranje parlamentarnih izbora u Republici Kosovo

Na osnovu Zakona br. 03/L-073 o opštim izborima u Republici Kosovo,¹⁶⁶ održavanje i administriranje izbora za Skupštinu Republike Kosovo, kao i odgovarajuće izbornu zakonodavstvo, rukovodi se poznatim i prihvatljivim načelima u parlamentarnim demokratijama.¹⁶⁷

Poslanici Skupštine Republike Kosovo, na održanoj sednici 7.maja 2014.god. odlučili su da raspuste Skupštinu, omogućavajući tako raspisivanje prevremenih parlamentarnih izbora u zemlji.¹⁶⁸

2.13.2. Neobjavljena izborna kampanja mirna

Izborna kampanja političkih subjekata odvijala se u periodu od 28. maja – 6. juna 2014. U celini, izborna kampanja je protekla u mirnoj atmosferi, bez incidenata i govora mržnje. Međutim, politički subjekti su faktički vršili kampanju i pre početka izborne kampanje.

2.13.3. Razvoj izbora

Prevremeni parlamentarni izbori održani su 8. juna 2014. Ombudsman je monitorisao proces na „Dan izbora“ sa 14 mobilnih posmatračkih ekipa, na celoj teritoriji Kosova (uključujući i opštine Severna Mitrovica i Zvečane kao i selo Čabar u opštini Zubin Potok) sa izuzetkom opština Leposavić i Zubin Potok.

Posmatračke ekipe Ombudsmana posetile su 146 biračkih centara (BC) i 393 biračka mesta (BM) od ukupno 798 BC sa 2366 BM, u 38 opština Republike Kosova.

---

¹⁶⁴ Ustav Republike Kosovo, član 45.

¹⁶⁵ UDLJP, član 21.3; Međunarodna Konvencija o civilnim i političkim pravima, član 25 (b); Protokol br. 1 EKLJPS-a, član 3.

¹⁶⁶ Zakon br. 03/L-073 o opštim izborima u Republici Kosova, član 2.

¹⁶⁷ Izbori za Skupštinu Kosova održavaju se na osnovu slobodnog opšteg, jednakog, direktnog i tajnog glasa, u skladu sa ovim zakonom i pravilima CIK-a.

¹⁶⁸ Na osnovu Zakona br. 03/L-073 o opštim izborima u Republici Kosova, Predsednica Republike Kosovo, gđa. Atifete Jahjaga, 8.maja 2014.godine, objavila je održavanje prevremenih parlamentarnih za 8.juni 2014.godine.

Prevrnjeni parlamentarni izbori su u celini bili dobro organizovani, uprkos nekih propusta, uglavnom tehničke prirode, koji nisu uticali na dobar tok glasanja. U celini „Dan izbora“ je protekao mirno i bez incidenata. Može se reći, da su do sada, ovo najbolje održani izbori u Republici Kosovo.

2.13.4. Konkretni slučajevi registrovanih kršenja

Pacijenti u *Institutu Mentalnog Zdravlja (IMZ) u Štimlju* nisu svesni svojih postupaka, pa zato nisu shvatili proces glasanja i nisu bili u stanju da popune glasačke listiće. Većina njih čak nije mogla držati ni olovku u ruci i glasački listići su popunjeni, nametanjem volje od strane pratitelja, odnosno staratelja. Ukupno je bilo 60 pacijenata sa pravom glasa.

Kao i na lokalnim izborima 2013. tako i na opštim izborima ove godine, ponovljen je evidentan slučaj diskriminacije u BC 1315E/01D u Lipljanu, koji je bio određen kao biračko mesto za „aškalije“, iako je primećeno da su oni glasali i na drugim biračkim mestima. Ipak, neprihvatljiva je takva diskriminisuća podela građana opštine Lipljan na etničkoj osnovi.

Mobilne posmatračke ekipe Ombudsmana, tokom monitorisanja parlamentarnih izbora primetile su da:

- Gotovo u svim BC (na pomoćnim stolovima) bilo je *glosačkih listića na Brajlovom pismu* (za slepa lica). Međutim, mobilne posmatračke ekipe Ombudsmana evidentirale su slučajeve nedostataka ovih glosačkih listića u: BC 1512E (Osnovna škola „Sveti Sava“ u selu Plemetina, opština Obilić), BC 2201X (Osnovna škola „Emin Duraku“ Štimlje), BC 1311E (Osnovna škola „Braća Aksić“ Lipljan) i BC 3016A (Gimnazija „Hamdi Berisha“ Mališevo).
- Za razliku od lokalnih izbora prošle godine, na ovim parlamentarnim izborima *verifikacione ultraljubičaste lampe* su bile funkcionalne.
- Ovog puta *Davaoci glosačkih listića* (članovi Biračkih odbora - BO), koji su ujedno vršili i prskanje prsta glosača nevidljivim mastilom, glasali su prvi kako bi otklonili eventualne probleme tokom glasanja (što je bilo evidentno na prošlim izborima, pošto u nedostatku rukavica uprskani su im prsti ovim mastilom zbog čega su imali problema kada su hteli da glasaju).
- U *Konačnim biračkim spiskovima (KBS)* i dalje se nalazi jedan broj imena *umrlih lica*, iako u manjem broju nego ranije. Takvih slučajeva ima u svim opštinama.
- *Lica sa ograničenim sposobnostima* (u kolicima) u nekoliko slučajeva nisu imali nesmetani pristup glosačkim mestima, zbog nedostatka odgovarajućih padina u objektima koji su bili određeni kao BC-i, kao i u onima gde su BM-a bila na drugom spratu BC-a.
- Bilo je slučajeva kada *policijaci koji su dežurali u BC-ima*, posebno u onima na selu, nisu mogli da glasaju (osim uslovno), jer nisu imali zamenu tokom dežurstva. Oni su dežurali u BC-ima od ranih jutarnjih sati i ostali su tamo do završetka prebrojavanja glasova. Takođe i osoblje u Korektivnom centru u Lipljanu i Pritvornom centru u Gnjanu, kao i zdravstveno osoblje u regionalnoj bolnici „Isa Grezda“ u Đakovici mogli su da glasaju samo uslovno. Treba istaći da Izborna pravila Centralne izborne komisije (CIK) ne predviđaju nikakvo rešenje za ovakve slučajeve.

- *U Korektivnom centru u Dubravi*, opština Istok na spisku je bilo 393 lica. Glasanje je počelo u 9.00 časova. Bila je samo jedna kabina, što je bilo nedovoljno, pa je glasanje išlo sporo. Mobilna posmatračka ekipa Ombudsmana preporučila je, da se razgovara sa OIK-om u Istiku kao bi doneli još jednu kabinu za glasanje, što je realizovano oko 13:50 časova.
- *U Korektivnom centru u Lipljanu* od 131 pritvorenika, njih 45 nije moglo da iskoristi izbornu pravo, jer nisu bili na biračkom spisku zbog toga što nisu imali lične karte.
- U *Regionalnoj Bolnici u Đakovici* nije sproveden proces glasanja. U odsustvu mobilne ekipe Opštinske izborne komisije (OIK), biračko pravo nisu mogli da iskoriste pacijenti, niti dežurno zdravstveno osoblje.

Na osnovu zapaženih propusta tokom posmatranja parlamentarnih izbora od strane mobilnih posmatračkih ekipa, Ombudsmana daje sledeće

Preporuke:

- *CIK da uvidi mogućnost raspoređivanja članova biračkih odbora na biračka mesta ili biračke centre gde oni glasaju ili što bliže njima.*
- *Članovi biračkih odbora koji vrše ulogu davalaca izbornih listića i ujedno vrše prskanje kažiprsta sa nevidljivim mastilom, da se opreme rukavicama, kako bi se, od nevidljivog mastila, zaštitili njihovi prsti i izbegli problemi prilikom njihovog glasanja.*
- *Organi reda da iniciraju krivični postupak i izvedu pred organe pravde sve učesnike u incidentima i one koji su ometali proces glasanja.*
- *CIK da ispravi konačne biračke spiskove odstranjujući iz njih sva imena umrlih lica i dodajući im nove birače koji su napunili 18 godina.*
- *Da se stvore prikladni uslovi, da sva lica sa ograničenim sposobnostima (posebno oni u kolicima) imaju nesmetani pristup svim biračkim centrima i biračkim mestima gde oni glasaju. U slučajevima kada to nije moguće ili traži više vremena za realizovanje, ovim licima omogućiti glasanje u njihovim kućama ili stanovima, preko mobilnih ekipa CIK-a i OIK-a, u skladu sa odgovarajućim Izbornim pravilom CIK-a.¹⁶⁹*
- *Da se odgovarajućim zakonskim odredbama uredi realizovanje biračkog prava za lica koja su na “dan izbora“, odnosno tokom vremenskog trajanja procesa glasanja na dužnosti, odnosno dežurstvu.*
- *Da se poboljša komunikacija sa biračima van Kosova, tako da oni blagovremeno dobiju glasačke listiće iredizuju svoje biračko pravo, u skladu sa odgovarajućim Izbornim pravilom CIK-a.¹⁷⁰*

¹⁶⁹ Izbornu pravilo br. 04/2013 Glasanje osoba sa posebnim potrebama i okolnostima, član 3.

¹⁷⁰ Izbornu pravilo br. 03/2013 Glasanje van Kosova, članovi 3-5.

2.14. Pravo na imovinu

Pravo na imovinu garantovano je Ustavom Republike Kosovo¹⁷¹, UDLJP¹⁷², kao i EKLJPS.¹⁷³ Takođe, pravo na imovinu u Republici Kosovo uređuje se i zakonima usvojenim od strane Skupštine Kosova.

Do 31. decembra. 2014. godine, Ombudsman je primio 369 žalbi u vezi sa zaštitom imovine, od kojih je 95 istraženo.

Žalbe su podnete protiv sudova svih instanci, uključujući i PKVSK, protiv opština, protiv Kosovske agencije za privatizaciju (KAP), protiv Kosovske agencije za imovinu (KAI), protiv javnih preduzeća, protiv javnih tužilaštva i protiv Policije Kosova.

Tokom izveštajne godine istražena je 21 žalba protiv sudskih postupaka u razmatranju predmeta u vezi sa imovinom. Žalbe su uglavnom podnete u vezi sa odugovlačenjem sudskih postupaka. Odugovlačenje sudskih postupaka se detaljno opisuje u delu izveštaja o sudskoj zaštiti prava. Međutim, odugovlačenje sudskih postupaka u rešavanju imovinskih predmeta kao i u izvršenju provosnažnih sudskih odluka u vezi sa imovinom od starne sudova, direktno utiču na imovinsko pravo građana.

Odugovlačenje u rešavanju imovinskih predmeta građana od strane sudova, s jedne strane direktno utiče na imovinska prava, dok s druge strane utiče na gubitak povernja građana Kosova u sudske organe. S ovim se rizikuje ne samo pravda nego i sigurnost građana, usled čega pojedinci svoje nesuglasice u vezi imovine rešavaju van okvira sudskog sistema, uzevši pravdu u svoje ruke. Nažalost, takvi primeri su prisutni na Kosovu.

2.14.1. Žalbe protiv opština

Žalbe protiv opština podnete su u vezi sa bespravnom gradnjom, žalbe protiv opštinskih katastarskih kancelarija zbog odbijanja uknjiženja imovinskog prava ili tehničkih problema u vezi uknjiženja, štete na imovini, eksproprijacije, odštete, uzurpacije javnog prostora.

U većini istraženih i okončanih predmeta, radi se o žalbama u vezi kojih žalisci nisu iscrpeli pravna sredstva ili u vezi odugovlačenja u razmatranju žalbi od strane opštinskih organa.

Ombudsman se obratio opštinama protiv kojih su podnete žalbe u vezi odugovlačenja ili u slučajevima neodgovornosti prema zahtevima žalilaca, dok su se u slučajevima gde za to ima prostora, žalisci uputili na iskorišćavanje raspoloživih pravnih sredstva.

2.14.2. Žalbe protiv Kosovske agencije za privatizaciju

Kosovska agencija za privatizaciju (KAP) je naslednica Kosovske povereničke agencije (KAP), koja je osnovana UNMIK Uredbom 2002/12, izmenjenom UNMIK uredbama

---

¹⁷¹ Ustav Republike Kosovo, član 46.

¹⁷² UDLJP, član 17.

¹⁷³ EKLJPS, Protokol 1, član 1.

2005/18, 2008/16 i 2008/27. Osim nevedenih uredbi, UNMIK je izdao i ostale pomoćne akte na osnovu kojih je KAP administrirala i privatizirala javna preduzeća, društvena preduzeća i društvenu imovinu na Kosovu.

Skupština Kosova je 21. maja. 2008 godine usvojila zakon o Kosovskoj agenciji za privatizaciju 2008/03-L-067, koji je stavio van snage UNMIK Uredbu 2002/12 i njene izmene. Skupština Kosova je 31. avgusta. 2011. godine usvojila novi zakon za Kosovsku agenciju za privatizaciju 2011/04-L-034, koji stavlja van snage Zakon 2008/03-L-067.

Žalbe podnete Ombudsmanu protiv KAP –a u vezi su sa: listama radnika za 20% sredstava od privatizacije društvenih preduzeća; privatizacije društvene imovine, koja je ranije pripadala fizičkim licima, kašnjenja u isplati plata radnicima privatizovanih preduzeća kao i isplate od 20% od privatizacije, kašnjenje u odobravanju zahteva za kupovinu stanova nad kojim postoji stanarsko pravo u vezi kojih agencija vodi postupak.¹⁷⁴

Prva dva pitanja su zabrinjavajuća, zato je neophodno da se izvrši procena procesa privatizacije, iako se nalazi on u poodmakloj fazi. Procena je neophodna iz razloga što su pitanja u vezi sa ovim žalbama završena ili su u proceduri pred Agencijom ili PKVSK.

1. Proces podele iznosa od 20% privatizacije javnih preduzeća sprovodi se od strane Kosovske agencije za privatizaciju shodno članu 10.4 UNMIK Uredbe 2003/13 *O promeni prava korišćenja nepokretne imovine u društvenoj svojini*, izmenjenom UNMIK-ovom Uredbom 2004/45, *“Za potrebe ovog člana smatra se da, zaposleni ima pravo na isplatu ako je takav zaposleni registrovan kao zaposleno lice u društvenom preduzeću u vreme privatizaciji ako je ustanovljeno da je bio na platnom spisku preduzeća najmanje tri godine. Ovaj zahtev ne sprečava zaposlene da podnesu žalbu Posebnoj komori, u skladu sa paragrafom 10.6, koji smatraju da bi i oni bili registrovani ili zaposleni da nisu bili predmet diskriminacije.”*¹⁷⁵

Kao što je navedeno, Ombudsman je primio određen broj žalbi od strane lica koja nisu obuhvaćena na listama radnika koji smatraju da imaju udeo u 20% od privatizacije, od kojih jednu grupnu žalbu sa 292 žalioaca, bivših radnika DP “Ramiz Sadiku”, koji se žale na diskriminaciju. Međutim, u ovom slučaju se ne radi o diskriminaciji konstatovanoj od PKVSK-a, nego se radi o navodnoj diskriminaciji, na osnovu iskaza žalilaca. Odnosno, žalioци ocenjuju diskriminativnom činjenicu, prema kojoj na osnovu člana 10.4 Uredbe UNMIK 2003/13, radnik treba da bude na platnim listama u vreme privatizacije ili likvidacije i da ima ne manje od tri godine radnog staža u društvenom preduzeću. Žalioци, neobuhvaćenje radnika u listama radnika za 20% prihoda od privatizacije koji su se penzionisali ili kojima se raskinuo ugovor o zapošljavanju pre privatizacije ili likvidacije društvenog preduzeća, smatraju diskriminacijom.

Ombudsman, uzimajući u obzir veliki broj žalbi, kao i uslove utvrđene Uredbom UNMIK-a 2003/13, smatra da se ti uslovi trebaju revidirati. Situaciju čini težom činjenica, da su ti uslovi utvrđeni Uredbom UNMIK-a 2003/13, koja je još na snazi, i da Ombudsman prema Zakonu u Ustavnom Sudu, zbog roka od 6 meseci, ne može da podnese slučaj Ustavnom Sudu, za ocenu ustavnosti.

---

¹⁷⁴ Prema Zakonu Br. 04/L-061 o prodaji stanova za koje postoji stanarsko pravo, KAP je nadležna da prima zahteve za kupovinu stanova u društvenoj svojini.

¹⁷⁵ PKVSK tokom razmatranja žalbi je konstatovala da su se tokom sastavljanja lista radnika određene kategorije radnika bile izbačene sa lista.

2. Žalbe u vezi privatizacije imovine koje su u toku privatizacije uknjižene kao društvena svojina ali koje su ranije mogle pripadati fizičkim licima,¹⁷⁶ još uvek se podnose Ombudsmanu. Ove su imovine, su tokom 1950-ih i 1960-ih godina bile oduzete od vlasnika nacionalizacijom, konfiskacijom, eksproprijacijom ili ostalim represivnim metodama, bez kompenzacije. Međutim, ove su imovine podlegle procesu privatizacije, jer su bile uknjižene kao društvena imovina.

Žalioci tvrde da su imovine pod privatizacijom bile oduzete bez kompenzacije tokom 1950-ih i 1960-ih godina i zato su oni podneli zahteve PKVSK-u, kako bi dokazali njihovo imovinsko pravo. U slučaju potvrde imovinskog prava fizičkih lica na privatizovanoj imovini, ista se ne može vratiti vlasniku i odluka o privatizaciji neće biti poništena,¹⁷⁷ ali će vlasnici dobiti deo od prodaje imovine, nakon što se od celokupne prodajne cene podmire administrativni troškovi i deo od 20% koji pripada radnicima privatizovanog društvenog preduzeća.

UNMIK zakonodavstvo je ovlastilo KAP, dok Zakon o Kosovskoj agenciji za privatizaciju, usvojen od strane Skupštine Kosova, ovlašćuje ovu agenciju, da privatizuje i likvidira društvena preduzeća, ne uzimajući u obzir validnost ranije transformacije privatne imovine od fizičkih lica društvenim preduzećima i ne uzimajući u obzir da li je ova transformacija bila diskriminirajuća ili ne.¹⁷⁸

Privatizacija spornih imovina bez potvrde vlasnika od strane PKVSK-a, za rezultat može imati kršenje imovinskog prava, transformišući privatizaciju imovine u nezakonitu eksproprijaciju. Ombudsman smatra da je, do kršenja imovinskog prava tokom privatizacije društvenih preduzeća došlo zbog nedostatka zakona o restituciji, koji je trebao do se donese pre početka procesa privatizacije društvenih preduzeća.

3. U vezi žalbi protiv kašnjenja u kompenzaciji isplata za radnike privatizovanih preduzeća kao udela od 20% od privatizacije, Ombudsman se sastao sa predstavnicima Kosovske agencije za privatizaciju, kako bi saznao razloge kašnjenja.¹⁷⁹

Prema zvaničnicima Agencije, kašnjenje u kompenzaciji isplata za radnike privatizovanih preduzeća je rezultat nemogućnosti imenovanja članova Odbora KAP-a od starne Skupštine Kosova i da će se radnici isplatiti po formiranju Odbora.¹⁸⁰ Dok, u vezi kašnjenja u podeli dela od 20% od privatizacije, zvaničnici Agencije su objasnili, da kad se protiv konačnih lista radnika koji se kvalifikuju za 20% podnese žalba pred PKVSK-om, tad se određen deo od 20% stavi na čekanje dok PKVSK odluči u vezi žalbe, dok se nesporni deo deli proporcionalno. Prema Ombudsmanu, kašnjenje u podeli prihoda od privatizacije od 20% zbog, kako je to navedeno, nemogućnosti formiranja Odbora KAP-a, je neoopravdano i predstavlja kršenje prava radnika prema zakonu.

---

¹⁷⁶ IO, slučajevi Ž. br. 7/2014, Ž. br. 16/2014, Ž. br. 46/2014 i Ž. br. 156/2014.

¹⁷⁷ Izveštaj Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), Odeljenje za nadgledanje / odsek za vladavinu prava, Sekcija za nadgledanje pravosudnog sistema, *Privatizacija na Kosovu: Sudska revizija odluka Kosovske povereničke agencije od strane Specijalne komore Vrhovnog suda Kosova*, maj 2008.

¹⁷⁸ *Property Rights in Kosovo: A Haunting Legacy of a Society in Transition*, February 2009, Written by Edward Tawil for the International Center for Transitional Justice.

¹⁷⁹ Sastanak sa g. Visar Hoxha, Šef Divizije pravnih odeljenja KAP-a, 17.novembar 2014.god.

¹⁸⁰ IO, slučaj Ž. br. 23/2014.

4. Tokom sastanka sa zvaničnicima Agencije razgovaralo se i o kašnjenju odobravanja zahteva za privatizaciju stanova nad kojima postoji stanarsko pravo. Zvaničnici Agencije su tvrdili, da je do kašnjenja došlo zbog manjka članova Odbora KAP-a. Zvaničnici KAP-a su iskoristili priliku da informišu Ombudsmana da je prodaja stanova jedan od najuspešnijih projekata Agencije i da je od 1000 zahteva do sada odobreno 600.

2.14.3. Kosovska agencija za imovinu

Kosovska agencija za imovinu (KAI) je osnovana Zakonom br. 03/L-079 o *Izmenama i dopunama Uredbe UNMIK-a 2006/50, o rešavanju zahteva koji se odnose na privatnu imovinu, uključujući poljoprivrednu i komercijalnu imovinu*, usvojenim od strane Skupštine Republike Kosova. KAI je nasledila nekoliko zakonskih obaveza od Direkcije za imovinska i stanarska pitanja (DISP/HPD), koje su ostale nezavršene.

Ombudsman je neprestano primao žalbe protiv KAI, ali u znatno manjem broju u odnosu na prethodni period. Međutim, žalbe u odnosu sa obavezama koje je agencija nasledila od DSIP/HPD-a, i dalje su otvorene. Žalbe protiv KAI odnose se na:

1. Ne izvršenje pravosnažnih odluka Komisije za imovinske žalbe (Komisija) u vezi imovine na severnom delu Mitrovice.¹⁸¹
2. Ne izvršenje provosnažnih odluka Komisije za povratak stanarskog prava nad društvenim stanovima, pravo koje se izgubilo kao rezultat diskriminacije, prema uslovima predviđenim članom 4.5 Uredbe UNMIK-a br. 2000/60.¹⁸² Radi se o slučajevima potvrde prava na kompenzaciju, u nemogućnosti da se povрати pravo svojine na stanovima nad kojima postoji validno stanarsko pravo, izgubljeno zbog gubitka radnog mesta tokom 90-ih godina, kao rezultat uvođenja privremenih mera.

Ombudsman je stupio u kontakt sa zvaničnicima agencije, kako bi osigurao informacije u vezi broja slučajeva o navedenom pitanju, kao i o naporima agencije u rešavanju ovih pitanja. KAI je obavestila Ombudsmana sledeće:¹⁸³:

1. Agencija je obavezana da sprovodi odluke Komisije. Agencija tokom sprovođenja odluka Komisije, prema potvrđenim zahtevima vlasnika, može da stavi imovinu pod administraciju, kao i da oslobodi imovinu od uzurpatora. U severnom delu Mitrovice postupak administracije imovinom ili oslobađanje imovine, traje duže u poređenju sa ostalim delovima Republike Kosova, jer Agencija dugo vremena nije imala podršku organa reda u sprovođenju pravosnažnih odluka. Ali u mesecu martu 2014. godine, organi reda su počeli da podržavaju Agenciju. KAI je obavestila Ombudsmana da u

---

¹⁸¹ IO, slučajevi Ž. br. 48/2012, Ž. br. 176/2012, i Ž. br. 125/2013.

¹⁸² Član 4.5 Uredbe UNMIK-a 2000/60 o stambenim imovinskim zahtevima i pravilima postupka i dokazima za uprave za stambena i imovinska pitanja i komisije za stambene imovinske zahteve određuje da: „Bilo koja osoba sa potvrdom prema članu 4.4 ima pravo na poštenu kompenzaciju proporcionalnu iznosu naznačenom na potvrdi, koja će da bude isplaćena iz fondova koji mogu da budu dodeljeni is Konsolidovanog budžeta Kosova ili iz bilo kog fonda određenog za ove namene prema ovoj Uredbi”.

¹⁸³ Elektronska komunikacija za gđ-om. Elhame Gorani, preko gđe. Florije Kika, v.d. Izvršni direktor KAI-a, 24, 25 i 26.novembar 2014.godine.

severnom delu Mitrovice, Agencija ima pod administracijom svega 390 imovina i da je do sad, od uzurpatora, oslobodila 27 imovina.

2. Shodno zahtevima o kompenzaciji za gubitak stanarskog prava kao rezultat diskriminacije, postoje 143 odluke Komisije, koje treba da se izvrše. Izvršenje odluka se sprovodi tako, da lica koja su izgubila stanarsko pravo kao rezultat diskriminacije, treba da se obeštete. Izvršenje odluka o kompenzaciji još nije počelo. Agencija je pripremila postupak i uslove za obračun kompenzacija, prema članu 4 Uredbe UNMIK-a 2000/60, ali da su za izvršenje ovih odluka neophodna finansijska sredstva u iznosu od 3.2 miliona evra i neprekidno nastoji da osigura ova sredstva.

U vezi sa pitanjem imovine u severnom delu Mitrovice, Ombudsman smatra da administriranje imovinom od strane Agencije, na celoj teritoriji Republike Kosova, predstavlja privremenu meru, i na dobrovoljnoj osnovi upravljanja imovinom, zbog nemogućnosti nosilaca imovinskih prava da povrate faktički posed nad imovinom izgubljenom kao rezultat rata 1998 i 1999 godine. Ovo bi se moglo tumačiti kao stvaranje indirektnog posedovanja i kao forma bilansa između individualnih interesa (imovinskog prava lica u ovom slučaju) i opšteg interesa (bezbednosti raseljenih lica u slučajevima kada se oni, iz bezbednosnih razloga ne mogu vratiti na svoju imovinu). Ali, na osnovnu praksu ESLJP-a, Ombudsman smatra da ovaj bilans, za vlasnike imovina u severnom delu Mitrovice, nije postignut, zato što odugovlačenje implementacije pravosnažnih odluka Komisije predstavlja dodatni teret za nosioce imovinskih prava, uzimajući u obzir da su se ti vlasnici od 1999 godine raseljeni¹⁸⁴ i da se oni nalaze u stanju nesigurnosti u vezi mogućeg povratka poseda. Ombudsman smatra da sprečavanje mirnog uživanja imovine u dužem vremenskom periodu, bilo direktnim sprečavanjem povratka imovine u faktički posed ili indirektno preko isplate kirije, predstavlja povredu imovinskog prava.

U vezi pitanja odugovlačenja implementacije pravosnažnih odluka Komisije, za kompenzaciju, Ombudsman je na početku izveštajne godine objavio izveštaj sa nalazima i preporukama.¹⁸⁵

U slučaju imovina u severnom delu Mitrovice, u vezi kompenzacije, radi se o odugovlačenju ili neizvršenju pravosnažnih odluka Komisije. Stoga, Ombudsman želi da podseti da je izvršenje pravosnažnih odluka sastavni deo "sudežnja" i da izvršenje pravosnažnih odluka garantuje vladavinu prava.¹⁸⁶

Međutim, Ombudsman smatra, shodno izvršenju odluka Komisije o povratku imovine u posed, u severnom delu Mitrovice, da je kršenje prava u prvom redu rezultat manjka podrške organa reda i vlade, koja nije stvorila neophodne sigurnosne uslove. Što se tiče kompenzacije shodno odlukama Komisije, Ombudsman smatra da je vlada ona koja krši prava, jer nije oslurala finansijska sredstava za izvršenje odluka Komisije.

Ombudsman je istražio pet žalbi, od kojih jednu grupnu žalbu podnetu od strane 15 žalilaca, u vezi sa ne reagovanjem ili neodgovarajućem reagovanju Policije Kosova, u zaštiti njihove imovine. Posle istrage slučaja žalioци su upućeni da se obrate kompetentnim organima.¹⁸⁷

Ombudsman je istražio dve žalbe u vezi imovinskog prava protiv javnih tužilaštava, jedan protiv Osnovnog tužilaštva u Prizrenu ¹⁸⁸i drugi protiv Osnovnog tužilaštva u Đakovici.¹⁸⁹

---

¹⁸⁴ Slučaj *Immobiliare Saffi protiv Italije*, Application no. 22774/93, par. 49-59.

¹⁸⁵ IO, *Izveštaj sa preporukama u veži slučaja Ž. br. 171/2013, Odugovlačenje postupka od strane Kosovske Agencije za Imovinu u kompenzaciji, shodno pravosnažnoj odluci*, 21. februar 2014.

¹⁸⁶ *Hornsby protiv Grčke*, Application no. 18357/91, par. 45.

¹⁸⁷ IO, slučajevi Ž. br. 343/2014 i Ž. br. 341/2014.

Žalba protiv Osnovnog tužilaštva u Prizrenu odnosi se na postupak u vezi oštećenja imovine, dok se žalba protiv Osnovnog tužilaštva u Đakovici, odnosi na oštećenje nepokretne imovine i na krađu.

2.14.4. Žalbe protiv javnih kompanija i KEDS-a

Tokom izveštajnog perioda Ombudsman je istražio tri žalbe protiv javnih preduzeća, od kojih, su nakon razmatranja, dve rešene pozitivno, u skladu sa zahtevom žalilaca.¹⁹⁰

Protiv KEDS-a (Kosovska kompanija za distribuciju i snabdevanje električnom energijom) podneto je 8 žalbi, od kojih je 7 istarženo i okončano. Žalbe protiv KEDS-a se odnose na postavljanje bandera na privatnoj imovini, bez odobrenja vlasnika, ne najavljene kontrole na privatnoj imovini od strane KEDS-ovih zaposlenika, oštećenje električnih aparata u domaćinstvima, postavljanje električnih vodova uzrokujući ometanje poseda, greške tokom postavljanja i registrovanja električnih satova, kao i zbog neodgovaranja na žalbe stranaka.

Delujući shodno zakonskim nadelžnostima, u slučajevima gde KEDS nije odgovorio na žalbe stranaka, Ombudsman je tražio od KEDS-a, da odgovori strankama, a u slučajevima gde je bilo moguće, Ombudsman je uputio žalioce na korišćenje raspoloživih pravnih sredstava.

Preporuke:

Za Skupštinu Republike Kosovo

- *Da ukine Uredbu UNMIK-a 2003/13 O transformaciji prava korišćenja nepokretne imovine u društvenoj svojini, izmenjenom UNMIK Uredbom 2004/45, donoseći zakon s kojim bi se uredila transformacija društvene imovine, kao i postavljanje pravičnih i uravnoteženih kriterijuma obuhvatanja zaposlenih u listama za dobit od privatizacije društvenih preduzeća.*
- *Da razmotri izdavanje i usvajanje zakona o restituciji imovine nacionalizovane tokom 1950-ih godina i posle, imajući u vidu uravnoteženost interesa i da se restitucija sprovede prema najboljim praksama u državama regiona i Evrope.*

Za Vladu Kosova:

- *Stvaranje uslova za povratak u posed imovine izgubljene kao rezultat rata 1998-1999 godine i pružanje neophodne podrške Kosovskoj agenciji za imovinu u implementaciji odluka o povratku imovine.*
- *Pružanje finansijske podrške Kosovskoj agenciji za imovinu ili njenoj naslednici, u implementaciji odluka o kompenzaciji, prema uslovima određenim članom 4.5 Uredbe UNMIK-a 2000/60.*

---

¹⁸⁸ IO, slučaj Ž. br. 267/2014.

¹⁸⁹ IO, slučaj Ž. br. 269/2014.

¹⁹⁰ IO, slučajevi Ž. br. 76/2014 protiv Vodovodnog preduzeća u Uroševcu i Ž. br. 115/2014 protiv Preduzeća "Hidroregioni Jugor" u Prizrenu.

2.15. Pravo na obrazovanje

Ustav određuje obavezu da javne institucije obezbede ravnopravne mogućnosti obrazovanja svakom licu prema njegovim/njenim sposobnostima i potrebama.¹⁹¹ Ovo pravo je garantovano i EKLJPS i njenim Protokolima.¹⁹²

Tokom 2014 godine, Ombudsman je primio ukupno 56 žalbi u vezi sa pravom na obrazovanje.¹⁹³ Od toga, za 26 žalbi sprovedena je istraga, dok je 30 žalbi proglašeno neprihvatljivim. U odnosu na 2013.godinu imamo porast žalbi u oblasti obrazovanja. Istražene žalbe bile su uperene protiv UP “Hasan Prishtina”, ODO, MONT-a itd.

2.15.1. Preduniverzitetsko obrazovanje

Sveobuhvatnost dece u kvalitetnom obrazovanju, obezbeđivanje sveobuhvatnosti dece sa posebnim potrebama u obrazovanju, poboljšanje školske infrastrukture, kao i sprečavanje, suzbijanje i prijavljivanje nasilja u školama, ostaju neka od najznačajnijih objekata iz oblasti obrazovanja, čija implementacija traži kontinuiranu angažovanost institucija Kosova.

Institucije treba da garantuju kvalitet u obrazovanju, pravo dece i mladih na obrazovanje u bezbednoj sredini, bez nasilja, uvreda i drugih oblika diskriminacije. Za stvaranje bezbednije i podobnije sredine u obrazovnim institucijama, kao i sprečavanje negativnih pojava, Vlada Republike Kosova je usvojila Pravilnik, koji određuje procedure rešavanja slučajeva nasilja u školi i njihovo prijavljivanje nadležnim institucijama.¹⁹⁴

Iako je Ombudsman u prošlogodišnjem izveštaju preporučio sprovođenje ovog pravilnika, nakon mnogih poseta po školskim institucijama kao i na osnovu slučajeva nasilja, koji su se, tokom 2014 godine, dogodili u školama, oko ili u njihovoj blizini, opaža se, da se ovaj pravilnik još ne sprovodi u dovoljnoj meri.¹⁹⁵

Iako je proces nastave u preduniverzitetskim institucijama započeo 1.septembra,¹⁹⁶ svedoci smo da je u mnogim školama, zbog zakasnelih radova, nastavni proces počeo sa zakašnjenjem. Takođe, i početak grejne sezone ostaje izazov za školske institucije, jer i ove školske godine, zbog nedostatka derivata ili goriva za grejanje, u mnogim školama učenici su bili primoravani da nastavu prate na niskim temperaturama, kao posledica toga u nekim školama je došlo do prekida nastavnog procesa, nakon protesta učenika i roditelja.

Zbog reformi u preduniverzitetskom obrazovanju, neke opštine su imale probleme u vezi sa procesom regrutovanja nastavnika. Objavljeni konkursi, ali i kriterijumi regrutovanja, bili su u

---

¹⁹¹ *Ustav Republike Kosovo*, član 47 paragraf 2.

¹⁹² *Isto*, član 22 paragraf 2.

¹⁹³ Statistike od 1.januara do 15.decembra 2014.godine.

¹⁹⁴ *Pravilnik Vlade Republike Kosovo*, br. 21/2013 o Protokolu za sprečavanje i prijavljivanje nasilja u institucijama preduniverzitetskog obrazovanja.

¹⁹⁵ Izjava Ombudsmana u vezi sa ubistvom učenika u Mitrovici, 28.1.2014.

¹⁹⁶ *Zakon Br. 042/L-032 o preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo*, član 2, paragraf 1.37. „Školska godina - period koji počinje 1.septembra u mesecu jedne godine i završava se 31.avgusta naredne godine“. Školska godina - period koji počinje 1.septembra jedne godine i završava se 31.avgusta naredne godine

suprotnosti sa zakonom, u nekim opštinama, a u nekim slučajevima, je čak bilo i diskriminacijskih kriterijuma.¹⁹⁷

2.15.2. Univerzitetsko obrazovanje

Ove akademske godine UP su pratili veliki izazovi. Na početku ove godine, posle protesta, organizovanih od strane raznih grupa studenata, situacija je kulminirala ostavkom rektora i jednog dela upravnog odbora. Ovako napeta situacija bila je prisutna, skoro, tokom cele godine. Univerzitet je bio u centru pažnje. Nakon izbora sadašnjeg rektora stvoren je utisak, da se situacija počela smirivati i da će problemi u UP-u najzad početi da se rešavaju.

Međutim, posle odluke ministra MONT-a i zahteva udruženja proizašlih iz rata, za upis na UP kandidata prema poslatim listama iz ovih udruženja i posle protesta tih udruženja, UP se ponovo našao na raskrsnici. Obaveza je svih, društva i državnih institucija, da preduzmu sve zakonske radnje da se očuva autonomija UP-a, kao najvišije javne obrazovno-naučne institucije.

U ovom slučaju Ombudsman ističe, da treba prekinuti spoljna uplitanja i da se treba poštovati autonomija UP-a. Ovo vredi posebno za Vladu Kosova, MONT i sva lica i javne institucije, fizička i pravna lica, udruženja proizašla iz rata i studentskih udruženja, koje pokušavaju da utiču na nezavisnost i razvoj UP-a.

I na drugom javnim univerzitetima,¹⁹⁸ iako je od njihovog otvaranja prošlo dugo vremena, opaža se, da se upravljanje istim nastavlja preko vršilaca dužnosti rektora i prorektora, i da ova pojava negativno utiče na upravljanje javnim univerzitetima.

Odluka Vlade Republike Kosova o sniženju cena nekih usluga za studente, stvorila je olakšice za njih i njihove porodice, stvorila je bolje mogućnosti za studiranje, ali ovo ne sme da stvara budžetske probleme univerzitetima. Jer, se za obrazovanje i ovako, izdvajaju nedovoljna finansijska sredstva na Kosovu i potrebna je mnogo veća materijalna i finansijska podrška.

Stanje u UP-u, najbolje objašnjava izjava bivšeg ministra MONT-a, koji je pre primopredaje dužnosti izjavio da: „[...] stanje na Univerzitetu „Hasan Prishtina“ u Prištini nije stabilizovano, iako je tokom njegovog mandata, univerzitet smenio tri rektora“, i da „[...] žao mi je ministra koji dolazi [...] ostaje mu u ruci ovaj vruć kompir“.¹⁹⁹

Nema sumnje da su događaji oko UP-a potresli i tako poljuljano poverenje, koje je ova institucija imala u javnom mnenju a donekle i njegovu reputaciju u regionu i šire (poslednje međunarodno rangiranje UP-a na 4937 mestu, od ukupno 20.000 ocenjenih univerziteta u

---

¹⁹⁷ ODO Priština, *Konkurs dana 24.9.2014*, „Kandidat može aplicirati najviše na tri (3) radna mesta i zato vam se preporučuje da aplicirate samo na jedno radno mesto.“; ODO, *Gnjilane, Zapisnik interviriranib – II deo*, „Kandidat meštatin, kandidat koji živi u mestu gde se nalazi škola, 1 poen (ovaj kriterijum važi samo u selima)“, i drugi kriterijum „Kandidat stanovnik opštine Gnjilan, 5 poena“; ODO, *Vitina, Obrazan ocenjivanja kandidata*, „Kandidat meštatin (kandidat koji živi u mestu gde se nalazi škola, 1 poen)“.

¹⁹⁸ Informacije uzete u: <http://www.upgi.org/>, Univerzitet “Kadri Zeka” u Gnjilanu, <http://www.unigjk.org/> Univerzitet “Fehmi Agani” u Đakovici i <http://www.umib.net/>, Univerzitet “Isa Boletini” u Mitrovici (12.12.2014).

¹⁹⁹ Konferencija za štampu, 10.12.2014.

celom svetu). Zato, rukovodeći organi treba se se snažno angažuju da povrate poverenje javnog mnjenja u UP.²⁰⁰

2.15.3. Pravo na obrazovanje dece sa ograničenim sposobnostima

Ombudsman je u prethodnim godišnjim izveštajima takođe preporučio da se u obrazovnom sistemu Kosova, obezbede što povoljniji uslovi za učenike sa ograničenim sposobnostima. Svedoci smo, da ova kategorija učenika teško ostvaruje ova prava. Posebno ima problema sa obezbeđivanjem prevoza učenika sa osebnim potrebama, ali i drugih učenika, za koje opštine imaju zakonsku obavezu da obezbede prevoz zbog udaljenosti škola.²⁰¹

Podrška i poboljšavanje uslova za ove učenike, kao i stvaranje uslova za integraciju dece sa ograničenim sposobnostima u redovnom obrazovnom sistemu treba da bude prioritet MONT-a i opština.

Nažalost, obuhvaćenost dece sa ograničenim sposobnostima u kosovskom obrazovanju je još mala. U specijalnim školama, u spojenim razredima, u školskoj 2013/2014.godini, obuhvaćeno je ukupno 1.239 učenika.²⁰² Na Kosovu je identifikovano oko 6.100 dece sa posebnim potrebama, ipak se smatra da je ovaj broj veći.²⁰³

2.15.4. Žalbe za obrazovanje dece sa ograničenim sposobnostima

Nakon žalbe jednog učenika sa ograničenim sposobnostima, u vezi nemogućnosti da pohađa nastavu u visokoj srednjoj školi, zbog nedostatka prevoza, Ombudsman je posredovao u rešavanju slučaja. Nakon mnogih razgovora sa nadležnim službama opštine i MONT-a, odgovorne institucije su obezbedile prevoz i učenik je nastavio pohađanje nastavnog procesa.²⁰⁴ U ovom slučaju, evidentna je nemarnost odgovornih institucija na opštinskom nivou u poštivanju zakona i konstatuje se kršenje prava na obrazovanje, jer su po zakonu, opštinske vlasti obavezne, da obezbede besplatan prevoz za decu sa ograničenim sposobnostima.²⁰⁵

Ombudsman je primio žalbu jedne porodice iz bošnjačke zajednice, koja je za dvoje dece sa ograničenim sposobnostima zatražila otvaranje odeljenja na bosanskom jeziku u izvornom centru „Nëna Terezë“ u Mitrovici. Profesionalna komisija je izvršila procenu sposobnosti dece za nastavu, kojom prilikom je konstatovala, da deca mogu pohađati nastavu na

---

²⁰⁰ Program rada Rektora UP, 17.septembar 2014, str. 1.

²⁰¹ IO, slučajevi Ž. br. 525/2013 i Ž. br. 528/2014, žalba zbog neobezbeđivanja prevoza za učenike.

²⁰² MONT, Statistike obrazovanja na Kosovu, 2013/2014, u: http://www.mashtgov.net/advCms/documents/Statistikat_e_arsimit_ne_Kosove_2013_14.pdf str. 43, grafikon 25 (9.12.2014).

²⁰³ MONT, Počela je kampanja osveščivanja za obrazovanje dece sa posebnim potrebama, u: <http://www.mashtgov.net/advCms/channels/news/newsPrint.php?id=1,3009> (9.10.2014).

²⁰⁴ IO, slučaj Ž. br. 515/2013.

²⁰⁵ Zakon Br. 042/L-032 o preduniverzitetkom obrazovanju u Republici Kosovo, član 40, paragraf 4.

bosanskom jeziku u nižoj srednjoj školi „Bedri Gjinaj“ u Mitrovici.²⁰⁶ Žalba je posredstvom Ombudsmana rešena u dobrobit dece.²⁰⁷

Ombudsman je posredovao nakon žalbe majke da njeno dete sa ograničenim sposobnostima, koje je učenik VII razreda,²⁰⁸ nije u mogućnosti da pohađa nastavu, jer se njegova učionica nalazi na drugom spratu. Nakon toga, ODO i uprava škole su odmah preduzeli potrebne mere. Određena je učionica na prizemlju i učenik je nastavio s nastavom. Javne institucije su obavezne da pruže prikladnu podršku na osnovu potreba učenika, a tokom donošenja odluka, treba uvek uzeti u obzir i dati prednost najboljem interesu deteta.²⁰⁹

2.15.5. Slučaj ex officio protiv MONT-a

Ombudsman je samoinicijativno otvorio istragu, u vezi Odluke br. 178/01B ministra MONT-a, od 13.novembra 2014.god. i njenog uticaja na ljudska prava, predviđena Ustavom i zakonima u oblasti preduniverzitetskog obrazovanja. Ova odluka se tiče upisa deca kategorija proizašlih iz rata OVK, na UP “Hasan Prishtina”.²¹⁰ Iz pruženih informacija od Rektora UP, ističe se da UP nema uslove za povećanje broja studenata, zbog nedostatka akademskog osoblja, kao i laboratorija i drugih neophodnih uslova za obrazovni i naučni rad.²¹¹

U vezi sa ovim pitanjem, pošto je ispunjen substancijalni kriterijum za predlaganje suspenzije, jer „izvršenje neke upravne odluke može imati nepopravljive posledice za fizičko ili pravno lice“,²¹² Ombudsman je uputio bivšem premijeru Kosova i bivšem ministru MONT-a, odnosno sadašnjem Premijeru i sadašnjem ministru MONT-a, zahtev za privremene mere u vezi suspenzije izvršenja Odluke br. 178/01B Ministra MONT-a do okončanja istrage. Nakon neuspele saradnje, videvši ozbiljnost pitanja, Ombudsman je u izjavi za medije, izrazio zabrinutost zbog porasta tenzija oko UP-a. Ombudsman ističe da se svako nezakonito uplitanje u redovni nastavni proces, smatra apsolutno neprihvatljivim.²¹³

2.15.6. Žalba predstavnika aškalijske zajednice

---

²⁰⁶ Isto, član 41, paragraf 3.

²⁰⁷ IO, slučaj Ž. br. 483/2013, zahtev za otvaranje odeljenja za nastavu na bosanskom jeziku Izvornim centru “Nëna Terezë” u Mitrovici.

²⁰⁸ IO, slučaj Ž. br. 2/2014.

²⁰⁹ Zakon Br. 042/L-032 o preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, član 40, paragraf 2.1 dhe 2.2.

²¹⁰ IO, slučaj ex officio Ž. br. 518/2014. Februara 2015, Ombudsman je izneo Izveštaj sa preporukama za stranke i odgovorne institucije u vezi ovog pitanja. Do zaključenja ovog izveštaja, osim Rektora UP “Hasan Prishtina”, nijedna od odgovornih institucija nije odgovorila na preporuke Ombudsmana. Vlada Kosova i nadležno ministarstvo (MONT) potouno su podbacili da sarađuju sa Ombudsmanom u vezi ovog pitanja.

²¹¹ Pismo rektora UP “Hasan Prishtina” poslato Ombudsmanu, u kojem potvrđuje da „eventualno povećavanje broja studenata otežaće obrazovni proces koji se razvija u nedostatku prostorne i laboratorijske infrastrukture“.

²¹² Zakon o Ombudsmanu, član 16, paragraf 5.

²¹³ Izjava Ombudsmana, 3.decembar 2014, u:

<http://www.ombudspersonkosovo.org/sq/lajme/DEKLARATE-E-AVOKATIT-TE-POPULLIT-LIDHUR-ME-REGJISTRIMIN-E-FEMIJEVE-TE-KATEGORIVE-TE-DALA-NGA-LUFTA-E-UCK-se-NE-UNIVERSITETIN-E-PRISHTINES-1304>.

Ombudsman je primio žalbu predstavnika aškalijske zajednice,²¹⁴ koji se žale protiv Rektorata UP "Hasan Prishtina". Oni su tvrdili da su 44 rezervisana mesta za kandidate iz redova aškalijske zajednice, koji žele da studiraju na UP. Po njihovim izjavama, za ovu akademsku godinu se prijavilo ukupno 12 kandidata, iz redova aškalijske zajednice, od kojih je primljeno samo njih 5. Oni tvrde da su se sastali i sa zamenikom ministra MONT-a kao i sa rektorom UP-a, ali nisu naišli na podršku. Tokom sastanka Ombudsmana sa Rektorom, 14.novembra 2014.god. podignuto je i pitanje upisa na UP kandidata iz aškalijske zajednice. Rektor je objasnio da kandidati koji pripadaju manjinama imaju određenu kvotu mesta na UP-u. Međutim, ni u jednom slučaju ne mogu se upisivati kandidati koji ne ispunjavaju minimalne uslove, odnosno ne postignu prelazni prag od ispunjenih 30% prijemnog testa.

Ombudsman konstatuje da zahtev kandidata ovih kategorija za upis, nezavisno od postignutih rezultata na prijemnom testu ili nezavisno od njihovih sposobnosti, je neprihvatljiv, jer po Ustavu i zakonu na Kosovu, svi su pred zakonom ravnopravni, Ustav određuje obavezu da javne institucije obezbede ravnopravne mogućnosti obrazovanja svakom pojedincu prema njegovim/njenim sposobnostima i potrebama.²¹⁵ Određivanje kvota za određene kategorije, ne predstavlja zahtev za prijem po automatizmu na osnovu pripadnosti beneficiranoj grupi, nego predstavlja čin dobre volje da se favorizuju određene najugroženije društvene grupe, zbog određenih okolnosti u prošlosti, ali i sada.

Preporuke:

- *Odgovorne opštinske institucije da preduzmu sve potrebne mere za poboljšanje, održavanje i nadogradnju fizičke infrastrukture škola, pre početka školske godine.*
- *Opštine da dodele posebni budžet za obezbeđivanje prevoza dece sa posebnim potrebama.*
- *Sve odgovorne institucije da sprovedu u potpunosti Protokol o sprečavanju i prijavljivanju nasilja u institucijama preduniverzitetskog obrazovanja.*
- *ODO, tokom izrade konkursa i kriterijuma za zapošljavanje, da izrade kriterijume koji nisu u suprotnosti sa zakonom, tako što će se svi kandidati tretirati ravnopravno pred zakonom.*
- *MONT u saradnji sa drugim odgovornim institucijama, da se angažuju u osnivanju jednog registra za svu decu sa posebnim potrebama na Kosovu.*
- *Nosioci visokog obrazovanja na Kosovu, umesto v.d. rektora i prorektora, što pre da izaberu rektora i prorektore na javnim univerzitetima.*
- *Vlada Republike Kosovo i MONT, da poštuju autonomiju nosilaca višeg javnog obrazovanja.*

2.16. Pravo na rad i obavljanje profesije

---

²¹⁴ IO, slučaj Ž. br. 522/2014.

²¹⁵ Ustav Republike Kosovo, član 47, paragraf 2; Zakon o visokom obrazovanju, član 2, paragraf 1.3.

Pravo na rad i obavljanje profesije je jedno od osnovnih ljudskih prava, garantovano Ustavom Republike Kosova,²¹⁶ kao i najznačajnijim međunarodnim aktima koji su primenljivi u Republici Kosovo.²¹⁷

2.16.1. Registrovane žalbe u IO

Ombudsman je tokom 2014.god. registrovao 379 žalbi građana, sa tvrdnjama o kršenjima prava iz radnog odnosa. Od toga 297 žalbi su ocenjene neprihvatljivim, dok su 82 otvorene za istragu.

Ombudsman je zapazio da se primljene žalbe, kako za javni, tako i za privatni sektor tiču : tvrdnji o kršenju procedura pri zapošljavanju; raskida radnog odnosa na nezakonit način; trajanju radnog vremena; kompenzacije van radnog vremena; neiskorišćavanja prava na godišnji ili porodiljski odmor; neostavarivanja prava na isplatu zarada itd..

U jednoj od primljenih žalbi protiv ODO u Đakovici, u vezi sa objavljenim konkursom ODO-a za slobodno radno mesto nastavnika, za predmet biologije, u Gimnaziji "Hajdar Dushi" u selu Bištažin,²¹⁸ žalilac tvrdi da je bio jedini kandidat koji je ispunjavao kriterijume po Administrativnom uputstvu MONT-a br. 09/2014, i tvrdi da je ODO namerno pogrešio njegovo ime na objavljenim listama za intervjuisanje, stavljajući nepostojeće lice u užu listu, da bi onemogućili žalioca da učestvuje u intervjuu. Takav pristup ODO-a ostavlja prostor za sumnju u proces regrutovanja.²¹⁹

Registrovana je i žalba protiv Srednje tehničke škole "Mithat Frashëri" iz sela Đurakovac, opština Istok, zbog prekida radnog odnosa žalioca u ovoj školi, bez nagoveštaja. Na osnovu tvrdnji žalioca, on je radio u navedenoj, u isturenim odeljenjima u Rudini kod Dubrave, od 2002.godine do 4.septembra 2014.godine, kada mu je prekinut radni odnos bez nagoveštaja, što je u suprotnosti sa zakonskim procedurama.²²⁰

2.16.2. Zaštita i bezbednost na radu

Iako su zaštita i bezbednost na radu garantovana sa dva zakona: Zakonom o radu²²¹ i Zakonom o bezbednosti i zdravlju na radu,²²² tokom ovog perioda zabeleženi su slučajevi smrti i povreda radnika na radnim mestima. Ombudsman je ozbiljno zabrinut, posebno zbog nedostatka istrage u ovim slučajevima od strane Inspektorata rada i istražnih organa, kao i nekažnjavanje poslodavalaca zbog neobezbeđivanja radnika i radnih mesta. Tokom

---

²¹⁶ *Ustav Republike Kosovo*, član 49.

²¹⁷ *Isto*, član 22.

²¹⁸ *IO*, slučaj Ž. br. 486/2014.

²¹⁹ *Administrativno uputstvo MONT-a br. 09/2014*, član 8 paragraf 2, „Konkurs treba biti ravnopravan za sve kandidate, bez diskriminacije, onako kako se predviđa ovim zakonom i drugim aktima na snazi“.

²²⁰ *IO*, slučaj Ž. br. 542/2014.

²²¹ *Zakon Br. 03/L-212 o radu*, član 42, paragraf 1 i 2.

²²² *Zakon Br. 04/L-161 o bezbednosti i zdravlju na radu*.

izveštajnog perioda, prema zvaničnim podacima, na Kosovu je 8 lica izgubilo život na radnom mestu, dok su 52 pretrpela povrede.²²³

Preporuke:

- *Da Inspektorat rada nadzire sprovođenje odredbi Zakona o radu i Zakona o bezbednosti i zdravlju na radu i da preduzme potrebne zakonske mere za zaštitu zdravlja radnika.*
- *Ministarstvo rada i socijalne zaštite da zajedno sa Inspektoratom rada, preduzme mere za sprečavanje pojave rada dece, izradom konkretnih programa za njihov povratak u redovan nastavni proces.*

2.17. Pravo na uvid u javna dokumenta

Ustav Republike Kosovo garantuje pravo na pristup informacijama od javnog značaja, izuzev ograničenja propisana zakonom,²²⁴ a ZUJD jasno definiše prava građana na pristup javnim dokumentima.²²⁵

Pravo na pristup javnim dokumentima uključuje pravo svake osobe da bude upoznata sa sadržajem dokumenata koji se nalaze kod organa javne vlasti, određuje i postavlja pravila za pravilno funkcionisanje i transparentnost javne uprave u odnosu na javnost, u vezi svoje delatnosti.

Slobodan tok informacija je važno sredstvo za izgradnju poverenja između institucija i građana, u cilju stvaranja transparentnosti u radu, efikasnosti i efektivnosti javne uprave, u svrhu uzajamnog podizanja svesti građana o uslugama koje građani očekuju od uprave i uprave o njenim obavezama u pružanju usluga građanima.

2.17.1. Nedostaci Zakona o uvidu u javna dokumenta

I u prošlogodišnjem izveštaju je istaknuto da ZUJD ima nedostataka, zbog kojih je ovaj zakon teško primenjiv. Zakon ne precizira jasno koji je nadležan sud, ili koje su druge javne ustanove nadležne da postupaju u slučajevima, koji se odnose na uskraćivanje prava na pristup javnim dokumentima. U članu 10. Zakona, u kome se govori o slučajevima neodazivanja javne ustanove, navodi se: „Odbijanje zahteva podnosioca, kao i ne pružanje odgovora od strane javne institucije unutar utvrđenog roka, smatra se kao negativan odgovor i podnosiocu zahteva se daje pravo da inicira postupak pred Institucijom Ombudsmana i drugim javnih institucija, nadležnom sudu, u skladu sa zakonom na snazi.“

Osim što priznaje pravo podnosioca prijave da "[...] inicira postupak pred Institucijom Ombudsmana, i drugim javnih institucija, nadležnom sudu, u skladu sa zakonom na snazi," zakon ne određuje izričito koje su 'druge javne institucije' sa izvršnom vlašću, koje mogu obavezati

---

²²³ Intervju sa g. Basri Ibrahimimi, Glavni inspektor u MRSZ, 12.decembar 2014.

²²⁴ Ustav Republike Kosova, član 41.

²²⁵ Zakon Br. 03/L-215 o uvidu u javnim dokumentima, član 4.

odgovorna lica unutar ovih institucija, da poštuju i sprovode pravo na pristup javnim dokumentima.

Spisak izuzetaka prava na pristup dokumentima, koji je sažet u članu 12 ZUJD-a, takođe predstavlja izuzetno elastično ograničenje, koje odgovornom licu u instituciji ostavlja relativno široko polje za proizvoljno tumačenje.²²⁶ U ovom slučaju, mogućnost proizvoljnog tumačenja je toliko velika, da se svakom zahtevu za pristup javnim dokumentima može pripisati ograničenje. Ograničenja u ostvarivanju ovog prava su veoma konkretna, sa krajnje fleksibilnim granicama u negativnom smislu.

Na osnovu dugogodišnje prakse, čini se da je i dalje veoma obeshrabrujuće za građane, da se obrate sudu radi ostvarivanja prava na uvid u javna dokumenta, zbog odugovlačenja sudskih postupaka. Na osnovu podataka i informacija kojima raspolaže Ombudsman, ni tokom 2014.godine, nije bilo nijedne sudske odluke u Republici Kosovo u vezi nekog slučaja koji se odnosi na pristup javnim dokumentima.

2.17.2. Rokovi za odgovor i kašnjenja odgovornih institucija

Broj podnetih žalbi Ombudsmanu, u vezi uskraćivanja pristupa javnim dokumentima za 2014.godinu je 40. Od ukupnog broja žalbi, u 28 slučajeva su vođene istrage, dok su ostale žalbe, u skladu sa Zakona o Ombudsmanu, proglašene neprihvatljivim. Na osnovu ukupnog broja upućenih žalbi, tokom 2014.godine, primećuje se povećanje broja žalbi u odnosu na prethodnu godinu.

Ombudsman, tokom ove izveštajne godine, uočava da institucije u većini slučajeva kasne u reagovanju, u roku propisanom zakonom.²²⁷ Prema različitim diskusijama koje su vođene, procenjeno je da je rok od sedam dana, za obezbeđenje uvida u tražena dokument, kratak. Međutim, u pogledu prava javnosti da dobije informacije u razumnom roku, Ombudsman smatra neizbežnim i odlučujućim mišljenje ESLJP, da kašnjenja u pružanju informacija mogu

---

²²⁶ *Isto*, “1. Svaki podnosilac zahteva ima pravo uvida u javna dokumenta. Ogranicenja ovog prava se sprovode proporcionalno, i jedino u svrhu zaštite:

1.1 nacionalne bezbednosti i zaštiti, međunarodnih odnosa

1.2 javne bezbednosti;

1.3 sprečavanja, istragu i gonjenje krivičnih aktivnosti;

1.4 disciplinske istrage;

1.5. inspekcije, kontrolu i nadgledanje od strane javnih autoriteta.

1.6. privatnosti i drugih legitimnih privatnih interese:

1.7.zaštitu komercijalnih i drugih ekonomskih interesa;

1.8 zaštitu ekonomskih, monetarnih i menjacnicnih državnih politika;

1.9 zaštitu ravnopravnosti strana u sudskim postupcima i efikasno upravljanje pravosuđa

1.10 zaštitu sredine, ili

1.11. diskusija unutar ili između javnih autoriteta u vezi sa razmatranjem nekog pitanja

2. Pristup informacijama koje sadrži neki dokument može se odbiti ukoliko bi njihovo otkrivanje štetilo ili bi moglo štetiti bili koji interes naveden u stavu 1, izuzev kada postoji neki viši javni interes da se izvrši otkrivanje.

²²⁷ ZUJD, član 7, stav 5 “Javni autoritet je dužan da u roku od 7 dana, od dana registrovanja zahteva, donese odluku o odobravanju uvida u traženi dokument ili da pismeno odgovori sa obrazloženjem za potpuno ili delimično odbijanje i informiše tražioca o pravu da podnese zahtev za preispitivanje. Odbijanje zahteva se vrši pismenom odlukom”.

neminovno izgubiti vrednost informacije i interesovanje u vezi iste,²²⁸ „Jer vest čini uslugu koja brzo prolazi i kašnjenje u saopštenju iste, makar i za kratko vreme, uskraćuje sve vrednosti i interesovanja za ovu vest.“²²⁹

2.17.3. Zaštita privatnosti i ličnih podataka

U radu na slučajevima, traženi dokumenti su različite prirode. Iako zakon predviđa više specifičnosti, koje rezervišu mogućnost državnih organa da odbiju zahtev podnosioca za uvid u informacije, u slučajevima kada se ta informacija povezuje sa bezbednosnim elementima u zemlji, ostaje za diskusiju deo, gde se dodiruju elementi privatnosti i ličnih podataka. Postoji tanka linija koja razdvaja ova dva prava i balansiranje istih u rešavanju slučajeva, čuvajući privatnost, ne oštećujući pravo na pristup službenim dokumentima, predstavlja stalni izazov tokom razmatranja zahteva za pristup javnim dokumentima.

Marta meseca 2014.godine, jedna NVO podnela je žalbu Ombudsmanu, u vezi nedobivanja odgovora od 7 opština na Kosovu (Prizren, Lipljan, Štrpca, Mamuša, Klokot, Parteš i Klina).

Zahtev se odnosio na pristup informacijama i ne-ličnim podacima iz godišnjeg izveštaja zaduženja i naplate poreza na imovinu od 2012. godine. Iako se ova NVO nije pokazala korektnom u pogledu saradnje sa Ombudsmanom, jer nije obavestila istu o odgovorima koje je dobila od nekih opština, ovi zahtevi su otkrili nekoliko postupanja, koja su suprotnosti sa zaštitom ličnih podataka građana, od strane opštinske uprave i nereagovanje u roku propisanom zakonom. U njihovim odgovorima neke od ovih opština su dale kompletan spisak sa imenima i prezimenima, adresama, obavezama i ostalim podacima bez ikakvog ograničenja, što objektivno predstavlja kršenja prava na privatnost i zaštitu ličnih podataka.

2.17.4. Neopravdano odbijanje pristupa javnim dokumentima

U decembru 2014.godine Ombudsman je pripremio i dostavio MPŠRR izveštaj sa preporukama, u vezi uskraćivanja prava na pristup javnim dokumentima, u kome je izneo nalaze kršenje zakona. Na osnovu ZUJD, jedna od NVO se obratila ministarstvu, zahtevom za pristup „Spisku NVO, kojima su date donacije“, koji je u osnovi trebao da sadrži podatke „Za šta su date donacije, naslov projekta, od koga je sproveden projekat, finansijski iznos koji je izdvojen za svaku NVO, i za svaki projekat“. U ovom slučaju MPŠRR je, putem dopisa, obavestio podnosioca zahteva, da je njegov zahtev odbijen, uz obrazloženje da „Na osnovu prethodnih izveštaja NVO ... zvanične materijale tretira propagandnim pristupom i u komercijalnu svrhu ...“.

Ombudsman je ocenio da takvo obrazloženje ministarstva nije bilo dovoljno, jer je isto ministarstvo ignorisao pravo NVO za pristup traženim informacijama, nije opravdao ograničenja pristupa javnim dokumentima, suštinu prava koje se ograničava, važnosti svrhe

---

²²⁸ Slučaj *The Sunday Times V. The United Kingdom* (Application no. 13166/87), 26.novembar 1991.god.

²²⁹ *Sloboda izražaja*, Uputstvo za sprovođenje člana 10 EKLJPS, str. 21, stav 34, Slučaj *The Sunday Times V. The United Kingdom*, (Application no. 13166/87), 26.novembar 1991.god. i Slučaj *Observer And Guardian V. The United Kingdom*, (Application no. 13585/88), 26.novembar 1991.god.

ograničenja, prirodu i obim ograničenja, odnos između ograničenja i cilja koji se želi postići, kao i razmatranje mogućnosti ostvarivanja tog cilja sa manjim ograničenjem.

MPŠRR je do sada potpuno ignorisalo izveštaj Ombudsmana sa preporukama, što jasno pokazuje potrebu za izmenom Zakona, kako bi se nekoj od institucija pripisala izvršna moć, i kako bi ista bila nadležna da prisili prekršiocyte prava na pristup javnim dokumentima da poštuju zakon i Ustav.

2.17.5. Pronalaženje dokumenata pripremnih radova izrade Ustava

Nesumnjivo, jedno od najvažnijih pitanja koje treba istaknuti, a koje se nadovezuje sa pristupom javnim dokumentima, je zahtev Ombudsmana i pronalaženje dokumenata pripremnih radova (*travaux preparatoires*)²³⁰ za izradu Ustava Republike Kosova.

Stalni zahtevi od strane USK, u periodu dužem od četiri godine, za konsultacije u slučajevima koji su tretirani od strane ovog suda KI47/10, KO98/11 KO103/14 i KO119/14, nisu bili uspešni, dok se u medijima nije objavilo da su ovi dokumenti arhivirani i "bez vlasnika" nalaze u jednoj zgradi Vlade.²³¹

Obelodanjivanje ove uznemirujuće informacije u medijima je primoralo Ombudsmana da pokrene istragu (*ex-officio*) u vezi sa ovim dokumentima, zbog pet glavnih ciljeva: (1) da se utvrdi da li postoji osnova za izveštavanje o postojanju i lokaciji, odnosno arhiviranju ovih dokumenata u zgradi Vlade; (2) da se istraži da li je bilo koja institucija ili organ državne vlasti postupio suprotno članu 41. stav 2. Ustava, koji predviđa da "*Dokumenta koje poseduju javni i državni organi, su javna* [.]"; (3) kako bi se osiguralo da se ovi dokumenti dostave bez odlaganja USK, u skladu sa stalnim zahtevima ovog suda; (4) da se omogući pristup Ombudsmana *travaux preparatoires* tokom svog rada i (5) da se objave i sačuvaju ovi institucionalni i istorijski dokazi osnivanja Republike Kosovo, kako za sadašnje tako i za buduće generacije.

Nakon upornog istraživanja i nakon uspešnih komunikacija sa odgovornim kancelarijama u Skupštini Republike Kosovo, Predsedništvu, Vladi Kosova i Državnoj agenciji arhiva Kosova (DAAK), Ombudsman je 5.decembra 2014.god. dobio zvaničnu potvrdu, da je Kancelarija premijera, koja je posedovala svu dokumentaciju pripremnih radova, dostavila iste DAAK-u, dana 24.novembra 2014.god., deset dana nakon prvog zahteva Ombudsmana.

Dana 8.decembra 2014.god., Ombudsman je posetio DAAK kako bi neposredno potvrdio postojanje i čuvanje ovih dokumenata. U DAAK-u su pokazali spremnost, da što je moguće brže dostave Ombudsmanu kopiju svih traženih dokumenata, nakon sistematizacije istih u arhivi, u skladu sa Zakonom o Ombudsmanu i Ustavu Republike Kosova.

Putem saopštenja za medije, Ombudsman je obavestio javnost, da su ove istrage bile uspešne i dokumentacija pripremnih radova - *travaux preparatoires* - Ustavne komisije, je sada pronađena i nalazi se na pravom i bezbednom mestu. Takođe, ovom izjavom, Ombudsman je pozvao sve

---

²³⁰ *Travaux preparatoires* obuhvata sva dokumenta, koja su prikupljena i sačuvana, u bilo kom obliku, tokom izrade Ustava Republike Kosovo od strane Komisije za izradu Ustava RK.

²³¹ "Arhiva nacarta Ustava u zgradi Vlade "bez vlasnika", *Kosova Press*, 1.oktobar 2014.god., na adresi: <http://www.kosovapress.com/sq/nacionale/arkiva-e-draftimit-te-kushtetutes-ne-objekt-te-qeverise-dhe-pa-pronar-26024/>, 15.12.2014.

relevantne institucije da istraže uzroke "gubljenja" i neotkrivanja pripremnih radova u proteklih šest godina, i da iste obelodane za javnost.

Važnost informisanja u demokratskoj državi, navodi se u mišljenju ESLJP, u kome se kaže: „Lišiti javnost informacija o funkcionisanju državnih organa, znači kršenje osnovnog demokratskog prava.“²³²

Polazeći od velikih potreba kosovskog društva da ima odgovornu i transparentnu upravu, Ombudsman smatra neophodnim da za nadležne institucije, prvenstveno za Vladu i Skupštinu Republike Kosovo uputi sledeće:

Preporuke:

- *Da se teži povećanju broja aktivnosti za podizanje svesti o pravu na pristup javnim dokumentima, putem informativnih kampanja, čiji bi cilj, pre svega, bio podizanje svesti kod odgovornih lica u institucijama, ali i građana u vezi ovog prava.*
- *Da se poveća i intenzivira broj obuka za službenike, kako bi se isti obučili kako da stručno vode knjige evidencija javnih dokumenata, i kako da korektno i uvažavajući pravne propise, odgovore na zahteve građana.*
- *Da se preduzmu sve potrebne mere, radi izmene Zakona o uvidu u javna dokumenta, kako bi ovaj zakon postao jasan, jednostavan i primenjiv.*
- *Da se osnuje mehanizam, koji ima izvršnu moć za razmatranje žalbi, koje se odnose na pristup javnim dokumentima.*

2.18. Odgovornost za životnu sredinu

Ustavna odgovornost svih građana za stvaranje zdrave, kvalitetne i bezbedne životne sredine za građane Kosova, i postepeno prihvatanje približnog stanja sa standardima životne sredine Evropske Unije, ostaje izazov.

Iako je Ustav Republike Kosovo, odgovornost svih u zaštiti životne sredine kategorisao u grupu ljudskih prava, sredina i zaštita iste i dalje nije prioritet vladinih programa.

Zaštita sredine, budući da nije prioritet Vlade, utiče na pitanja javnog zdravlja i kvalitet života.²³³ Takođe, i ekološka taksa koja se prikuplja tokom registracije vozila i dalje se ne usmerava za oblast sredine. Tako da, prikupljanje ove takse nije u skladu sa namenom. Takođe i među-institucionalna saradnja se nastavlja usporenim koracima.²³⁴

---

²³² Slučaj *Observer And Guardian V. The United Kingdom*, (Application no. 13585/88), Partly Dissenting Opinion Of Judge Pettiti, Joined By Judge Pinheiro Farinha. “U ovom slučaju, bilo je kršenje prava na primanje informacija, koja je druga komponenta člana 10 (član 10). Onemogućavanje javnosti da se informiše o funkcionisanju državnih organa je kršenje osnovnog demokratskog prava”.

²³³ *Kosovo Progress Report 2014*, pg. 4, “The lack of interest in the environment has become a serious issue for public health and the quality of life in Kosovo”.

²³⁴ *Zakon Br. 03/L-025 o zaštiti sredine*, 2.4. koordinisanje državnih delatnosti s ciljem ispunjavanja zahteva za zaštitu sredine.

Imajući u obzir značaj ovog prava i njen direktan uticaj na pravo na život, pravo na privatnost, pravo na porodicu, imovinu, javno zdravstvo itd., zabrinjava slaba primena zakona od strane građana i institucija.

Tokom izveštajne godine, Ombudsman je primio 22 žalbe u vezi kršenja člana 52 Ustava Republike Kosovo, "Odgovornost za životnu sredinu".²³⁵ Dok je u 10 žalbi procenjeno da postoji osnova za pokretanje istrage.

Nekontrolisano urbano proširenje, zlonamerne intervencije, izgradnja bez kriterijuma, nepoštovanje regulatornih planova i normi izgradnje, gubitak poljoprivrednog zemljišta, zagađenje vazduha, voda, uništavanje šumskih površina, loše menadžiranje otpada, oštećenje i nestanak biodiverziteta, nedostatak dovoljnog broja sistema monitorisanja, buka, nepoštovanje osnovnih načela o zaštiti sredine, kao što su načelo informisanja, načelo učešća javnosti u donošenju odluka, su mnogobrojni problemi sredine koji su bili prisutni i tokom 2014.godine.

2.18.1. Zagađenje vazduha

Pravo građana na zdravu sredinu, nastavlja da se ugrožava zagađenjem vazduha industrijskom proizvodnjom, starim transportnim vozilima, upotrebom goriva lošeg kvaliteta, nekontrolisanim zagađenjem koje je posledica izgradnje puteva i objekata u izgradnji, spaljivanjem strništa, neadekvatnim menadžiranjem deponija, urbanog i industrijskog otpada.

Na osnovu izveštaja nadležnih organa, Kosovo se suočava sa velikim zagađenjem vazduha. Postoji prekoracenje sa PM10 i PM2.5²³⁶ i pogoršanja situacije, pogotovo tokom zimskog perioda, a na to utiče i upotreba različitih materijala za grejanje. Glavni zagađivači su EKK, industrijski kompleksi Trepča, Feronikl, Šarcem, emisije iz toplana u Đakovici i Mitrovici. Što se tiče zagađenja vazduha od strane toplane u Prištini, situacija se popravila, nakon početka upotrebe sistema parnog grejanja iz termoelektrana.

Zbog tehničkih problema, nije bilo konstantnog monitorisanja kvaliteta vazduha. Dok monitorisanje izveštaja o pražnjenjima od strane operatera nije na zadovoljavajućem nivou. Takođe, informisanje o kvalitetu vazduha i dalje nije na zadovoljavajućem nivou.

2.18.2. Zagađenje vode

Nije zabeleženo poboljšanje što se tiče poštovanja prava građana na pitku i kvalitetnu vodu, prava na pristup vodovodnom sistemu i poboljšanje u snabdevanju vodom.²³⁷ Na Kosovu nastavlja se zagađenje reka i nekontrolisano pražnjavanje zagađenih i netretiranih voda,

---

²³⁵ Ustav Republike Kosovo, član 52 [Odgovornost za zaštitu životne sredine], 1. Priroda i biodiverzitet, životna sredina i nacionalno nasleđe su obaveza svakog lica.

²³⁶ MŽSPP, Agencija za zaštitu sredine (AZS), Izveštaj o stanju životne sredine 2011-2012, str. 43.

²³⁷ Regionalni centar za sredinu REC, Izveštaj o nalazima iz ankete o lokalnom akcionom planu delovanja na sredinu, anketa sa građanima u vezi problema životne sredine, „44.15, smatrali su da je pristup pijućoj vodi i vodovodu glavni problem životne sredine“.

kanalizacija, hemijskih proizvoda i otpada iz domaćinstva i inertnih otpada. Takođe, oštećenje rečnih korita, kao posledica iskopavanja peska, ostaje na zabrinjavajućem nivou.

Menadžiranje i razvoj vodenih resursa nije na zadovoljavajućem nivou, delimično zbog nedostatka sredstava. MŽSPP i dalje ima problema sa prikupljanjem novčanih sredstava za menadžiranje i razvoj vodenih resursa, bilo to od fizičkih ili pravnih lica, za iskorišćavanje voda.

2.18.3. Oštećenje i uništenje poljoprivrednog zemljišta i šuma

I tokom ove godine, istim intenzitetom je nastavljeno degradiranje zemljišnih površina, kao posledica uticaja ljudskog faktora. Parcelizacija poljoprivrednog zemljišta, nekontrolisana izmena namene poljoprivrednog zemljišta u zemljište za izgradnju, izgradnja bez plana, nedostatak menadžiranja deponija, divlje deponije sa otpadom iz domaćinstava i industrijskim otpadom, eksploatacija peska, nekontrolisano pražnjenje, karakterišu i ovu godinu. Na osnovu podataka MPŠRR, procenjuje se, da se na Kosovu tokom jedne godine, izvrši promena namene 400 hektara poljoprivrednog zemljišta u zemljište za izgradnju.²³⁸

Iako je Zakon br. 04/L-174 o prostornom planiranju prevideo zoniranje parcela, nepraćenje zakona odgovarajućim normativnim aktima i nesankcionisanje i prevencija izgradnje bez dozvole, uticalo je na gubitak poljoprivrednog zemljišta.

Ombudsman, je 15. oktobra 2014. god, organizovao okrugli sto na temu, „Odgovornost za životnu sredinu“, sa posebnim osvrtom na opštinu Obilić. Cilj ovog okruglog stola bio je, između ostalog, da se čuje zajednička diskusija građana koji su pogođeni zagađenjem i nekoliko službenika odgovornih institucija. Tokom okruglog stola se razgovaralo i o pražnjenju industrijskih voda od strane EKK, nedostatku menadžiranja deponijom u Mirašu i industrijskih deponija i zagađenju zemljišta.

2.18.4. Prostorno planiranje

Građani Kosova, su se i tokom ove godine suočili sa skoro istim problemima, što se tiče prostornog planiranja. Iako je Zakon br. 04/L-174 o prostornom planiranju usvojen 31.jula 2013. god. MŽSPP nije uspeo da taj zakon kompletira podzakonskim aktima.²³⁹

Zanemarivanje poštovanja pravila za stvaranje urbanih sredina, neuspeh nadležnih organa da spreče, kontrolišu i smanje negativni uticaj na sredinu, stvorilo je na Kosovu haotičnu, nesigurnu, i nezdravu sredinu, sa neposrednim uticajem na zdravlje građana.

Zakon br. 04/L-110 o izgradnji, obavezuje donošenje Jedinstvenog koda izgradnje, ali on i nakon dve godine čekanja nije usvojen. Kršenje ljudskih prava je nastavljeno, kao posledica izgradnje u suprotnosti sa načelom zaštite zdravlja i bezbednosti, pogotovu kada se radi o izgradnji visokih zgrada, koje nemaju dovoljno prostora između objekata, odstupanja od

---

²³⁸ MŽSPP, AZS, *Izveštaj o stanju životne sredine 2011-2012*, str. 73.

²³⁹ Zakon Br. 04/L-174 o prostornom planiranju, član 2: „Vlada i Ministarstvo donosu podzakonske akte koji se ovim zakonom zahtevaju i harmonizuju postojeće podzakonske akte u roku od jedne (1) godine od dana stupanja na snazi ovog zakona“.

pravila uređenja i izgradnje, horizontalna i vertikalna prekoračenja tokom izgradnje objekata, neadekvatno osvetljenje i ventilacija, nedostatak požarnih stepenica, prosotra o kretanju osoba sa posebnim potrebama, mera za zaštitu života i imovine od požara, nedostatak pratećih prostora, parkinga i garaža, a posebno zelenih površina, kao i ostalih mana koje se pripisuju izgradnji.

Razvoj bez kriterijuma, uticao je na stvaranju nesigurne i nezdrave životne sredine i ograničenje slobode kretanja građana. I tokom ove godine nije zabeležen neki napredak na poboljšanju prostora i staza za neometano kretanje građana.

Nedostatak trotoara/staza za pešake, a pogotovo nedostatak infrastrukture, uzurpacija trotoara na različite načine, što je nepremostiva prepreka za osobe sa ograničenim sposobnostima, neproporcionalna širina trotoara s obzirom na broj stanovnika, nedostatak veze sa glavnim prometom, barijere postavljene na arbitraran način, nedostatak sigurnosnog obezbeđenja objekata tokom izgradnji, postavljanje robe pred prodavnice, rupe na putevima, nedostatak poklopaca na šahtama, nedostatak javnih parking mesta, su neki od identifikovanih problema koji i tokom ove godine direktno utiču na prava građana.

2.18.5. Problemi sa upravljanjem otpada

Prekrivanje otpadom, svih javnih prostora na Kosovu, koji se baca od strane nesavesnih građana, ali i od strane raznih kompanija, predstavlja veoma ozbiljan problem, koji zahteva hitnu akciju države. Problemi oko menadžiranja otpada nisu zabeležili poboljšanje. Takođe, curenje vode iz deponija i njihov prodor u površinske i podzemne vode, predstavljaju ozbiljne probleme.

Na osnovu zvaničnih podataka, identifikovano je oko 400 ilegalnih deponija, ukupne površine od 301.18 ha.²⁴⁰ Problem za sebe, predstavlja i bacanje otpada, posebno onih inertnih u reke. S druge strane, nije primećena volja u preduzimanju radnji za otpočinjanje podele, klasifikacije, recikliranja i ponovne upotrebe otpada.

2.18.6. Uticaj zagađenja životne sredine na zdravlje čoveka

Na osnovu jednog istraživanja o sredini, zagađenje vazduha prouzrokuje 835 prevremenih smrti, 310 novih slučajeva hroničnog bronhitisa, 600 hospitaliziranja i 11.600 urgentnih poseta lekaru.²⁴¹ Uticaj zagađenja vazduha i pušenja utiče na kardio-vaskularne probleme, zloćudne bolesti i bolesti respiratornih organa.

Na osnovu jednog istraživanja, broj dece uzrasta do 5 godina sa problemima respiratornih organa, u opštini Obilić je dvostruko veći nego u opštini Peć. Dok, je na osnovu jednog

---

²⁴⁰ MŽSPP, AZS, Izveštaj „Otpadi i kemikati“, str. 37.

²⁴¹ Kosovo Country Environmental Analysis Cost Assessment of Environmental Degradation, Institutional Review, and Public Environmental Expenditure Review, World Bank, January, str. 10.

petogodišnjeg istraživanja broj pušača obolelih od zloćudnih bolesti u Prištini, dva puta veći u odnosu na broj obolelih u Prizrenu.²⁴²

Zabrinjava činjenica o manama koje se atribuišu prostornom planiranju i tehničkoj infrastrukturi, kao i njihov uticaj na zdravlje građana kao posledica nedostatka prostora za fizičke i rekreativne aktivnosti, i prepreka koje ometaju kretanje/hodanje građana.

Ombudsman je zabrinut zbog sredine koja je stvorena nedostatkom zelenih površina, staza za hodanje, rekreativnog prostora i uticaja na fizičko i psihičko blagostanje dece, a pogotovo nemogućnost kretanja osoba sa ograničenim sposobnostima.

Iako Kosovo i dalje nije potpisnica konvencije Aarhus, načelo informisanja je integrisano u zakonodavstvo o životnoj sredini. Na mnogobrojnim objektima u izgradnji nedostaju table sa informacijama, kao nova posebna forma informisanja o sredini, a pogotovo nedostaje pristup podacima o odlaganju otpada velikih operatera. Otežavanje pristupa informacijama o sredini, doprinela je i kategorizacija informacija o sredini, u grupu informacija ograničenih ZPJD.²⁴³

Na osnovu podataka iznetih podataka, Ombudsman, s ciljem stvaranja zdrave životne sredine za narod Kosova, po principu održivog razvoja, smanjenju zagađenja životne sredine, sprečavanja zagađenja, rehabilitacije, poboljšanja, podsticaja i učešća javnosti u aktivnostima za zaštitu, promovisanje značaja informacije o životnoj sredini.

Preporučuje:

- *Da se preduzimaju konstantne kampanje informisanja javnosti, s ciljem podizanja svesti o značaju zaštite sredine.*
- *Koordinisanje akcija policije, sudova i inspektora sredine, u sprečavanju eksploatacije reka od strane nesavesnih lica, koje su u suprotnosti sa zakonom.*
- *Da se preduzimaju mere od strane svih odgovornih institucija radi očuvanja poljoprivrednog zemljišta od nekontrolisane promene namene u zemljište za izgradnju.*
- *Da se preduzimaju mere za saniranje posledica izgradnje bez kriterijuma i dozvole.*
- *Nadležni organi da dosledno sprovode član 12, paragraf 2, Zakona br. 04/L-188 o tretiranju izgradnji bez dozvole, da u fazi inspekcije izgradnje bez dozvole, odbiju zahteve za legalizovanje objekata, u slučajevima predviđenim zakonom.*

---

²⁴² Dr. Gazmend Zhuri na okruglom stolu IO “Odgovornost za životnu sredinu” sa posbenim osvrtom na opštinu Obilić, 15. oktobra 2014.god.

²⁴³ Zakon Br. 03/L-215 o uvidu u javnim dokumentima, član 12 “Izuzimanje prava na uvid u dokumentima” 1. Svaki podnosilac zahteva ima pravo uvida u javna dokumenta. Ograničenja ovog prava se sprovode proporcionalno, i jedino u svrhu zaštite: [...]1.10. sredine”.

Drugi deo – Diskriminacija

2.19. Jednakost pred zakonom

2.19.1. Primena zakona

Ustav Kosova garantuje jednakost pred zakonom i poštovanje ljudskih prava kao i pravo na jednaku zakonsku zaštitu bez diskriminacije.²⁴⁴

Od 1. januara pa sve do 31. decembra 2014.godine, Departaman protiv diskriminacije (DPD) je primio 65 žalbi od građana Kosova, od strane pojedinaca i po službenoj dužnosti, u kojima se tvrdi da je došlo do kršenja zakonom zaštićenih prava u Republici Kosovo, a koji se odnose na jednakost pred zakonom. Najveći broj žalbi se odnosi na diskriminaciju u oblasti socijalnih, zdravstvenih, imovinskih i radnih prava.

Nacrt Zakona protiv diskriminacije i pored činjenice da je u nekoliko navrata dopunjen i izmenjen, još uvek nije usvojen od strane Skupštine Republike Kosovo. Ombudsman je i u prethodnim godišnjim izveštajima putem preporuka zahtevao izmene u ovom zakonu.²⁴⁵ Dosadašnje iskustvo jasno govori da se Zakona protiv diskriminacije još uvek ne primenjuje. Ombudsman je do sada upoznat da je za samo jedan slučaj, koji se odnosio na diskriminaciju, vođen sudski proces.²⁴⁶

2.19.2. Pravo na rad i diskriminacija na osnovu godina starosti

Kao što je navedeno i u prethodnom izveštaju, Ombudsman je registrovao slučajeve koji se odnose na MRSZ a u vezi sa sporazumom koji je ovo ministarstvo sklopilo sa KEK-om u cilju zapošljavanja 100 radnika, koji su obuhvaćeni socijalnom šemom.²⁴⁷ Nakon faze testiranja i nakon obaveštavanja radnika da su primljeni na posao u KEK-u, sledilo je naknadno obaveštenje da ne mogu početi sa radom jer ne ispunjavaju uslov koji se odnosi na godine starosti, a sve to na osnovu sporazuma koji je prethodno potpisan od strane KEK-a i MRSZ-a.

U prethodnom godišnjem izveštaju Ombudsman je objavio činjenicu u vezi sa ovim slučajem da MRSZ nije odgovorilo na pisma Ombudsmana, pa je 27.02.2014.god. Ombudsman objavio izveštaj sa preporukama za MRSZ u vezi sa diskriminacijom koja je bazirana na osnovu godina starosti,²⁴⁸ ali do današnjeg dana Ombudsman nije dobio nikakvu službenu informaciju o primeni ovih preporuka.²⁴⁹

---

²⁴⁴ *Ustav Republike Kosova*, član 1.

²⁴⁵ Vidi: *Godišnji izveštaji Institucije Ombudsmana za 2010, 2011, 2012, 2013 - Jednakost pred zakonom*.

²⁴⁶ IO, slučaj *ex officio*, Ž. br. 170/2010.

²⁴⁷ IO, slučaj Ž. br. 454/2013, Ž. br. 449/2013 i Ž. br. 566/2013.

²⁴⁸ IO, *Godišnji izveštaj 2013*, <http://www.ombudspersonkosovo.org>

²⁴⁹ IO, *Izveštaj sa preporukom za MRSZ*, u vezi sa slučajevima Ž. Br. 454/2013, Ž. br. 449/2013 i Ž. br. 566/2013.

Ombudsman je, takođe putem izveštaja ex-officio pokrenuo pitanje funkcionalnosti Ekonomsko-socijalnog saveta (ESS), i ocenio je da nesprovođenje kompetencija od strane ESS, na osnovu Zakona o Ekonomsko-socijalnom savetu ima negativne implikacije u realizaciji prava zaposlenih u javnom i privatnom sektoru.²⁵⁰ Nakon preporuka koje je Ombudsman uputio odgovarajućim ministarstvima, ESS je uspeo da harmonizuje stavove u vezi sa jednim vrlo značajnim dokumentom na polju zapošljavanja, sa kolektivnim ugovorom.²⁵¹

U vezi sa kampanjom „Upoznajte svoja prava“ predstavnici Ombudsmana posetili su osnovne i srednje škole u gotovo svim opštinama Kosova. Tokom poseta su otkrili da postoje slučajevi diskriminacije. Jedan slučaj diskriminacije je evidentiran u isturenom odeljenju osnovne škole „Migjeni“ u selu Šipitul. I pored činjenice da član 20.2 Zakona o radu predviđa puno radno vreme od četrdeset (40) sati u nedelji, tehnički radnik ove škole radi 72 časa u nedelji i to bez kompenzacije.

2.19.3. Osobe sa ograničenim sposobnostima (OOS)

Pored činjenice da osobe sa ograničenim sposobnostima imaju posebne životne potrebe, za njih još uvek ne postoji odgovarajuća materijalna kompenzacija zasnovana na Zakonu o penzijama za osobe sa ograničenim sposobnostima na Kosovu. (nr.2003/23). U prethodnim godišnjim izveštajima Ombudsman je dao preporuke o donošenju zakona koji bi odredio kategorizaciju objektivnog stepena ograničene sposobnosti ovih lica, ali ni do danas Vlada Kosova nije preduzela nikave radnje u ovom pravcu.²⁵²

2.19.4. Zakonska infrastruktura i njena primena u praksi

Kosovo ima zadovoljavajuću zakonsku infrastrukturu koja se odnosi na prava osoba sa ograničenim sposobnostima (OOS), ali i pored toga se postavlja pitanje koliko su ovi zakoni primenljivi i koliko su u skladu sa potrebama ove kategorije našeg društva.

Zakon br.04/L-092 o slepim osobama, ukoliko se upoređi sa drugim zakonima koji uređuju oblast koja se odnosi na OOS, navodi na zaključak da je ovaj zakon napredniji i da bi trebao služiti kao model za ostale zakone koji takođe regulišu oblast koja se odnosi na položaj OOS. Međutim zabrinjava činjenica retroaktivnog neisplaćivanja zaostalog dela za slepe osobe za 2013 godinu. Društvo slepih i slabovidih osoba je veoma zabrinuto ovom činjenicom.

Ombudsman ima dobru saradnju sa NVO koje brane interese OOS. IO neprekidno razmenjuje informacije sa organizacijama koje predstavljaju interese OOS. U toku ovog izveštajnog perioda ove organizacije su istakle zabrinutost takoreći u svim sferama gde OOS imaju probleme. Takođe zabrinjavaju i slučajevi koji se tiču unapređenja zakonodavstva u vezi materijalne pomoći OOS.

---

²⁵⁰ IO, Slučaj *ex officio* Ž. br. 402/2013.

²⁵¹ IO, *Odgovor Ekonomsko-socijalnog Saveta*.

²⁵² IO, *Godišnji izveštaj* za 2013.god., str. 112; IO, *Godišnji izveštaj* za 2011.god., str. 22.

Na osnovu informacija koje Ombudsman poseduje, posebni zakoni i podzakonski akti, koji pripadaju ovoj kategoriji, čija se primena dovodi u pitanje, su: Administrativno uputstvo br. 09/201, koje se odnosi na određivanje radnih mesta i zapošljavanje osoba sa ograničenim sposobnostima u saglasnosti sa njihovom sposobnošću za rad, Zakon o penzijama za lica sa ograničenim sposobnostima na Kosovu, br.2003/23, Zakon o gradnji br.04/L-110 i Administrativno uputstvo br. 2007/33 o tehničkim uslovima građevinskih objekata u vezi sa pristupom osoba sa ograničenim sposobnostima.

Zakon o zapošljavanju OOS nalaže da sve institucije koje imaju više od 50 zaposlenih, moraju da zaposle i jednu osobu iz ove kategorije, međutim ovaj zakon se, nažalost, još ne primenjuje u praksi.

Zakon nr.03/L-022 o pružanju materijalne pomoći porodicama koje imaju decu sa posebnim potrebama predviđa da deca starosne dobi do 18 godina primaju materijalnu pomoć u iznosu od 100 evra. Nakon napunjenih 18 godina OOS se tretiraju po Zakonu br.2003/23 za Osobe sa posebnim potrebama, i dobijaju finansijsku pomoć od 75 evra.

Na ovom primeru se vidi da, iako su finansijske potrebe OOS u stalnom porastu, finansijska pomoć za ove osobe je u suštini smanjena za 25 evra. Takođe Vlada Kosova, bez obzira na preporuke Ombudsmana date u prethodnim godišnjim izveštajima, nije preduzela nikakve radnje u cilju dopune Zakona nr.2003 /23, u delu koji se odnosi na penzije OOS na Kosovu, naročito u vezi sa kategorizacijom OOS, na osnovu objektivnog stepena njihove ograničene sposobnosti.

Ombudsmana takođe zabrinjavaju slučajevi kada se ponovo procenjuje stepen ograničenja sposobnosti OOS, radi dobijanja prava na penziju. I pored činjenice da OOS imaju istu dijagnozu i korisnici su penzije u dužem vremenskom periodu, nakon ponovnog određivanja stepena ograničenja sposobnosti od strane lekarske komisije, oni nisu bili na listama nosioca prava na penziju osoba sa ograničenim sposobnostima, zbog toga što, na osnovu procene lekarske komisije nisu ispunjavali postavljene kriterijume. Lekarske komisije nisu u potpunosti obrazlagale svoje odluke i uvek su koristile jednu standardnu formu gotovo za sve OOS.

Na osnovu informacija koje su dobijene od NVO „Hendikos,, do sada je broj korisnika penzija OOS bio 27 000, dok je njihov broj sada smanjen na 17 000. Ovo dovodi do toga da OOS sumnjaju u korektnost rada lekarske komisije. Takođe je NVO „Hendikos,,izrazio zabrinutost zbog toga što zakon o tetraplegičarima i paraplegičarima još dan danas nije uzet na razmatranje od strane kosovske Vlade. Ovu zabrinutost je izrazio i Ombudsman u prethodnim godišnjim izveštajima.

2.19.5. Uslovi za obrazovanje OOS u javnim školama

Što se tiče obrazovanja i danas postoje problemi na svim poljima. Fizički pristup javnim školama, od strane osoba sa posebnim potrebama, nije moguć. U Prištini postoje samo tri škole koje samo delimično ispunjavaju uslove što se tiče slobodnog fizičkog pristupa dece sa posebnim potrebama. Ombudsman je posetio školu „Model“ i osnovnu školu “Asim Vokši koje se nalaze u Prištini”. Samo oškole ispunjavaju uslove za OOS.

Ombudsman je, preko audio-vizuelnih medija, izrazio zabrinutost zbog ovog pitanja i tražio je da se, u svim školama, stvore uslovi za pohađanje nastave od strane dece sa posebnim potrebama.

Ombudsman posećuje i centre gde nastavu pohađaju deca sa posebnim potrebama. U posebnim slučajevima on daje preporuke nadležnim institucijama u cilju poboljšanja situacije u slučajevima kada postoje kršenja. Tokom izveštajnog perioda je odštampan i informator na Brajlovom pismu.

2.19.6. Ograničavanje i onemogućavanje slobodnog kretanja OOS

Jedan od problema sa kojim se suočavaju deca sa posebnim potrebama jeste i nepostojanje transporta organizovanog od strane nadležnih institucija, što ima za posledicu da mnoge porodice, koje nemaju materijalnih mogućnosti da plate transport, ne šalju decu sa posebnim potrebama u školu. Zbog toga se dešava da, iako je osnovno obrazovanje obavezno za svu decu, osobe sa ograničenim sposobnostima ne uspevaju da ostvare to pravo.

Pitanje slobodnog kretanja OOS i dalje predstavlja problem u ostalim javnim institucijama, uključujući i UKCK. Na osnovu informacija koje je Ombudsman dobio od „Hendikosa,, postoje slučajevi kada je lekar primoran da izađe u bolničko dvorište da bi pregledao pacijenta, jer pacijent koji koristi kolica kao pomoćno sredstvo pri kretanju, ne može da uđe u objekat zbog neprilagođenog pristupa za OOS. Ovaj slučaj je zabeležen na Dermatološkoj klinici u UKCK.

Opština grada Prištine je tražila od „Hendikosa,, listu OOS koje žive u stambenim zgradama, u nameri da reguliše infrastrukturu slobodnog pristupa objektima za OOS. Ali u ovoj oblasti nije bilo poboljšanja zbog toga što se do danas nije preduzela nikakva konkretna inicijativa na tom planu. Ovakvi pokušaji se vrlo često čine samo u propagandne svrhe od strane političara, naročito uoči ili za vreme izbornih kampanji.

U zdravstvu su OOS oslobođene od plaćanja i to samo za lekarske preglede. Lekove su ove osobe obavezne da same osiguraju. Na listi esencijalnih lekova nema dovoljno lekova za ovu kategoriju.

2.19.7. Pravo na obrazovanje

Protiv Rektorata UP podnete su žalbe u vezi sa diskriminacijom od strane građana Kosova. Podnosioci žalbi izjavljuju da UP ne tretira na jednak način kandidate za upis na javnim fakultetima, u odnosu sa prethodnim generacijama studenata.

Na osnovu reformi u obrazovanju na Kosovu u 2014. g. kada je ukinut trinaesti razred, broj diplomiranih đaka za 2014 se udvostručio, zbog toga što su dve generacije đaka diplomirale u isto vreme, dok je broj slobodnih mesta za upis novih studenata na UP ostao isti. Ovo je dovelo do toga da je konkurencija za upis na fakultete bila mnogo veća, imajući u vidu da su kandidati za upis bile dve školske generacije, i to učenici 12-og i 13-og razreda. Nakon žalbe

grupe učenika, Ombudsman je razmatrao ovo pitanje tražeći odgovor od Rektorata UP i MONT253-a.

Kao odgovor na pismo Ombudsmana, Rektorat UP je razmatrao zahtev maturanata za povećanjem broja studenata koji bi se upisali na Medicinski fakultet. Rektor je u odgovoru izjavio da je nemoguće povećati broj studenata na UP, naročito na Medicinskom fakultetu, zbog nedovoljne infrastrukture – nepostojanja prostora kao i zbog malog broja akademskog osoblja.²⁵⁴ Uvezi ovog slučaja O je kontaktirao pravnu kancelariju pri MONT-u, i tom prilikom je tražio informaciju u vezi sa radnjama koje je ovo ministarstvo preduzelo pre reforme u pred-univerzitetskog obrazovanja.

MONT je odgovorio na zahtev Ombudsmana, da su u okviru obrazovnih pred-univerzitetskih reformi, skoro u svim gradovima Kosova otvoreni javni univerziteti. Ovo je učinjeno u cilju da se UP rastereti od velikog broja kandidata, zainteresovanih za upis na UP. Predstavnik pravne kancelarije MONT-a je obavestio Ombudsmana da se povećanje broja studenata na UP realizuje podnošenjem zahteva Rektorata, što u ovoj akademskoj godini nije učinjeno.

Tokom izveštajnog perioda Ombudsman je razmatrao slučaj ex-officio u vezi sa zakonitošću odluke ministra MONT-a, br.178/01b, od 13. novembra 2014. koja se odnosi na upis dece onih kategorija proizišlih iz rata OVK na Univerzitet „Hasan Prishtina,, u akademskoj 2014/2015.g. Ombudsman je podneo zahtev za privremenu meru u vezi sa izvršenjem Odluke br.178/01B, do završetka istrage od strane Ombudsmana, u vezi sa zakonitošću ove odluke.²⁵⁵ Bez obzira na zahtev i preporuku Ombudsmana, ova odluka je i dalje na snazi.

2.19.8. Posebna komora Vrhovnog suda Kosova (PKVSK)

Imajući u vidu činjenicu da su mnogi bivši radnici u javnim preduzećima ostali bez posla i da i dalje ostaju bez zakonske i institucionalne podrške, pitanje privatizacije kao i procedure pred PKVSK, prema tvrdnjama žalilaca dovodi ih u diskriminišući položaj prilikom realizacije njihovih prava.

U ovom izveštajnom periodu Ombudsman je primio žalbe građana Kosova u vezi sa visinom sudske takes, koju su radnici plaćali PKVSK, prilikom podnošenja zahteva. Na osnovu izjava žalilaca, sudska taksa je bila jako visoka i u mnogim slučajevima je uticala da usled nedostatka finansijskih sredstava, bivši radnici nisu mogli da traže sudsku zaštitu zakonom garantovanih prava. PKVSK, na ime sudske take, a na osnovu Odluke br.25 donete 5. marta 2014.g. od strane Sudskog saveta Kosova (SSK), tražio je od radnika, fiksno plaćanje sudske take u iznosu od 100 evra, za svaku tužbu protiv KAP, koja je u vezi sa pravima radnika, koja proizilaze iz procesa privatizacije, iako je SSK, Administrativnim Uputstvom br.2008/02 odredio tarife za sudske take za procedure pred sudovima Republike Kosova.²⁵⁶

---

²⁵³ IO, slučaj Ž. br. 383/2014. IO je primila žalbu jedne grupe studenata koji su aplicirali na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Prištini. Žalba je podneta protiv Rektorata UP koji nije pozitivno odgovorio na njihov zahtev za povećanjem broja studenata, koji bi se upisali na Medicinski Fakultet zbog činjenice da su ove godine konkurenti bili dve generacije diplomiranih učenika srednjih škola.

²⁵⁴ IO, Odgovor od strane Rektorata UP.

²⁵⁵ IO, Izveštaj sa preporukama ex officio 518/2014.

²⁵⁶ IO, slučaj Ž. br. 266/2014, Ž. br. 265/2014 i Ž. br. 294/2014.

U cilju istrage ovog slučaja Ombudsman se sa dva pisma obratio SSK-u, zahtevajući da sudske takse ostanu na onom nivou kako je to predviđeno Administrativnim uputstvom. Na osnovu odgovora SSK-a, naglašeno je da je Odluka br.25, od 5. marta 2014.g. u vezi sa sudskom taksom PKVSK, razmotrena, nakon čega je doneta Odluka br.97/2014, kojom je izvršena unifikacija sudskih taksi.²⁵⁷

2.19.9. Stambeno pitanje

Slično kao i u prethodnim godišnjim izveštajima, Ombudsmana zabrinjava stanje porodica bez rešenog stambenog pitanja, koje u nemogućnosti da same reše ovo pitanje i dalje se obraćaju opštinama tražeći pomoć. U ovoj godini broj podnetih žalbi u vezi sa stambenim pitanjem, manji je u odnosu na prethodne godine.

Opština Priština, osim što je izgradila dve stambene zgrade za stanovanje koje je dala na korišćenje 2012.godine, gradi još dve zgrade za stanovanje koje su namenjene za socijalne slučajeve. Kontejneri kod mesta zvanog "Polje pomirenja"/„Fusha e pajtimit,“/ i dalje su prenaseljeni stanarima koji žive u uslovima nedostojnim za život. Ove slučajeve, Ombudsman je takođe pomenuo i u prethodnim izveštajima i putem medija.

Opština Priština i tokom ove godine nije uspela da obezbedi građanima slobodno korišćenje njihove privatne imovine i javne imovine. Ombudsman i dalje radi na žalbi građana koji stanuju u naselju u blizini zelene pijace, u centru Prištine, na osnovu kojih je, uzimajući u obzir žalbe i peticija koje su građani ovog naselja uputili Opštini Priština, a na koje nikada nisu dobili odgovor, otvorio poseban slučaj.²⁵⁸

Preporuke:

- **Da Vlada Kosova izmeni Zakon br. 2003/23 o penzijama za osobe sa ograničenim sposobnostima na Kosovu, u vezi sa kategorizacijom objektivnog stepena ograničene sposobnosti, na način gde bi materijalna kompenzacija korisnika penzija bila u skladu sa potrebama i zahtevima njihovih sposobnosti.**
- **Ministarstvo rada i socijalne zaštite da odgovori na preporuke Ombudsmana u skladu sa Ustavom Republike Kosova i Zakona o Ombudsmanu.**
- **Ministarstvo prosvete, nauke i tehnologije treba da osigura uslove školovanja za učenike sa posebnim potrebama.**
- **Vlada Kosova i Inspekcija rada trebali bi da monitorišu primenu Zakona o radu koji se tiče zapošljavanja OOS na osnovu kvote 50+1 koja je naglašena u zakonu.**

---

²⁵⁷ Isto.

²⁵⁸ IO, Ž. br. 494-2013 .Žalioci izjavljaju da svi stanovnici ovog naselja nisu bili u mogućnosti da vode normalan život u naselju, zato što im je otežana sloboda kretanja kao i slobodno korišćenje njihove imovine, zbog urbanističkog haosa koji je stvoren od strane uličnih prodavaca na javnim prostorima, konkretno na ulici, na ulazu i izlazu naselja. Ombudsman je putem poslatih pisama Opštini Priština, izrazio zabrinutost zbog žalbi građana ovog naselja, tokom ove godine i održao je sastanke sa direktorom Inspektorata u opštini. Na prvo pismo, opština Priština je odgovorila, da je ona nekomponentna u ovom slučaju. Prema mišljenju opštine Prištine gradska pijaca je u nadležnosti KPA.

- Vlada Kosova i opštinski organi trebali bi da monitorišu i izvršavaju odredbe Zakona Br. 04/L-110 o izgradnji i Administrativnog Uputstva br. 2007/33 za tehničke uslove izgrađenih objekata za pristup osoba sa ograničenim sposobnostima.

2.20. Rodna ravnopravnost

Iako je u Republici Kosovo načinjen naredak u postizanju rodne ravnopravnosti, žene koje predstavljaju jednu od najugroženijih kategorija i dalje se suočavaju sa mnogim izazovima i nejednakim, diskriminirajućim, tretmanom u mnogim aspektima.

Diskriminacija na osnovu pola obuhvata razliku u tretiranju, ograničavanju ili u isključivanju na osnovu pola. Jedan od osnovnih elemenata demokratskog društva jeste i postojanje zakona koji zabranjuje nejednak tretman na osnovu pola. Zakon o rodnoj ravnopravnosti je neophodan za eliminaciju fenomena nejednakog tretmana pojedinaca različitog pola. Republika Kosova je 2004 godine donela takav zakon, ali su se prilikom njegove primene javljali različiti problemi. Ombudsman je ove nedostatke i probleme kontinuirano prikazivao u svojim godišnjim izveštajima iz prethodnih godina. Zakon o rodnoj ravnopravnosti je sada u proceduri izmena i dopuna, radi eliminisanja zakonskih nedostataka koji su do sada evidentirani.

Višegodišnje iskustvo Ombudsmana pokazuje da se žene, u većini slučajeva žale na probleme koji se odnose na pravo rada, ekonomski status, zdravstvenu zaštitu, pravo na nasleđivanje, kao i na nasilje u porodici.

Tokom 2014. godine, u IO je registrovano 507 žalbi podnetih od strane žena, što predstavlja 23% od ukupnog broja žalbi u 2014. godini. Ovaj broj, koji ne predstavlja ni jednu četvrtinu podnesenih žalbi, nije neka novina. Trend smanjenja broja žalbi od strane žena, nastavlja se zadnjih nekoliko godina. Zanimljivo smanjenje broja žalbi podnetih od strane žena treba tražiti u ne učestvovanju žena u javnom životu uopšte na Kosovu.

2.20.1. Pravo na rad i odlučivanje

Uloga žene na tržištu rada ima jako veliki značaj sa aspekta ravnopravnosti polova. Njihovo učešće je od izuzetnog značaja i ujedno pokazuje stepen postignute demokratije u jednom društvu. Učešće žena u javnom životu prilikom odlučivanja u javnim institucijama na političkom nivou, nije zadovoljavajuće.

Predstavljanje žena u Skupštini Kosova procentualno iznosi 30% na osnovu zakonom predviđene kvote, međutim ovo nije povoljno stanje za žene u Vladi Kosova, jer se u njenom sastavu nalaze samo dve ministarke. Ova činjenica govori da je predstavljanje žena dobro samo na papiru, kroz zakonske norme, dok u realnosti postoji velika dominacija muškaraca u političkom životu i odlučivanju, što je u velikom raskoraku u odnosu na sastav stanovništva. Zbog toga u zakonodavstvu Kosova, kvota kao zakonska obaveza za žene treba da postoji još određeni vremenski period, sve dok se ne stvori kultura učešća žena na vodećim pozicijama. Kvota na osnovu pola mogla bi se zameniti realnom konkurencijom, samo onda kada bi učestvovanje žena u javnom životu, a naročito institucionalnom, trebalo da bude podeljeno

ravnopravno u odnosu na realni sastav stanovništva. Ova kvota bi se trebala primenjivati u svim javnim institucijama, uključujući i Vladu Republike Kosova.

2.20.2. Pravo na imovinu i nasleđivanje

Rodna ravnopravnost podrazumeva društvo u kome žene i muškarci imaju ista prava i iste obaveze u svim životnim sferama. Međutim, prava žena ostaju glavni izazov u razvoju kosovskog društva, naročito kada je u pitanju njihovo pravo na nasleđivanje imovine.

Iako postoji dobra zakonska infrastruktura, koja garantuje jednaka prava na imovinu i nasleđivanje za oba pola, u praksi su žene u vrlo malom procentu vlasnice pokretne i nepokretne imovine. Takođe, ima puno slučajeva kada su žene odbačene od porodice, kada se vrši njihova stigmatizacija ukoliko traže da realizuju svoja prava na porodičnu imovinu.

2.20.3. Žalbe u vezi sa pravom na imovinu i nasleđivanje

U jednom slučaju registrovanom u Ombudsmanu, žalilja je tražila monitorisanje njenog slučaja u sudu, jer joj je stric onemogućio da bude vlasnik kuće koju je njen otac sazeo za života, na istom placu sa stricem. Ona je izjavila da je njen stric rekao da ona ne može da bude naslednica imovine, jer što po običajnom pravu na Kosovu, žene nemaju pravo nasleđivanja. Zbog toga je žalilja podnela tužbu sudu, gde je kao razlog navela nemogućnost realizovanja njenog prava na nasleđivanje porodične imovine. Slučaj je u sudskoj proceduri i Ombudsman još uvek monitoriše slučaj.²⁵⁹

U drugom slučaju, žalilja je tražila savet u vezi sa njenim pravom na nasleđivanje, jer kao naslednik nije bila uključena u podelu ostaviočeve imovine, gde su kao naslednici proglašena samo njena dva brata. Ombudsman je, u svom odgovoru, obavestio žalilju da se na osnovu Zakona o nasleđivanju Kosova br.2004/26²⁶⁰ u članu 3 naglašava da sva deca ostavioca, pod istim uslovima, imaju jednaka prava na nasleđivanje. Žalilji je savetovano da sudskim putem zahteva zaštitu svog prava na nasleđe porodične imovine.

2.20.4. Pravo na zdravstvenu zaštitu

Ombudsman je u svojim godišnjim izveštajima za 2010, 2011, 2012 i 2013 godinu preporučivao Skupštini Kosova donošenje Zakona o zdravstvenoj zaštiti, koji usvojen tek 2022.godine, ali je njegova primena uslovljena momentom funkcionalizacije Fonda za socijalno osiguranje. Kosovo je jedina država u Evropi gde se ne primenjuje ovaj zakon. Zdravstvena zaštita je garantovana Ustavom Kosova i međunarodnim instrumentima koji su neposredno primenljivi na Kosovu.

---

²⁵⁹ IO, slučaj Ž. br. 316/2014.

²⁶⁰ Zakon Br. 2004/26 o nasleđivanju, član 3.1 "Sva fizička lica u istim uslovima imaju podjednaka prava prilikom nasleđivanja."

Vlada Kosova, na sastanku održanom 31. oktobra 2014. godine, u toku usvajanja projekt-budžeta Republike Kosovo za 2015.godinu, naglasila je da će početkom 2015. godine započeti sa implementacijom Zakona o zdravstvenom osiguranju. Primena ovog zakona bi u velikoj meri omogućila finansiranje zdravstva, što bi poboljšalo kvalitet zdravstvenih usluga.²⁶¹

Događaj koji ima veliku važnost za zdravlje žena u Republici Kosovo jeste i nabavka mobilnog mamografa, iz sredstva prikupljenim od strane žena poslanica Skupštine Kosova, koji je predat MZ 31. oktobra 2014. godine. Ovaj mamograf je na usluzi svim ženama bez razlike da li se one nalaze u gradovima ili selima Kosova, što će pomoći u dijagnostikovanju i u borbi protiv kancera dojke.

2.20.5. Nasilje u porodici

Nasilje u porodici nastavlja da bude evidentan problem u našem društvu. Samo jedan mali broj slučajeva nasilja u porodici se prijavljuje nadležnim vlastima radi tretiranja ovog pitanja, ali postoji mišljenje da je ovaj broj u realnosti mnogo veći. Vrlo često se nasilje u porodici tretira kao unutrašnji problem te porodice. Zbog vrlo jakih emocionalnih veza između žrtava i počinioca nasilja, vrlo često se dešava da žene koje prijavljuju nasilje, ne podnose zahtev za zaštitu nadležnim sudovima. Posebno u ruralnim oblastima, socijalni položaj žena je jasno podređen položaju muškarca i društvo je vrlo malo svesno značaja koncepta rodne ravnopravnosti. Takođe, u većini slučajeva najčešće žrtve nasilja u porodici su deca, žene i starci.

Jedan od glavnih razloga koji nastavlja da bude izvor nasilja u porodici jeste teška socijalno-ekonomska situacija u našoj zemlji. Nezaposlenost i siromaštvo i dalje su faktori koji najviše utiču na povećani broj slučajeva nasilja u porodici.

Bez obzira na to što postoji solidna zakonska osnova za zaštitu od nasilja u porodici, neophodno je da se Ustavom Republike Kosova obuhvati i Konvencija Saveta Evrope za borbu protiv nasilja u porodici, takozvana Istambulska Konvencija,²⁶² koja je stupila na snagu avgusta 2014. godine. Takva preporuka je data i u vezi sa Strategijom za proširenje pri Evropskoj Komisiji.²⁶³

2.20.6. Žene i devojke, žrtve seksualnog nasilja za vreme rata

U godišnjem izveštaju za 2012. i 2013. godinu Ombudsman je zahtevao zakonsko regulisanje statusa žrtava seksualnog nasilja za vreme rata. On takođe zahteva da se ženama i devojka, žrtvama rata na Kosovu, kao delu našeg društva osigura institucionalna i zakonska podrška, sa posebnim fokusom na uklanjanje predrasuda u odnosu na njih, sa ciljem da im se vrati ljudsko dostojanstvo.

---

²⁶¹ Vidi:<http://www.kryeministri-ks.net/?page=1,9,4499> (31.12.2014).

²⁶² Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (*Istambulska Konvencija*), pristup u: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=210&CM=8&DF=&CL=ENG> (15.01.2015).

²⁶³ Evropska Komisija, *Strategija proširenja i glavne prepreke*, 8.10.2014, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-strategy-paper_en.pdf (15.01.2015).

Skupština Kosova je 20. marta 2014. godine usvojila Zakon br.04/L-172 o izmeni i dopuni Zakona br.04/1-054 o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, žrtava seksualnog nasilja rata, civilnih žrtava i njihovih porodica, kojim su stvoreni zakonski uslovi za rehabilitaciju i nadoknadu žrtvama seksualnog nasilja za vreme rata.

Takođe, u julu 2014.godine potpisana je peticija „Međunarodna pravda za žene koje su silovane tokom poslednjeg rata na Kosovu,, a koju je potpisalo 115 759 građana Kosova, kojom se traži međunarodna pravda za za sve žene, koje su bile žrtve seksualnog nasilja.,,

Preporuka:

- **Da se ženama i devojčkama, koje su žrtve poslednjeg rata na Kosovu, osigura institucionalna i zakonska podrška, sa ciljem da se utiče na povraćaj njihovog ljudskog dostojanstva i da se preduzmu mere za njihovu društvenu, duševnu i materijalnu rehabilitaciju.**

2.21. Dečja prava

Bez obzira na sve napore javnih vlasti Republike Kosova, u cilju poboljšanja stanja dečjih prava, naročito na zakonodavnom planu, opšte stanje u ovoj oblasti zahteva mnogo više angažovanja i društvene i institucionalne posvećenosti.

Ombudsman je tokom izveštajnog perioda primio 55 žalbi, podnetih od strane roditelja. Za 26 žalbi pokrenuta je istraga, dok su ostale proglašene neprihvatljivim, jer su van nadležnosti Ombudsmana ili u njima nije bilo kršenja ljudskih prava ili su žalioци imali na raspolaganju korišćenje pravnih sredstava.

2.21.1. Kontakti deteta sa roditeljem koji se direktno ne stara o detetu

Ombudsman je i u toku ovog perioda primio određeni broj žalbi protiv sudova, koje se odnose na oduglovačenje sudskog postupka, prilikom odlučivanja o pravu na roditeljsko staranje²⁶⁴, alimentaciju²⁶⁵, o zahtevima za priznavanje prava na materijalnu pomoć i o porodicama koje se staraju o deci sa trajnim posebnim potrebama²⁶⁶. Takođe, bilo je i žalbi povodom neizvršavanja pravosnažnih sudskih odluka i nerealizacije kontakata dece sa roditeljima²⁶⁷. Zbog nerealizovanih kontakata ili nemogućnosti realizacije stalnih kontakata sa decom, Ombudsman je primila i žalbe protiv centara za socijalni rad²⁶⁸.

---

²⁶⁴ IO, slučaj Ž. br. 339/2014.

²⁶⁵ IO, slučaj Ž. br. 339/2014.

²⁶⁶ IO, slučaj Ž. br.192/2014.

²⁶⁷ IO, slučaj Ž. br. 243/2014.

²⁶⁸ IO, Ž. br. 128/2014, Ž. br. 116/2014, Ž. br. 535/2014 i Ž. br. 450/2014.

U ovim situacijama Ombudsman se preporukama obraćao relevantnim institucijama, tražeći od njih preduzimanje neophodnih radnji, kako bi deca ostvarila svoja prava, garantovana Ustavom, zakonima i Konvencijom o dečjim pravima.²⁶⁹

2.21.2. Pravo dece na obrazovanje

Pružanje kvalitetnog obrazovanja, obezbeđivanje obuhvatanja sve dece sa posebnim potrebama u školstvu, obezbeđivanje odgovarajuće školske infrastrukture kao i prevencija i borba protiv nasilja u školama, jesu neki od važnijih ciljeva koje treba ostvariti, a gde se zahteva kontinuirano angažovanje institucija Republike Kosova. Jedan broj od primljenih žalbi takođe se odnosi na dečja prava, od kojih se osam žalbi se odnosi na obrazovanje. U tri slučaja je, nakon završene istrage, konstatovano da nema kršenja ljudskih prava, dok su ostale žalbe rešene u skladu sa zahtevima stranaka.

Nekoliko primljenih žalbi odnosi se na obezbeđivanje transporta za prevoz dece do škole u dva sela u opštini Kačanik i Štimlje.²⁷⁰ Odgovorne opštinske vlasti zatvorile su škole u ovim selima i odlučile su da deca pohađaju nastavu u susednim selima. Zbog nepogodnog i nesigurnog puta, deca iz ovih sela nisu nastavila školovanje u obližnjim seoskim školama, i napustila su školu.

U slučaju opštine Kačanik, uz angažovanje Ombudsmana, deci je obezbeđen transport od strane opštinskih vlasti. Deo puta koji je bio dosta opasan i nesiguran za prolaz je asfaltiran. Nakon godine pauze, deca su nastavila školovanje. U slučaju opštine Štimlje Ombudsman radi na tome da odgovorne opštinske vlasti ovoj deci omoguće korišćenje prava na obrazovanje bez problema.

Što se tiče pitanja obezbeđivanja transporta radi pohađanja nastave, Ombudsman je između ostalog pomogao i u slučaju deteta sa posebnim potrebama, koje je bilo prinuđeno da napusti školovanje u srednjoj školi, zbog neobezbeđenog transporta do škole i natrag²⁷¹. Posredujući u ovom slučaju Ombudsman je, zajedno sa opštinskim vlastima, ovom učeniku obezbedio transport i on je nastavio školovanje.

Nedostatak transporta nije jedina barijera sa kojom se suočavaju deca i to naročito ona sa posebnim potrebama. Oni se u školi suočavaju i sa neadekvatnom školskom infrastrukturom, nedostakom ličnih pomoćnika, nastavnika koji im daju podršku i mnogo puta i sa individualnim nastavnim planovima²⁷², što im onemogućava sveobuhvatno korišćenje prava na obrazovanje, onako kako je predviđeno zakonom.

---

²⁶⁹ *Konvencija o dečjim pravima* je najvažniji instrument međunarodnog prava na polju dečjih prava koji se neposredno primenjuje od strane kosovskih institucija, na osnovu člana 22 Ustava Republike Kosova.

²⁷⁰ *IO*, slučaj Ž. br. 528/2014 i Ž. br.565/2014.

²⁷¹ *IO*, Ž. br. 513/2013.

²⁷² Informacije su dobijene od predstavnika školskih institucija i NVO koje rade sa osobama sa posebnim potrebama tokom sastanaka sa njima, koji su realizovani u toku meseca novembra 2014.godine.

2.21.3. Nasilje i bezbednost stanje u školama

Nasilje i dalje ostaje zabrinjavajuća pojava u javnim školama na Kosovu. Bez obzira na pokušaje MONT-a, nije primećen neki napredak u ovoj oblasti.²⁷³ Na početku ove godine u školskim ambijentima i u blizini škola desili su se mnogi nasilni incidenti. Neki od ovih incidenata su se završili tragično, jer su dva učenika čak izgubila živote.²⁷⁴

Na sastancima koji su organizovani sa učenicima srednjih škola tokom ovog perioda dobijene su informacije da su mnogi učenici nezadovoljni sa bezbedonosnom situacijom u njihovim školama. Veći broj dece misli da škole nisu bezbedna mesta, jer đaci nose sa sobom noževe i vatreno oružje, i da je nasilje prisutno unutar i van školskog prostora. Oni naglašavaju da je upotreba narkotičkih sredstava i alkohola u nekim školama u glavnom gradu u stalnom porastu. Učenici su zabrinuti i zbog činjenice da su i na putu ka školi ugroženi od strane pasa lualica a takođe i zbog automobila, jer im je onemogućeno kretanje trotoarom koji se trenutno pretvoren u parkinge za kola.

Osim mnogobrojnih nedostataka koji postoje u školama, zbog nedostatka elementarnih higijenskih uslova, nastave u mnogo smena, nedostatka adekvatnog prostora za vežbe i igre, problem takođe predstavlja i činjenica da se žalbe dece ne uzimaju ozbiljno, da se njihova mišljenja ne uvažavaju u pitanjima koja direktno utiču na njihova prava, uključujući i ona koja se odnose na nasilje i bezbednosno stanje.

2.21.4. Trgovina ljudima – deca žrtve

Uprkos očiglednih poboljšanja na ovom planu, prevencija trgovine decom i zaštita prava dece - žrtava trgovine ljudima, ostaju i dalje jedan od glavnih izazova za institucije Kosova.

I u toku ove godine, jedan broj žrtava trgovine ljudima na Kosovu čine maloletne devojke koje su bile žrtve trgovine ljudima radi seksualnog iskorišćavanja. Ombudsman je tokom ove godine primio žalbu od majke jedne maloletne devojke, protiv Policije Kosova, zbog nepreduzimanja odgovarajućih radnji sa ciljem da se njena ćerka odvoji od grupe koja ju je

---

²⁷³U okviru svojih dužnosti, u cilju zaštite dece od svih oblika nasilja, MONT je nastavio sa aktivnostima u cilju promovisanja i pripremanja uslova za primenu Protokola za prevenciju nasilja u institucijama pred-universitetskog obrazovanja, br. 21/2013. U ovom pravcu su realizovani kontakti sa opštinskim direktorima obrazovanja i inspektorima obrazovanja, organizovani su okrugli stolovi, treninzi za predstavnike nadležnih institucija, a takođe je i izradio uputstva za izvršenje ovog protokola. Protokol o prevenciji nasilja u pred-univerzitetskim obrazovnim ustanovama je odobren od Vlade Republike Kosova 6. septembra 2013. godine. Ovim protokolom su određene uloge i odgovornosti edukativno-obrazovnih ustanova i ostalih ustanova, u cilju prevencije i tretmana slučajeva nasilja nad decom u pred-univerzitetskim institucijama. Takođe, protokol određuje i proceduru prilikom adresiranja nasilja nad decom u pred-univerzitetskim obrazovnim institucijama.

²⁷⁴ Prvi incident se dogodio u dvorištu osnovne škole „Emin Duraku“ u Prištini gde je iz vatrenog oružja ubijen jedan učenik dok je drugi učenik ranjen, a obojica su bili četrnaestogodišnjaci. I drugi incident se takođe dogodio u školskom dvorištu u srednjoj školi „Mimar Sinani“ u Mitrovici. Nakon zadobijenih povreda ubodom noža, nakon svađe koja se desila između dva učenika, jedan od njih je od zadobijenih povreda umro u gradskoj bolnici. Informacije se dostupne na web stranici Policije Kosova. <http://kosovopolice.com/?page=1,26,3727&offset=492> i <http://www.kosovopolice.com/?page=1,26,3812&offset=448> (19. januar 2015).

terala na vršenje različitih krivičnih dela.²⁷⁵ Polazeći od prikupljenih informacija i okolnosti slučaja, Ombudsman je zahtevao od institucija koje rade na identifikaciji i zaštiti dece-žrtava trgovine ljudima, da preduzmu neophodne mere, na način da se deci pruži zaštita i adekvatna pomoć. Obavezna pomoć, naročito prilikom preduzimanja odgovarajućih radnji u ovom slučaju, posebno je naglašena od strane Ombudsmana na sastancima Radne grupe²⁷⁶ iz Prištine i Uroševca.

Kosovske institucije bi trebale da, u svim slučajevima u kojima su žrtve deca, sa ozbiljnošću i velikom odgovornošću preduzmu sve neophodne mere da bi ovoj deci bila pružena zaštita i odgovarajuća pomoć²⁷⁷. U ovom pravcu Ombudsman zahteva vidljivo povećane napora i veću angažovanost svih kompetentnih institucija.

Imajući u vidu opisano stanje u vezi sa dečjim pravima, a sve u cilju poboljšanja opšteg stanja u ovoj oblasti, naročito u sistemu zaštite dece i prevenciji trgovine ljudima, Ombudsman je i ove godine za sve kompetentne institucije predložio:

Preporuke:

- **Da se preduzmu sve neophodne radnje u cilju da se svi slučajevi koji se odnose na decu ili se tiču njihovih prava, reše bez zakašnjenja, u zakonski određenom roku, na način koji ne bi štetio ili rizikovao zdravlje dece, njihovo blagostanje ili život.**
- **Da se preduzmu sve odgovarajuće radnje da bi najbolji mogući interes deteta imao primat u njihovom radu, obuhvatajući i rad na slučajevima koji se odnose na staranje o deci ili na nerealizovanje kontakata dece sa jednim od roditelja.**
- **Da se preduzmu sve neophodne mere za poboljšanje i uvećanje fizičke infrastrukture kao i za stvaranje posebnog budžeta za osiguranje transporta za decu, u skladu sa zakonima koji regulišu oblast obrazovanja.**
- **Da se preduzmu odgovarajuće radnje radi povećanja broja pomoćnih nastavnika kao i da se poveća broj ličnih asistenata za decu sa posebnim potrebama.**
- **Psiholozi i pedagozi bi trebali da budu deo školskog osoblja u svim školama.**
- **Časovi dežurstva bi trebali biti obavezno uključeni u školske programe.**
- **Da se radi na poboljšanju komunikacije među nastavnicima i roditeljima u cilju što boljeg rešavanja problema učenika.**
- **Da se preduzmu odgovarajuće mere radi veće sigurnosti dece u školskom ambijentu, na putu do škole i kuće.**

---

²⁷⁵ IO, slučaj Ž. br. 340/2014.

²⁷⁶ Task Force ili radne grupe za rešavanje slučajeva sastavljene su od predstavnika institucija i organizacija koje rade na polju zaštite dece koja su u opasnosti od zloupotrebe, neglizencije, trgovine ljudima, ekonomskog i seksualnog iskorišćavanja kao i dece koja su u sukobu sa zakonom. Sastanci za nadziranje slučajeva mogu se posmatrati kao jedna dobra mogućnost pružanja odgovarajuće pomoći i zaštite dece koja su u opasnosti.

²⁷⁷ IO, slučaj Ž. br. 340/2014, Ž. br. 450/2014, Ž. br. 358/2014, Ž. br. 589/2014 i Ž. br. 128/2014.

- Da se informišu učenici o posledicama i rizicima koji donosi upotreba alkohola i droge.
- Da se osnaže kapaciteti radnika u odgovarajućim institucijama za efikasnu identifikaciju maloletnih žrtava, pružajući im adekvatan tretman i adekvatnu pomoć, polazeći od potreba i okolnosti za svaki slučaj posebno.
- Da se preduzmu odgovarajuće mere radi što veće odgovornosti i podnošenju izveštaja o radu od strane radnika koji rade na slučajevima trgovine ljudima.
- Da se nastavi sa informativnim kampanjama, naročito za decu, u vezi sa trgovinom ljudima, gde bi se govorilo o mogućim rizicima i načinima prepoznavanja trafikinga, kao i o dečjim pravima na zaštitu i pomoć.
- Da se osnuju posebni fondovi radi finansiranja hitnih potreba žrtava trgovine, ljudima sa ciljem da se izvrši njihova potpuna reintegracija u društvo.

2.22. Zdravstvena i socijalna zaštita

Na polju zdravstvene i socijalne zaštite u toku ove godine nije uočena neka velika razlika u odnosu na prethodne godine. Sveukupna socijalno-ekonomska situacija u Republici Kosovo i dalje je teška, što je posledica velike nezaposlenosti i slabog ekonomskog razvoja.

Žalbe koje su podnete Ombudsmanu u toku 2014. godine, a koje se odnose na zdravstvenu i socijalnu oblast, ukazuju na činjenicu da je njihov broj, njihova zakonska priroda i odgovorne strane koje se u njima pojavljuju, skoro identičan sa žalbama od prošle godine. Ombudsman je u toku 2014. godine otvorio istragu za četiri (4) žalbe koje se odnose na kršenje prava od strane zdravstvenih institucija, dok se 59 žalbi odnosi na institucije koje pružaju usluge iz zdravstvene zaštite. Ove žalbe se uglavnom odnose na socijalnu pomoć, penzije i stambeno pitanje.

2.22.1. *Nekvalitetne zdravstvene usluge i sumnja na zloupotrebu*

Pružanje zdravstvenih usluga od strane zdravstvenih institucija je i ove godine jako loše na svim nivoima (primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou). Snabdevanje lekovima sa esencijalne liste je i dalje nezadovoljavajuće, tako da su pacijenti i dalje u obavezi da kupuju lekove u privatnim apotekama.²⁷⁸ I ove godine je veliki broj pacijenata zahtevao zdravstveni tretman van zemlje, zbog specifične dijagnoze bolesti, nepružanja zdravstvenih usluga ili iz drugih razloga. Rad zdravstvenih radnika i dalje je neusklađen sa Zakonom o radu, naročito kada su u pitanju dežurstva, tako da se dešava da oni rade dvadesetičetiri časa neprekidno, a neki od njih, naročito hirurzi, rade i više od toga..

---

²⁷⁸ Lista medicinskih proizvoda i potrošnog sanitarnog materijala koji se kupuje za potrebe na svim nivoima zdravstvene zaštite iz budžeta Kosova.

Zabrinjavajuća pojava u zdravstvenom sistemu je loše menadžiranje, i sumnja u zloupotrebe u ovom sektoru. Istraga u Specijalnom tužilaštvu u vezi sa zloupotrebom na polju zdravstva²⁷⁹, od strane zdravstvenih radnika, poljuljala je poverenje u zdravstvene institucije Republike Kosova. Kao što je poznato, ove istrage su imale za posledicu hapšenje nekoliko zdravstvenih radnika, ne ostavljajući po strani ni najviše predstavnike MZ.

2.22.2. Opšta ocena zdravstva

Na osnovu poslednjih statističkih podataka, broj pacijenata obolelih od kancera na Kosovu svakim danom raste²⁸⁰. Ovi bolesnici se suočavaju sa velikim finansijskim troškovima, kada zahtevaju lečenje unutar i van Kosova, kao i zbog kupovine lekova ili zračenja, dok Onkološko odeljenje pri UKCK ne poseduje uvek citostatike ili nije u mogućnosti da uvek pruži zdravstvenu uslugu radioterapije, zato što aparatura često nije u funkciji ili se ne održava kako treba. Zakon o zdravstvu br.04/L-125, u članu 12 određuje da nadležne institucije moraju da preduzmu odgovarajuće mere i radnje i da su odgovorne za „prevenciju, rano otkrivanje i lečenje malignih oboljenja, naročito kancera dojke, kancera grlića materice i kolorektalnog kancera.,, (Paragraf 1.4 ovog člana).

Usvajanje Zakona o zdravstvenom osiguranju br.04/L-249 od strane Skupštine Kosova 10. aprila 2014. godine predstavlja šansu za poboljšanje teške situacije i ujedno može povećava nadu građana u uspostavljanje modernog zdravstva na Kosovu.

2.22.3. Žalbe na zdravstveni sistem

Ombudsman je primio žalbe koje se odnose na povredu zdravlja pacijenata od strane zdravstvenih institucija, koje na osnovu zakonske regulative imaju obavezu da pruže zdravstvenu pomoć svim građanima, bez diskriminacije. Član 4 Zakona o zdravstvu br. 04/L-125 predviđa da,, Primena ovog zakona će se vršiti poštujući dostojanstvo, osnovna ljudska prava(...),,Ovo nažalost ostaje samo lep jezički izraz, bez objektivne vrednosti, zato što ovaj zakon još uvek nije stupio na snagu, tako da i nema njegove neprimena u praksi.

Iz primljenih žalbi Ombudsman primećuje da su one upućene u većini slučajeva protiv zdravstvenih radnika, naročito protiv lekara. Jedan od žalioaca tvrdi da je zbog nemarnosti zdravstvenih radnika došlo do smrti njegovog novorođenčeta.²⁸¹ Drugi žalioac je podneo žalbu protiv zdravstvene institucije jer su anesteziolozi pokušavali da primoraju članove porodice da povedu pacijenta kući pre potpunog izlečenja, rizikujući tako život pacijenta, koji je ionako bio u životnoj opasnosti. Ombudsman je ispitao slučaj i nakon održanih sastanaka sa nadležnim vlastima, ovo stanje je sanirano²⁸².

Tokom istrage ostalih slučajeva koji se odnose na zdravstvo, Ombudsman primećuje da je u nekoliko slučajeva, gde su bolesnici gde su болоvali od bolesti, bili u neadekvatnim

---

²⁷⁹ Obaveštenje od strane Specijalnog tužilaštva u: <http://www.psh-ks./?page=1,8,631> (4.11.2014)

²⁸⁰ ASK, Serija 5 Statistika za zdravstvo 2013, str.15, novembar 2014.

²⁸¹ IO, slučaj Ž. br. 320/2014, žalioac pretenduje da je zbog totalne neglizencije od strane zdravstvenog personela na ginekološkom odeljenju UKCK umrlo njegovo novorođenče.

²⁸² IO, slučaj Ž. br. 87/2014, žalioac je izjavio da je njegov sin nastradao od strujnog udara ušavši u komu.

zdravstvenim institucijama (u institucijama koje nemaju profesionalni kadar i odgovarajuću aparaturu), ili su otpušteni kući, zato što na Kosovu ne postoji „palijativna medicina”,²⁸³Savet ministara Evrope predlaže svojim državama-članicama mere u vezi organizovanja Palijativne nege i konstatuje da: „se u evropskim državama u kojima populacija stari, očekuje povećanje potreba za palijativnu medicinu od 20% u sledećih 10-15 godina, kako za bolesnike koji boluju od kanceratako i za ostale bolesnike. Procenjuje se da će za potrebe palijativne medicine biti potrebno oko 50-100 kreveta na milion stanovnika.²⁸⁴ Polazeći od ove činjenice, MZ bi trebalo da sarađujući sa drugim nadležnim institucijama, da ozbiljno razmotri uvu preporuku, bez obzira na to što se ona ne odnosi na Kosovo i da inicira osnivanje ove zdravstvene discipline, veoma potrebne i za građane Kosova.

2.22.4. Socijalna zaštita

Teška ekonomsko-socijalna situacija, kao posledica sporog ekonomskog razvoja, visoka stopa nezaposlenosti i nerešena stambena pitanja mnogo utiču na migraciju kosovskih porodica na zapad, a sve u nadi da će tamo naći bolje uslove za život. Ovo teško stanje doprinelo je da Ombudsman u toku ove godine primi veći broj žalbi iz oblasti socijalne zaštite, od strane velikog broja porodica koje su obuhvaćene šemom socijalne pomoći u Republici Kosova, a koje se uglavnom odnose, ali se i ne ograničavaju samo na slučajeve o stambenim pitanjima i socijalnoj pomoći.

MRSZ se trudilo da na osnovu zakona, šemom socijalne pomoći obuhvati što veći broj porodica. Imajući u vidu ekonomsku situaciju u zemlji, potrebe za socijalnom pomoći ima veliki broj porodica i zato su neophodna veća budžetska sredstva za ovu kategoriju stanovništva, gde jedan deo živi u ekstremnom siromaštvu.

Mnogo žalilaca je podnelo žalbe Ombudsmanu, zato što im je CSR prekinuo ukinulo pravo na socijalnu pomoći kada je njihovo dete napunilo pet godina. Ombudsman je i u prethodnim godišnjim izveštajima zahtevala uklanjanje ove klauzule, zbog činjenice da deca i nakon navršanih pet godina ne mogu da doprinose u porodici, nego se dešava da njihove potrebe još i više rastu. Ovaj kriterijum je potpuno arbitraran i ne podudara se sa realnim potrebama siromašnih porodica. Nažalost, ove preporuke do sada nisu uzete u obzir od strane odgovornih institucija.

2.22.5. Konkretni slučajevi u vezi sa socijalnom pomoći

Ombudsman je nakon podnetih žalbi iz ove oblasti, otvorio istragu u nekoliko slučajeva i izdao izveštaje sa preporukama.²⁸⁵ Ombudsman je primio žalbu u vezi sa prestankom isplate

---

²⁸³ Palijativna medicina je relativno nova disciplina u zdravstvu gde se zdravstveni tretman pruža u posebnim ustanovama od strane osoblja koje je specijalizovano za negu bolesnika koji boluju od neizlečivih bolesti, naročito tumora, AIDS-a ili drugih neizlečivih bolesti, tako da bolesnicima koji su pri kraju svog života (u terminalnom stadijumu), ni lekovi ne mogu više pomoći.

²⁸⁴ Preporuka Rec (2003)Saveta Ministara Evrope, upućena državama članica u vezi sa organizovanjem palijativne nege: <http://www.eapcnet.eu/LinkClick.aspx?fileticket=YR9odrODI-s%3D&tabid=1709> (9.12.2014).

²⁸⁵ IO, slučajevi Ž. br. 1/2014, Ž. br. 4/2014, Ž. br. 17/2014, Ž. br. 70/2014 i Ž. br. 85/2014.

socijalne pomoći, sa tvrdanjama od strane žalioaca da prekid isplate nije imao zakonsku osnovu. Naročito su teški slučajevi kada se prekid isplate socijalne pomoći vrši u slučajevima kada se radi o mentalnoj i fizičkoj nesposobnosti nosioca prava na pomoć.²⁸⁶

Tokom istrage slučajeva, Ombudsman je dobio informaciju da je bilo zloupotreba od strane nekih korisnika ove kategorije, koji su iskoristili greške u ličnim dokumentima u vezi sa godinom rođenja i nakon apliciranja za ostvarivanje prava na penziju, postali korisnici starosne penzije, pre nego što su napunili 65 godina. No, nakon ponovljenog apliciranja od strane istih i zamene lične karte UNMIK-a ličnom kartom Republike Kosovo, službenici penzijske administracije su da otkrili ovu pojavu, nakon čega su preduzete mere i takvim korisnicima je ukinuto pravo na penziju, sve do isplate celokupne sume koju su ta lica iskoristila na nelegalan način.²⁸⁷

Zakon br. 04/L-13 o penzijskim šemama, u članu 7 reguliše uslove i kriterijume za priznavanje prava na osnovnu starosnu penziju, na osnovu koje: „Osnovna starosna penzija će se isplaćivati svim osobama koje su stalni državljani Republike Kosovo, koji poseduju ličnu dokumentaciju i koji su napunili šezdesetpet (65) godina“, dok su neophodni važeći dokumenti za priznavanje prava na starosnu penziju na osnovu ovog zakona: „Lična karta, izdata od nadležnog organa Republike Kosovo“ i „Potvrda Civilne Kancelarije da se osoba nalazi sa stalnim boravkom na određenoj adresi“. Iz gore navedenog jasno se vidi da, zakonodavac nije predvideo mogućnost da lični dokument može biti izdat sa greškom, zato da bi se izbegao ovaj nedostatak, sve do onog momenta kada svi građani Kosova budu dobili nove lične karte bez ovakvih propusta, MRSZ bi putem administrativnog uputstva trebalo da zahteva prilikom apliciranja, osim lične karte i izvod iz matične knjige rođenih.

2.22.6. Stambeno pitanje

Ombudsman je primio značajan broj žalbi, u kojima žalioци zahtevaju rešenje njihovog stambenog pitanja od strane nadležnih opštinskih institucija. To su obično porodice koje koriste socijalnu pomoć.

Početakom 2014 godine, Ombudsman je primio žalbe od devet (9) srpskih porodica, u vezi stambenih pitanja, koje su bile smeštene u objektima bivših društvenih preduzeća, jer nisu bile u mogućnosti da renoviraju svoje kuće. Oni nisu imali problema sve do momenta kada je KAP izvršila privatizaciju bivših društvenih preduzeća. Pošto je ova imovina prešla u ruke privatnika, privatnik je zahtevao da se u roku od tri meseca objekat oslobodi od lica i stvari. Ove porodice nisu mogle da nađu rešenje, pa su se obratile za pomoć Ombudsmanu. Nakon istrage u ovom slučaju Ombudsman je izdao izveštaj sa preporukom, u kojem je zahtevao da

---

²⁸⁶ IO, slučaj Ž. br. 70/2014. IO je otvorio slučaj *ex officio* kada je dobio informaciju preko medija da jedna kosovska porodica živi u izuzetno teškim uslovima i ne primaju socijalnu pomoć. Tokom istrage u vezi sa ovim predmetom IO je primetio da je ova porodica prvobitno bila uključena u šemi socijalne pomoći, ali je socijalna pomoć prekinuta kao posledica neapliciranja za nastavak pomoći. Neuspeh da se prijave za nastavak pomoći je nastao zbog nedostatka lične karte korisnika pomoći, a koji je mentalno i fizički nesposoban. Nakon intervencije IO-a, i regulisanje lične karte, ova porodica je ponovo postala korisnik socijalne pomoći, na retrokativan način

²⁸⁷ IO, slučaj Ž. br. 121/2014.

Opština Gnjilane „Odmah preduzme neophodne mere kako bi rešila stambeno pitanje ovih porodica, koje privremeno stanuju u privatizovanom objektu (...).288

Ovaj problem je rešen zahvaljujući preporuci Ombudsmana i saradnji Opštine Gnjilane sa MZP, koje su potpisale dogovor, da se ove porodice smeste u stanove i da im stanarinu plaća opština, dok MZP treba da izgradi kuće za ove porodice, nakon što opština dodeli zemljište za njihovu izgradnju.

Ombudsman je primio i druge žalbe ovakve prirode. Jedan žalioac je podneo žalbu protiv Opštine Đakovica, zato što je ona svojim odlukama, nekoliko porodica (pripadnika romske, aškalijske i egipćanske zajednice) proglasila uzurpatorima, zahtevajući od njih oslobađanje opštinske imovine, čime je od njih stvorila porodice kojima je neophodna pomoć radi regulisanja njihovog stambenog pitanja. Ove porodice su izjavile, da su na tim prostorima, još pre četrdeset godina, izgradile svoje kuće. Oni prihvataju da je to opštinska imovina, koja je kao takva i registrovana, ali naglašavaju da nemaju sredstava za život, da primaju socijalnu pomoć i da nemaju mogućnosti da sami izgrade svoje kuće. Ombudsman je tokom istrage ovih slučajeva primetio da nadležni opštinski organi, Direktorat za zdravstvo i socijalnu zaštitu i Direktorat za urbanizam i zaštitu sredine, nemaju nikakvu strategiju za rešavanje stambenog pitanja ovih građana. Takođe je konstatovao, da nije postojala saradnja među ovim institucijama.289

2.22.7. Nezakonite odluke ministra MRSZ

Ombudsman je primio nekoliko žalbi koje se odnose na odluku ministra MRSZ, Nenada Rašića, Odluku br.171, donetu 9. juna 2011.g. putem koje je on obustavio proceduru podnošenja zahteva za realizaciju prava koja proističu iz Zakona br. 04/L-054 o statusu palih boraca, invalida, veterana pripadnika Oslobođilačke Vojske Kosova, civilnim žrtvama i njihovim prodicama.290

Tokom istrage u ovim slučajevima, primećeno je da je ministar MRSZ doneo odluku nakon sastanka sa Međunarodnim monetarnim fondom, tražeći od Departmana za porodice palih boraca, invalida rata i civilnih žrtava (DPPBRICŽ) da: „se broj podnosilaca zahteva za priznanje statusa na osnovu Zakona o vrednostima rata, zaključi sa stanjem koje je bilo 3. maja 2011.godine sve do donošenja „nove političke odluke,, od strane ministra MRSZ i da se zbog toga ne primi nijedan novi zahtev za priznavanje i realizaciju nikakvog prava određenog Zakonom br. 04/L-054 o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, civilnim žrtvama i njihovim prodicama.,,

Dana 6. februara 2014.g. predstavnici Ombudsmana su se sastali sa direktorom DPPBRICŽ pri MRSZ, sa ciljem prikupljanja dodatnih informacija u vezi sa pomenutom odlukom. Direktor DPPBRICŽ je potvrdio da je odluka još uvek na snazi i da se ne dozvoljava podnošenje novih zahteva. On je takođe izjavio da postoji ukupno 13 500 korisnika šeme predviđene ovim zakonom, a na osnovu njihove procene se smatra, da postoji najmanje još 1000 potencijanih podnosilaca zahteva, koji kao takvi ne mogu biti prihvaćeni, sve dok je ova odluka na snazi.

---

²⁸⁸ IO, slučaj Ž. br. 1/2014.

²⁸⁹ IO, slučaj Ž. br. 318/2014.

²⁹⁰ IO, slučajevi Ž. br. 85/2014, Ž. br. 4/2014 i Ž. br. 542/2013.

U vreme kada je doneta ova odluka, na snazi je bio Zakon br.02/L-02 o statusu i pravima porodica palih boraca, invalida, veterana i učesnika Oslobođilačke vojske Kosova i porodica civilnih ųrtava rata, od 23. februara 2006.g. dok je 8. decembra 2011.g. Skupština donela Zakon br. 04/L-054 o statusu palih boraca, invalida, veterana pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, civilnim ųrtvama i njihovim prođicama, koji je sada na snazi i kojim se ukida Uredba UNMIK-a i Zakon br.02/L-02. Međutim, odluka je i dalje ostala na snazi, onemogućavajući podnšenje zahteva za realizaciju prava određenih zakonom.

Ombudsman je dao na znanje da je ministar MRSZ doneo drugu Odluku, br.10, od 21. januara 2013.godine, „o delimičnom ukidanju“ odluke .Ukidanje odluke važi samo za porodice nestalih osoba, koje su počele da podnose zahteve od 15. januara 2013.godine, kao i za porodice palih boraca, invalida rata i veterana, koje mogu da apliciraju radi realizacije njihovih prava nakon završetka procesa verifikacije njihovog statusa. Međutim, odluka i dalje ima pravno dejstvo na kategoriju civilnih ųrtava. Delimično ukidanje odluke, ne samo da dokazuje nego i produbljuje diskriminaciju koja se vrši nad podnosiocima zahteva. Ovo, zbog toga što je, na početku, nejednak tretman među podnosiocima zahteva baziran na jednom određenom datumu i što je podelio podnosiocima zahteva na one koji su podneli zahteve pre i i one posle stupanja na snagu odluke, bez obzira što se radi o nestalim osobama, civilnim ųrtvama, veteranima rata itd. Ali odluka o delimičnom ukidanju odluke, učinjena je na selektivni način, na osnovu kategorije i dalje ostaje na snazi za kategoriju civilnih ųrtava rata.

Nakon pravne analize slućajeva, Ombudsman konstatuje, da ministar MRSZ, niti bilo koji drugi ministar u Republici Kosovo, nema kompetenciju za donošenje bilo koje odluke, kojom bi se oduzelo ili ometalo korišćenje postojećeg zakonskog prava. Nijedan član Vlade , u ovom slućaju ni ministru MRSZ, nije dato pravo da ogranićava prava i slobode građana Republike Kosovo, predviđenih zakonom i Ustavom. Svako ovakvo ogranićavanje može biti učinjeno samo zakonom , bazirajući se na član 55 Ustava Republike Kosovo. Odluka ili bilo koji drugi zakonski akt jednog od članova Vlade Kosova ili nekog drugog javnog autoriteta u Republici Kosovo, nema pravnu snagu ukoliko nije zasnovan na zakonu.

Ombudsman je objavio izveštaj sa preporukama za MRSZ, u vezi sa gore navedenim slućajem. Bez ozira na zakonsku obavezu institucija Republike Kosovo o poštovanju i implementaciji preporuka Ombudsmana, ova preporuka nije ispoštovana od strane MRSZ. Ove preporuke su, do kraja izveštajnog perioda, ostale ne sprovedene i od strane nove Vlade Republike Kosova i ministra MRSZ-a.²⁹¹

Preporuke

- **Vlada Kosova, preko odgovornih mehanizama za javne zdravstvene institucije, treba sve vreme da vrši snabdevanje lekovima sa esencijalne liste i drugog sanitetskog materijala.**
- **Da se pojaća kontrola zdravstvenih institucija na svim nivoima, tako da zdravstveni radnici pružaju kvalitetne zdravstvene usluge i da im se onemogući zloupotreba radnog mesta na štetu pacijenta.**
- **Vlada Kosova, putem izmene Zakona o šemi socijalne pomoći, treba da zahteva ukidanje ogranićavanja socijalne pomoći za porodice koje imaju decu sa navršениh 5 godina, iz razloga što ovo ogranićenje nije kvalitativno, nema zakonski cilj, nije proporcionalno i protivustavno je.**

---

²⁹¹ IO, Izveštaj sa preporukom, slućajevi: ų. br. 542/2013, ų. br. 4/2014 i ų. br. 85/2014

- **Opštine bi, prilikom planiranja budžeta, trebale nameniti i određenu sumu novca za izgradnju stanova, za stambeno ugrožene porodice.**
- **Vlada Kosova traebala bi zahtevati od nadležnih institucija, uključujući i svoja ministarstva, poštovanje i implementiranje preporuka Ombudsmana.**

2.23. Prava LGBT populacije

Ombudsman je kao i prethodnih godina, posvetio pažnju pitanjima i izazovima života LGBT populacije na Kosovu, koja se i dalje suočava sa problemom neprijavlivanja pojedinačnih slučajeva kršenja prava LGBT osoba. Kao što smo skretali pažnju u prethodnim izveštajima Ombudsmana, prijavljivanje slučajeva kršenja prava LGBT populacije je ključni faktor u monitorisanju rada državnih organa radi sprečavanja ovih kršenja.²⁹² Činjenje kršenja prava LGBT populacije vidljivim je neophodno za sprovođenje istraga i kažnjavanje počinioca tih kršenja.

Prava LGBT zajednice su relativno dobro zaštićena Ustavom i zakonima,²⁹³ ali u praksi postoje problemi, sa kojima se pripadnici LGBT zajednice svakodnevno suočavaju. Međutim, tokom 2014. godine, može se reći da se primećuje vidan napredak u promovisanju LGBT zajednice na Kosovu .

Posebno primetan pomak je obeležavanje dana borbe protiv homofobije i transfobije.²⁹⁴ Uz podršku Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID), Centar za emancipaciju društva, poznatog kao QESH, je tim povodom, može se reći, uspešno sprovedla javnu kampanju i druge aktivnosti. Inače ovo je deo jednog većeg projekta koji sprovodi organizacija QESH u saradnji sa USAID-om, koji za cilj ima pomoć u izgradnji kapaciteta za podršku LGBT populaciji na Kosovu i jačanju svesti društva o inkluziji LGBT populacije. Aktivnosti koje su pratile ove događaje prošle su bez incidenata.

Tokom jednog koordinacionog sastanka koji je organizovan od strane Kancelarije za dobro upravljanje (KDU) pri Kabineta premijera (KP), pripadnici LGBT zajednice izrazili su zahvalnost Policiji Kosova za dobru organizaciju i podršku. Poseban napredak postoji u oblasti obučavanja policije u zaštiti prava LGBT zajednice, koje je finansirala Ambasada Finske na Kosovu.

Veliku podršku, i tokom ove godine, LGBT zajednica je imala od predstavnika međunarodne zajednice i od strane Vlade/Kancelarije premijera. Pod pokroviteljstvom ove kancelarije, ove godine je počelo održavanje redovnih koordinacionih sastanka pripadnika organizacija koje se bave zaštitom prava LGBT populacije, predstavnika ministarstava, policije, ambasada i drugih organizacija koje su važne u zaštiti i promociji prava LGBT populacije.

²⁹² IO, *Godišnji izveštaj za 2013. godinu*, str. 34.

²⁹³ *Ustav Republike Kosova*, član 24.

²⁹⁴ USAID, *Vesti* „Kosovo is Ready Project“, u: <http://www.usaid.gov/news-information/factsheets/kosovo-ready-project> (15.10.2014).

Takođe značajno je i pokretanje Twinning projekta "Borba protiv homofobije i transfobije" koji je podržan od strane austrijskog i finskog Instituta za javno zdravlje i socijalnu zaštitu,²⁹⁵ u cilju pružanja pomoći u davanju preporuka za usklađivanje zakona i drugih sličnih aktivnosti, koje bi doprinele zaštiti prava LGBT populacije na Kosovu.

Problemi na koje najčešće nailaze pripadnici LGBT zajednice na Kosovu su percepcije društva, koje nije dovoljno spremno da prihvati razlike i u cilju prevazilaženja ovih razlika, ove godine je posvećena pažnja pronalaženju modaliteta u smanjenju postojećih razlika i kako uticati na svest građana. Poseban naglasak je stavljen na uključivanje LGBT zajednice u obrazovni sistem, sa fokusom na sprečavanje diskriminacije LGBT osoba u obrazovanju.

Problem diskriminacije na osnovu seksualne opredeljenosti, naročito dolazi do izražaja kod mladih u adolescentnom dobu. Pripadnici LGBT organizacija navode primere, kada lično nastavnici u školi uznemiravaju i diskriminišu druge na osnovu seksualne orijentacije. U cilju prevazilaženja ovog problema, u pripremi je objavljivanje priručnika za direktore škola, o tome, kako da utiču u sprečavanju ovog vida diskriminacije i generalno u vezi pristupa LGBT zajednici.

Poseban problem je diskriminacija i nasilje od strane vršnjaka i na tom polju, neophodno je raditi na poboljšanju komunikacije ali i pripremi nastavnog kadra, da ovu temu približi učenicima. Konkretna podrška na ovom polju, pružena je od USAID-a, kroz program učenja o toleranciji, neka vrsta obuke za nastavno osoblje kako pristupiti problematici LGBT i uopšte suočavanju sa postojećim predrasudama, kako upoznati decu sa ovom problematikom, i kako svemu tome dati novi pristup kroz školske sadržaje.²⁹⁶

Preporuka:

- ***Da Vlada Kosova uključi u obrazovne programe sadržaje o pravima LGBT populacije.***

2.24. Upotreba jezika

Kosovski pravni okvir štiti jezička prava i propisuje zaštitne mehanizme u cilju poštovanja i ravnopravne upotrebe službenih jezika i pisama manjinskih zajednica u Republici Kosovo.

Jezička prava na Kosovu su deo ustavnopravne zaštite,²⁹⁷ čija svrha jeste zaštita i očuvanje identiteta nevećinskih zajednica, što je detaljnije regulisano nizom zakona i propisa, na osnovu kojih njeni pripadnici ne mogu biti uskraćeni da ostvare bilo koje od priznatih prava. U pravnom poretku Republike Kosova, pravo na službenu upotrebu jezika uređeno u skladu sa međunarodnim standardima.²⁹⁸

---

²⁹⁵ Ambasada Finske na Kosovu, *Vesti*, „Finland supports sexual minorities in Kosovo”, 20 maj 2014.god, <http://www.finlandkosovo.org/public/default.aspx?contentid=306474&nodeid=42593&contentlan=2&culture=en-US> (20.11.2014).

²⁹⁶ USAID, *Vesti* „Teaching Tolerance: A Lesson for Kosovo’s Educators in LGBT Awareness“ 10.decembar 2014.god., <http://blog.usaid.gov/2014/12/teaching-tolerance-a-lesson-for-kosovos-educators-in-lgbt-awareness/> (14.12.2014).

²⁹⁷ *Ustav Republike Kosovo*, članovi 5, 57, 58 i 59.

²⁹⁸ *O okviru konvencija Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina i Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima. Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i njeni protokoli, Preporuka o pravu nacionalnih*

Ustav Republike Kosovo, Zakon o upotrebi jezika,²⁹⁹ Zakon o zaštiti i unapređenju prava zajednica i njihovih pripadnika³⁰⁰ kao i Zakon o lokalnoj samoupravi,³⁰¹ obavezuje sve javne institucije i pružioce usluga da osiguraju ravnopravnu upotrebu oba službena jezika, albanskog i srpskog, kao i službenih jezika koji su u upotrebi u opštinama. Jezici ostalih zajednica, kao što su turski, bosanski i romski, su u službenoj upotrebi na opštinskom nivou, na osnovu utvrđenih zakonskih normi.

Analizirajući dosadašnje prakse na lokalnom i centralnom nivou, iako je od donošenja Zakona o upotrebi jezika proteklo više od sedam godina, vidimo da je njegova implementacija jedan složen proces, koji je zahtevao i dalje zahteva, da se pored institucionalno-pravnog osnova, razviju i drugi uslovi za njegovo ostvarivanje kao što su: društvena svest o jezičkim pravima, primena politike jednakih mogućnosti i primena multikulturalne politike koja treba biti pravična u distribuciji pravde.

2.24.1 Predstavljanje pritužbi u vezi sa upotrebom jezika

Ombudsman je tokom 2014.god., primio tri pritužbe od pripadnika različitih manjinskih zajednica, koje se tiču primene prava na službenu upotrebu jezika, a koje ukazuju na određene specifične probleme u ostvarivanju ovih prava u sudskom sistemu na Kosovu. Pritužbe se odnose na neuspeh Osnovnog suda u Prištini kao i Osnovnog suda u Prizrenu da žalionicima dostave odluke Suda na jeziku stranke u postupku.

Povodom navedenih pritužbi, Ombudsman je pokrenuo postupak, radi pravilnog utvrđivanja činjeničnog stanja i od Osnovnog suda u Prištini i Osnovnog suda u Prizrenu, kao odgovornih strana, zatražio da se izjasne o navodima iznetim u pritužbama. U postupku istrage Ombudsman je utvrdio da su žalilioci čekali na dostavljanje prevoda sudskih odluka, u njihovim predmetima, od 6 do 22 meseca. U svojim izjašnjenjima upućenim Ombudsmanu, odgovorne strane su ovako velika kašnjenja u prevodu sudskih odluka na jezike stranaka u postupku, pravdali nedovoljnim brojem prevodilaca u sudovima i velikim brojem i obimom spisa koja se prevode. Nakon pokretanja istrage i postupanja Ombudsmana u navedenim pojedinačnim pritužbama, odgovorne strane su u ovim slučajevima, u najkraćem roku, uradile prevode presuda na jezicima stranaka u postupku i iste im uredno dostavili.

Ceneći utvrđene činjenice i pravne propise, Ombudsman u navedenim slučajevima konstatuje da sudovi, u svim sudskim postupcima, moraju da obezbede ravnopravnost službenih jezika i zaposle odgovarajući broj prevodilaca, kako bi obezbedili da se svi postupci, dokumenta, obaveštenja i spisi u vezi sa postupkom, izdaju u razumnom vremenskom roku na zvaničnom(im) jeziku(cima), koji je izabran za taj proces,³⁰² a u cilju sprečavanja nepotrebnog odugovlačenja sudskih postupaka u smislu člana. 6 EKLJPS-a.³⁰³

---

manjina na upotrebu vlastitog jezika, (Oslo 1996) i Preporuke iz Haga u vezi sa pravima nacionalnih manjina na školovanje.

²⁹⁹ Zakon br.02/L37 o upotrebi jezika.

³⁰⁰ Zakon br.03/L-047 o zaštiti i unapređenju prava zajednica i njihovih pripadnika.

³⁰¹ Zakon br.03/L-040 o lokalnoj samoupravi.

³⁰² Zakon br.02/L37 o upotrebi jezika, Upotreba jezika u sudskim procesima članovi 12-14.

³⁰³ E.SLJP, slučaj *Stögmüller v. Austria*, 10. novembar 1969, st. 5. Sud je rekao da je svrha garantije razumnog roka „zaštita svih strana učesnica u sudskom postupku ... od prekomernih odlaganja postupka“.

Država ima opštu obavezu da reši sistematske probleme koji čine suštinu utvrđenog kršenja zakonskog vremenskog roka.³⁰⁴ U ocenjivanju da li se dužina vremenskog roka može smatrati razumnom, uzimaju se u obzir sledeći činioci: složenost predmeta, ponašanje podnosioca predstavke, ponašanje sudskih i upravnih organa države, kao i to koje je pravo podnosioca u samom predmetu ugroženo.³⁰⁵ Stoga, na domaćem sudstvu leži posebna odgovornost da obezbedi da svi oni koji imaju neku ulogu u postupku učine sve što mogu, kako bi se izbeglo bilo kakvo nepotrebno kašnjenje.³⁰⁶

Iz navedenog, proizilazi da je podnosiocima pritužbe, zbog prekomernog kašnjenja u prevodu sudskih odluka, bilo ne samo onemogućeno da budu informisani o sadržini sudske odluke na svom jeziku, već nisu mogli biti informisani ni o pravu na korišćenje pravnog leka, grantovanim članom 32 Ustava Republike Kosova i članom 13 EKLJPS-a.³⁰⁷

2.24.2 Upotreba jezika na centralnom i lokalnom nivou

Pored postupanja po pritužbama IO je tokom izveštajnog perioda nadzirala i pratila situaciju, primenu i poštovanje jezičkih prava zajednica na lokalnom i centralnom nivou, tokom kojeg su predstavnici IO u cilju sagledavanja kompletne situacije u primeni i ostvarivanju jezičkih prava, obavili razgovore sa predstavnicima odgovarajućih državnih i lokalnih organa, sudova, manjinskih zajednica itd.

Analizirajući prikupljene podatke i prakse na lokalnom i centralnom nivou u vezi sa upotrebom službenih jezika, uprkos razvijenoj ustavnoj i zakonskoj zaštiti jezičkih prava, evidentno je da nema većeg napretka u odnosu na prethodni izveštajni period, i da na Kosovu nije u potpunosti obezbeđena ravnopravna službena upotreba jezika manjinskih zajednica, što još uvek izaziva pravnu i društvenu nejednakost u ostvarenju jezičkih prava.

Na celoj teritoriji Republike Kosova, Albanski i Srpski jezik su jezici ustava i zakona, parlamenta, pravosuđa, izvršne vlasti, državne administracije, drugih državnih organa i organizacija, sistema obrazovanja i vaspitanja, javnih preduzeća, ustanova, lokalne samouprave, komunikacije državne administracije s građanima, kao i sredstava masovne komunikacije. Oni su obavezni u nazivima organa državne vlasti i uprave, drugih državnih organa, javnih preduzeća i ustanova, i organa lokalne samouprave; u izradi i objavljivanju ustava, zakona i drugih normativnih pravnih akata; u celini izbornog postupka na svim nivoima; u međusobnim odnosima organa državne vlasti, u odnosima sa drugim državnim organima, sa organima lokalne samouprave i građanima; u ispisivanju geografskih naziva, saobraćajnih znakova, natpisa i obavještenja; u izdavanju svih zvaničnih dokumenata građanima Republike Kosova; u izdavanju školskih dokumenata u institucijama s državnom akreditacijom, u svim javnim institucijama obrazovanja i vaspitanja itd.

---

³⁰⁴ *Isto.*

³⁰⁵ *ESLJP*, slučaj *Buchholz v. the Federal Republic of Germany*, 6.maj 1981, str. 49.

³⁰⁶ *ESLJP*, slučaj *Guincho v. Portugal*, 10. jul 1984.

³⁰⁷ Član 13 *EKLJPS-a* obezbeđuje delotvoran pravni lek pred nacionalnim organima zbog bilo kakvih narušavanja zaštićenih prava. Prava garantovana članom 13 su proceduralne prirode. On je od posebnog značaja za domaći pravni sistem, s garantom da se u domaćem sistemu zahteva raspoloživost delotvornih pravnih lekova za povrede ljudskih prava i adresiran je na domaće nadležne organe, jer oni imaju obavezu da ispitaju raspravne navode o povredama ljudskih prava.

Sve opštine na Kosovu su do sada usvojile opštinske uredbe o upotrebi jezika. Turski jezik je trenutno službeni u opštinama Prizren i Mamuša. U 2007. i 2008.godini, opštine Gnjilane, Mitrovica, Priština i Vučitrn takođe su priznale turski kao jezik u službenoj upotrebi. Bosanski je službeni jezik u opštinama Prizren, Dragaš i Peć, a u službenoj upotrebi u opštini Istok. Opština Gračanica je svojom odlukom od 10.oktobra 2014.god., priznala Romski kao jezik u službenoj upotrebi, s obzirom da, shodno članu 2.4 Zakona o upotrebi jezika, taj jezik ispunjava uslov da bude priznat kao takav.

2.24.3 Problem prevoda na zvaničnim jezicima

Još uvek nisu prevaziđeni problemi oko kvaliteta prevoda na srpski jezik zakona i podzakonskih akata koje donose instucije Kosova na centralnom i lokalnom nivou, niti problemi sa kvalitetom prevedenih dokumenata na turski i bosanski jezik, koji su jezici u službenoj upotrebi u mnogim opštinama na Kosovu. Takođe, nedostatak prevodilaca za bosanski i turski jezik, pripadnicima bošnjačke i turske zajednice onemogućava da u postupcima pred državnim organima upotrebljavaju svoj jezik i pismo, tako da oni koriste albanski i srpski u komunikaciji sa državnim organima, kako na lokalnom, tako i na centralnom nivou, i primaju dokumente na jednom od ova dva jezika kako bi izbegli dugotrajne procedure.³⁰⁸

I dalje u opštinama i sudovima svih nivoa, nedostaju ljudski i finansijski izvori, adekvatan kancelarijski prostor, kao i osnovna tehnička oprema za usmene i pismene prevodioce, uključujući rečnike, kompjuterske programe koji automatski proveravaju pravopis ili uređaji za snimanje. Prevodioci često nemaju adekvatne kvalifikacije i iskustvo i neophodna im je stručna obuka. Sve ovo otežava pristup javnim uslugama i delotvornom učešću manjinskih zajednica u javnom životu.

Utvrđeno je da većina opština još uvek nije ispoštovala obavezu isticanja natpisa spolja i unutar opština, kao i obaveštenja na oglasnim tablama na svim službenim jezicima. Ova obaveza se takođe ne poštuje ni u centrima primarne zdravstvene zaštite. Pismena dokumenta strankama se u glavnom izdaju na većinskom jeziku a na prevode istih se čeka dugo i oni se obično prevode tek na zahtev stranke. Uzrok tome isti je kao i prethodnih godina, mali broj prevodilaca, nedostatak prevodilačkih kvalifikacija, finansijskih sredstava i dr.

2.24.4 Probleme i uzroci nepoštovanja službenih jezika u javnoj administraciji

Takođe, pojedini službenici u opštinskim kancelarijama za zajednice, kao i pojedini pripadnici srpske zajednice konstantno ukazuju na probleme u komunikaciji sa opštinskim organima, gde u službama koje svakodnevno komuniciraju sa pripadnicima manjinskih zajednica, mlađi službenici javne administracije često ne govore srpski jezik (u kancelarijama za katastar, za poreze, za civilnu registraciju itd.).

---

³⁰⁸ ESLJP, član 13.

Albanci, već godinama u nazad, imaju slične probleme u opštinama sa većinskom srpskom zajednicom na severu Kosova, gde se uopšte ne poštuje upotreba službenih jezika. Dok u pojedinim opštinama sa većinskom srpskom zajednicom u centralnom delu Kosova, bez obzira na zapošljavanje nekoliko opštinskih službenika Albanaca, ima situacija u kojima moraju da se obrate zaposlenim Srbima na srpskom jeziku, jer oni uglavnom loše govore albanski jezik.

Uzrok svemu tome i dalje predstavlja nedostatak službenika javne administracije koji dobro poznaju službene jezike i nedostatak adekvatne obuke iz jezika za službenike a posebno za prevodioce u opštinama, njihova nezainteresovanost za učenjem i usavršavanjem jezika, kao i nizak nivo zastupljenosti pripadnika pojedinih zajednica u javnoj administraciji.

Ombudsman primećuje da Vlada Kosova, ni tokom ovog izveštajnog perioda, nije učinila vidljive napore u vezi sa preporukama Ombudsmana datim u prethodna dva godišnja izveštaja, koja se odnosi na implementaciji Zakona o upotrebi jezika.

2.24.5 Problemi elektronskog informisanja javnosti u različitim jezicima u opštinama

Takođe, Ombudsman primećuje da opštine još uvek nisu izvršile preporuke Ombudsmana³⁰⁹ u vezi upotrebe službenih jezika na zvaničnim web stranicama opština, pošto u pojedinim opštinama javni dokumenti nisu objavljeni na službenim jezicima.

Tokom praćenja i analiziranja web stranica, primećeno je da samo sedam od njih u potpunosti je usklađeno sa jezičkim propisima, čak i ako prevod ponekad pomalo kasni.³¹⁰ Opština Mamuša ima verziju opštinske internet stranice na turskom jeziku, međutim informacije nisu u potpunosti prenesene na stranicama na zvaničnim jezicima. Opština Prizren nema stranicu na bosanskom jeziku i ne ažurira redovno stranicu na srpskom jeziku, a veza za verziju na turskom jeziku se ne otvara. Opština Dragaš nema stranicu na bosanskom jeziku, kao ni opština Peć, koja nema ni verziju na srpskom jeziku. U ostalim opštinama, internet stranice uglavnom nisu u skladu sa zakonskim okvirom, bilo zato što su jednojezične ili, čak i kad su tehnički dostupne na službenim jezicima, pokazuju niz nedostataka kao što su retka ažuriranja, loš kvalitet prevoda ili nezavršene kategorije.³¹¹

U skladu sa važećim zakonodavstvom opština je obavezna da na svojoj zvaničnoj web strani, na ravnopravan način obezbedi i objavi identične informacije na oba službena jezika oštine.

2.24.6 Dobar primer – poboljšanje u primeni prava na upis ličnog imena

Tokom izveštajnog perioda Ombudsman primećuje poboljšanje u primeni prava na upis ličnog imena pripadnika manjinskih zajednica, prema njihovom jeziku i pravospisu i

---

³⁰⁹ IO, slučaj *ex officio* Ž. br. 275/2012.

³¹⁰ Web stranice opština Gračanice, Kamenice, Klokot, Novo Brdo, Ranilug, Štrpce i Vučitrn, na osnovu izvršenog pregleda pravne savetnice IO, dana 1.10.2014.

³¹¹ *Izveštaj OEBS-a*, Poštovanje jezičkih prava u opštinama na Kosovu, jun 2014. str.19-20.

izmenjena je praksa matičnih službi u vezi s upisom ličnog imena na jeziku i pismu manjinskih zajednica.

U tom pravcu u decembru 2013.god., MUP je usvojio novo Administrativno uputstvo za dokumentaciju civilnog stanja br. 25/2013, čija je primena počela u 2014.god. Administrativno uputstvo definiše vrste, oblike, sastavne komponente, održavanje režima, rok važenja dokumenata koji se čuvaju i izdaju po pravilima civilne službe i izdavanje tih dokumenata,³¹² kao i da se lična dokumenta izdaju na zahtev stranke, na jeziku zajednice kojoj on/ona pripada u skladu sa Zakonom o upotrebi jezika.³¹³

2.24.7 Kancelarija poverenika za jezike

Ombudsman, u praćenju ostvarivanja jezičkih prava primećuje da je KPJ, tokom izveštajnog perioda, preduzela niz uspešnih aktivnosti na sistemskom nivou, koji ukazuju na posvećenost i odlučnost KPJ u ostvarivanju poverenog mandata i uspostavljanju dobre prakse koja će, u punoj upotrebi službenih jezika i njihovih pisama, biti održiva u skladu sa Zakonom.

KPJ je postavila svoju web stranicu na pet jezika (albanskom, srpskom, bosanskom, turskom i engleskom), sačinila *on line* obrazac za žalbe i rešavala podnete žalbe putem posredovanja.

Kako je kancelarija i njeno promovisanje jačalo, primetno je da se iz godine u godinu povećava broj pritužbi upućenih KPJ.³¹⁴ Ohrabrujući znak je da su, iako su to za sada samo pojedinačna rešenja a ne i sistemska, sve pritužbe građana, osim nekoliko žalbi koje su u procesu rešavanja, već rešene u korist samih podnosilaca.³¹⁵

Preporuke:

- ***Da Sudski Savet Kosova, obezbedi ravnopravnost službenih jezika u svim sudovima tako da se svi postupci, dokumenta, obaveštenja i spisi u vezi sa postupkom, izdaju u razumnom vremenskom roku na zvaničnom(im) jeziku(cima), stranaka.***
- ***Da Vlada Kosova obezbedi da sve institucije na centralnom i lokalnom nivou zapošljavaju profesionalne prevodioce za službene jezike na Kosovu, kako bi se poboljšao kvalitet prevoda na ovim jezicima.***
- ***Da Ministarstvo javne administracije u saradnji sa opštinama obezbedi i prati da web stranice opština sadrže informacije na svim službenim jezicima, u skladu Zakonom o upotrebi jezika;***
- ***Da Ministarstvo administracije lokalne samouprave pruži savete i smernice opštinama u pogledu njihove obaveze da podrže jednak status i ravnopravnu upotrebu službenih jezika u svom radu.***
- ***Da Kancelarija poverenika za jezike pojača praćenje poštovanja jezičkih obaveza institucija Kosova, koje predviđa Zakon o upotrebi jezika i da***

³¹² *Administrativno uputstvo br.25/2013 za dokumentaciju civilnog stanja*, član 1.

³¹³ *Isto*, član 8, stav 1-2.

³¹⁴ U 2014. godini ovoj kancelariji je podneto preko 50 pritužbi na kršenje prava na upotrebu jezika.

³¹⁵ Informacije koje je dostavio poverenik za jezike tokom sastanka sa predstavnicima IO, održanog 10.11.2014 u zgradi Vlade.

nastavi sa preduzimanjem mera u cilju podizanja svesti građana Kosova o njihovim jezičkim pravima.

2.25. Prava zajednica i njihovih pripadnika

Shodno svom mandatu Institucija Ombudsmana (IO), i u ovom godišnjem izveštaju, posebnu pažnju posvećuje pravima manjinskih zajednica u Kosovo, i efektivnom ostvarivanju ljudskih i manjinskih prava, kao i o izazovima i problemima sa kojima su se manjinske zajednice susretale tokom izveštajnog perioda.

Zbog zakonodavstva o posebnim pravima i broju zajednica izveštaj se ne može obraditi samo preko analize individualnih predstavljeni upućenih IO, već pre svega preko prikupljenih podataka, dobijenih informacija i praćenjem rada različitih institucija, a posebno onih koje direktno imaju dodira sa pripadnicima manjinskih zajednica, kao i uticaja u smislu poštovanja ili povrede prava manjinskih zajednica.

Takođe, kod izrade ove teme od velikog značaja su i direktni, neposredni kontakti sa građanima sa kojima su službenici IO razgovarali radi boljeg prikupljanja informacija na terenu u vezi sa različitim situacijama i preprekama sa kojima se u svakodnevnom životu susreću prilikom ostvarivanja svojih prava.

Generalno analizirajući, može se konstatovati, kao i u ranijim godišnjim izveštajima, da su manjinske zajednice na Kosovu, i pored veoma dobrog pravnog okvira koji štiti prava manjina i pozitivnih afirmativnih mera na centralnom i lokalnom nivou, ipak bile po strani kada je u pitanju poštovanje određenih zakonskih i ustavnih obaveza svih nivoa vlasti prema njima. U suštini, svi pozitivni primeri se svode samo na pojedinačne slučajeve, a ne na manjinske zajednice u celini što je neophodno promeniti u budućnosti.

U vezi sa problemima nekih zajednica biće diskutovano u nastavku u posebnim delovima, u kojima su izneti nalazi, zapažanja i problemi, sa kojima se suočavaju manjinske zajednice na Kosovu u svakodnevnom životu. Ovom prilikom vredi naglasiti opšti pravni okvir koji štiti prava manjinskih zajednica, a to su: Ustav Republike Kosova,³¹⁶ Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina,³¹⁷ i Zakon o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika.³¹⁸

Ombudsman smatra da i u ovom izvještajnom periodu, nije bilo značajnog napretka i poboljšanja stanja, u kome se nalaze manjinske zajednice.

2.25.1. Povratak izbeglica i raseljenih lica na Kosovo

Izveštaj, koji se odnosi na povratak izbeglica i raseljenih lica na Kosovo, zasniva se na podacima koje je IO prikupila tokom 2014. godine, a koji se potkrepljen statističkim podacima

---

³¹⁶ Ustav Republike Kosova, članovi 59, 60, 61 i 62.

³¹⁷ Ustav Republike Kosova, član 22 (4), čiji je cilj da poboljša ukupnu i delotvornu jednakost manjinskih zajednica u svim oblastima života, kao što su ekonomska, socijalna, politička i kulturna oblast.

³¹⁸ Zakon br. 03/L-47 o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika, 13.mart 2008.god.

UNHCR-a o raseljenim licima, kao i podacima dobijenim od predstavnika lokalnih i centralnih institucija.³¹⁹

Analizirajući statističke podatke UNHCR-a³²⁰ dolazi se do zaključka da iz godine u godinu nastavlja trend opadanja broja povratnika, pripadnika manjinskih zajednica. Tokom 2014. godine vratilo se ukupno 407 pripadnika manjinskih zajednica, što je nažalost gotovo upola manji broj povratnika u odnosu sn 2013. godinu. U pogledu povratka, u dosadašnjem procesu nedostajala je efikasnost i održivost, jer u suštini nedostaju konkretni projekti i programi, koji bi se ponudili povratnicima, kako bi nakon periodične pomoći u hrani mogli da nastave, da bez podrške humanitarnih organizacija, vode samostalan život.

Problem je i u tome što se na povratak odlučuje uglavnom starija populacija, dok se mlađa nerado odlučuje na takav korak, zbog individualne percepcije o bezbednosti, a takođe i zbog nemogućnosti da nađu zaposlenje kao i zbog opštih ekonomskih uslova. Povratak mlađe populacije jedino se beleži u sredinama sa većinskom populacijom zajednice Srba, u kojima je povratnicima pristup obrazovanju, zaposlenju i zdravstvenim uslugama u velikoj meri bolji nego u drugim sredinama. Sa tim u vezi, ne iznenađuje podatak da se u urbanim sredinama vraćaju samo pojedinci, uglavnom stariji ljudi. Npr. u samom gradu Prizrenu se vratilo svega nekoliko građana iz srpske zajednice, od kojih svega petoro dece u celoj opštini Prizren,³²¹ dok se u Peći, vratilo svega 9 Srba koji tu i žive. Treba napomenuti da u selu Belo Polje u opštini Peć živi samo 10 porodica od 100 kuća koliko je izgrađeno za povratnike (ostali dolaze periodično tokom leta ili samo da posete svoju imovinu).³²²

Kancelarije za zajednice, koje svojim radom obuhvataju zajednicu Bošnjaka na Kosovu, ističu problem iseljavanja pripadnika mlađe populacije ove zajednice zbog vrlo loše situacije i mogućnosti u vezi sa zaposlenjem i takođe zbog boljih uslova studiranja na visokoškolskim ustanovama u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji.³²³

2.25.2. Bezbednosna situacija i sporadični incidenti

Pitanje bezbednosti i minimalni napredak u vezi sa zaštitom i unapređenjem imovinskih prava, kao i stanarskih prava raseljenih lica i samih povratnika, i dalje negativno utiču na proces povratka. Kada je reč o bezbednosti i dalje se svakog meseca dešavaju incidenti upereni protiv manjinskih zajednica, a uglavnom pogađaju pripadnike srpske zajednice u povratničkim mestima. Pored manjih incidenata, beleži se i značajan broj težih kao što je podmetanje požara u kućama povratnika, nanošenje štete, ispisivanje pretećih poruka na kućama i imovini pripadnika manjinskih zajednica, uglavnom Srba. Takođe, zabeležen je i značajan broj krađa

---

³¹⁹ Sastanci predstavnika IO i predstavnika kancelarija za zajednice i povratak u Peći, Gračanici, Prizrenu, Orahovcu i Klini tokom oktobra i novembra meseca 2014.god. kao i javne izjave MZP, preuzete na zvaničnom ueb sajtu MZP.

³²⁰ Kancelarija šefa misije UNHCR u Prishtini, osvrt statističkih podataka ažuriranih krajem oktobra 2014.god. Na osnovu podataka preuzetih od UNHCR tokom perioda januar – oktobar 2014.god. na Kosovu se vratilo: 238 serba, 22 roma, 121 aškalija i egipćana, 9 bošnjaka, 16 gorana i 1 crnogorac.

³²¹ Informacije uzete na sastanku sa šefom Opštinske kancelarije za zajednice i povratak (KZK) u Prizren, dana 20.novembra 2014.god.; 1 dete živi i pohađa nastavu kao jedini učenik nastave na srpskom jeziku u zgradi Bogoslovije Prizrena, dok 4 dece sa njihovim roditeljima žive u selu Novak.

³²² Informacije uzete na sastanku sa šefom KZK u Peći, dana 21.novembra 2014.god.

³²³ Razgovor sa šefovima KZK u Prizrenu, Dragašu i Peći, dana 14.oktobra i 20. i 21. novembra 2014.god.

poljoprivrednih mašina i stoke, kao i pojedini fizički i oružani napadi na Srbe. U pojedinim opštinama zbog neuspeha u rešavanju ovakvih incidenata od strane Policije Kosova, incidenti se ponavljaju.

U ovom kontekstu treba navesti da se najveći broj incidenata desio u opštini Klina (u selima Drsnik, Grabac, Klinavc i Drenovac, kao i u samoj Klini), zatim u Kosovu Polju, Orahovcu, selu Ljevoša (opština Peć), selima Žač, Đurakovac i Šaljinovci (opština Istok), Vitini i Gnjljanu.³²⁴ Do danas su od strane Kosovske policije rešena samo dva slučaja krađe stoke u opštini Klina, dok su ostali incidenti, kao i fizički i oružani napadi ostali nerešeni i straga je još uvek u toku.³²⁵

Ovi i slični slučajevi u velikoj meri obeshrabruju trajniji i održiviji povratak i obeshrabruju i one koji imaju nameru da se vrate, pogotovu što se Policija Kosova ne bavi ovakim incidentima na dosledan način i ne uspeva da otkrije počinioc navedenih incidenata.

Pored lica koja su raseljena van Kosova, i dalje na teritoriji Kosova funkcionišu kolektivni centri za interno raseljena lica, na koje je Ombudsman ukazivao i skretao pažnju i u prethodnim izveštajnim periodima. Na žalost i dalje su interno raseljena lica smeštena u 36 kolektivnih centara, uglavnom na severu Kosova i opštinama Gračanica i Štrpce,³²⁶ u kojima ova lica žive u veoma teškim uslovima. U svojim izveštajima i saopštenjima MZP je planiralo da se preostali kolektivni centri zatvore u što kraćem roku, ali aktivnosti u vezi toga su još uvek u fazi planiranja. Ovom prilikom treba pomenuti i novu Strategiju za zajednice i povratak (2014-2018) i Akcioni plan ³²⁷ koji je uradilo MZP, i koja podražava strateške ciljeve za održivi povratak raseljenih lica na Kosovu, za koje Ombudsman veruje da će poboljšati ne samo povratak raseljenih već i njegovu održivost.

Pitanje zaštite imovine i imovinskih prava raseljenih lica i dalje predstavlja veliki problem koji je jedan od ključnih faktora za održivi povratak. I pored toga što je Kosovska agencija za imovinu (KAI) rešila više od 96% podnetih zahteva,³²⁸ u nekim slučajevima i posle proterivanja uzurpatora sa nepokretne imovine raseljenih lica, dešavalo se da se imovina istih ponovo uzurpira.

Dugogodišnje čekanje da KAI reši zahteve podnete od strane vlasnika nepokretnosti, kao i kašnjenja u sprovođenju odluka od strane KAI prema nezakonitim stanarima, sprečavaju raseljena lica da povrate u posed svoju imovinu i da istu nesmetano i slobodno koriste i raspolazu njome, što gledano sa aspekta ljudskih prava predstavlja povredu apsolutnog prava na imovinu.³²⁹ Pored navedenog česti su i slučajevi odugovlačenja ili odbijanja pojedinih lokalnih samouprava da registruju imovinu u kancelarijama za katastar i izdaju vlasničke listove na ime pravih vlasnika nakon podnošenja dokumentacije i konačnih odluka KAI. Građani su stoga primorani da se obrate Osnovnom sudu u Prištini, odeljenju za upravne sporove i na taj način ponovo bivaju prinuđeni da godinama čekaju na rešavanje spora sada sa lokalnim vlastima.³³⁰ Spomenute informacije se mogu dokumentirati od strane pravnih

---

³²⁴ Vidi: <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12> (8.12.2014).

³²⁵ Isto, kao i telefonski razgovor sa šefom KZK u Klini, obavljen 11.decembra 2014.god., koji je potvrdio informacije o napadima na povratnike u opštini Klina.

³²⁶ Vidi: <http://www.mkk-ks.org/?page=3,12> (8.12.2014).

³²⁷ MZP, Strategija za zajednice i povratak i Akcioni plan (2014-2018), januar 2014.god.

³²⁸ KAI na adresi: <http://www.kpaonline.org/sr/default.asp> (1.12.2014).

³²⁹ EKLJPS, član 1, Protokol 1 je pravni instrument neposredno primenjiv na Kosovu.

³³⁰ IO, slučajevi Ž. br. 552/2014, Ž. br. 262/2014, Ž. br. 414/2014, Ž. br. 546/2014 i Ž. br. 339/2013.

savetnika IO-a, koji primaju, registruju i rade sa žalbama koje se odnose na pitanja imovinskih prava.³³¹

Posebnu pažnju treba posvetiti i činjenici da su pripadnici zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, pre oružanog sukoba 1999.godine živeli većinom u neformalnim naseljima, pa se samim tim pri povratku suočavaju sa problemom dokazivanja imovinskih i stanarskih prava. Na ozbiljnost ovog problema je ukazao i Specijalni izvestilac Ujedinjenih nacija u svom izveštaju o Kosovu od 5.juna 2014.godine prilikom posete Kosovu 2014.godine.³³²

Preporuke:

- *Da Kosovska agencija za imovinu poboljša i unapredi saradnju sa izvršnom vlašću u okviru pravnih nadležnosti, kako bi dala efikasniji odgovor ponovnom uzurpiranju imovine na nezakonit način, što zahteva bolju koordinaciju sa Policijom Kosova i sudstvom.*
- *Da Policija Kosova garantuje sigurnost i efikasno deluje u cilju zaštite, da otkrije počinioce napada usmerenih protiv manjinskih zajednica, i zaštititi njihovu imovinu.*
- *Da Ministarstvo za Zajednice i Povratak u okviru strategije povratka uključuje projekte, koji se odnose na održivi povratak, u smislu podsticanja male ekomonije i stimulacije poljoprivrede u ruralnim područjima povratnika, sa namerom da se povratnicima pruži mogućnost da rade, i kao rezultat toga, i njihov povratak da bude stabilniji.*
- *Da lokalna samouprava, u koordinaciji i saradnji sa Ministarstvom za Zajednice i Povratak, uključuje u svojim planovima i stambene potrebe povratnika i repartiranih lica, koja su pre rata 1999.godine živela u neformalnim naseljima, tako da pripadnici Roma, Aškalija i Egipćana, ne dolaze u situaciju da se ponovo raseljavaju.*

2.25.3. Obrazovanje pripadnika manjinskih zajednica

U oblasti obrazovanja, takođe nema nekih bitnijih pomaka u odnosu na prethodni izveštajni period Ombudsmana. I dalje, nezavisno jedan od drugog, paralelno funkcionišu dva sistema obrazovanja, jedan po planu i programu Ministarstva za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT) Republike Kosovo i drugi koji je u skladu sa planom i programom Ministarstva obrazovanja Republike Srbije.

---

³³¹ OI predmeti Ž.br.56/2014, Ž.br. 234/2014, Ž.br. 226/2012, Ž.br 181/2013 kao i predmet Ž.br 435/13. U ovom konkretnom slučaju podnosilac žalbe nije prošao kroz sve sudske instance na Kosovu, čak i USK je doneo odluku u njenu korist, u sredini 2014. godine, tako da ce se podnosilacu žalbe vratiti imovina u vlasništvu, ali je do kraja ovog izveštaja, ona nije uspjela da ostvari svoje pravo na neometano korišćenje imovine.

³³² Generalna skupština Ujedinjenih nacija, "Izveštaj specijalnog izvestioca za ljudska prava interno raseljenih lica", dana 5.jun 2014.god. „Iako su većina raseljenih Roma, Aškalija i Egipćana imali kuće, njihovo pravo stanovanja i pravo na imovinu nikada nije bilo registrovano, i oni nemaju dokumentaciju o vlasništvu nad svojim domovima. Velika većina povratnika koji nemaju imovinu su Romi, Aškalije i Egipćani, i koji veruju da ne mogu biti uključeni u projektima rekonstrukcije kuće, i tako isti završavaju na ponovnim raseljenjima.“

Tokom izveštajnog perioda pohvalno je to da je od januara 2014.godine po prvi put došlo do otvorene saradnje između obrazovnih institucija koje rade po planu i programu Srbije (ovaj podatak se ne odnosi na obrazovne ustanove na severu Kosova) i lokalnih samouprava, opštinskih direkcija za obrazovanje Kosova, što predstavlja korak napred ka budućoj punoj saradnji sa legitimnim institucijama na Kosovu. Dosadašnja saradnja je zabeležena u asistenciji lokalnih samouprava obrazovnim institucijama u vidu ogreva za zimu, školske opreme, kancelarijskog materijala za školsku administraciju, organizovanju prevoza učenika, i slično.

Još jedan problem predstavlja nepriznavanje visokoškolskih diploma stečenih na fakultetima, višim i visokim školama Univerziteta u severnoj Mitrovici, koji radi po obrazovnom sistemu Srbije. Uprkos postignutim dogovorima u Briselu između Kosova i Srbije o uzajamnom priznavanju diploma, ovo pitanje je ostalo nerešeno zbog nesprovođenja sporazuma.

Kao i ranije, pripadnici zajednice Turaka, Bošnjaka, većina pripadnika zajednice Aškalija, Egipćana i jedan manji deo zajednice Roma, pohađaju nastavu po planu i programu MONT-a. Pripadnici zajednice Srba,³³³ Crnogoraca, Goranaca (opština Dragaš) i većina pripadnika zajednice Roma, pohađaju nastavu na srpskom jeziku po planu i programu R. Srbije.

I dalje je prisutan problem male uključenosti dece iz zajednice Roma, Aškalija i Egipćana u pohađanje nastave u školama. Najčešće, deca iz ovih zajednica nakon završetka osnovnog obrazovanja ne nastavljaju dalje školovanje. Ova činjenica je i podstakla Ambasadu Kraljevine Norveške na Kosovu da pomogne ovim zajednicama i podstakne decu Roma, Aškalija i Egipćana, da i pored teške situacije nastave srednjoškolsko obrazovanje, stimulišući ih dodelom 500 stipendija, koje su podeljene krajem oktobra 2014.godine. Ombudsman pozdravlja ovakvu pomoć Ambasade Kraljevine Norveške na Kosovu. i podstiče i druga diplomatska predstavništva u Republici Kosovo, ali i druge međunarodne organizacije, da podrže takve projekte na Kosovu.

Nastava po planu i programu Srbije se odvija, kao i ranije, i u selima opštine Dragaš, naseljenim pripadnicima zajednice Goranaca, dok se pripadnici zajednice Bošnjaka u ovoj opštini obrazuju u osnovnim i srednjim školama po planu i programu MONT-a.³³⁴

Problem i dalje postoji u tom smislu da je učenicima goranske zajednice i dalje uskraćeno pravo da koriste objekte dve osnovne škole u Kruševu i Dragašu, kao i objekat jedne srednje škole u Dragašu, a zbog odluke roditelja da deca pohađaju nastavu po planu i programu Srbije, pa su stoga ovi učenici primorani da iz Kruševa i Dragaša pohađaju školu u drugim selima i putuju.³³⁵ U poslednje 3 godine, kako je IO izveštavala pokušano je da se problem reši i posredovanjem OEBS-a kako bi se pripadnici goranske zajednice integrisale u kosovski obrazovni sistem i vrate i svoje lokalne škole, međutim do kraja izveštajnog perioda to pitanje nije rešeno

Pripadnici bošnjačke zajednice koji žive u regionima Peći, Prizrena i Dragaša pohađaju nastavu na svom maternjem jeziku po planu i programu MONT-a. Pripadnici ove zajednice ističu da se i dalje ne rešava problem nedostataka udžbenika za srednje škole i fakultete na bosanskom jeziku, a takođe navode da je i prevod udžbenika za učenike osnovnih škola

---

³³³ Osnovna škola "Shtjefën Gjeçovi" u selu Janjevo, Opština Lipljan.

³³⁴ U opštini Dragaš ima 6 osnovnih škola i 2 srednje škole, koje rade po sistemu obrazovanja Republike Kosova i šo sistemu obrazovanja Republike Srbije.

³³⁵ Izveštaj „Povratak u školama u regionu Dragaš“, European Centre for Minority Issues Kosovo (ECMI) u vezi obrazovanja u opštini Dragaš, datum 8.novembar 2014.god.

veoma loš, a nedostaju i udžbenici iz nacionalnih građanskih predmeta kao što su: maternji jezik, istorija, geografija i muzičko obrazovanje za 10. i 11. razred.³³⁶

O ovom problemu je i Ombudsman izveštavao u svojim prethodnim izveštajima, međutim problem i dalje nije rešen. Nedostatak udžbenika za srednje škole kako ističu u kancelarijama za zajednice u opštinama gde Bošnjaci žive se nadomešćuje dobijanjem knjiga iz Bosne i Hercegovine i Srbije. Takođe, kao pozitivno treba navesti i činjenicu da je od školske 2014/15 otvorena i srednja Medicinska škola u Dragašu na bosanskom jeziku na inicijativu opštinske kancelarije za zajednice i povratak i uz odobrenje direktorata za obrazovanje opštine Dragaš.³³⁷

Učenici bošnjačke zajednice, nakon završetka srednje škole mogu da nastave studije na Univerzitetu u Prizrenu "Ukshin Hoti" (Fakultet za edukaciju i Fakultet računarske tehnologije i telekomunikacije), i Univerzitetu u Peći "Haxhi Zeka" (Fakultet primenjenih nauka biznisa, koji je od ove godine počeo sa upisom studenata na master studije).

Bošnjaci u opštini Prizren u selima Mušnikovo, Ljubižda i Grnčare se sve češće odlučuju da svoju decu upisuju na nastavu koja se odvija na albanskom jeziku, iz razloga bolje integracije i savlađivanja albanskog jezika, kao i boljih uslova i izbora kada je u pitanju dalje školovanje.³³⁸

Što se tiče zajednice Turaka, na osnovu prikupljenih informacija može se samo konstatovati da su se najbolje integrisali u kosovsko društvo kako u oblasti obrazovanja, tako i u ostalim oblastima i svakodnevnom životu. Jedino su pripadnici turske zajednice i dalje nezadovoljni kвалitetom i brojem udžbenika na turskom jeziku koje u nedostatku pribavljaju iz Turske.

Preporuke:

- *Da Vlada Kosova čini maksimalne napore za uzajamno priznavanje diploma, i da na taj način pomogne unapređenju prava zajednica.*
- *Da MONT posveti posebnu pažnju poboljšanju kvaliteta udžbenika na turskom i bošnjačkom jeziku za narednu školsku godinu 2015/16, i da obezbedi udžbenike koji nedostaju na tim jezicima, tako da pripadnici turske i bošnjačke zajednice ne budu primorani da traže rešenja iz Turske i Bosne i Hercegovine.*
- *Da Vlada Republike Kosovo i lokalne samouprave, posebnu pažnju posvećuju obrazovanju Roma, Aškalija i Egipćana, kako bi motivisala mlade ljude da ne napuštaju školu.*
- *Da Vlada Kosova u saradnji sa lokalnim samoupravama, izradi konkretan nacrt plana akcije za podizanje svesti roditelja i dece navedenih zajednica, tako da njihova deca ne napuštaju školu.*

---

³³⁶ Informacije dobijene na sastanku sa šefom KZP u Prizren, dana 20.novembra 2014.god.

³³⁷ Informacije dobijene na sastanku sa šefom KZP u Dragašu, dana 14.oktobra 2014.god.

³³⁸ Informacije dobijene na sastanku sa šefom KZP u Prizren, dana 20.oktobra 2014.god.

2.25.4. Situacija zajednica Roma, Aškalija i Egipćana

Pripadnici zajednica Roma, Aškalija i Egipćana se i u ovom izveštajnom periodu, kao i u svim prethodnim, suočavaju sa teškom situacijom u smislu socio-ekonomske situacije, obrazovanja, stambenih uslova u kojima žive i njihove bolje integracije u društvo.

Kada se govori o realizaciji „Strategije za integraciju zajednice Roma, Aškalija i Egipćana u kosovsko društvo“ donete 2008.godine, Akcionim planom za sprovođenje iste (od 2009.) nije se mnogo uradilo kako bi se poboljšala situacija Roma, Aškalija i Egipćana u ekonomskom, političkom i obrazovnom smislu. Konstatacija je da su mnogi od postupaka predviđeni navedenim akcionim planom minimalno sprovedeni ili nisu sprovedeni uopšte, tako da se ne može govoriti o nekom poboljšanju situacije za zajednica Roma, Aškalija i Egipćana.³³⁹

Pozitivni primeri u sprovođenju Strategije se mogu zapaziti samo u pojedinim opštinama gde je nešto urađeno samo u oblastima kulture i obrazovanja (udžbenici i školski prozor za učenike), i to samo na osnovu subvencionisanih donacija, dok direktnih materijalnih sredstava od strane lokalne samouprave gotovo da i nije bilo.

Izuzetno teška socio-ekonomska situacija u kojima se nalaze Romi, Aškalije i Egipćani je kao posledicu stvorila situaciju masovnog iseljenja pripadnika ovih zajednica sa Kosova poslednjih nekoliko meseci što potvrđuju i izveštaji organizacija civilnog društva koje se bave pitanjem manjinskih zajednica.³⁴⁰

Prema informacijama koje prikupila i IO, broj lica pripadnika zajednica Roma, Aškalija i Egipćana koji su napustili Kosovo (kako individualno, tako i čitave porodice) kreće se između 1700 - 2000 lica do početka decembra 2014.godine, a najviše ih je iz Uroševca, Prizrena, Kosova Polja i Obilića.³⁴¹

Lica koja su napustila Kosovo, govori se o nekoliko desetina hiljadu građana Kosova, među kojima i 3000 do 4000 pripadnika ovih zajednica, uglavnom migriraju u zapadno-evropske zemlje, ilegalnim kanalima, a kao najčešći razlog za odlazak navode svoju socio-ekonomsku situaciju.

Logičan i neizbežan zaključak jeste, da je situacija sa masovnim iseljavanjem Roma, Aškalija i Egipćana zabrinjavajuća i da je krajnje vreme da se vlasti posvete konkretnom rešavanju problema pripadnika navedenih zajednica, kao što je u ostalom i zatraženo od Vlade Kosova u otvorenom pismu od 6.novembra 2014.godine koje su Premijeru Kosova uputile vodeće organizacije civilnog društva koje se bave unapređenjem situacije zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, kao i prava manjina uopšte.³⁴²

Kada govorimo o repatriranim licima iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, situacija se nije menjala u pozitivnom smislu u odnosu na izveštaj Ombudsmana iz 2013.godine. Nije poboljšan, niti nešto posebno razrađen program za stručno obučavanje repatriranih lica, male

---

³³⁹ Informacije dobijene od predstavnika organizacije civilnog društva, posebno od NVO “Voice of Roma, Ashkali and Egyptians“ (Glas Roma, Ashkalija i Egipćana) iz Gračanice.

³⁴⁰ Izveštaj ECMI „Izazovi u nastojanjima Kosova prema integraciji: Iseljavanje Roma, Ashkalija i Egipćana u povećanju“, 3.decembra 2014.god.

³⁴¹ Informacije dobijene od predstavnika organizacije civilnog društva, posebno od NVO “Voice of Roma, Ashkali and Egyptians“ (Glas Roma, Ashkalija i Egipćana) iz Gračanice.

³⁴² <http://www.ecmikosovo.org/?p=5808>, otvoreno pismo rukovodiocu Platforme NVO, koje rade sa zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana (8.12.2014.god).

su mogućnosti za zaposlenje, a ne postoji ni adekvatni prelazni obrazovni program za decu repatriranih lica pre nastavka redovnog školovanja. Sve navedeno dalje otežava i pristup i korišćenje usluga javnih službi i kancelarija repatriranih lica.

Preporuke:

- *Centralne i lokalne institucije trebaju da učine više na sprovođenju Strategije za reintegraciju Roma, Aškalija i Egipćana, u cilju poboljšanja socijalno-ekonomskog stanja, posebno u podsticanju obrazovanja dece ovih zajednica.*

2.25.5. Zastupljenost pri zapošljavanju u centralnim i lokalnim organima vlasti

U prethodnom izveštajnom periodu Ombudsman je posebnu pažnju posvetio ovoj temi, i shodno tome pratio je situaciju u vezi sa zapošljavanja pripadnika manjinskih zajednica u centralnim i lokalnim organima vlasti tokom 2014.godine. Pripadnici manjinskih zajednica su i dalje u nedovoljnom procentu zastupljeni u javnoj administraciji.

Analizirajući učešće manjinskih zajednica u institucijama, jasno je da su oni prisutni samo u određenim ministarstvima koja se bave rešavanjem pitanja zajednica, kao i u onim ministarstvima na čijem čelu se nalaze predstavnici manjinskih zajednica, kao što je slučaj sa MZP, MALS MRSZ (do početka decembra 2014.godine).

Ombudsman traži da se ove odredbe tumače na način na koji su i propisane, tj. zastupljenost treba biti adekvatna u svakom pojedinačnom ministarstvu, kako bi se moglo govoriti o srazmernoj zastupljenosti zajednica na centralnom nivou. Pored toga Ombudsman ističe i činjenicu o nedovoljnoj institucionalnoj zastupljenosti pripadnika zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, koje su u vrlo malom broju zastupljene i u centralnim, i u lokalnim organima vlasti.

Takođe, treba napomenuti da je i dalje veoma mali udeo pripadnika manjinskih zajednica u javnim preduzećima (oko 2,5%), što pokazuje da se u tom smislu ništa nije promenilo u odnosu na prethodni izveštajni period.

Preporuka:

- *Da se obezbedi ravnomerna zastupljenost u zapošljavanju svih zajednica na centralnom i lokalnom nivou, u skladu sa zakonskim zahtevima. Da se svakako zahteva da javna preduzeća poštuju zakonsku obavezu o zapošljavanju pripadnika manjinskih zajednica, posebno Aškalija, Egipćana i Roma.*

Treći deo

2.26. Sudska zaštita prava

2.26.1. Opšti pregled

Otvorena rana i velika zabrinutost za Ombudsmana i dalje ostaje nedostatak sprovođenja zakona i poštovanje ljudskih prava i sloboda u oblasti pravosuđa u Republici Kosovo.

Tokom ove izvještajne godine, Kosovsko pravosuđe, sudovi i tužilaštva bili su u globalu parčeni raznim preprekama različite prirode, koje su imale za ishod gubljenje poverenja građana u pravosudni sistem i vladavinu prava: neprimenjivanje pravosudne moći na celoj teritoriji; odugovlačenje u razmatranju građanskih i krivičnih predmeta; broj nerešenih predmeta iz prethodnih godina; niska stopa izvršenih sudskih odluka; zastarevanje sudskih predmeta; odluke i postupci protiv sudija zbog korupcije; neprimenjivanje EKLJP normi u praksi, netumačenje odluka kosovskog pravosuđa po odlukama ESLJPS.

Nadležnost Ombudsmana za razmatranje žalbi koje se odnose na rad sudova je ograničena. Po Zakonu o Ombudsmanu, Ombudsman može da istraži samo žalbe koje se odnose na “neopravdano odugovlačenje zakonskih postupka ili vidljive zloupotrebe vlasti”.³⁴³

I tokom ove godine nije uspostavljena sudska vlast u severnom delu zemlje od strane institucija Republike Kosovo i EULEX-a, iako Ustav garantuje sudsku vlast na celoj teritoriji države.³⁴⁴ Od proglašenja nezavisnosti Kosova, od početka 2008 godine, u severnom delu Mitrovice, Zubinom Potoku, Zvečanu i Leposaviću, još uvek ne funkcionišu sudovi.

Pravosudni sistem Kosova i dalje ima podršku EULEX-a u oblasti vladavine prava, na osnovu Zakona o ratifikaciji međunarodnog sporazuma između Republike Kosova i Evropske Unije.³⁴⁵ Sudije i tužioci EULEX-a nastaviće sa pružanjem pomoći lokalnim pravosudnim organima, sa ciljem razvoja i jačanja nezavisnog pravosudnog sistema.

Sudije deluju u mešovitim sudskim većima sa domaćim sudijama u rezervisanim oblastima istraživanja i suđenja, kao što su: ratni zločini, genocid, terorizam, organizovani kriminal, korupcija, međuetnički zločini, teška ubistva, privredni kriminal i druge vrste teških zločina, ali i suđenje u civilnim predmetima, na osnovu Zakona o ovlašćenjima.³⁴⁶ SSK nema nikakva ovlašćenja prema sudijama i tužiocima EULEX-a, jer oni za svoj rad odgovaraju EULEX-ovim telima odgovornim za pravosuđe.

---

³⁴³ Zakon Br. 03/L-195 o Ombudsmanu, član 15, stav 6.

³⁴⁴ Ustav Republike Kosovo, član 102, stav 2. “Sudska vlast je jedinstvena, nezavisna, pravična, apolitična i nepristrasna, i obezbeđuje jednak pristup sudovima.”

³⁴⁵ Zakon Br. 04/L-274 o ratifikaciji međunarodnog sporazuma između Republike Kosova i Evropske Unije o Misiji Evropske Unije za vladavinu zakona na Kosovu.

³⁴⁶ Zakon Br. 03/L-053 o nadležnostima, odabiru i raspodeli sudskih predmeta sudijama i tužiocima misije EULEX-a na Kosovu, član 5. stav 1.

2.26.2. Žalbe građana na sudove

Zapravo, najveći broj pritužbi građana, podnetih Ombudsmanu tokom 2014 godine, odnosi se na pravosuđe. Broj podnetih žalbi protiv sudova, tokom ove godine je ukupno 665, dok je u prethodnoj 2013. godini zabeleženo 577 žalbi. Realno, imamo povećanje od 88 žalbi na sudstvo ili preko 15 % u odnosu na 2013 godinu.

Od ukupnog broja dobijenih žalbi, 470 su proglašene neprihvatljivim, po članu 19.1.3. Zakona o Ombudsmanu,³⁴⁷ dok su za 195 žalbi pokrenute istrage.

Najveći broj žalbi podnešen je protiv Osnovnog Suda u Prištini, ukupno 172 žalbe; protiv Apelacionog suda 125; protiv PKVSK bilo je 66 žalbi. Manji broj žalbi upućen je prema drugim osnovnim sudovima na Kosovu i protiv VSK. Naravno, Osnovni Sud u Prištini suočava se sa najvećim brojem slučajeva širom Kosova.

U svim slučajevima, kada zahtevi ili žalbe građana u vezi sudstva, nisu bile u saglasnosti sa nadležnostima Ombudsmana, žalioци su upućeni na institucije za pružanje pravnih usluga, kao na primer Agencija za besplatnu pravnu pomoć i nevladine organizacije, koje ove usluge za građane vrše besplatno.

Na osnovu analize prirode istraživanih žalbi, većina njih se odnosi na: odugovlačenje sudskih postupaka, u nekim slučajevima i višegodišnje odugovlačenje i po deset godina, zastarevanje predmeta, neizvršenja pravosnažnih sudskih odluka, sumnje u objektivnost sudije tokom odlučivanja u predmetu, kao i nekvalitetnog zastupanja od strane advokata.

Ovo je pokazatelj teškog stanja pravosudnog sistema, koji još uvek nije uspeo da ispuni zakonske obaveze u odnosu na zahteve i garantovana prava građana na sudsku zaštitu njihovih prava.

2.26.3. Odugovlačenje sudskih postupaka u odlučivanju u predmetima

Od svih žalbi podnetih protiv pravosuđa, najveći broj se odnosi na odugovlačenje sudskih postupaka u odlučivanju u predmetima po sudovima, koje su iz raznih oblasti civilne prirode ali i krivične. Odugovlačenje sudskih postupaka, pre svega je posledica velikog broja predmeta nasleđenih iz prethodnih godina, kao i kontinuiranog pristizanja velikog broja novih sudskih predmeta, iz raznih oblasti.

I pored činjenice da je broj sudija povećan, sada ih ima 335, kao i civilnog pomoćnog osoblja³⁴⁸ njih 1437, nije primećeno neko vidljivo poboljšanje što se tiče odugovačenja sudskih postupaka. Po izveštaju SSK, za prvih šest meseci 2014 godine, broj nerešenih sudskih predmeta bio je 463.301.³⁴⁹

Po statističkim podacima iz izveštaja vidi se, da su u prvih šest meseci rešena 230.674 predmeta od strane sudova, dok su građani sudovima podneli oko 238.276 podnesaka. Iz

---

³⁴⁷ *Zakon Br. 03/L-195 o Ombudsmanu*, član 19, stav 1.3: "Žalba nije u nadležnosti Ombudsmana, žalba je neblagovremena; žalba je anonimna; žalba predstavlja zloupotrebu prava na podnošenje žalbe, žalilac nije uspeo da obezbedi zatražene informacije od Ombudsmana".

³⁴⁸ SSK, *Prvi šestomesečni Izveštaj 2014 god. Statistike redovnih sudova*, www.kgjk-ks.org (11.12.2014), str. 3.

³⁴⁹ *Isto*, str. 3.

navedenog proizlazi, da sudovi prime više novih predmeta nego što ih reše. Polazeći od ove činjenice, Ombudsman zateva od strane SSK, ali i od drugih odgovornih institucija, da se angažuju u pronalaženju zakonskog rešenja.

U slučajevima žalbi, koje spadaju u nadležnost Ombudsmana, a odnose se na odugovlačenja sudskih postupaka od strane sudova, Ombudsman je sproveo istrage i kontaktirao ih, bilo pismenim putem ili direktnim susretima sa zvaničnicima osnovnih sudova. U većini slučajeva, za razliku od viših zvaničnika izvršne valsti u Republici Kosovo, Ombudsman je naišao na saradnju sa odgovornim licima u sudovima, u cilju rešavanja žalbi žalilaca, koja je često puta rezultirala zakazivanjem ročišta.

Uprkos dobroj saradnji sa većinom odgovornih lica, Ombudsman ne nalazi opravdanje za odugovačenje postupaka koji se odnose na imovinske sporove, kada su građani primoreni da godinama čekaju odluke.

2.26.4. Zastarevanje sudskih predmeta od strane suda

Uprkos činjenici da prvi šestomesečni izveštaj SSK-a za 2014. godinu, ne sadrži podatke vezane za zastarivanje sudskih predmeta, Ombudsman je tokom izveštajne godine, primio žalbe koje se odnose na zastarivanje sudskih predmeta u sudovima.

Zastarivanje predmeta u sudovima, može da bude rezultat opterećenja predmetima i nemogućnost odlučivanja unutar utvrđenog vremenskog roka. Takođe, može biti i rezultat kontinuiranih reformi u sudstvu. Ali, ima i slučajeva kada zastarevanje nastupa usled nemarnosti ili zloupotrebe dužnosti sudija. Za Ombudsmana, zastarivanje sudskih predmeta predstavlja jedno od najozbiljnijih kršenja ljudskih prava i sloboda građana, garantovanih Ustavom Republike Kosovo.³⁵⁰

Kancelarija Disciplinskog Tužioca (KDT) SSK-a, u svim slučajevima zastarevanja sudskih predmeta, treba detaljno istražiti razloge zastarevanja predmeta i u svakom momentu, bez izuzeća, inicirati preduzimanje zakonskih mera prema nesavesnim licima u dodeli pravde i pokrenuti njihovo izvođenje pred pravdu.

Na osnovu žalbi podnesenih od strane građana, u vezi zastarevanja sudskih slučajeva, Ombudsman preporučuje SSK-u, da preduzme sve mere za striktnu primenu važećih zakona u Republici Kosovo, tako da sudovi ne odugovlače sa predmetima do njihovog zastarevanja.

2.26.5. Ne izvršenje pravosnažnih sudskih odluka

Ombudsman je takođe tokom ove godine primio određeni broj žalbi građana, koji se žale na ne izvršenje pravosnažnih sudskih odluka od strane sudova. U ovim slučajevima, razočarani građani su zatražili pomoć i intervenciju Ombudsmana, radi izvršenja sudskih odluka.

---

³⁵⁰ *Ustav Republike Kosovo*, član 54: „Svako ima pravo na sudsku zaštitu u slučaju kršenja ili uskraćivanja nekog prava koje je garantovano ovim Ustavom, kao i pravo na efikasne pravne mere ukoliko se utvrdi da je pravo prekršeno.“

Izvršenje sudskih odluka na nivou države, veoma je nizak. Po prvom šestomesečnom izveštaju SSK-a³⁵¹ iz 2014 godine, izvršenje odluke po izvršnom dokumentu je 64,16%, dok je izvršenje u ekonomskim sporovima 50,20%. Razlozi koji utiču na nizak nivo izvršenja pravosnažnih odluka, po SSK-u, je mali broj saradnika za izvršenja kao i nedostatak tačnih adresa na Kosovu.

U slučajevima, kada žalbe spadaju u njegovu nadležnost, Ombudsman je vršio istagu i kontaktirao je, putem pisama i ličnih sastanaka, sa zvaničnicima određenih sudova, u vezi izvršenja sudskih odluka, tražeći obrazloženje za odugovačenja izvršenja odluka. U svim zahtevima, Ombudsman je primio zvanična obrazloženja i sudovi su preduzeli procesne radnje za izvršenje sudskih odluka.

2.26.6. Ostali različiti slučajevi građana

Jedan broj žalbi građana upućen je Ombudsmanu, jer tokom sudskih postupaka nije bio obezbeđen prevod na maternji jezik ili je bio jako slab, tako da stranke u postupku nisu bile u mogućnosti da jasno prate i shvate tok suđenja u njihovim slučajevima. Takođe, određeni broj žalbi bio je podnet Ombudsmanu, iz razloga što sudovi nisu na vreme preveli sudske odluke i strankama je bila uskraćena mogućnost upotrebe efektivnih pravnih sredstava na odluke, unutar vremenskih rokova određenih zakonom. Ombudsman je u svim slučajevima zatražio poštovanje prava stranaka da budu informisani na svom maternom jeziku u skladu sa zakonom o upotrebi jezika.

Takođe, deo žalbi se odnosi na sadržinu prvostepenih sudskih odluka ali ujedno i konačnih sudskih odluka, nakon što su iscrpljena sva pravna sredstva. U ovim slučajevima Ombudsman je savetovao žalioce, ukoliko su uverenja da su njihova prava prekršena u postupcima i sudskim odlukama, mogu, u okviru zakonskog roka, upotrebiti redovna i vanredna pravna sredstva pred najviše sudske instance.

Žalbe Ombudsmanu podnete su i zbog neopravdanog odugovlačenja od strane sudske administracije zbog neisporučivanja sudskih odluka unutar zakonskoga roka, kao i zbog nemogućnosti stranaka da pristupe svojim predmetima u sudovima. Ombudsman je u ovim slučajevima, kontaktirao sa sudskim zvaničnicima i u saradnji sa sudovima rešio pritužbe stranaka. Strankama su dostavljene sudske odluke ili su oni bili informisani o stanju predmeta u sudovima.

Uznemiravajući broj pritužbi, podnet je zbog neprofesionalnog zastupanja žalilaca od strane branioca, određenih po službenoj dužnosti. U ovim slučajevima, stranke su informisane o njihovom pravu da zatraže promenu advokata, kao i da upute pritužbu AKK.

Jako često ljudi u svojim žalbama upućenim Ombudsmanu, zahtevaju nadgledanje njihovih slučajeva po sudovima, ali u nekim slučajevima oni zahtevaju izradu raznih podnesaka i njihovo zastupanje pred sudom. Ima i slučajeva, kada se zbog kršenja ljudskih prava i sloboda, od Ombudsmana zahtevalo upućivanje njihovog slučaja u USK, u slučajevima kada Ombudsman nije nadležan da uputi takav slučaj u USK. Takođe, u nekim slučajevima bilo je pritužbi na pravosnažne odluke sudova, kada su iskorišćena sva pravna sredstva, uključujući

---

³⁵¹ SSK, *Prvi šestomesečni izveštaj za 2014 godinu, Statistike redovnih sudova*, www.kgjk-ks.org (11.12.2014).

ustavne žalbe. Od Ombudsmana se tražilo, da njihove slučajeve prosledi na suđenje u ESLJP u Strazburu.

Ovo je rezulta, u prvom redu u neinformisanosti građana o misiji i nadležnostima Ombudsmana, kao i o prirodi slučajeva koji se mogu podneti USK od strane Ombudsman, kao i o nemogućnosti prosleđivanja slučajeva ESLJP u Strazburu. U isto vreme, ovo govori i o gubljenju poverenja u nepristrasno pravosuđe u globalu. U većini slučajeva oni ispoljavaju svoje poverenje samo u Ombudsmana, stoga kategorično traže pomoć, iako Ombudsman ne može zameniti advokate ni pred jednim sudom.

2.26.7. Pritužbe protiv Sudskog saveta Kosova

Tokom izveštajne godine Ombudsman je takođe, primio takođe pritužbe protiv SSK-a. Nakon istraživanja žalbi građana, u nekim slučajevima je utvrdio kršenja ljudskih prava, s toga je preporučio SSK-u eliminisanje povreda i poboljšanje zakonodavstva u oblasti ljudskih prava. U ovim slučajevima, zahtevi Ombudsmana su uzeti u obzir i primenjeni su razumnom vremenskom roku.

2.26.8. Pritužbe radničkog sindikata u vezi sudskih taksi

Dana 5.juna 2014.god., Ombudsman je primio žalbu od predsednika Sindikata bivšeg DP "Inženjering" u ime 24 radnika kao i predsednika Sindikata bivšeg DP "Mirusha" u likvidaciji, iz Mališeva, u ime 120 radnika, protiv odluke SSK-a sudskoj taksi za PKVSK, br. 25, od 5.marta 2014.god. Prema odluci SSK-a, od radnika je zatraženo plaćanje fiksne sudske takse od 100 evra za bilo koju pritužbu protiv KAI, o pravima radnika koja proizilaze iz procesa privatizacije.³⁵² Ombudsman je dana 18.juna 2014.god. uputio dopis SSK-u, kojim podseća da su Administrativnim uputstvom br. 2008/02 određene sudske takse za postupke u sudovima Republike Kosova i da nove takse sprečavaju ostvarivanje prava radnika iz procesa privatizacije. SSK, dopisom od 13.avgusta 2014.god. obaveštava Ombudsmana da je odluka o sudskim taksama, promenjena i da su radnici, tokom ostvarivanja njihovih prava u procesu privatizacije, oslobođeni od plaćanja dodatnih taksi.

2.26.9. Odsustvo sudije u Osnovnom sudu – ogranak Gračanica

Ombudsman je dana 25. juna 2014. na osnovu člana 15.1 Zakona o Ombudsmanu izvršio istragu po službenoj dužnosti (*ex-officio*), iz koje proizlazi da u Osnovnom sudu u Prištini, ogranak Gračanica,³⁵³ od 1.februara 2014.god. nema nijednog sudije, što uzrokuje nezakonita odugovlačenja i kršenje ljudskih prava građana na pravično suđenje, unutar razumnog vremenskog roka.

---

³⁵² IO, slučajevi Ž. br. 265/2014 i Ž. br. 266/2014.

³⁵³ IO, slučaj *ex officio* Ž. br. 284/2014.

Nakon okončanja *ex-officio* istrage, Ombudsman je 11.jula 2014.god. poslao pismo sa preporukama SSK-u, kojim zahteva preduzimanje neophodnih mera, da se bez daljeg kašnjenja odredi sudija za Osnovni sud u Prištini – odeljenje u Gračanici, kako bi se nastavilo sa procesuiranjem više od 1000 predmeta, koji se nalaze u odeljenju Suda u Gračanici.

Dana 17.jula 2014.god., SSK je odgovorio Ombudsmanu, da se u potpunosti slaže sa navedenim preporukama i da je predsednik SSK-a doneo odluku da 1.avgusta 2014.god. imenuje jednog sudiju za građansko pravo u Osnovnom sudu u Prištini, odeljenje u Gračanici koji će početi sa radom istog dana.

2.26.10. Zaključci Ombudsmana vezano za sudsku zaštitu prava

Poteškoće u realizaciji sudske zaštite prava građana pred organima pravde, uprkos okončanju znatnog broja sudskih postupaka, stvorile su kod građana sumnju u rad pravosuđa. Višegodišnje odugovačenje postupaka, do okončanja slučajeva, direktno utiče na gubitak poverenja građana u institucije pravosuđa, naročito u sudove.

Zbog ne funkcionisanja sudskog sistema na severu zemlje, građanima su duboko kršena ljudska prava i slobode, garantovane Ustavom, sa posebnim naglaskom na pravo sudske zaštite. Iz navedenog razlog, relativno veliki broj predmeta čeka na razmatranje i može zastareti.

Uznemiravajuća činjenica za građane ovog podneblja jeste, da ne postoji pravni mehanizam za zaštitu prava na suđenje u razumnom vremenskom roku, kada se to njihovo pravo ugrožava od strane domaćeg pravosuđa. Ovaj pravni mehanizam omogućio bi naknadu štete za stranke, nastale zbog odugovlačenje sudskog postupka, kao što je to slučaj u demokratskim zemljama.

Dugogodišnje trajanje građanskih postupaka i drugih postupaka po sudovima, za rešavanje sudskih predmeta i dalje rezultira otežanim pristupom sudskoj zaštiti ljudskih prava od strane sudova. Tokom godine bilo je zastarevanja sudskih predmeta i odugovlačenja u izvršenju konačnih sudskih odluka. Za Ombudsmana ovo predstavlja jedno od najozbiljnijih kršenja ljudskih prava i sloboda građana, garantovanih Ustavom.

Ove godine se primećuje porast broja žalbi u kojima se izražava nezadovoljstvo sudskim odlukama, zbog sumnji u objektivnost podele pravde i od Ombudsmana se zahteva preduzimanje mera. U značajnoj meri povećan je i broj slučajeva, u kojima stranke zahtevaju nadgledanje sudskog postupka u građanskim i krivičnim postupcima. Ove činjenice, za Ombudsmana su jasni znakovi o povećanju nepoverenja u pravednost izrečenu od strane sudova i totalno nepoverenje u sistem sudske kontrole. Stoga, ovo prati i povećanje broja zahteva za upućivanje predmeta pred USK ili drugim međunarodnim pravosudnim instancama.

Sudovi rade sa nedovoljnim ljudskim resursima, sudijama, stručnim saradnicima i drugim pomoćnim osobljem i suočavaju se sa vrlo teškim uslovima infrastrukture. Ovo je naročito izraženo u Osnovnom sudu u Prištini i Mitrovici, u Apelacionom sudu i PKVSK . Ove prepreke i nedostaci se direktno odražavaju na efikasnost ovih sudova i kvalitet njihovog rada, što se odražava i na gubljenje poverenja građana. Naravno, ovo nisu niti jedini, niti glavni faktori za stanje u kojem se nalazi Kosovski pravni sistem upošte.

Preporuke:

Skupštini Republike Kosovo, Vladi i Sudskom savetu Kosova –

- *Uspostavljanje sudske vlasti na celoj teritoriji zemlje, uključujući i severni deo Mitrovice i opštine Leposavić, Zubin Potok i Zvečan, onako kako je to predviđeno Ustavom Republike Kosovo.*

Sudskom savetu Kosova i Ministarstvu pravde –

- *Da inicira izradu jednog zakonskog instrumenta, koji bi predstavljao efikasno sredstvo u smislu člana 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima koje obezbeđuje olakšicu u obliku prevencije ili naknade u vezi žalbi o zastarelosti predmeta i prekomernom odugovlačenju postupaka.*
- *Da inicira donošenje privremene odluke za zaustavljanje zastarelosti sudskih predmeta u Republici Kosovo, koje za posledicu ima negiranje prava građana da se obrate sudstvu za rešavanje raznih sporova.*

Sudski savet Kosova

- *Da poveća broj sudija i profesionalnih saradnika u Osnovnom sudu u Prištini, Apelacionom sudu i Posebnoj komori Vrhovnog suda Kosova, tako da svi sudski predmeti budu tretirani u okviru razumnog roka i bez nerazumnih odugovlačenja u odlučivanju istih.*
- *Kancelarija disciplinskog tužioca da istraže sve slučajeve žalbi građana, koje se odnose na zastarevanja sudskih predmeta i u slučaju zloupotrebe dužnosti, predlaže izricanje zakonskih mera sudijama i tužiocima koji su kršili zakon*

Sudovima i SSK

- *Da osigura stručne prevodioce za sve krivične, građanske i administrativne sudske postupke, za sve pripadnike nevećinskih zajednica, na njihovim jezicima.*
- *Izdavanje sudskih odluka u zakonskim rokovima, da bi se iste prosledile strankama na njihovom jeziku, bez administrativnih kašnjenjaoko prevođenja.*
- *Izvršenje i konsekvantna primena pravosnažnih odluka sudova, unutar predviđenog zakonskog roka.*
- *Povećanje transparentnosti i obaveštavanje svih stranaka, u slučaju njihovih zahteva da budu informisani o njihovim predmetima, nakon reforme sudstva po Zakonu o sudovima i prenošenju sudskih predmeta u nadležnost određenih sudova.*

2.27. Pravo na pravično i nepristrasno suđenje

U oblasti ljudskih prava, pravo na pravično i nepristrasno suđenje je preduslov za uvažavanje i zaštitu drugih prava, ali ovo pravo je, zbog velikog broja nerešenih slučajeva po sudovima, koji je stalno u porastu, jako sporno u kosovskom društvu. Pravo na pravično i nepristrasno suđenje ima čvrst normativni osnov, koji se odnosi na zaštitu prava za ravnopravno tretiranje

pred sudskim i državnim organim, pravo na javno ročište koje se može ograničiti samo u slučajevima predviđenim zakonom, pravo na suđenje unutar razumnog roka, pravo prezumpcije nevinosti, pravo na sudsko zastupanje i besplatnu pravnu pomoć. Kao i u prethodnim izveštajima, Ombudsman podseća da se ni u ovoj izveštajnoj godini, situacija nimalo nije poboljšala.

Tokom izveštajnog perioda Ombudsman je primio 547 pritužbi od strane građana i otvorio je 180 slučajeva za istragu, koji se odnose na kršenje prava na regularan sudski proces, sa posebnim naglaskom na pravo suđenje u okviru razumnog vremenskog roka.

U ovim slučajevima, Ombudsman je započeo istrage i tražio je informacije od sudova raznih nivoa, u vezi preduzetih radnji za odbranu ljudskih prava. Od odgovora dobijanih od raznih sudova širom Kosova, Ombudsman je primetio, da se sudovi na Kosovu suočavaju sa jako velikim brojem nerešenih slučajeva. Broj nerešenih slučajeva, po godišnjem izveštaju SSK-a o radu sudova u 2014 godini, je veliki i teži da bude još veći.

Iz dobijenih žalbi, koje se odnose na pravo na pravično suđenje, primećuje se da se jedan broj odnosi na odugovlačenje i ne izvršavanje sudskih odluka, posebno u slučajevima imovinskih sporova, nakupljenim tokom godina, od kojih je veliki broj još uvek nerešen ili čeka izvršenje.

Razmotreni slučajevi, vezani za kršenje prava na pravično i nepristrasno suđenje naglasili su problem sprovođenja zakona, u smislu urgentnog tretiranja i nepoštovanja zakonskih rokova, u donošenju odluka u ovim slučajevima. U ovom kontekstu, važno je napomenuti problem u vezi sa radnim sporovima, koje zahtevaju napred navedenu radnju. Pravo na rad i obavljanje profesije je garantovano Ustavom Republike Kosovo, međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima kao i osnovnim zakonima koji određuju prava i obaveze koje proizilaze iz radnog odnosa. Ombudsman je registrovao slučajeve odugovlačenja sudskog postupka u radnim sporovima, koji i nakon nekoliko godina nisu razmotreni.

Jedna od žalbi, podnetih Ombudsmanu, odnosi se na radni spor žalioaca pred Osnovnim sudom u Peći pokrenutom 2011.god., zbog nezakonitog raskida radnog odnosa od strane poslodavca. Slučaj nije, ni nakon reorganizacije sudstva na Kosovu, dodeljen niti jednom sudiji ovog suda, predmet je prebačen Apelacionom sudu, ali do danas slučaj nije procesuiran. Ombudsman je pokrenuo istragu u ovom slučaju, i od Suda je tražio informacije u vezi mera preduzetih, u cilju rešenja problema. Iz odgovora Suda Ombudsman je zaključio da je problem u ovom slučaju bio nagomilavanje predmeta u navedenom sudu. Slučaj ukazuje, da je odugovlačenje sudskog postupka rezultiralo ozbiljnim kršenjem ljudskih prava.

Određen broj žalbi građana, se takođe odnosi na pravo na pravično suđenje, u vezi sa dužinom sudskih postupaka, zbog nefunkcionalnosti sudova u severnom delu Mitrovice. Ova činjenica ostaje veliki izazov u osiguranju vladavine prava.

Na osnovu Zakona o sudovima, nadležnost VSK-a je reducirana i stoga je ovaj sud manje opterećen predmetima, odnosno u 2014.g. ovaj sud je primio 83,3% manje slučajeva u odnosu na 2013.g. i statistike pokazuju da je efikasnost ovoga 100%.

Na osnovu analiza statistike Izveštaja o radu sudova, Ombudsman je uznemiren činjenicom koja se odnosi na tendenciju porasta broja nerešenih slučajeva tokom 2014.god. protiv PKVSK, koja odlučuje u vezi podnetih žalbi protiv KAI, kao i zahteva društvenih preduzeća. Na osnovu zvaničnih informacija SSK-a statistike o radu sudova ukazuju da PKVSK ima 17.077 nerešenih slučajeva, do kraja 2013.god., ovaj broj je bio 16.424. Efikasnost ovoga suda je procenjena sa 29.9%.

U ovom kontekstu, tokom izveštajnog perioda Ombudsman je razmotrio značajan broj žalbi vezanih za odugovlačenje postupka pred PKVSK. Treba naglasiti slučajeve iz 2011.god., kada su se žalioци obratili ovom sudu, ali do danas sud nije odlučilo o njihovim pitanjima, nijedno ročište do sada nije zakazano, niti su žalioци dobili bilo koju informaciju u vezi rada PKVSK u njihovim predmetima. Tokom istrage, Ombudsman je, u izveštajnom periodu, primao identične odgovore od suda, da je u većini slučajeva u postupku, došlo do promena sudija i na kraju su naznačena imena sudija kojima su predmeti dodeljeni. Takođe, u odgovoru suda se navodi, da će zbog velikog broja primljenih predmeta u sudu, slučaj biti razmotren za veoma kratko vreme. Ombudsman nastavlja sa postupkom u ovim slučajevima, jer se prema istrazi očigledno vidi nespремnost pravosuđa na Kosovu, posebno PKVSK, da građanima garantuje pravično i nepristrano suđenje.

Ombudsman je tokom 2014 godine primio žalbe građana u vezi sa dužinom procedure oko dobijanja sudske odluke na maternom jeziku stranke u postupku, iako Ustav Republike Kosovo garantuje ovo pravo. U ovom kontekstu sudske institucije su napravili značajan napredak i ako je potrebno da one osiguruju veći broj sudskih tumača i prevodilaca.

Treba istaknuti korektnu saradnju PKVSK i Ombudsmana, u pravcu preduzimanja određenih radnji, nakon intervencije Ombudsmana, tako da se dostavljene žalbe procesuiraju u najkraćem vremenskom roku.³⁵⁴

Ombudsman je mišljenja da se razlozi za dužinu postupka moraju ceniti s aspekta posebnih okolnosti koje se nadovezuju sa predmetima podnetim sudu. Ali, mali broj rešenih slučajeva, u poređenju sa predmetima primljenim u sudu, zbog malog broja sudija i velikog broja tužbi dostavljenih kosovskim sudovima, neće doprineti rešavanju ovog problema. Ovaj problem se treba tretirati, ne samo u okviru zakona, već i izradom podobnijih politika koje su primenjive. Ako se u najkraćem vremenskom roku ne preduzmu konkretne mere, kao što je povećanje broja sudija i saradnika, kao i povećanje efikasnosti sudova, broj nerešenih slučajeva biće u konstantnom porastu.

Uzimajući u obzir da je broj žalbi u porastu zbog odugovlačenja postupaka nakon podnošenja tužbi, Ombudsman zaključuje da relevantne institucije nisu preduzele potrebne mere i pored mnogih projekata, strategija, planova kao i preporuka od strane Ombudsmana, datim u prethodnim godišnjim izveštajima, kako bi se osiguralo suđenje u razumnom roku, kako je predviđeno Ustavom kao i drugim međunarodnim instrumentima o zaštiti ljudskih prava.

Preporuke

Sudski savet Kosova:

- ***U cilju povećanja efikasnosti suda, da se preduzmu zakonske mere/ inicijative koje su pogodne i efektivne tako, da pravo na pravično i nepristrano suđenje ne bude samo formalnog karaktera, već da bude primenjeno u praksi.***

---

³⁵⁴ IO, slučaj Ž. br. 570/2013. Žalba se odnosi na tužbu o vraćanju zemljišta, koju je žalilac dostavio sudu u 2008 godini. Osim preliminarne sudske odluke, koja je održana u 2011.god., sud nije preduzme bilo koju drugu radnju u vezi žalbe žalitelja. Nakon preduzetih istraživanja Ombudsman je kontaktirao sud, tražeći informacije o gore navedenom pitanju, i u kratkom vremenskom roku dobio odgovor o vremenu procesuiranja slučaja i blagovremeno obavestio podnosioca žalbe o ovom. U vezi slučaja žalioца, sudija je dobio nalog da od podnosioca žalbe zatraži korekciju tužbe na prvom ročištu, imajući u vidu činjenicu da su oba žaljioca preminula tokom neopravdanog odlaganja od strane suda. Žalilac je postupio po nalogu sudije i u narednom ročištu odluka je doneta u vezi slučaja.

- *Da se preduzmu potrebne mere za sprovođenje važećih propisa, da bi sudovi izbegli odugovlačenja sudskih postupaka, koja dovode do njihovog zastarenja.*
- *Pravovremena dostava sudskih odluka strankama, unutar zakonskog roka i na njihovom jeziku, u skladu sa Zakonom o upotrebi službenih jezika i u skladu sa Ustavom Republike Kosovo.*

2.28. Prava optuženog

Svako ko je optužen za krivično delo, uživa prava predviđena Ustavom,³⁵⁵ Zakonikom o krivičnom postupku Republike Kosovo, (ZKPRK)³⁵⁶ kao i međunarodnim instrumentima koji su direktno primenljivi u Republici Kosovo.³⁵⁷

Tokom ovog izveštajnog perioda Ombudsman je primio 151 žalbu, sa tvrdnjama o kršenju prava optuženog, ne uključujući ovde i kršenje prava na pravično i nepristrasno suđenje, koja se u stvari često međusobno nadovezuju. Za 35 žalbi Ombudsman je pokrenuo istragu, dok su ostalih 117, proglašene neprihvatljivim.

U prethodnim godišnjim i posebnim izveštajima, Ombudsman je u više navrata izrazio zabrinutost zbog kršenja ovog prava. Slučajevi kršenja ovog prava, koji se i ponovljaju, predstavljaju ne samo zabrinutost za Ombudsmana, već pre svega teško narušavaju ljudska prava.

Produžen i neopravdan pritvor nastavlja da bude izazov za krivični sistem. Tri slučaja je preuzeo EULEX na sebe, zato što lokalni sudija nije okončao postupke unutar zakonskog roka pritvora.³⁵⁸

U jednom od slučajeva ,dostavljenih Ombudsmanu tokom izveštajnog perioda, stranka se žali na kršenje ovoga prava po članu 30 Ustava i člana 5 EKLJPS. Stranka se žali na produženje pritvora. On tvrdi da se u sudskom postupku protiv njega kao optuženog, krše njegova prava. On se 4 godine nalazi u pritvoru, od 25.avgusta 2010.god.³⁵⁹ Prava optuženog u vezi trajanja pritvora su određena članom 190, stavom 4 Zakona o krivičnom postupku Republike Kosovo, u maksimalnom vremenu od 18 meseci, do odlučivanja o krivičnom pitanju, ali ovo pravo nije ispoštovano od strane suda, jer se žalilac nalazi u pritvoru više od četiri godine, bez konačne sudske odluke. Ombudsman nalazi da u ovom slučaju imamo kršenje ovog prava.

ZKPRK u članu 5, stav 1 određuje da: *Svako lice osumnjičeno ili optuženo za krivično delo ima pravo na pravičan krivični postupak sproveden u razumnom roku, dok u stavu 2 istoga člana određuje obaveznost suda da „ (...) Sud je dužan da postupak sprovede bez odugovlačenja i da onemogući svaku zloupotrebu prava učesnika u krivičnom postupku”* sa jedinim ciljem da *“Svako lišavanje slobode, posebno sudski pritvor u toku krivičnog postupka, treba da bude sveden na najkraće moguće vreme”*. (stav 3 istoga člana).

³⁵⁵ Ustav Republike Kosovo, član 30.

³⁵⁶ Zakonik o krivičnom postupku Republike Kosovo, Br. 04/L-123.

³⁵⁷ Isto, član 22.

³⁵⁸ Kosovo Progress Report 2014, pg.2, “Unjustified prolonged detention continues to be a challenge for the criminal justice system. EULEX took over three cases as the local judiciary did not finalise proceeding within the legal time frame for detention”.

³⁵⁹ IO, slučaj Ž. br. 442/2014.

Prava optuženog se takođe grantuju međunarodnim instrumentima za ljudska prava, koja su direktno primeljiva u Republici Kosovo, kao što je Međunarodni Pakt o građanskim i političkim pravima i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, koje u slučaju neslaganja imaju premoć nad nacionalnim zakonodavstvom.

Ombudsman primećuje da u mnogim slučajevima, odluke za pritvor ne sadrže odgovarajuće obrazloženje. U većini slučajeva, sudovi nisu uspjeli da obrazlože uzročno-posledičnu vezu između optužbe i lišavanja slobode u konkretnom slučaju. Ovo predstavlja važan element za ocenjivanje zakonitosti prema praksi ESLJP. Ovi slučajevi su u suprotnosti sa odredbama člana 5 stav 1 EKLJPS. Takođe, prema istom članu, i slučajevima u kojima odluke za pritvor nemaju pravni osnov, ne nudi se potrebna zaštita protiv arbitarnosti.

Ombudsman primećuje, da bi smo konstatovali da u konkretnom slučaju postoji odugovlačenje procedure ili ne, sudovi ne mogu ovo tretirati kao apstraktno pitanje, jer trebaju proceniti u svakom konkretnom slučaju okolnosti slučaja, i nikada ne postoji striktno određeno primenljivo vreme za sve slučajeve bez izuzetka. Jedna takva procena treba da sadrži napomenu za svaku činjenicu i uzme u obzir posebne okolnosti pojedinca da bi se opravdao njegov pritvor.

Drugo značajno pitanje u našem krivičnom sistemu je i primena alternativnih mera, koje do sada nisu naišle široku primenu. Praksa ESLJP napominje da kada sudovi odlučuju o otpustu ili pritvoru pojedinca, organi su obavezni da uzmu u obzir alternativne mere da bi osigurali prisutnost pojedinca na suđenju.³⁶⁰

U slučajevima nezakonitog pritvora, kada se pritvorenik otpusti i proglasi nevinim, po zakonu ima pravo na nadoknadu, zbog lišavanja slobode. Naknada prema odluci Sekretarijata SSK, za "opšte kriterijume za nadoknadu štete licima osuđenih ili uhapšenih bez razloga", od 25. avgusta 2008. god., uključuje fiksnu vrednost za mesec dana. Ombudsman smatra da član 5, stav 5 EKLJPS ne određuje fiksnu vrednost za naknadu. Praksa ESLJP-a određuje da zanemarljiva i neproporcionalna kompenzacija sa ozbiljnošću kršenja, nije u skladnosti sa zahtevima člana 5, stava 5 EKLJPS.³⁶¹

Ombudsman skreće pažnju vlastima, da je ova pravna osnova za naknadu na snazi od 25. avgusta 2008. godine, i od tada pa do danas nije još izmenjena, niti je ikada bila preispitana na napred navedenim osnovama, stoga je neophodno da se preispita i uskladi sa traženim standardima člana 5, stava 5 EKLJPS.

Pitanje koje je pokrenuto u prethodnim izveštajima a koje i dalje zabrinjava, je prijem brojnih žalbi, u vezi sa nezadovoljstvom pruženom odbranom, pogotovo od strane advokata imenovanih po službenoj dužnosti, ali i onih izabranih svojom voljom.³⁶² Ombudsman smatra da treba da se obezbedi efikasan mehanizam unutar AKK, tako da se slučajevi neodgovornog pravnog zastupanja od strane advokata, ozbiljno istraže i oni izvedu pred lice pravde i suoče sa posledicama kršenja zakona. Efikasno funkcionisanje ovog mehanizma, pomoglo bi u disciplinovanju advokata i podizanje njihove profesionalne odgovornosti.

---

³⁶⁰ *Khudoyorov v. Russia*, § 183; *Lelièvre v. Belgium*, § 97; *Shabani v. Switzerland*, § 62. [otpust se može usloviti od garancije da bi se osiguralo prisutnost pojedinca u sudu].

³⁶¹ *Cumber v. the United Kingdom*, Commission decision; *Attard v. Malta*.

³⁶² IO se informisala od strane AKK da tokom 2014. god., Istražna Disciplinska Komisija primila je 72 pritužbi, 3 od kojih su odbačena zbog zastarelosti, 2 su odbačene zbog povlačenja stranaka, 10 su u postupku odlučivanja, 15 su pod istragom dok 42 su odbijena.

Sistem zaštite ljudskih prava zahteva neposrednu primenu sudske prakse ESLJP, kako je određeno i Ustavom Republike Kosovo (član 53). Činjenica da krivični sudovi na Kosovu u njihovim odlukama nisu poštovali ili su ignorisali ovu ustavnu obavezu, zabrinjavajuća je za ceo pravosudni sistem. Ova situacija stvara potrebu za radikalne reformu u pristupu sudova prema međunarodnim standardima i ustavnim obavezama. Ombudsman smatra da odgovorni organi, uključujući SSK i IKP trebaju hitno pružiti adekvatnu obuku i pogodne reforme za unapređenje sistema zaštite ljudskih prava.

Preporuke:

- *Sudovi da izriču druge alternativne mere, dok mera pritvora da izriču samo u neophodnim slučajevima i na osnovu zakona, kao meru osiguranja prisustva optuženog.*
- *Sudovi da daju neophodno obrazloženje za produženje pritvora.*
- *SSK da preispita sumu koja se daje kao kompenzacija za slučajeve nezakonitog pritvora.*
- *Advokatska komora Kosova da obezbedi bolji kvalitet pravne pomoći kao i da preduzme disciplinske mere protiv advokata koji krše Zakon o advokatu i kodes profesionalne etike za advokate.*

2.29. Pravo na pravno sredstvo

Pravo na pravno sredstvo nad sudskim i administrativnim odlukama, je jedno od prava gantovanih Ustavom,³⁶³ kao i međunarodnim instrumentima direktno primenjivim u Republici Kosovo.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, u članu 2, stava 3 obavezuje članice ovog Pakta da “*obezbede svakom licu čija prava i slobode, priznate ovim Paktom, budu povrijeđeni, da raspolaže pravom na efektivno pravno sredstvo čak i onda kada bi povredu počinila lica tokom obavljanja svojih službenih dužnosti*”.

U krivičnim sudskim postupcima, pravna sredstva i vremenski rokovi za korišćenje žalbi, kao što su one protiv priviđenja, određivanja ili produženja pritvora, žalbi na sudske odluke kao i primene vanrednih pravnih sredstava, određeni su i definisani zakonom.³⁶⁴ Pravna sredstava za osporavanje pritvora su predodređena međunarodnim instrumentima.³⁶⁵ Takođe, pravo na

---

³⁶³ *Ustav Republike Kosovo*, član 21 „Svako lice ima pravo da koristi pravna sredstva na sudske i administrativne odluke, koje uskraćuju njena/njegova prava ili interese, na zakonom propisan način”.

³⁶⁴ *Zakonik krivičnog postupka Br. 04/L-123*, odobren od skupštine Republike Kosovo dana 13 decembar 2012 godine.

³⁶⁵ *EKLJPS*, član 5, stav 4 “Svako kome je uskraćena sloboda hapšenjem ili lišavanjem slobode ima pravo uložiti žalbu sudu kako bi sud, u kratkom roku, razmotrio zakonitost lišavanja slobode i ukoliko ono nije bilo zakonito naložio oslobađanje”.

suđenje u razumnom roku, zagarantovano je i domaćim zakonodavstvom³⁶⁶ kao i sa EKLJPS.³⁶⁷

Vremenski rok za sprovođenje postupka i donošenje odluke u administrativnim slučajevima, određeno je Zakonom o upravnom postupku.³⁶⁸

2.29.1. Pojedini slučajevi podneseni u IO

Tokom 2014.godine podneto je 263 žalbe sa tvrdnjama o kršenju prava na pravno sredstvo. Od tog broja, otvorene su istrage u 52 slučaja, dok su se druge proglašene neprihvatljivim. Najčešće, žalbe o kršenjima njihovih prava uperene su protiv sudova, ministarstava, opština, Policije Kosova i javnih preduzeća. Žalbe se odnose na neuspeh nadležnih vlasti da razmotre zahteve u okviru zakonskih rokova kao i nesprovođenja sudskih i administrativnih odluka.

U jednom slučaju, stranka se žali protiv Skupštine Republike Kosova, zbog njegove diskvalifikacije prilikom konkurisanja za mesto člana Nezavisne komisije za medije (NKM), osporavajući njegovo pravo na korišćenje pravnih sredstava, bez pružanja bilo kojeg jasnog pravnog obrazloženja u vezi sa njegovim eliminisanjem iz konkurencije.³⁶⁹

Ombudsman je 22.aprila 2014.god., putem zvaničnog pismu, zatražio od sekretara Skupštine i predsedavajućeg *ad hoc* komisijom, informaciju o preduzetim ili planiranim radnjama, da se podnosiocu žalbe dostavi odgovor, unutar zakonskoga roka. U svom pismu Ombudsman navodi da " Počevši od sadržaja pravnog mišljenja Agencija protiv korupcije (APK), izuzeće žalioaca iz daljeg konkurisanja, bez pružanja prilike da se izjasni o poziciji za koju je aplicirao, je u suprotnosti sa zahtevom za pravno mišljenje od APK." Dana 21.maja 2014.god., sekretar Skupštine je u svom odgovoru obavestio Ombudsmana o odvijanju postupka od strane *ad hoc* komisije o izboru kandidata za članove NKM, ali nisu data dodatna pojašnjenja o ključnom zahtevu Ombudsmana.

---

³⁶⁶ *Zakon Br. 03/L006 o parničkom postupku*, član 10.1 "Dužnost suda je da nastoji da se postupak vodi bez odugovlačenja i sa što manje troškova, kao i da onemogući svaku zloupotrebu proceduralnih prava koja po ovom zakonu pripadaju strankama".

³⁶⁷ *EKLJPS*, član 6, stav 1. "Svako lice ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim zakonom ustanovljenim sudom, koja će se postaviti za nesuglasice u vezi prava i obaveza građanske prirode takođe i za pouzdanost svake kriminalne optužbe protiv njega".

³⁶⁸ *Zakon Br. 02/L-28 o upravnom postupku*, član 130, stav 1 određuje da "Administrativna žalba podnosi se u roku od 30 dana od dana kad je podnosioc žalbe primio obaveštenje o aktu ili o odbijanju izdavanja akta" Član 130, stav 2 određuje "U slučaju ne delovanja od strane administracije (ne izdavanje akta ili potpune tišine), upravna žalba podnosi se u roku od 60 dana od dana podnošenja zahteva za početak upravnog postupka."

³⁶⁹ *IO*, slučaj Ž. br. 155/2014. Podnosilac žalbe navodi da je 28 februara 2014 godine, putem zvanične elektronske pošte bio obavešten od strane Parlamentarnog Odbora *ad hoc* da 4 marta 2014, u kancelarijama Skupštine Kosova zakazan je intervju za poziciju člana NKM-a, poziciju za koju je žaliljac konkurisao. Dana 4.marta 2014.god., nekoliko sati pre intervjua, žaliljac se informiše putem telefona da on me može biti intervjuisan, zbog jednog pravnog mišljenja Apk, koja ocenjuje da: „U slučaju da aplikant bude izabran i nastavlja da vrši obe pozicije, radnja se smatra nedoslednom i u suprotnosti je sa članom 16. stav 1. Zakona br. 04 / L-051 o sprečavanju sukoba interesa u izvršenju javnih funkcija. Dana 5. marta 2014.god. podnosilac žalbe se obratio predsedniku Skupštine Republike Kosova i predsedavajućem *ad hoc* odboru sa pismenim zahtevom o pružanju pismenog objašnjenja o razlogu njegove izuzeća iz daljeg takmičenja za položaj člana NKM ali nikada nije dobio bilo kakav odgovor od njih.

Nakon pravne analize, Ombudsman je nakon utvrđenog kršenja ljudskih prava na štetu žalioca, uputio izveštaj sa preporukama, da: a) Skupština ima u obzir i poštuje pravna mišljenja, data od strane nadležne agencije, u ovom slučaju APK, posebno kada sama zahteva takvo mišljenje; b) Građanima koji ulažu žalbe pred ovim organom, pruži odgovor unutar zakonskoga roka,³⁷⁰ bez da im se ospori pravo na upotrebe efikasnih pravnih sredstava protiv njihovih odluka, pošto je to pravo građanima garantovano Ustavom; c) Sekretarijat Skupštine savetuje pojedine komisije o važnosti ljudskih prava i da na zahteve/ žalbe građana odgovore blagovremeno, u skladu sa zakonom.

Pritužbe u vezi prava na sudsku zaštitu podnesene su protiv SSK, sudova svih nivoa, kao i PKVSK-a.

Žalbe građana upućene protiv ministarstava, administracije i opština, uglavnom se svode na ćutanje administracije u vezi sa njihovim zahtevima, koje uključuju pitanja iz različitih oblasti: radni odnos, imovinsko pitanje, stambeno pitanje, pristup javnim dokumentima.

Ombudsman, je u saglasnost sa ustavnim i zakonskim nadležnostima, otvorio istragu u vezi navoda o kršenju prava na pravno sredstvo, stupio u kontakt putem pisama ili direktnih susreta sa nadležnim organima i nakon utvrđene povrede prava na pravna sredstva, zatražio da se predložene preporuke primene sa ciljem eliminisanja kršenja ljudskih prava, garantovanih Ustavom i zakonom.

Preporuka:

- *Institucije Republike Kosovo na svim nivoima, administrativni organi i sudovi, da poštuju pravo na pravno sredstvo u cilju da građani ovo pravo koriste u skladu sa zakonom.*

2.30. Odnosi Ombudsmana sa Ustavnim Sudom

Ustavni Sud je konačni autoritet u Republici Kosovo za tumačenje ustava i saglasnost zakona sa ustavom i odluke Ustavnog suda su obavezujuće za sudstvo i sve institucije Republike Kosovo.

Ombudsman po Ustavu Republike Kosovo, ima ovlašćenja da se obrati USK, kada on proceni da su ljudska prava i slobode umanjena ili kršena u slučaju donošenja zakonske norme opšteg karaktera. Ombudsman kontinuirano prati rad Suda, kao i sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava, i u svojim preporukama, mišljenjima i predlozima poziva se na odluke ovih sudova.

Značajno je, pnovi istaći da Ombudsman ovlašćena strana za podnošenje slučajeva pred USK na osnovu člana 113, stav 2 Ustava, o pitanjima koja se tiču usklađenosti zakona, dekreta predsednika i premijera, pravilnika Vlade kao i usklađivanja statuta opština sa Ustavom.

---

³⁷⁰ *Zakon br. 02/L-28 o upravnom postupku*, član 109, tačka a) određuje da: "Zainteresovane stranke moraju se obavestiti o svim administrativnim aktima kojima se donose odluke o njihovim tvrdnjama; određuju obaveze ili kazne ili prouzrokuju štete; stvaraju, okončavaju, proširuju ili ograničavaju legitimne ili zakonske interese stranaka, ili se sprečava njihovo uživanje na bilo koji drugi način. Član 112 istoga zakona određuje da: Obaveštenje o administrativnim aktovima izdaje se u roku od 8 dana od dana izdavanja istog osim slučajeva kad je zakonom predviđen neki drugi rok".

2.30.1. Promena Zakona o Ustavnom sudu- uklanjanje ograničenja

Ombudsman je i u prošlogodišnjem izveštaju napomenuo da se treba voditi diskusije o potrebi promene Zakona o Ustavnom Sudu, kako bi se šestomesečni rok, određen kao rok unutar kojeg Ombudsman može podneti slučajeve pred USK promeni. Ombudsman smatra da ovo ograničenje “ (...) (6) meseci od stupanja na snagu spornoga akta” je neproporcionalno. Ovo ograničenje roka ne podržava dosadašnja praksa u Republici Kosovo i prakse zemalja u regionu sa političko-pravnim sličnostima, ali ni sa praksama drugih evropskih zemalja, koje se ističu po političko-pravnoj stabilnosti. Shodno tome, Ombudsman predlaže i zahteva od Skupština Republike Kosovo promenu ove zakonske norme, odnosno član 30 Zakona o Ustavnom sudu, i uklanjanje svih ograničenja za Ombudsmana.

Ombudsman Republike Kosovo je jedino institucionalno, nepolitičko i nezavisno lice, koje uživa pravo iniciranja kontrole ustavnosti pojedinih akata. Kada se radi o pokretanju slučajeva o ustavnosti zakona i drugih normativnih akata, Ustav Republike Kosovo ne ograničava Ombudsmana u materijalnom aspektu. Ali, Zakon o Ustavnom sudu, određujući takav vremenski okvir za pokretanje slučajeva o ustavnosti zakona, predstavlja nepotrebno i rigidno proceduralno ograničenje. U tom pogledu Ombudsman je putem izveštaja sa preporukama zatražio od Skupštine Kosova preduzimanje mera za izmenu navedenog Zakona.³⁷¹

Smatramo da se pravo pokretanja slučajeva o ustavnosti zakona i drugih normativnih akata, posebno, kada iste mogu imati uticaj na prava i osnovne slobode, ne može ograničiti u vremenskom smislu.

2.30.2. Upućivanje Dekreta Predsednice Ustavnom Sud

Ombudsman je 9.oktobra 2014.god. procenio da Dekretom br. DKGJK – 001 – 2014. od 31.august 2014. Predsednica Kosova krši ustav potvrđujući nastavak mandata međunarodnim sudijama u USK, bez saglasnosti Skupštine Republike Kosovo i zatražio je od Suda opozivanje, proglašavajući dekret neustavanim. Putem sažete i podrobnije analize, Ombudsman je izričito izrazio svoj stav, da se delegiranje nadležnosti *imenovanja* sudija USK-a ne može tumačiti na način, da se podrazumeva i delegiranje nadležnosti njihovog *predlaganja*.³⁷² To su dve odvojene nadležnosti i u nedostatku izričitog delegiranja, nadležnost predlaganja, shodno međunarodnim sporazumom između Kosova i Evropske unije, ostaje Skupštini. Sve dok troje međunarodnih sudija ne predloži Skupština, produženje njihovog mandata, od strane Predsednice Jahjaga, treba poništiti kao neustavan čin. Ombudsman smatra da se Skupština ne sme zaobići, tako jednostavnim ponašanjem Predsednice.

Međutim, 13.novembra 2014.god., Ombudsman je od strane USK primio rešenje o neprihvatljivosti zahteva vezano za Dekret predsednice Republike Kosovo br. DKGJK – 001 – 2014. od 31.avgusta 2014.god., o produženju mandata međunarodnim sudijama USK. Ovo Rešenje USK predstavljalo bi zadnju reč u smislu pravne hijerarhije, da kasnije nije došlo do dokazane činjenice da je Rešenje falsifikovano, krijući nedostatak kvoruma.

³⁷¹ IO, Izveštaja sa preporukama *ex officio* Ž. br. 171/2014

³⁷² Dostavu Ombudsmana upućenu USK možete naći u www.ombudspersonkosovo.org

Podrobnija analiza Rešenja USK o ovom slučaju, ukazuje na nedostatak pravne stručnosti i nedostatak takoreći celovitog obrazloženja Rešenja. Sa substancijalnog aspekta, najuočljiviji primer nedostatka obrazloženja, ispoljava se tvrdnjama Suda da je Dekret Predsednice u saglasnosti sa sadržinom međunarodnog sporazuma. Ova tvrdnja Suda nije ispraćena nekim argumentom ili citiranjem bilo koje specifične odredbe sporazuma, na kojima bi zasnovao svoju tvrdnju, kao i ne daje odgovor na bilo koji argument podnosjen od strane Ombudsmana, u vezi ovog pitanja.

Pitanje upućeno USK putem zahteva podnetog od strane Ombudsmana, odnosi se konkretno na pitanje, da li je odstupanje Dekreta Predsednice od relevantnih ustavnih odredba, stvarno u skladu sa sadržinom međunarodnog sporazuma. Ovo pitanje Ombudsman je osporio sa opširnim pravnim obrazloženjem u njegovom zahtevu. Činjenica da je Sud odlučio da tretira glavno pitanje slučaja, jednim veoma kratkim stavom, bez obrazloženja, bez citiranja, i bez pružanja nijednog argumenta podnosiocu ovog pitanja, ukazuje na jednu oskudnu, zabrinjavajuću pravnu izradu kao i odstupanje standarda za pravedno i nepristrasno suđenje.

Kratko nakon što je Ombudsman podneo slučaj USK, u televizijskom programu “Jeta ne Kosovë” obelodanjen je interni sporazum Misije EULEX, sastavljen od strane pravnog savetnika EULEX-a koji je upućen predsedavajućem Misije. Po ovom sporazumu, Predsednik USK bio je konsultovan od strane EULEX-a o pitanju podnesenom u ovom slučaju, iznoseći svoje mišljenje da zaobilaženje Skupštine, u procesu imenovanja triju međunarodnih sudija, ne predstavlja kršenje ustava. Dana 10. oktobra 2014. god., novina *Prishtina Insight*, objavila je celu kopiju memoranduma, gde se izričito navodi da “Predsednik Ustavnog suda, na neformalan način se složio sa ovom procedurom [o imenovanju troje međunarodnih sudija] navodeći da nema potrebe za angažovanjem Skupštine [...]”.³⁷³

Treba istaći da, iako memorandum EULEX-a ističe da se predsednik USK, g. Enver Hasani, složio “na neformalan način” da se zaobiđe Skupština, taj memorandum takođe ukazuje da je g. Hasani bio konsultovan upravo u svojstvu predsednika Ustavnog Suda, a ne samo radi dobijanja njegovog stručnog mišljenja. Jedini način, za njegovo identifikovanje u sporazumu, je na osnovu njegove zvanične funkcije: “Predsednik Ustavnog suda”. Stoga, on je bio konsultovan od strane EULEX-a samo u toj funkciji i odgovor je dat, izričito, u svojstvu funkcije Predsednika Ustavnog suda. S toga proizilazi, da je g. Hasani igrao aktivnu ulogu u usvajanju postupka o imenovanju ovih sudija i vidljiva je činjenica, da njegova nepristrasnost može biti dovedena u pitanje pri procenjivanju ustavnosti samoga postupka, koji se osporava od strane Ombudsmana. Međutim, umesto izuzeća iz postupka u predmetu KO155/14, on je postavio sebe za člana odbora za razmatranje ovog predmeta.³⁷⁴

U okviru pravne, intelektualne i institucionalne obaveze za obrazlaganje odluka, USK je takođe vezan poveravajućim standardima. Ova obaveza Suda je u skladu sa pravom podnosioca zahteva da se izjasni u vezi spornog pitanja. Ombudsman, kao podnosilac u ovome slučaju, ima subjektivno pravo da zatraži od Suda, ne samo da donese obrazloženu odluku, nego i da se u obrazloženju odluke pridržava normativnog teksta, legitimisanog na demokratski način. Naspram jednog takvog Rešenja, nije samo pravo već je i obaveza Ombudsmana, da skrene pažnju javnosti i otvori javnu raspravu o lošim pravnim i stručnim rezultatima najvišeg suda u zemlji, u vezi sa pitanjem Dekreta Predsednice.

---

³⁷³ *Prishtina Insight*, Issue No. 143, October 10-23.

³⁷⁴ Vidi u: http://www.gjk-ks.org/repository/docs/KO155-14_SHQ.pdf (29.12.2014).

2.30.3. Pronalaženje pripremnih radova za Ustav Republike Kosovo

Uznemiravajuće za Ombudsmana je bilo i ne pronalaženje pripremnih dokumenata (*travaux preparatoires*) oko Ustava Kosova, koji su nezamenljivi, koji bi se mogli upotrebiti kao pomoć u rešavanju dvosmislenosti u tekstu Ustava i shvatanju cilja onih koji su bili uključeni u njegovu izradu. Stalni zahtevi od strane USK, tokom četvorogodišnjeg vremenskog razdoblja, za njihovo pronalaženje i upotrebu istih, bile su neuspešne. Odgovorne institucije, koje su imale u posed ova dokumenata, iz sasvim nepoznatih razloga, skrivale su ih od javnosti i relevantnih institucija. Ne odazivanje, ili recimo skrivanje tih dokumenata je najočigledniji način negiranje pristupa javnim dokumentima u Republici Kosovo. Iako je štampa izveštavala da su ovi dokumenti arhivirani i “bez vlasnika” u jednom objektu Vlade Republike Kosovo, oni nisu bili pruženi ni za konsultaciju, ni USK Republike Kosovo, od njihovog “vlasnika.”³⁷⁵

Obelodanjenje ove uznemirajuće informacije putem medija, ali i neuspešni zahtevi Ustavnog Suda, da konsultuje ove dokumente u slučajevima u raspravi, prinudilo je Ombudsmana da otvori *ex officio* slučaj sa pet ključnih ciljeva: (1) da bi se potvrdilo postojanje i mesto dokumenata, odnosno arhivisanje ovih dokumenata u zgradi Vlade; (2) da bi se istražilo da li je neka institucija ili telo državne vlasti postupilo suprotno članu 41, stava 2 Ustava, kojim se predviđa da [dokumenti koje drže javne institucije i organi državne vlasti su javni..]” (3) da bi se osiguralo da se, bez odlaganja ovi dokumenti pošalju USK, u saglasnosti sa neprestanim zahtevima ovoga Suda; (4) da bi se Ombudsmanu osigurao pristup u *travaux preparatoires*, tokom njegovog rada, i (5) da bi se objavili i očuvali ovi institucionalni i istorijski dokazi osnivanja Republike Kosovo, kako za današnje tako i za buduće generacije.

Nakon uporne istrage i uspešnih komunikacija sa odgovornim kancelarijama u Skupštini Republike Kosovo, Predsedništvu, Vladi Kosova i Državnom arhivu Kosova, Ombudsman je 5. decembra 2014. godine dobio zvaničnu potvrdu da je Kancelarija Premijera, koja je imala u posed sva dokumenta, njih prosledila DAAK dana 24. novembra 2014. godine, deset dana nakon prvog zahteva Ombudsmana.

Naravno do današnjega dana niko nije preuzeo odgovornost za “gubljenje”, nelegalnog “vlasništva” ili ne pružanje ovih dokumenata relevantnim institucijama, prvobitno USK, kada su ti dokumenti javno zatraženi u raznim slučajevima. Ovo ukazuje na zakonsku neodgovornost najvećeg nivoa državne hijerarhije Republike Kosovo.

2.30.4. Neprimenjivanje odluka Ustavnog Suda

Preporuku koju je Ombudsman naveo u 2013. godini upućenu Vladi Republike Kosovo i KAP-u o sprovođenju odluke USK od 7. decembra 2010, br. REF : AG 75/10 za nadoknadu bivših zaposlenih u Fabrici Željeza - IMK Uroševac, još uvek nije sprovedena a samim time i odluka USK. Obe ustanove, Vlada Republike Kosova kao i KAP-a, bile su i nastavljaju da budu gluve, što se ovog pitanja tiče.

---

³⁷⁵ “Arhiva izrade Ustava u zgradi Vlade bez ‘vlasnika’” *Kosova Press*, 1.oktobar 2014 (<http://www.kosovapress.com/sq/nacionale/arkiva-e-draftimit-te-kushtetutes-ne-objekt-te-qeverise-dhe-pa-pronar-26024/>).

U vezi ovoga slučaja, Ombudsman nije primio odgovor ni od Vlade niti od napred navedene agencije, iako Ustav Republike Kosovo obavezuje sve institucije Republike Kosovo, da se odazovu zahtevima Ombudsmana i da primene njegove preporuke. Ne izvršenje sudskih odluka od strane institucija i neuspeh odgovornih organa Republike Kosovo, da osiguraju efikasni mehanizam za sprovođenje sudskih odluka, bez nepotrebnih kašnjenja, čini kršenje ljudskih prava, umanjuje poverenje građana u primenu pravde i vladavinu zakona.

Preporuke:

- ***Da se dopuni i izmeni Zakon o Ustavnom sudu, br. 03/L-121, odnosno član 30, uklanjajući kompletno vremensko ograničenje za osporavanje pravnih akata / dostavljanje zahteva u Ustavnom Sudu od strane Ombudsmana.***
- ***Vlada Kosova i Kosovska agencija za privatizaciju, da bez daljeg odlaganja, preduzmu hitne mere radi sprovođenja presude Ustavnog Suda br. AGJ 75/10, u slučaju br. KI 08/09.***

2.31. Protivzakonita istraga Ombudsmana od strane Tužilaštva

Osnovno Tužilaštvo u Prištini pokrenulo je istragu, na osnovu jedne anonimne prijave, protiv Ombudsmana, približno pre 30 meseci, iako je tačan datum pokretanja istrage nepoznata, jer Ombudsman nije primio neki zvanični dokument, putem kojeg bi bio obavešten o otvaranju istrage od strane tužilaštva. Ovu činjenicu Ombudsman je saznao, kada je istražna policija došla u glavnu kancelariju Ombudsmana i zatražila zvanične dokumente od odgovornog zvaničnika, po nalogu Opštinskog tužilaštva (sada Osnovno Tužilaštvo u Prištini, br. 2302/2-2012 od 04.07.2012. putem kojeg se ovlašćuje Odsek za finasijsku istragu – Odeljenje za istrage privrednog kriminala u okviru Policije Kosova, za preduzimanje istražnih radnji.

Ombudsman je, na osnovu svog ustavnog mandata, saradivao sa istražnom policijom, pružajući na uvid svu traženu dokumentaciju, poštujući njihovu nadležnost, sa ciljem istraživanja predpostavljene sumnje o finasijskoj zloupotrebi i okončanju istrage, što je pre moguće.

Uz svu spremnost i saradnju Ombudsmana u pružanju pomoći istražnim organima, u napred navedenoj istrazi, pokrenutoj na osnovu anonimne prijave o finasijskoj zloupotrebi, istraga još uvek nije zvanično završena.

Odugovlačenje istrage od strane Tužilaštva više od 30 meseci, prelazak sa osnovnih finasijskih istraga na istrage o radnim odnosima, ne informisanje Ombudsmana o pokretanju istrage, o delima i osumnjičenima, nedostatak rešenja od strane Tužilaštva o početku istrage, dovodi u sumnju cilj ove istrage, podnosiocima istih kao i zakonski tretman ovih istraga, koje su očigledno praćene kršenjem odredaba ZKPRK-a, na štetu IO. Ove istrage, su rad i vršenje, zakonom datog, mandata IO, kao nezavisne ustavne institucije u zaštiti ljudskih prava i sloboda, satvile pod direktan pritisak.

2.31.1. Opisivanje početka istraga – Dokazi i činjenice slučaja

Ombudsman je prvi put shatio da je, Opštinsko tužilaštvo (sada Osnovno Tužilaštvo) u Prištini pokrenulo istragu protiv IO, po ovlašćenju PN: br. 2302/2012 od 4.7.2012. Pokretanje istrage **na osnovu anonimne optužbe** svodi se na moguća kršenja i finansijske zloupotrebe u IO, bez navođenja konkretnih imena osumnjičenih osoba.³⁷⁶

Po zahtevu istražnih zvaničnika, IO je predala sva zatražena dokumenta, izveštaje revizora, platne spiskove, odluke o pozicijama, fakture o raznim troškovima, itd.

Nakon prvog zahteva, jednin drugim zahtevom od 11.02.2013. istažitelj OIF- OIFKK, zatražio je od IO dodatne dokumente: izveštaje nezavisnog nadzornog odbora za 2011. godinu; tender o snabdevanju naftom za 2010. godinu; ugovor o dopuni mobilnih telefona za 2010. godinu; ugovore o uslugama informativne tehnologije za 2010. godinu; ugovor o hotelskim uslugama za 2010. godinu; kopiju tendera o snabdevanju pićem za međunarodnu konferenciju na ime 10 jubilarne godišnjice IO, kao i sve ugovore o snabdevanju vezane za ovu konferenciju.³⁷⁷ Svi ovi dokumenti su predati blagovremeno.

Policija Kosova, Odsek za istragu finasijskog kriminala, je u 2013. godini, putem telefona pozvao 3 zvaničnika na razgovor, u policijsku staniui u Prištini, dok je u 2014. godini pozvano 8 zvaničnika IO, neki od njih čak 2 ili 3 puta.

Ombudsman nije nikada bio informisan u kom svojstvu su njeni zvaničnici bili pozvani da daju izjave, jer nije bilo pismenih poziva. Za Ombudsmana je takođe nepoznato da li su ove osobe osumnjičene za finansijske zloupotrebe ili su pak pozvani u svojstvu svedoka ili da daju obrazloženje vezano za dokumente.

U pismu od 15.11.2013 godine, državni tužilac gđa. Merrushe Llugiqi, izdaje naredbu putem koje se istraga proširuju i zatraženo je od Ombudsmana da se istražnom zvaničniku policije, kojem je slučaj dodeljen, preda kopija dosijea 12 zvaničnika, zaposlenih u IO, radi istraživanja sumnji vezanih za sklapanje radnoga odnosa i njihovih unapređenja.³⁷⁸

Tužilaštvo, od **istrage za finasijsku zloupotrebu**, koju je vodila više od 17 meseci, u ovom momentu prelazi na istragu o **zaposlenju i unapređenju**, dok Ombudsman do današnjeg dana nije dobio bilo kakvo obaveštenje o proširenju istage na drugu oblast.³⁷⁹

U okviru traženih dosjea ima zvaničnika koji su zaposleni u IO još od 2000 godine, odnosno još od osnivanja IO od strane OEBS-a, kada je ovu instituciju vodio OEBS. Ovi zvaničnici imaju više od 13 godina radnoga iskustva u IO, i sada u 2013. godini, tužilaštvo vrši istragu o njihovom zaposlenju. Na ovaj način se javlja dilema o tokme ko je odgovoran i da li se može tražiti krivična odgovornost o načinu na koji je OEBS vršio zapošljavanje osoblja?

Takođe pored dosijea zaposlenih u IO, traženi su i dosijei lica imenovanih od strane Skupštine Republike Kosovo. Bez razjašnjenja pitanja njihovog imuniteta o tome, da li se protiv ovih lica mogu vršiti istrage, bez informisanja Skupštine Kosova?³⁸⁰

³⁷⁶ Zahtev Policije Kosova - Odsek za istragu finasijskog kriminala i korupcije, datuma 30.10.2012, OIFKK/P/122/12, Referenca NDH-06/1-02/1-2/391-2012.

³⁷⁷ Zahtev Policije Kosova - Odsek za finasijsku istragu, datuma 11.02.2013, OIFKK/P/122/12, Referenca NDH-06/1-02/1-2/42-2012

³⁷⁸ Naredba br. PPN.I.br.2302/2012 datuma 1.11.2013, Departman teških povreda Onsovnog Tužilaštva u Prištini, istrage o zaposlenju OEBS-a.

³⁷⁹ Isto.

Iz razloga što Ombudsman nije dobio rešenje o proširenju istrage od strane Osnovnog tužilaštva u Prištini, ostaje nejasno da li su zvaničnici, čiji su dosijei traženi, osumljčene osobe za teška krivična dela?

Na sastanku održanom 9. decembra 2013. godine, Ombudsman obaveštava Glavnog državnog tužioca o započetoj istrazi i traži od njega da bude informisan o istrazi koja se vodi protiv IO i obavestio ga je o pravnim propustima od strane Tužilaštva na štetu IO i zatražio je njihovo otklanjanje.³⁸¹

Dana 4. jula 2014. godine izvršni direktor IO bio je telefonom pozvan na razgovor u Kosovsku Policiju - u Odsek za istragu finasijskog kriminala. Tokom razgovora, bez podnošenja nekog zvaničnog dokumenta, izvršni direktor IO je informisan, da je on osumljčeno lice u istrazi protiv IO za krivično delo: zloupotreba položaja ili zvanične vlasti. Tokom ovog razgovora, nijedno ime nekog drugog zvaničnika IO nije pominjano.

Nakon ovog usmenog obaveštenja Kosovske Policije – OIF- OIFKK, IO je odlučila da angažuje advokata u praćenju postupka kao i radi zaštite interesa IO u krivičnom postupku, smatrajući, da bi angažovanje pravnih savetnika Institucije predstavljalo sukob interesa.

Dana 25. jula 2014. godine, advokat angažovan od strane IO, je putem podneska zatražio od Osnovnog tužilaštva u Prištini- Odseka teškog kriminala, odnosno od Glavnog tužioca ovog tužilaštva, g. Imer Beka i tužioca u ovom slučaju, gđe. Merrushe Llugiqi, da *“se informišemo u kojoj se fazi nalaze eventualne istrage i u slučaju da je prošao rok u smislu člana 157 ovoga zakonika, zahtevamo da se donese odluka o obustaljanju istrage.”* Ni advokat niti IO, odnosno izvršni direktor IO nisu primili nikakav odgovor.

Ombudsman je 26. decembra 2014. godine, na konferenciji za štampu organizovane na kraju godine, javno zatražio od Glavnog tužioca Osnovnog Tužilaštva u Prištini, g. Imer Beka, da obelodani postupak i sudbinu istage slučaja iniciranog protiv IO pre 30 meseci.³⁸² Tog istog dana, Glavni tužioc g. Imer Beka, na pitanje online portala KALLXO.COM o javnoj izjavi Ombudsmana u vezi tajne istrage Osnovnog Tužilaštva u Prištini protiv IO, izjavio da *“ je predmet u fazi istrage i ona se odnosi na pojedince unutar institucije ne zaobilazeći samog Ombudsmana.”*³⁸³ Od tog dana, Ombudsman nije dobio ni jednu informaciju, dokumenat ili zvanično obaveštenje od strane tužilaštva, u vezi sa slučajem.

---

³⁸⁰ Isto.

³⁸¹ Sastanak Ombudsman sa g. Ismet Kabashi, Glavnog Državnog Tužioca i g. Imer Beka, glavni tužioc Osnovnog tužilaštva u Prištini, dana 9 decembra 2013 godine. Glavni tužioc Kabashi naveo je da nije dovoljno informisan o ovom predmetu, ali da na osnovu broja predmeta se vidi da nije reč o otvorenom slučaju, ali se radi o prethodnom postupku o prikupljenju podataka na osnovu izveštaja dobijenih o eventualnim zloupotrebama. On je dalje naglasio da ovi slučajevi (anonimni) su od samog tužilaštva primljeni sa rezervom ali su po zakonu obavezni da postupaju. Ombudsman je dao do znanja Glavnom tužiocu da je zainteresovan o konačnim rezultatima njihovih istraga i okončanja istih po zakonu, inače započete istrage van zakonskih rokovi su konstantan pritisak na zaposlene u IO i na rad institucije i pokušaji za zastrašivanja i ucenjivanje u političke svrhe. Takođe se zatražilo od glavnog tužioca da se pitanje istrage obelodani do kraja.

³⁸² Vidi: <http://www.telegrafi.com/lajme/sami-kurteshi-thote-se-kosova-ka-deshtuar-me-2014-qeni-i-keq-ta-bjen-ujkun-ne-torishite-2-56010.html>; nē: <http://kosovaonline.info/?page=1,3,56355> (30.12.2014).

³⁸³ Vidi: <http://live.kallxo.com/sq/MTL/Avokati-i-Popullit-Kerkon-Ta-Dije-Pse-Po-Hetohet-3877> (30.12.2014).

Iako je do sada prošlo više od 30 meseci od početka istrage, Ombudsman još uvek nema nijedan zvaničan odgovor, od strane tužilaštva, o nalazima istraga, u slučaju postojanja krivičnog dela ili neke druge nezakonite radnje od strane zvaničnika IO.

2.31.2. Pravna osnova

Istraga vršene od strane Državnog tužilaštva protiv IO, nije u skladu sa članom 103 i 104 Zakonika o krivičnom postupku Kosova (ZKPK), br. 04/L-123.

Član 103, stavi 3 i 4 definiše:

“3. Svako lice protiv koga državni tužilac ima razumnu sumnju da je izvršilo krivično delo imenuje se kao optuženo lice u odluci za pokretanje istrage. Svako optuženo lice navedeno u odluci ima prava optuženog lica, predviđena ovim zakonikom.

4. Ako državni tužilac postane svestan dokaza za izvršenje drugog krivičnog dela ili drugog osumnjičenog lica tokom istrage, državni tužilac može da pokrene istragu novog krivičnog dela ili osumnjičenih lica ili može da dopuni odluku ili proširi postojeću fazu istrage. Državni tužilac obaveštava sudiju za prethodni postupak o novim ili dopunjenim odlukama.”

Član 104, stav 1 i 5 definiše:

“1. Istraga se pokreće rešenjem državnog tužioca. U rešenju se navodi lice ili lica protiv kojih se vodi istraga, datum i vreme pokretanja istrage, opis dela koji navodi elemente krivičnog dela, pravni naziv krivičnog dela, okolnosti i činjenice koje dovode do razumne sumnje krivičnog dela, da li su odobrene bilo koje tehničke ili tajne mere istrage ili prismotra i dokazi i informacije koje su već prikupljene. Overen primerak rešenja o istrazi se šalje, bez odlaganja, sudiji za prethodni postupak.

5. Istraga se sprovodi samo u vezi sa krivičnim delom i okrivljenim licem koje je navedeno u rešenju za pokretanje istrage ili u dopunjenom rešenju.”

2.31.3. Istraživanje unapređenja na poslu

Zakonik o krivičnom postupku Kosova (ZKPK), u članovima 221, 222 i 223, krivična dela protiv prava iz radnog odnosa, ni u jednoj pravnoj odredbi ne propisuje da su unapređenja na poslu krivična dela.

Takođe, zapošljavanje u Instituciji Ombudsmana vrši se u skladu sa Zakonom o civilnoj službi, i u svim slučajevima zapošljavanja lica na rukovodeće pozicije, prisutni su bili predstavnici Nezavisnog nadzornog odbora civilne službe Kosova (NNOCSK). U svim slučajevima zapošljavanja, na osnovu zakona i pravila civilne službe NNOCSK ima nadzorni mandat, shodno Zakonu br. 03/L-192, član 10, koji definiše funkcije Saveta:

“1.2. Odlučuje da li se imenovanje civilnih službenika upravnog nivoa izvršilo u skladu sa pravilima i načelima predviđenim u Zakonu o civilnoj službi Republike Kosovo;

1.3. nadzire sprovođenje pravila i načela i zakonodavstva o Civilnoj službi.”

Generalni revizor Republike Kosova, kao najviša ustavna institucija ekonomske i finansijske kontrole, svake godine vrši reviziju poslovanja IO, i nalaze u vezi sa finansijskim pitanjima

objavljaju se u njegovim izveštajima.³⁸⁴ Generalni revizor nije nikada pronašao zloupotrebe sredstava u IO, koje bi služile kao osnova za krivične istrage. Osim finansijske revizije, Generalni revizor svake godine vrši reviziju novih zapošljavanja za kalendarsku godinu revizije. Prema njegovim izveštajima, on nikada nije evidentirao kršenje zakonskih procedura pri zapošljavanju u IO.

2.31.4. Konstatacije Institucije Ombudsmana

Kao što je napred navedeno, Ombudsman je saradivalo sa istražnim zvaničnicima i tužilaštvom tokom svih faza istrage, pružajući istima svu traženu dokumentaciju i omogućio je da se svi službenici IO odazovu pozivima na informativni razgovor.

Ombudsman smatra da su istrage koje su počele pre više od 30 meseci, odugovlačene bez razloga, i da iste nisu nikada privedene kraju, uprkos interesovanju Ombudsmana o obelodanjivanju sumnje o zloupotrebama u IO. Nedostatak transparentnosti, rezultata i informacija u vezi sa istragama predstavljaju klasičnu zloupotrebu pravnih nadležnosti od strane Osnovnog tužilaštva u Prištini, odnosno Glavnog tužilaca iste, g. Imer Beka.

IO, zaključuje da u odsustvu rešenja tužilaštva za vođenje istrage, kao i obaveštenja o tome od koga je pokrenuta krivičnu prijava, izjavljujući da je krivično pokretanje anonimno, prema prvom spisu policije, postoji prikrivanje cilja vođenja istraga od strane službenika policije, i Osnovnog tužilaštva u Prištini. Takođe, nedostatak informacija protiv kojih službenika IO se vode istrage; ko su osumnjičena lica, ukoliko su isti javno izabrani zvaničnici ili civilni službenici; nedostatak informacija o tome o kom krivičnom delu, odnosno o kojim zloupotrebama se vode istrage; nedostatak pravne kvalifikacije krivičnog dela; nedostatak zvaničnog dokumenta koji pokazuje vreme početka istrage, sve su ovo elementi koji povećavaju sumnju o zloupotrebu službenog položaja od strane Glavnog tužioca Osnovnog tužilaštva u Prištini, s čime je bio upoznat i bivši Glavni državni tužioc g. Ismet Kabashi.

Nedostatak rešenja o proširenju istrage za novo krivično delo zaposlenje/unapređenje, posle 17 meseci istrage zbog sumnji da je bilo finansijskih zloupotreba, isto se može shvatiti drugačije, činjenica da istraga za finansijske zločine nije rezultirala nalaskom činjenica i dokaza o kršenju zakona, sada se traga za nekom povredom učinjenom od strane IO, bilo to i u oblasti zapošljavanja i unapređenja, što uopšte nije u nadležnost tužilaštva shodno ZKPK.

Zapošljavanje i unapređenje su pod nadzorom nezavisnih institucija, NNOCSK, i Glavnog revizora i obzirom da je poznato da unapređenje nije krivično delo, Ombudsman ima prostora za osnovanu sumnju u objektivne i pravne ciljeve ove opšte istrage. Ombudsman konstatuje da u pokrenutim istragama od strane Osnovnog tužilaštva u Prištini, Ombudsman nije zvanično obavešten, nije dobio rešenje o pokretanju istrage i nema rešenje o proširenju istrage. Ove radnje su u suprotnosti sa članom 103 i 104 ZKPK. br. 04/L-123.

Ombudsman konstatuje, da je ova istraga pokrenute anonimno, praćena zahtevima policijskih istražitelja i istražitelja tužilaštva za: velikim brojem raznovrsnih dokumenata iz različitih vremenskih perioda, velikim brojem intervjuisanih (12 obavljenih intervjuua od strane

---

³⁸⁴ Vidi: http://www.oag-rks.org/repository/docs/RaportiAuditimit_IAP_2010_Shqip_636893.pdf; u:
http://www.oag-rks.org/repository/docs/RaportiAuditimit_IAP_2011_Shqip_872837.pdf; u:
http://www.oag-rks.org/repository/docs/RaportiAuditimit_IAP_2012_Shqip_306104.pdf; u:
http://www.oag-rks.org/repository/docs/RaportiAuditimit_IAP_2013_Shqip_512034.pdf (25.12.2014).

policijskih službenika, o kojima je Ombudsman obavešten samo od strane saradnika, ali ne i zvanično), velikim brojem traženih spisa zaposlenih (13), među kojima je bilo i pravnih savetnika, pojačava sumnju da se ovde radi o poručenim istragama, po unapred utvrđenom redosledu, da ometa rad Ombudsmana pokušavajući da zaplaši i ucenjuje istog, pokretanjem istraga o svemu, o bilo kom vremenu, i u bilo koje vreme, bez ikakve osnove, i samo u svrhu ucenjivanja IO i držanja iste pod pritiskom istrage, zbog navodne sumnje da postoji krivica.

Štaviše, sama izjava Glavnog tužioca Osnovnog tužilaštva u Prištini, g. Imer Beka, da je "*Predmet u fazi istrage i odnosi se na pojedince unutar Institucije ne isključujući i lično Ombudsmana*"³⁸⁵ "*proširavajući istrage*" i protiv samog Ombudsmana kao osobe, je dokaz o političkom cilju, sa premisama krivičnog dela Glavnog tužioca Osnovnog tužilaštva u Prištini, Državnog tužilaštva Kosova protiv Ombudsmana, u cilju ucenjivanja i političkog pritiska. Ovo je kažnjivo delo shodno KPRK.

Preporučuje:

Osnovnom tužilaštvu u Prištini

- *Da obavesti Ombudsmana o identitetu inicijatora, fizičkog ili pravnog lica, i pokrene njegovo krivično gonjenje zbog podnošenja lažne krivične prijave. Završetak istrage i dostavljanje rešenja o zatvaranju slučaja u vezi sa sumnjama za krivično delo, PPN.br.2302/2012, nakon isteka roka, shodno članu 159. stavu 1. Zakonika o krivičnom postupku.*

Državnom tužilaštvu

- *Da sprovede istrage o zvaničnicima/tužiocima, koji su uključeni u ovaj slučaj, i da preduzmu zakonske mere protiv svih onih, u zavisnosti od stepena njihove lične i funkcionalne odgovornosti, do razrešenja, zbog odvijanja istrage u slučaju kršenja Zakonika o krivičnom postupku Kosova, članova 103,104, 9. stav 1,2,3, a na štetu IO.*

---

³⁸⁵ Vidi: <http://live.kallxo.com/sq/MTL/Avokati-i-Popullit-Kerkon-Ta-Dije-Pse-Po-Hetohet-3877> (30.12.2014).

Poglavlje III

Saradnja i aktivnosti Institucije Ombudsmana (IO)

3.1. Saradnja sa domaćim institucijama

U okviru kontinuiranog angažovanja na zaštiti i poboljšanju stanja ljudskih prava na Kosovu, IO se angažuje i na saradnji sa domaćim institucijama, civilnim društvom i međunarodnim organizacijama, koje su angažovane u promovisanju i poštovanju ljudskih prava i osnovnih sloboda.

IO je i tokom 2014.godine saradivala sa domaćim institucijama, ka što su: Skupština Republike Kosovo, Vlada Republike Kosovo, razna ministarstva, opštine, nezavisne institucije i agencije, kao i sudovi.

U prvoj polovini 2014.god., odnosno do održavanja privremenih parlamentarnih izbora u junu 2014.god., saradnja sa domaćim institucijama je bila kontinuirana. Međutim, zbog političkog zastoja nastalog nakon odluka USK i prepreka u formiranju Skupštine i neformiranje vlade više od šest meseci, primećene su razne prepreke u saradnji IO sa domaćim institucijama. IO, je uprkos svih prepreka, nastavila saradnju sa Vladom Republike Kosova, međutim zastoj u funkcionisanju institucija tokom 2014.god. uticao je i na ponašanje građana, jer je primećeno značajno smanjenje žalbi od strane građana.

U izveštajnom periodu predstavnici IO ostvarili su mnogobrojne sastanke sa predstavnicima Skupštine Republike Kosovo, i takođe poslali su izveštaji sa preporukama. Posebno nagla treba istaći veoma dobru saradnju koju IO ima sa Parlamentarnom komisijom za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestale osobe i peticije.

Parlamentarna komisija za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestale osobe i peticije, tokom razmatranja Ombudsmanovog godišnjeg izveštaja za 2013.godinu, veoma visoko je ocenila, rad IO-a, kao i godišnji izveštaj Ombudsmana i njegovo podnošenje u zakonskom roku.

Konsultativnom odboru za zajednice koji deluje pod okriljem Predsednice Republike Kosovo, koji predstavlja sve zajednice i sastoji se između ostalog od predstavnika udruženja zajednica, IO je dala značajan doprinos u razmatranju pitanja i prikupljanju informacija u vezi stanja zajednica u našem društvu.

IO u svojstvu posmatrača, je deo upravnog međuinstitucionalnog komiteta za integraciju zajednica roma, aškalije i egipćana, osnovanog od strane Vlade Kosova, u vezi sa ostvarivanjem kratkoročne strategije za integraciju zajednica, roma, aškalije i egipćana 2009-2015.

Grupa za dečja prava (GDP) u IO, u smislu promocije i zaštite dečjih prava, kao i unapređenju profesionalnih kapaciteta, saradivala je i sa Odborom za zaštitu i pravdu za decu (OZPD),³⁸⁶

---

³⁸⁶ Odbor je osnovan od strane Vlade Republike Kosovo 25. augusta 2011.g.. Mandat Odbora između ostalog je i definisanje prioriteta i određivanje potrebnih mera koje treba preduzeti u cilju poboljšanja stanja u smislu zaštite i pravde za decu. IO je deo Odbora u svojstvu člana posmatrača.

koji između ostalog radi u postavljanju prioriteta i potrebnih mera koje treba preduzeti za poboljšanje situacije u pogledu zaštite i pravde za decu.

GDP je 5.maja 2014.g. prisustvovala na okruglom stolu organizovanom od strane Kancelarije za dobro upravljanje (KDU) pri Kancelariji premijera (KP), u saradnji sa UNICEF-om i EU na Kosovu, u okviru projekta, „ Reforme pravde za decu“. Na ovome okruglom stolu predstavljeni su „Indikatori pravde za decu“ koji su razvijeni i projektovani sa ciljem da bi se vladine institucije pomogle međusobno u donošenju odluka u vezi sistema pravde za decu, predstavljajući dokaze u centru procesa kreiranja politike i pružanja informacija u vezi sa ostvarivanjem određenih standarda.

IO takođe saraduje sa Poverenikom za jezike pri KP, pod čijom jurisdikcijom spada monitorisanje i poštovanje Zakona o upotrebi jezika.

Predstavnici IO-a, grupe za prava zajednice LGBT su takođe deo koordinacione i savetodavne grupe na nacionalnom nivou Republike Kosovo pri KP za prava zajednice LGBT, i svojim aktivnim učesćem su doprineli na pronalažanju boljih formi u zaštiti pripadnika LGBT, od diskriminacije u društvu.

IO je nastavila saradnju na svim nivoima dajući svoj doprinos u davanju mišljenja o zakonodavnim inicijativama, nacрта zakona i nacрта podzakonskih akata u oblasti ljudskih prava.

Ombudsman se, otvaranjem novih regionalnih kancelarije krajem 2013. godine, u Uroševcu i Đakovici, približio građanima u zaštiti njihovih prava.

Prema statistici IO, i tokom 2014.god., najveći broj žalbi podnetih od strane građana, upućen je protiv sudstva ali je i saradnja u odnosu na prošlu godinu u vezi tretiranja žalbi građana bila značajno bolja. Predstavnici IO-a, u skladu sa mandatom, po potrebi i zahtevima žalioca, monitorisali su sudske rasprave u vezi sa njihovim slučajevima.

IO ima dobru saradnju i sa ostalim institucijama kao sto su: Policijski inspektorat Kosova (PIK), Policija Kosova, KSK i Specijalno tužilaštvo, u vezi žalbi podnetih od strane lica lišenih slobode.

IO je zainteresovana da ojača saradnju sa institucijama, u cilju poboljšanja dobrog upravljanja kao i sprečavanja kršenja ljudskih prava i sprovođenja zakona.

3.1.1. Komentari i preporuke na nacrtu zakona i podzakonskih akata

U okviru nadležnosti Ombudsmana, određenih Zakonom br . 03/L–195 o Ombudsmanu, je da „preporučiti donošenje novih zakona u Skupštini, izmene zakona na snazi i izdavanje ili izmenu podzakonskih i administrativnih akata institucija Republike Kosovo“.³⁸⁷

Tokom 2014.god., Ombudsman je primio niz nacrtu zakona i nacrtu administrativnih upustva od strane vlade i ministarstva i na sve je dao svoje komentare. Na osnovu Pravilnika o radu Vlade Republike Kosovo br. 09/2011, predložno telo je dužno da za nacрте zakona i podzakonske akte, osim relevantnih ministarstava, konsultuje i Ombudsmana, u vezi

---

³⁸⁷ Zakon br. 03/L-195 O Ombudsmanu, član 16, paragraf 1, tačka 1.6.

usklađenosti istih sa “... prihvatljivim međunarodnim standardima za ljudska prava i slobode...”.³⁸⁸ Rok za podnošenje komentara je 15 radnih dana.³⁸⁹

Takođe, IO je obezbedio pravne komentare u paketu osnovnih zakona koji se tiču ljudskih prava (Nacrt zakona o izmenama i dopuni Zakona br 03/L -195 o Ombudsmanu; Nacrt zakona o zaštiti od diskriminacije i Nacrt zakona o rodnoj ravnopravnosti u društvu), Ombudsman je takođe obezbedio komentare na neke druge narte zakona i nacrtre podzakonskih akata, koji su prikazani u sledecoj tabeli.

Br.	Nacrt zakona ili nacrt podzakonskog akta	Sponzor nacrtta zakona / Nacrtta
1	Nacrt zakona o izmenama i dopuni Zakona br. 03/L-195 o Ombudsmanu	Ministarstvo pravde
2	Nacrt zakona o zaštiti od diskriminacije	Vlada Kosova
3	Nacrt zakona o rodnoj ravnopravnosti u društvu	Vlada Kosova
4	Nacrt zakona o izmenama i dopuni Zakona br. 03/L-073 o opštim izborima u Republici Kosovo	Skupština Republike Kosovo
5	Nacrt zakona o izmenama i dopuni Zakona br. 03/L-172 za zaštitu ličnih podataka	Vlada Kosova
6	Nacrt Uredbe o radnim uslovima i nadoknadi u slučaju invalidnosti prouzrokovane na radu za zatvorenike	Ministarstvo pravde
7	Nacrt administrativnog uputstva o postupku za uslovno puštanje	Ministarstvo pravde
8	Nacrt administrativnog uputstva o funkcionisanju zdravstvene službe u zatvorima	Vlada Kosova
9	Nacrt pravilnika o kućnom redu Korektivne službe	Ministarstvo pravde
10	Nacrt zakona o izmenama i dopuni Zakona br. 02/L-31 o slobodi veroispovesti na Kosovu	Vlada Kosova
11	Nacrt zakona o opštem upravnom postupku	Ministarstvo javne uprave

Tabela 1: Lista dokumenata na koje je IO dao komentare i preporuke

Takođe, ombudsman je poslao Predsedništvu Skupštine Republike Kosovo i Parlamentarnoj komisiji za zakonodavstvo, mandate, imunitet, Pravilnik Skupštine i nadzor Agencije protiv korupcije, **preporuku za izmenu i dopunu Zakona br. 03 / L-121 o Ustavnom sudu Republike Kosovo, član 30.**

³⁸⁸ *Pravilnik o radu Vlade Republike Kosovo*, član 7 paragraf 2.

³⁸⁹ *Isto*, član 7, paragraf 3.

Ombudsman ocenjuje pozitivno praksu slanja narta zakona i nacрта administrativnih uputstva i drugih podzakonskih akata državnih institucija Republike Kosovo na konsultacije sa Ombudsmanom.

Iako ovo predstavlja značajan profesionalni i vremenski teret za Ombudsmana, on ponovo potvrđuje svoju spremnost da pruži stručnu podršku i pomoć u tom pogledu i preporučuje svim institucijama u zemlji da šalju Ombudsmanu normativne akte radi konsultacije, posebno one koji se bave, na bilo koji način, ljudskim pravima .

3.1.2. Saradnja sa organizacijama civilnog društva

Saradnja sa civilnim društvom je deo mandata IO-a i ima za cilj unapređenje, zaštitu i promovisanje ljudskih prava. Polazeći od toga i tokom 2014.godine, IO je saradivala veoma dobro sa NVO-ima.

Tokom izveštajnog perioda, IO je u saradnji sa OZLJPS i KCRPT, kao *Radna grupa* za formiranje Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture (NMPT), monitorisala KC u Dubravi i PC u Ljipljanu. U vezi ovog monitorisanja, u septembru 2014 održan je okrugli sto na temu “Nacionalni mehanizam za prevenciju torture – izazovi, mogućnosti i dosadašnje napredovanje”, u čijem su fokusu bili objavljeni izveštaji radne grupe za formiranje NMPT, kao rezultat monitorisanja ovih centara i na osnovu sprovedenih aktivnosti za period januar-decembar 2014.

Predstavnici IO-a su njihovim učesćem dali svoj doprinos u ostvarivanju zajedničkih projekata domaćih i međunarodnih NVO-a. Predstavnici IO-a, u saradnji sa UNICEF-om, učestvovali su u organizovanju sastanaka u školama raznih opština, u vezi sa ostvarivanjem platforme “Know Your Rights” (Upoznajte vaša prava), cilj je bio da mladi uzrasta 16-29 godina, nauče više u vezi njihovih prava, da pristupe informacijama u vezi sistema žalbi, da traže pravnu pomoć i da prijavljuju /*online*/ kršenja svojih prava koje će se proslediti IO-u.

Tokom oktobra meseca, predstavnici regionalnih kancelarija IO-a u Gnjilanu, Đakovici, Mitrovici i Prizrenu učestvovali su na sastancima organizovanim po školama, u okviru projekta NVO-a “Innovations Lab Kosovo”, u saradnji sa UNICEF-om, u ostvarivanju platforme “Know Your Rights”. Na ovim sastancima učenicima je distribuiran letak IO-a o **dečjim pravima**.

Predstavnici IO-a su prisustvovali i bili aktivni deo na sastancima sa učenicima u školama - “Tefik Çanga” i “Jeronim de Rada” u Uroševcu, “Andon Zako Çajupi” i “Bedri Gjinaj” u Mitrovici, u okviru programa “Together 4 children rights - Child Protection” “Zajedno za dečja prava – zaštita dece“, sproveden od NVO-a “Syri i Vizionit“ iz Peći, podržanog od strane NVO-a “Save the Children”, u vezi podizanja sigurnosti dece u školama.

IO je saradivala i sa ostalim NVO-ima kao što je: “Smile”, s kojom su ostvareni dokumentarci iz raznih oblasti ljudskih prava. Takođe je ostvarena i saradnja regionalne kancelarije IO-a u Gračanici sa NVO “Zëri i Romëve, Ashkalive dhe Egjiptianëve / Glas roma, aškalija i egipcana” i sa NVO “Komunikacija o socijalnom razvoju i građanski pravima”.

Nakon osnivanja mreže NVO-a srpske zajednice iz Pomoravlja (s podrškom ECMI) sa ciljem formiranja saradnje sa sekretarijatom mreže, dana 19.maja 2014.g. organizovali su sastanak sa g. Aleksandarom Stojkovićem, generalnim sekretarom mreže srpske zajednice iz Pomoravlja u

Partešu, u Gnjilanskom regionu, na kojem se razgovaralo o mogućnostima saradnje IO-a sa lokalnim NVO-ima Pomoravlja, u vezi podizanja svesti građana o ljudskim pravima i slobodama.

Takođe, dana 26.maja 2014.g. u Dragašu, je organizovan sastanak sa predstavnicima mreže NVO-a goranske zajednice – g. Veis Sherifi, Generalni sekretarom mreže i g. Fergap Zajmi, član Sekretarijata i član Konsultativnog veća za zajednice pri kancelariji Predsednika.

Predstavnici mreže NVO-a goranske zajednice, su ocenili kao veoma značajnom spremnost Ombudsman i posvećenost razvoju saradnje i smatraju ovo dobrom prilikom za podizanje svesti građana o ljudskim pravima i misiju Ombudsmana.

IO je razvio dobru saradnju i sa LGBT zajednicom. U vezi sa ovim IO saraduje sa NVO –ima koje štite prava LGBT zajednice, kao što su NVO “Qesh”, NVO “ISDY”- Institute for Sustainability and Development of Youth (Institut za održivost i razvoj omladine).

Savetodavna i koordinaciona grupa za prava LGBT zajednice, 26.juna 2014.g., je održala redovan sastanak na kojem su prisustvovala lokalne institucije, NVO koje brane interese LGBT zajednice na Kosovu, i predstavnici međunarodnih institucija na Kosovu.

3.2. Međunarodna saradnja

Jedna od oblasti od posebnog značaja u okviru ukupne delatnosti IO -a, je i međunarodna saradnja. Stoga je IO i tokom ove godine posebnu pažnju posvetio ovoj saradnji, kako na globalnom nivou, takođe i evropskom i regionalnom nivou. U tom kontekstu treba napomenuti saradnju sa međunarodnim i nacionalnim organizacijama drugih zemalja koje deluju na Kosovu.

3.2.1. Učešće na međunarodnim sastancima

S'ciljem razmene informacija i najboljih praksa u oblasti ljudskih prava u svetu, IO je učestvovao na mnogim međunarodnim sastancima, multilateralnih i bilateralnih, koji su istovremeno poslužili jačanju saradnje.

Od 12-14.marta 2014.god., Ombudsman je učestvovao na 27. sastanku Međunarodnog koordinacionog komiteta nacionalnih institucija za ljudska prava (ICC- eng. International Coordinating Committee for National Human Rights Institutions),³⁹⁰ održanog u Ženevi.

Teme koje su razmotrene na ovom susretu bile su: razni problemi progresa rada ove organizacije, implementacija strateškog plana ICC-a; aktivnosti koje se sprovode u toku godine; finansijski aspekti i plaćanja članstva institucija članica; pitanje u vezi uslova za akreditaciju i izveštaj o sastanku Podkomiteta za akreditaciju i tretiranje prijavi/aplikacija za

---

³⁹⁰ Međunarodni koordinacioni odbor nacionalnih institucija za ljudska prava (ICC) je međunarodna organizacija institucija koje se bave ljudskim pravima. Ona promovise i jača ove institucije, kako bi bili u skladu sa Pariskim principima i deluje kao lider promocije i zaštite ljudskih prava: <http://nhri.ohchr.org/EN/Pages/default.aspx> (17.12.2014).

akreditaciju institucija koje nisu članice UN-a, na osnovu člana 38. Statuta ICC,³⁹¹ uključujući i zahtev Institucije Ombudsmana Republike Kosovo.³⁹² Biro ICC-a, usvajanjem izveštaja podokomiteta za akreditaciju odbio je zahtev IO za priznavanja statusa A i ravnopravnog člana ICC-a, zbog formalnih i političkih razloga, jer Kosovo nije član UN-a i nije primljena u UN, ali ne i zbog stručnih i kvalitatvinih i zakonskih razloga.

Nakon prezentacije nalaza i preporuka ovog podkomiteta, u sesiji diskusija, g. Kurteshi, Ombudsman Republike Kosovo, izneo je svoje protiv argumente na preporuke podkomiteta za akreditaciju i odbranio zahtev IO za akreditaciju u ICC, kasnije njegov govor je poslat elektronskom poštom svim odgovornim licima u ovom procesu. U tom govoru se izričito traži od strane ICC da ljudska prava dobiju prioritet nad političkim barijerama, jer ovo je primarna misija ove organizacije. Ombudsman je dao konkretne predloge za ICC, kako prevazići ovu situaciju u vezi ućlanjivanja IO u ICC.

Pored toga, drugog dana sastanka ombudsman se sastao sa ključnim ljudima Podkomiteta o akreditaciji, kako bi razgovarali o pitanju akreditacije IO-a na ICC, sa g. Dejvidom Lengtrijem, iz Komisije za ljudska prava iz Kanade i sa g. Frostom Mišelom, iz Komisije za ljudska prava, iz Francuske, koji predstavlja evropsku grupu u Podkomiteta o akreditaciji. Sa njima je razgovarao u vezi odluke Podkomiteta o akreditaciji IO u ICC, u vezi neslaganja IO sa tom odlukom, i izneo protiv argumente IO-a.

U ostalim danima, ombudsman je bio član značajnih panela koji su tretirali teme kao sledeće: Univerzalni periodični pregled, saradnji između nacionalnih institucija za ljudska prava (NILJP) sa parlamentima, ženska prava i nacionalni planovi za ljudska prava, od kojih su tekle značajne diskusije i najbolje prakse koje mogu biti praćene od strane mnogih institucija za ljudska prava.

Dana 17-19. septembra 2014.god., IO je predstavljen i u godišnjoj Generalnoj skupštini Međunarodnog instituta ombudsmana (IOI),³⁹³ koji je održan u Talinu (Estonija), na temu "Uloga Ombudsmana u demokratiji". U drugom delu konferencije radovi su bili fokusirani u četiri radne grupe, sa sledećim specifičnim temama:

- *Da li treba ombudsman da promovise zakonodavne reforme?*
- *Uticao međunarodnih i evropskih normi, uputstva i standarda u radu ombudsmana,*
- *Da li je Ombudsman konkurentan sa sudskom vlašću, vladi?*
- *Uloga Ombudsmana u kontroli državnih obaveštajnih agencija.*

---

³⁹¹ Statut Međunarodnog komiteta nacionalnih institucija za ljudska prava (ICC), odnosno član 38, kaže: "Predsednik ICC-a, nakon konsultacija sa ostalim članovima, može pozvati bilo koju drugu instituciju da učestvuje u rad ICC-a u svojstvu posmatrača", u:

<http://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/Governance/Statute/ICC%20Statute%20as%20amended%20at%20ICC%2025.pdf> (17.12.2014).

³⁹² Izveštaj pododbora za akreditaciju ICC, održan u Gani, novembar 2013, aneks 2, u http://nhri.ohchr.org/EN/ICC/BureauMeeting/112013/_layouts/WordViewer.aspx?id=/EN/ICC/BureauMeeting/112013/Adoption%20of%20the%20draft%20agenda%20for%20the%20ICC%20Bureau%20me/SCA%20Chairperson%20report%20to%20ICC%20Bureau%20Ghana%20Nov%202013.docx&Source=http%3A%2F%2Fnhri.ohchr.org%2FEN%2FICC%2FBureauMeeting%2F112013%2FPages%2Fdefault.aspx&DefaultItemOpen=1&DefaultItemOpen=1 (17.12.2014).

³⁹³ IO je institucionalni član u Međunarodnom Institutu Ombudsmana (IOI). www.theioi.org

U *prvoj radnoj grupi* istaklo se da bi trebalo da ombudsmani budu oči i uši parlamenta i demokratska kontrola državne administracije. Godišnji izveštaj je najbolji način da predstavi parlamentu nalaze u vezi sa ljudskim pravima. Međutim, da bi ovaj proces dobro funkcionisao, saradnja između ombudsmana i parlamenta je od suštinske važnosti .

U *drugoj radnoj grupi* pružena su iskustva nekoliko institucija u sprovođenju raznih normi i standarda za ljudska prava. Naglašena je potreba za promenama trendova i koncept klasičnih institucija ombudsmana i u smislu NILJP, i to je bio zaključak skoro svih učesnika .

U *trećoj radnoj grupi* naglašeno je da sudovi i ombudsmani imaju različite dužnosti i zakonska ovlašćenja. Ombudsman ne pruža sudsku zaštitu, jer nema pravni mehanizam za sprovođenje njegovih odluka, tu moć ima samo sudstvo. Međutim sud sa jedne strane i ombudsman sa druge strane mogu saradivati na mnogim pitanjima u vezi sa zaštitom ljudskih prava.

U *četvrtoj radnoj grupi* pružena su posebna iskustva nekih zemalja i uloga ombudsmana u kontroli obaveštajne agencije. Dobru praksu u tom pogledu podelio je sa svim učesnicima ombudsman Finske, gde je ovo pitanje regulisano zakonom .

Delegacija IO je učestvovala i na *Svetskom forumu o ljudskim pravima*, koji je održan 27-30.novembra 2014.god., u Marakešu (Maroko). Forumu je prisustvovalo više od 6000 učesnika iz skoro 100 zemalja. Cilj foruma je bio da obezbedi univerzalnu platformu za dijalog između vlada, nacionalnih institucija za ljudska prava i organizacija civilnog društva za poštovanje, dostojanstvo, jednakost i pravdu.

Tokom foruma razvijeno je niz radionica, konferencija, treninga i drugih specijalnih događaja sa različitim temama o ljudskim pravima, uključujući rodnu ravnopravnost, prava osoba sa ograničenim sposobnostima, pristup pravdi, interakcija institucija nacionalnih mehanizma za ljudska prava sa mehanizmima Ujedinjenih nacija, zakonodavni procesi i ljudska prava itd.

Da bi se još vise avansirala međunarodna saradnje i umrežavanja institucija sa drugim homolognim institucijama, IO je ove godine podnela aplikaciju za učlanjenje pred dva veoma važne asocijacije. *Prvo*, pred Asocijacija Ombudsmana Mediterana (AOM) i, *drugo*, Asocijacija Ombudsmana frankofonije.

IO je učestvovala i na osmom sastanku AOM-a, koji je održan u Tirani 26-27 jula 2014, sa temom „Jačanje demokratije - ko su partneri Ombudsmana“.

3.2.2. Evropska saradnja

U okviru međunarodne saradnje, IO ima dobru saradnju i sa evropskom mrežom nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI), sa sedištem u Briselu, gde je član od novembra 2013. godine. ENNHRI je organizacija koja za misiju ima podršku i jačanje nacionalnih institucija za ljudska prava, u skladu sa Pariskim principima.³⁹⁴

---

³⁹⁴ Pariski principi za Nacionalne institucije za ljudska prava, vidi u: <http://www2.ohchr.org/english/law/parisprinciples.htm> (17.12.2014).

U okviru aktivnosti ove mreže, u junu 2014.god., po prvi put održana je Akademija nacionalnih institucija za ljudska prava,³⁹⁵ gde su prisustvovali i predstavnici iz 34 institucije za ljudska prava širom Evrope, među kojima i predstavnik IO-a. Rad Akademija je bio fokusiran na praktičnu obuku o tome kako da adresiraju specifične izazove sa kojima se suočavaju institucije za ljudska prava tokom rada i sprovođenje mandata za zaštitu i promociju ljudskih prava na efektivan način. Takođe to je bila dobra prilika za razmenu najboljih praksi među učesnicima i dobra platforma diskusije o tome kako ove institucije mogu pomoći jedne drugima u njihovom zajedničkom interesu.

Glavni cilj ove akademije bio je jačanje kapaciteta učesnika u četiri glavne oblasti: 1) Ponašanje institucija korak bliže usklađivanju sa Pariskim principima, u vezi nezavisnosti rada ovih institucija; 2) Integracije iz rodne perspektive; 3) Monitorisanje ljudskih prava, uključujući ekonomska i socijalna prava i 4) interakcija na efikasan način sa mehanizmima Ujedinjenih nacija, kako bi se ojačalo sprovođenje međunarodnih standarda o ljudskim pravima na lokalnom nivou.

IO je takođe institucionalni član Evropskog instituta ombudsmana (EOI),³⁹⁶ od kojeg prima razne informatore o aktivnostima koje se odvijaju u raznim evropskim mehanizmima, ali i razvija aktivnosti, sastanke i konferencije gde prisustvuju svi članovi.

IO, mada u statusu posmatrača u Evropskoj mreži ombudsmana za decu (ENOC), jer uslov za članstvo je biti član Saveta Evrope, ima veoma dobru saradnju i učestvuje u svim aktivnostima koje organizuje ova mreža. Ove godine, od 22-24. Oktobra 2014.god., održana je osamnaesta konferencija ove mreže u Edinburgu, Škotska, na temu "Uticaj siromaštva i državnih restriktivnih mera o realizaciji prava dece i omladine".

Konferencija je obradila teme kao što su: ugrožena deca promovisanje prava deteta, učešće dece, blagostanje dece, zdravlje, porodica i alternativne brige, kao i o nasilju.

3.2.3. Regionalna saradnja

Saradnja na regionalnom nivou smatra se neophodnom i veoma korisnom u radu svih institucija ombudsmana, pogotovo što se tiče razmene najboljih praksi kroz razvoj međusobne saradnje

Stoga, 18.maja 2010.godine, na zajedničkom sastanku, zemlje regiona išle su korak dalje u formalizaciji saradnje i aktivnosti institucija ombudsmana, gde je *Sarajevska deklaracija o saradnju* potpisana od strane ombudsmana zemalja iz regiona, kao što su: Makedonija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Slovenija, i Srbija sa Vojvodinom. U svetlu ove inicijative, dana 10. i 11.februara 2014.god., održan je još jedan sastanak u Sloveniji, gde su prisustvovali predstavnici IO-a, koji je za cilj imao pokretanje rasprave o definisanju prioriteta i modela saradnje, moguće izazove i druga pitanja koja se mogu smatrati značajnim. Nakon ovog sastanka, 4.aprila 2014.god., IO je potpisala Sarajevsku deklaraciju za saradnju. Očekuje se da će u budućnosti imati česte zajedničke regionalne aktivnosti u tom pogledu .

---

³⁹⁵ U vezi Akademije nacionalnih institucija za ljudskih prava vidi u: <http://www.spp.ceu.hu/sites/spp.ceu.hu/files/attachment/article/718/nhriacademy-program-june2014-onlineversion.pdf> (17.12.2014).

³⁹⁶ Evropski Institut Ombudsmana (EOI), u: www.eoi.at

IO učestvuje u svim aktivnostima Mreže ombudsmana za decu Jugoistočne Evrope (CRONSEE), u kojem je član od 2009. Ova mreža preduzima zajedničke aktivnosti za zaštitu prava deteta. U organizaciji ove mreže 5. decembra 2014. godine, u Beogradu održan je sastanak na temu " *On line Reputation - Zaštita integriteta dece na internetu*". Iz ovog sastanka proizašla je zajednička izjava svih učesnika, koja naglašava svoju duboku zabrinutost zbog sve većeg nasilja i zloupotrebe dece na Internetu .

U međuvremenu, korisnu ulogu u uspostavljanju saradnje između institucija za ljudska prava u regionu, takođe je imao TAIEKS, koja je organizovala nekoliko konferencija tokom izveštajne godine. Jedna je održana u Albaniji 25-26. septembra 2014.god., na temu "Uloga institucije ombudsmana u procesu evropskih integracija", dok je drugi održan u Makedoniji, 20-21.oktobra 2014.god., na temu "Monitorisanje psihijatrijskih institucija u cilju zaštita od mučenja i zlostavljanja".

3.2.4. Saradnja sa međunarodnim organizacijama koje deluju na Kosovu

Postoji veliki broj međunarodnih organizacija koje deluju u Republici Kosovo, sa kojima IO ima odličnu saradnju. Neke od njih su takođe podržale IO u raznim projektima za izgradnju kapaciteta, promocija i drugim aktivnostima.

Ove godine, OEBS je podržao IO u organizaciji treninga za sve zaposlene, u vezi sa istraživanjem slučajeva protiv diskriminacije, kao i u promovisanju mandata IO-a protiv diskriminacije kroz TV reklamu, koja je emitovana na javnoj televiziji dvaput nedeljno u različitim vremenskim prostorima .

I program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) je podržao IO jednom kampanjom na javnoj televiziji, koja je javnosti detaljno objašnjavala ulogu i mandat IO-a u zaštiti i promociji ljudskih prava na Kosovu .

Savet Evrope i dalje je izuzetno važan partner za IO. Tokom ove godine, u saradnji sa Savetom, IO je sproveo nekoliko zajedničkih akcija. Ove godine predstavnici IO-a bili se deo Upravnog odbora Zajedničkog programa EU i Saveta Evrope na temu "Podrška pristupa obrazovanju i interkulturalnog razumijevanja". Očekuje se da će u narednoj godini sarađivati na veoma korisnom projektu, koji će biti implementiran kao podrška pravosudnim i nepravosudnim institucijama.

Ove godine je takođe sprovedena veoma uspešna kampanju sa temom "Upoznaj svoja prava", gde su zajednički partneri bili IO, UNICEF, Laboratorija za inovaciju i mreža edukatora ko-vršnjaka. Kampanja usmerena na podizanje svesti dece o njihovim pravima, gde je u okviru aktivnosti bilo i direktnih poseta školama, okruglih stolova i drugih promotivnih aktivnosti.³⁹⁷

Jednu veoma plodnu saradnju, IO je ove godine imao sa Ambasadom Francuske na Kosovu. Oni su podržali IO kroz organizovanje kursa francuskog jezika i druge obuke koje se odnose na promociju slučajeva protiv diskriminacije.

Ombudsman je veoma zahvalan i Ambasadi Belgije, Norveške i Turske, koji su podržavali IO donacijama, kroz koje su, tokom poslednjih nekoliko godina, realizovane neke važne aktivnosti.

---

³⁹⁷ Za više informacija pogledajte deo *Aktivnosti jedinice za decja prava*, u ovom izveštaju.

3.2.5. Izveštavanje raznim međunarodnim mehanizmima

IO svake godine prima upitnike različitih tematika od strane međunarodnih organizacija o stanju ljudskih prava na Kosovu. I ove godine poslato je nekoliko upitnika koji su navedeni u sledećoj tabeli .

Datum	Tema izveštaja	Organizacija/institucija kojoj je poslat izveštaj
30. juni 2014	Upitnik o najboljim praksama u vezi sa ljudskim pravima i životne sredine	Nezavisni ekspert odeljenja za ljudska prava i životne sredine Odeljenje za održivi razvoj ljudstva - Divizija za specijalne procedure pri UN
28.avgust 2014	Rad i nalazi radne grupe Mehanizma za sprečavanje mučenja na Kosovu	Departman Vlade UDA/ Američka Ambasada u vezi izveštaja o ljudskim pravima u svetu
8.septembar 2014.	Međunarodni upitnik za komesare za informisanje	Centar za slobodu informisanja
9.decembar 2014.	Istraga slučajeva po službenoj dužnosti	Međunarodni Institut Ombudsmana
9.decembar 2014.	Alokacija dovoljnih resursa za funkcionisanje Nacionalnih institucija za ljudska prava	Evropska mreža Nacionalnih institucija za ljudska prava

Tabela 2: Spisak izveštaja poslatih raznim međunarodnim institucijama

3.3. Komunikacija sa medijima

Nefunkcionisanje i opšta institucionalna nestabilnost u zemlji, diktirali su javnu debatu i društvenu pažnju uopšte na Kosovu tokom 2014.god. IO u ovogodišnjim medijskim nastupima u vezi pitanja koja su pokrenuta od strane IO-a, su uglavnom sažeta u objavljenim izjavama i izveštajima, distribuiranim medijima sa pratećim materijalima. Činjenica da su distribuirani materijali tretirali multidimenzionalne teme, uključujući i odgovornosti, ovlašćenja i funkcionisanje različitih institucija, omogućili su da budu tretirani od strane medija iz različitih uglova, i to ne samo u momentu plasmana.

Takođe, kroz komunikaciju sa javnošću i institucijama preko medija, IO je u prvi plan postavio: zaštitu i unapređenje ljudskih prava kao centar misije IO; jačanje uloge i imidža IO u javnosti kao zaštitnika i zagovornika ljudskih prava; pružanje neophodne informacije za ovlašćenja, odgovornosti i rad IO-a, kao i otvaranje pitanja koja se smatraju značajnim za javnu raspravu medija .

Tokom 2014.god., na web stranici IO-a, nalazi se 30 saopštenja za javnost, obaveštenja, izveštaja itd. (vidi dole navedenu tabelu). Takođe , tokom ove godine, IO je objavio godišnji izveštaj, dva biltena: jedan kao izvršni sažetak rada, statistike i funkcionalne strukture

institucije, iz Godišnjeg izveštaja za 2013.godinu i drugi sa kratkim pregledom opštih preporuka IO-a u toku 2013.god. Pored toga, IO je objavila i bilten na Brajlovom pismu kao opšti informativni sažetak o radu i misiji IO-a.

Takođe, u saradnji sa OEBS-om, realizovana je kampanja protiv diskriminacije u okviru koje se razvilo niz aktivnosti. Dok je u okviru saradnje sa UNDP-em realizovan dokumentarac, kao deo kampanje podizanja svesti o ljudskim pravima i rada i misije Ombudsmana.

Tokom 2014.godine ostvareno je 90 nastupa u javnosti, putem masovnih medija i štampanih medija (intervjui, izjave, programi otvoreni za pitanja građana, debate itd). Ovaj broj medijskih nastupa ne uključuje distribuciju ili reprodukciju istog elektronskim portalima ili drugim elektronskim pisanim medijima, koji su pozajmili materijale. Takođe, ovde nisu uključene teme koje su inicirane od strane medija, bilo na osnovu izjava, reagovanja ili informacija od strane Ombudsmana, za koje nije traženo mišljenje ili stav Ombudsmana.

Otvorena za medije bila su i tri okrugla stola: o pravima potrošača, o neophodnosti redovnog izbornog procesa, i okrugli sto u vezi zaštite životne sredine.

ALSAT	1
BIRN / Jeta në Kosovë – BIRN / Život na Kosovu	7
Epoka e Re	1
Bota sot	1
Drejtësia në Kosovë	1
Radio Evropa e Lirë - Radio Slobodna Evropa	5
Gazeta Lajm	1
Infodirekt	1
inLajm	1
KLAN Kosova	6
Koha Ditore	3
Kosova Sot	4
Kosova Press	4
KTV	8
Lajm.info	1
Lajmi.net	1
Ora News (Balkan Magazine)	1
Radio Dukagjini	3
Radio Kosova (program na albanskom)	8
Radio Kosova (program na srpskom)	1
Radio Romano Avazo Prizren	1
RTK 1	12
RTK 2	6
RTV 21	3
Media Nazionale Suedeze - Nacionalni Švedski Mediji	1
TV BESA (Prizren)	1
TV Rrokum	3
ZËRI	3

Tabela 3: Medijalna nastupanja Ombudsmana-a, tokom 2014.godine

3.4. Aktivnosti Grupe za dečja prava

Grupa za dečja prava (GDP), u okviru IO-a formirana je s ciljem da putem posebne pažnje nadgleda, zaštiti i istražuje kršenja dečjih prava od strane javnih institucija Kosova.

GDP tokom 2014. godine, osim razmatranja žalbi podnesenih Ombudsmanu, preduzela je i ostale aktivnosti u pravcu pomovisanja i zaštite dečjih prava, kao i podizanje profesionalnih kapaciteta.

Dana 11.marta 2014.god., GDP je učestvovala na sastanku Odbora za zaštitu i pravdu za decu (OZPD),³⁹⁸ u kojem su razgovarali o pitanjima koja se odnose na akcije preduzete u pravcu sprovođenja Protokola za prevenciju nasilja u institucijama pred- univerzitetskog obrazovanja. Razgovaralo se i o nacrtu dokumenta o indikatorima pravde za decu, kao i potrebi za vrednovanjem rada OZPD, sa ciljem identifikovanja potreba i pružanje odgovarajuće podrške za monitorisanje i izveštavanje u vezi reforme sistema pravde za decu .

Dana 5. maja 2014. godine, GDP, je učestvovao na okruglom stolu, koji je organizovala KP/KDU, u saradnji sa UNICEF-om i EU na Kosovu, projekt " Reforme pravde za decu". Na ovom okruglom stolu predstavljeni su "Indikatori pravde za decu" koji su razvijeni i dizajnirani tako da bi pomogli vladini institucije u donošenju odluka u vezi pravde za decu na osnovu boljih informacija, predstavljajući najbolje dokaze u centar procesa kreiranja politike i pružanju informacija u vezi poštovanja i usklađenosti sa relevantnim standardima

Dana 21.maja 2014.god., u Prištini je održana konferencija za prezentaciju izveštaja „Istraživanje sa aktivnim učešćem“, deo projekta „Novi lideri Roma u akciji - Lyra“, ³⁹⁹ organizovane od strane Save the Children, gde su učestvovali i predstavnici IO-a. Na ovoj konferenciji, predstavnici mladih lidera roma, koji su bili deo istraživanja za opštine Prizren i Đakovica, predstavljajući nalazi ovog istraživanja, a koji se odnosio na napuštanju škola, rane brakove, diskriminaciju dece zajedinca roma, aškalija i egipćana od strane učitelja, kao uključivanje dece sa smetnjama u razvoju u školski sistem u ovim opštinama. Pored preporuka za svakiu od navedenih tema, mladi lideri su naglasili i pitanja koja prema rezultatima istraživanja treba da budu na dnevnom redu vladinih institucija.

Povodom Svetskog dana deteta 1.juna 2014.godine, predstavnici IO-a u Prištini, Gračanici, Mitrovici, Prizrenu i Đakovici, su pod šatorima koji su bili postavljeni na trgovima ovih mesta razgovarali su sa decom o pravima dece i ulozi Ombudsmana u zaštiti i promociji ljudskih prava, odnosno dece.

---

³⁹⁸ OZPD je osnovan od strane Vlade Republike Kosova 25. avgusta 2011. Mandat OZPD-a između ostalog je i definisanje potrebnih prioriteta i mera koje treba preduzeti za poboljšanje situacije u vezi sa zaštitom i pravdom dece. Sastoji se od predstavnika vladinih i nevladinih institucija koje rade u oblasti prava deteta. IO je deo OZPD u svojstvu posmatrača.

³⁹⁹ Projekat Lyra (Leaders – young Roma in action) je regionalni projekat koji finansira Odeljenje Sjedinjenih Američkih Država i sprovodi se u tri zemlje: Albaniji, Bosni i Hercegovini i Kosovu. Projekat obuhvata 60 mladih lidera Roma i ne-Roma. Cilj projekta je osnaživanje i razvijanje kapaciteta i kompetencija mladih lidera (18- 26 godina) Roma i ne-Roma i aktivista na Zapadnom Balkanu, da preduzmu efikasne mere na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou u cilju poboljšanja socijalnog učešća, nediskriminacije i zaštite Roma.

Istog dana, u okviru zajedničkih aktivnosti sa Save the Children, u okviru projekta „Priština čita“, na glavnom trgu u Prištini, predstavnik IO-a je čitao deci članove Konvencije o pravima deteta, dok je Ombudsman primio pisma od dece, koja su prikupljena u toku dana u kutiji za žalbe. Kutija žalbi je postavljena od strane Save the Children, sa ciljem da se deci pruži prilika da, izlože u pisanoj formi, njihove brige, ono što misle i žele.

Dana 2.juna 2014.god., predstavnik IO-a je učestvovao u jutarnjem programu na TV 21, gde se razgovaralo o radu GDP u zaštiti i promociji prava dece na Kosovu .

Na sastanku održanom 2.juna 2014.god., u organizaciji NVO "Centar za istraživanje, dokumentovanje i objavljivanje ", razmatrani su nalazi studije, koja je izvršena od strane ove organizacije, u vezi sa nasiljem i bezbednošću učenika u školskoj sredini. Na ovom sastanku, učesnici, predstavnici obrazovnih institucija, nevladinih organizacija, uključujući i IO, predstavili su stavove i preporuke za odgovarajuće strane, u vezi sprečavanja pojave nasilja u školama na Kosovu .

Dana 20.juna 2014.god., IO i UNICEF potpisali su sporazum o saradnji koji se odnosi na projekat "Upoznaj svoja prava", koji će biti realizovan kroz platformu *on line*,⁴⁰⁰ koja će omogućiti mladima (6- 29 godina) da upoznaju više njihova prava, pristup informacijama o funkcionisanju pravnog sistema na Kosovu, kao i u adresiranju i traženju pravne pomoći za podnošenje žalbi o kršenju ljudskih prava.

Dana 26.juna 2014.god., u Podujevu održan je okrugli sto na temu "Uloga sudova u zaštiti dečjih prava" u okviru programa za efektivnu vladavinu prava, u organizaciji USAID, u saradnji sa SSK, gde je učestvovao i GDP. Na okruglom stolu, učesnici su razgovarali i o potrebi boljeg poštovanja i zaštite prava deteta od strane sudova.

U organizaciji Koalicije NVO-a za zaštitu dece (KOMF), koja je održana u Prištini 1.jula 2014.god., predstavnik IO-a učestvovao je na okruglom stolu, gde je izložio komentare na temu " Analiza položaja napuštene dece 0-3 godine na Kosovu".

Dana 14.jula 2014.god., GDP je učestvovala na konferenciji u vezi prezentacije Četvrtog izveštaja, za procenu Strategije i nacionalnog akcionog plana za prava deteta u Republici Kosovo, za 2013.godinu, u izdanju KP Republike Kosovo. Kao deo panela predstavnik IO-a je izložio prezentaciju na temu "Naponi Institucije Ombudsmana u promovisanju i garantovanju najvećih interesa deteta " .

Dana 27.avgusta 2014.god., u Prištini je održan okrugli sto, kojem su prisustvovali i predstavnici GDP, sa temom "Izazovi u implementaciji Kodeksa maloletničkog pravosuđa na Kosovu, gledano iz sudske prakse i nalazi izvještaja o proceni zakonodavstva o dečijim pravima, u poređenju sa Konvencijom o pravima deteta", pripremljenom od UNICEF-a. Učesnici okruglog stola razgovarali su o akcijama, teškoćama i izazovima sa kojima se suočavaju tokom praktične primene Kodeksa maloletničkog pravosuđa.

Predstavnik IO-a, u saradnji sa NVO "Syri i vizionit" iz Peći, u okviru projekta "Dečja zaštita i upravljanje pravima deteta", tokom septembra 2014.godine, sastao se sa učenicima osnovnih i nižih srednjih škola "Naim Frashëri" i "Ismail Qemali" u Prištini. Na ovim sastancima je razgovarano o dečijim pravima, žalbenom postupku u slučaju kršenja prava dece kao i o ulozi IO-a u zaštiti i promociji ljudskih prava.

---

⁴⁰⁰ Vidi: <http://www.knowyourrightsks.org>

U okviru projekta „Novi lideri Roma u akciji - Lyra“, mladi lideri su, na sastanku održanom 18.novembra 2014.god., u organizaciji Save the Children, od strane predstavnika IO-a, informisani o misiji Ombudsmana, u zaštita i promociji ljudskih prava, žalbenim postupcima i radu GDP-a.

U okviru „Nedelje protiv nasilja nad decom“, u organizaciji NVO Oko vizije i Save the Children, 19.oktobra 2014.god., grupa dece iz različitih opština Kosova sastala se sa ombudsmanom. Deca su u diskusijama izrazila zabrinutost zbog sigurnosne situacije u njihovim školama i na putu do škole .

„Ekonomska kriza, usluge za decu nisu preživele / preživele su. Šta da se radi?“ bila je tema razgovora na CRONSEE,⁴⁰¹ Devetoj godišnjoj konferenciji, koja je održana od 18-19.septembra 2014.god., u Beogradu (Srbija). Konferenciji su prisustvovali predstavnici IO, koji su naglasili važnost preduzimanja odgovarajućih mera za zaštitu prava dece tokom ekonomskih kriza, posebno u obrazovanju, zdravstvu, socijalnoj zaštiti i zaštiti od nasilja.

Dana 30.septembra i 1.oktobra 2014.god., predstavnici IO-a su učestvovali na seminaru i realizovali studijsku posetu u Varšavi (Poljska), u organizaciji Ministarstva inostranih poslova Poljske i Ombudsmana ove zemlje. Tema seminara bila je "Zaštita prava deteta" u okviru razmene iskustava sa zemljama Višegradske grupe (Poljske, Češke, Slovenije i Mađarske), zapadnog Balkana i Turske, sa posebnim naglaskom na uticaju ombudsmana za decu u unapređenju dečijih prava.

Dana 22-24.oktobra 2014.god., u Edinburgu (Škotska), održana je osamnaesta konferencija mreže evropskih ombudsmana za decu (ENOC)⁴⁰² na kojoj su učestvovali i predstavnici IO-a. Tema konferencije bila je "Uticaj siromaštva i državnih restriktivnih mera o realizaciji prava dece i mladih" koja je uključivala radionice na teme kao što su: ugrožena deca, promocija prava deteta, učešće dece, blagostanje, zdravlje, porodica i alternativna nega, i nasilje .

Na kraju radova, članovi ENOC-a dali su izjavu, koja je izrazila duboku zabrinutost u vezi sa uticajem restriktivnih mera države i siromaštva u realizaciji prava dece i mladih. Oni su naveli da su ekonomska kriza i reakcije država , rezultirale povećanjem nivoa siromaštva dece i socijalnoj isključenosti u nizu evropskih zemalja. Izjava će biti prosleđena parlamentima zainteresovanih država sa preporukama:

- Sve evropske zemlje da pripreme i usvoje sveobuhvatan strateški plan za sprečavanje siromaštva dece i socijalne isključenosti, koji će biti deo nacionalnih akcionih planova za prava deteta.
- Sve evropske zemlje treba da stvore budžete za decu, koji istražuju identifikaciju i analizu resursa za decu u nacionalnim budžetima .
- Sve evropske zemlje da se osiguraju da sve njihove politike, zakoni i prakse budu u skladu sa relevantnim instrumentima za zaštitu dece, naročito sa Konvencijom o pravima deteta.

---

⁴⁰¹ CRONSEE je osnovana 2006. godine, sa ciljem saradnje, promocije i razmene najboljih praksi u zaštiti prava dece u zemljama jugoistočne Evrope. IAP je član ove mreže od 2009.

⁴⁰² ENOC ENOC je osnovana 1997 od strane 42 nezavisne institucije koje se bave pravima dece iz 34 zemlje Evrope. ENOC je osnovana sa ciljem da podstakne punu implementaciju Konvencije o pravima deteta, razmene informacija, pristupa i strategije, i da promoviše razvoj institucija za prava deteta.

- Sve nacionalne javne potrošnje kao i one koji odlučivaju o resursima treba da daju prioritet potrebama, pravima, interesu dece, sa posebnim osvrtom na decu koja imaju ili su pod rizikom od socijalne isključenosti .

Dana 2.novembra 2014.god., GDP, odnosno IO je učestvovao na konferenciji u vezi prezentacije izveštaja "Pravni okvir za dečija prava na Kosovu, u skladu sa Konvencijom o pravima deteta", u kojoj su se predstavili nalazi proizašli iz analize o zakonodavstvu koja utiče na prava dece, iz perspektive Konvencije o pravima deteta i relevantnim međunarodnim i regionalnim normama.

Dana 5.novembra 2014.god., na sastanku organizovanom od strane Save the Children, u kome je učestvovao i GDP, predstavnici institucija koje rade u oblasti zaštite deteta razgovarali su o pravnom statusu fizičkog kažnjavanja dece na Kosovu, kao i potreba da se spreči i eliminišu svi oblici telesnog kažnjavanja u svim sredinama, uključujući kuće, škole, alternativne institucije zaštite, dnevni boravak i kazneno-popravnim ustanovama .

U okviru promotivnih aktivnosti od 3. do 30. novembra 2014.godine, IO je sprovela kampanju informisanja za učenike osnovnih i srednjih škola, u vezi uloge Ombudsmana u zaštiti i promociji ljudskih prava na Kosovu. Ovom aktivnošću je obeležena 25. godišnjica Konvencije o pravima deteta, koja predstavlja jedan od sveobuhvatnih dokumenata za zaštitu dečjih prava u svetu.

Glavni cilj organizovanja ove kampanje bio je informisanje učenika o ulozi Ombudsmana, u zaštiti i promociji ljudskih prava, kao i njihove mogućnosti da se u vezi kršenja ljudskih prava, obrate Ombudsmanu.

Drugi cilj ove kampanje bio je pružanje prilike deci da čuju predstavnike Ombudsmana, odnosno da izraze mišljenje, stavove ili nedoumice, za razne probleme sa kojima se susreću svakodnevno, ne samo u školi već i na ulicama i drugde.

Tokom ove kampanje posete su mnoge škole u selima i gradovima i opštinama Kosova kao sto su: Priština, Peć, Gnjilane, Vitina, Kamenica, Junik, Dečani, Klina, Đakovica, Mališevo, Vučitrna; Srbica, Prizren, Suva reka, Glogovac, Lipljan, Obilić i Gračanica.

U saradnji sa predstavnicima Inovacionog Laboratorije Kosova - UNICEF, u okviru projekta „Upoznaj svoja prava“ predstavnici IO-a su se tokom oktobra i novembra 2014.godine sastali sa mladima u Prištini, Mitrovici, Peći, Đakovici, Gnjilanu, Prizrenu, Uroševcu i Gračanici. Na ovim sastancima mladi, su kroz grupni rad i studije slučaja, diskutovali o ljudskim pravima, identifikovanju kršenja ljudskih prava i ulozi Ombudsmana u zaštiti i promociji ljudskih prava.

Dana 17.novembra 2014.god., predstavnik IO-a je učestvovao u jutarnem programu na TV 21, gde se razgovaralo o pravu na obrazovanje, i o deci sela Semanje u opštini Kačanik.

Povodom obeležavanja Univerzalnog dana dece, dana 20.novembra 2014.god., deca osnovnih škola i srednjih nižih škola u Opštini Priština posetili su sedište Ombudsmana. Tokom razgovora sa ombudsmanom, deca su izrazila svoju zabrinutost i stavove o položaju dece i njihovih prava u porodici, školi i društvu .

“Prvo deca: Bolja javna potrošnja za postizanje boljih rezultata za decu i porodice " bila je tema konferencije održane od strane mreže "Eurochild",⁴⁰³ 26-28.novembra 2014.god. u

---

⁴⁰³ Eurochild je mreža organizacija i pojedinaca koji rade na unapređenju i zaštiti prava dece i mladih u Evropi. Njihov rad se zasniva na Konvenciju o pravima deteta.

Bukureštu (Rumunija), na kojoj su prisustvovali predstavnici GDP-a. Metodologije koje se koriste u istraživanju onoga šta se dešava u Evropi u odnosu na evidencije i prakse u vezi deteta i porodice, socijalni povratak investicija i javno - privatnog partnerstva, u fokusu su bile prezentacije i diskusije u toku konferencije.

"Reputacija *on line* - zaštita integriteta deteta na Internetu" bila je tema razgovora na tematskom sastanku CRONSEE-a, koja je održana 5.decembra 2014.god., u Beogradu, gde su učestvovali i predstavnici IO-a. Učesnici su ovom prilikom izrazili duboku zabrinutost zbog sve većih slučajeva zlostavljanja i maltretiranja dece na Internetu. Takođe su naglasili da su deca prilikom upotrebe Interneta izložena različitim vrstama nasilja, zlostavljanja, eksploatacije, kršenja ljudskog dostojanstva i privatnosti, kao i ugrožavanja rasta i razvoja i ponekad i života i zdravlja.

S tim u vezi oni su zaključili da u okviru regionalnih, nacionalnih i lokalnih planova, vlasti treba da usvoje, implementiraju i podrže mere i sledeće preporuke:

- Javne vlasti u saradnji sa pružaocima usluga interneta da definišu strategije i planove za zaštitu dece od nasilja, zlostavljanja i eksploatacije na Internetu, kao i da ih zaštititi od štetnog sadržaja. Ovi dokumenti bi morali da pokažu "nultu toleranciju" nad elektronskim nasiljem i precizno definišu aktivnosti koje će efikasno i na vreme sprečiti / zabraniti sve oblike nasilja i zlostavljanja dece u virtuelnom okruženju, da identifikuju i izvedu počinioc pred lice pravde, i da preduzmu mere rehabilitacije za žrtve. Strategije i planovi treba da obezbede sveobuhvatne mere za zaštitu dece od štetnog sadržaja na Internetu, koji nepovoljno utiče na rast, razvoj i dobrobit dece.
- Javne vlasti da usvoje posebne odredbe koje se odnose na dečji pristup u internet kafeima, igralištima i drugim objektima koji pružaju usluge interneta, kako bi ih zaštitili od opasnosti i neodgovarajuće upotrebe interneta. U tom smislu bi morali da se preciziraju kriterijumi kako bi se osiguralo prijateljsko okruženje za decu, koje zadovoljava kriterijume opisane kao odgovarajući nadzor, specijalni filteri, vremenska ograničenja, zabranjen ulazak dece posle ponoći.
- Treba da se uspostave efikasni mehanizmi koji će biti na raspolaganju za decu i odrasle da prijave i da se žale na povrede na internetu. Deca treba da imaju pristup savetovalištu za podršku i savetovanje u vezi toga kako da se ponašaju u slučajevima nasilja na internetu ili kršenja njihovih prava .
- Javne vlasti uz učešće dece i omladine da osmisle i primene javne kampanje za podizanje svesti javnosti, posebno dece i mladih, roditelja i stručnjaka koji rade sa decom, o opasnostima nasilja na internetu i merama zaštite i samoodbrane.
- Javne vlasti moraju da uz aktivno učešće dece i mladih, profesionalaca i pružalaca usluga interneta i komunikacije, razviju programe obuke za decu u vezi sa ponašanjem na Internetu, a naročito društvenim mrežama, značaj *online* reputacije i način očuvanja i zaštite, kao i mehanizme odbrane i samoodbrane.
- Javne vlasti treba da podstiču i učestvuju u razvoju novih sredstava za tretiranje i očuvanje privatnosti i ličnih podataka dece i filtriranje i zabranu informacija štetnog sadržaja.

Ove aktivnosti treba preduzeti uz puno učešće dece i mladih, uzimajući u obzir princip informisanja deteta i princip slobodnog protoka informacija.

Dana 21. i 26. novembra, kao i 9. decembra 2014. god., u okviru programa "Zajedno za prava i zaštitu dece", u Đakovici, Mitrovici i Prištini, održani su zajednički okrugli stolovi, u organizaciji NVO "Syri i vizionit" u saradnji sa Save the Children, u kome su učestvovali predstavnici vladinih institucija, civilnog društva, medija i Ombudsmana. Svrha ovih okruglih stolova bila je analiziranje stanja dečijih prava u zakonodavnom aspektu i procena potrebe za izmenom ili izradom novih zakona o zaštiti prava dece i poboljšanju položaja dece i njihovih prava na Kosovu.

Dana 9. decembra 2014. god., u okviru preduzetih aktivnosti u projektu „Upoznaj svoja prava“, predstavnici IO-a su učestvovali na okruglom stolu gde su između ostalog, predstavljeni i diskutovani pobjednički radovi u okviru takmičenja u vezi sa pravima dece. Takmičenje je razvijeno putem online platforme "Upoznaj svoja prava".

3.5. Aktivnosti protiv diskriminacije

Departman protiv diskriminacije (DPD) tokom ove izveštavanja godine ostvario je redovne posete NVO-ima, koje predstavljaju interese osoba sa ograničenim sposobnostima, od kojih je IO primila žalbe u vezi uslova za fizički pristup javnim institucijama i u vezi zakonodavstva za osobe sa ograničenim sposobnostima.

Kao i prethodnih godina, predstavnici IO-a su ostvarili posete bolnicama, NVO-ima, naseljima naseljenim manjinskim zajednicama, domovima i ustanovama za stare. Takođe, ostvareni su i sastanci sa komesarom za jezike pri KP. Predstavnici IO-a su učestvovali u javnim debatama, konferencijama i raznim treninzima. Takođe u okviru kampanje "Upoznaj svoja prava", ostvarene su posete školama širom kosovskih opština i održana su predavanja u vezi sa mandatom Ombudsmana i nediskriminaciji.

Tokom izvještajnog perioda, održani su sastanci sa KDU, koordinatorima za ljudska prava na lokalnom i centralnom nivou, takođe predstavnici Ombudsmana učestvovali su u javnoj raspravi o izmenama i dopunama nacrtu zakona protiv diskriminacije.

U cilju monitorisanja poštovanja ljudskih prava osoba smeštenih u domovima i ustanovama za stare, ostvareno je nekoliko poseta Doma za stare u Prištini, Specijalnog zavoda u Štimlju, Psihijatrijske klinike u UKCK. Tokom ovih poseta, u fokusu interesovanja bili su monitorisanje uslova života korisnika usluga, prostori u kojima žive korisnici, i uslova rada zaposlenih u ovim institucijama .

Tokom izvještajnog perioda predstavnici IO su učestvovali u javnim debatama u lokalnim audio - vizuelnim medijama, gde su se tretirale teme vezane za prava osoba sa ograničenim sposobnostima.

Dana 5. februara 2014. god., predstavnik IO je učestvovao na okruglom stolu koji je organizovala grupa žena poslanica, u saradnji sa Savezom nezavisnih sindikata Kosova (SNSK), sa temom Zakon o radu i nivo sprovođenja istog.

Dana 10-12. februara 2014. god., u Prištini, u okviru zajedničkog projekta Evropske Unije i Saveta Evrope, predstavnik IO-a učestvovao je u obuci o monitoringu mesta gde su smeštena lica koja su lišena slobode .

Dana 19. februara 2014. god., predstavnik IO je učestvovao na okruglom stolu organizovanom od Udruženje pravnika NORMA u vezi sa penzijskom šemom na Kosovu.

Dana 17.marta 2014.god., predstavnik IO je učestvovao na sastanku Tehničke radne grupe, koju je organizovao KP/KDU, u vezi sa odobrenjem prioriteta Vlade Kosova od Upravnog međuinstitucionalnog odbora za implementaciju Plana akcija i strategije za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana, 2009-2015.

Dana 5.maja i 26.juna 2014.god., predstavnik IO-a je učestvovao i doprineo sastanku savetodavne i koordinacione grupe na državnom nivou u Republici Kosovu za LGBT prava.

Dana 14.maja 2014.god., predstavnik IO-a je učestvovao i doprineo u javnoj raspravi o nacrtu Administrativnog uputstva br. 13/2013 o subvencionisanju neodrživih ekonomskih linija u organizaciji Ministarstva za infrastrukturu.

Dana 30.maja 2014.god., predstavnik IO-a je doprineo okruglom stolu sa temom „Monitorisanje povratnika - Procena dobrovoljnog povratka“ u organizaciji Agencije za razvoj Kosova i zagovaranje u Gračanici.

Dana 25.jula 2014.god., predstavnik IO je učestvovao i doprineo okruglom stolu u vezi rešavanja zahteva za registraciju poljoprivrednog zemljišta, koje je vraćeno vlasnicima u periodu 1992-1998, a sada pripada opštini Gračanica. Ovaj okrugli sto je organizovan od strane OEBS -a i Opštine Gračanica, Departmana za planiranje, urbanizam, topografiju i prostorno planiranje.

Dana 8.avgusta 2014.god. predstavnik IO-a je učestvovao i doprineo okruglom stolu pod nazivom „Priznanje pravosudnog sistema na Kosovu od strane manjinskih zajednica“, u organizaciji Centra za socijalni razvoj u Gračanici.

Dana 18. i 19. septembra 2014.god. predstavnik IO-a je učestvovao i doprineo godišnjoj konferenciji mreže ombudsmena za decu na temu „Ekonomska kriza, usluge za decu - imaju (ili nemaju) opstanak. Šta da radimo?“, održang u Beogradu (Srbija).

Dana 13.novembra 2014.god., predstavnici IO-a, sastali sa direktorom "Hendikosa" radi informisanja o situaciji osoba sa ograničenim sposobnostima na Kosovu.

Dana 17. i 26. novembra 2014.god., predstavnici IO-a posetili su izvorni centar „Përparimi“ u Prištini, gde su razgovarali sa učenicima, i školskim kadrom u vezi sa ljudskim pravima i pravima deteta.

Tokom novembra i decembra 2014.godine, posećen je veći broj osnovnih i srednjih škola u Prištini i ostalim opštinama, uključujući i opštine naseljene manjinskim zajednicama, u vezi sa uslovima pohađanja škole za decu sa ograničenim sposobnostima u javnim školama.

3.6. Osoblje IO-a

Ljudski resursi predstavljaju važan faktor u cilju postizanja ustavne misije IO. Broj zaposlenih u izveštajnom periodu je 54 zaposlena, ovaj broj je određen na osnovu godišnje podele budžeta. Broj odobrenih pozicija za 63 zaposlena, prema kategoriji službenika, podeljen je na sledeći način: šest (6) javnih zvaničnika, imenovanih od Skupštine Kosova i pedesetsedam (57) - civilnih službenika.

Tokom 2014.godine zaposlena su četiri (4) nova radnika, jedan od njih pripada manjinskoj zajednici Aškalija. Međutim, treba napomenuti da uprkos svim naporima, IO još nije ispunila

svoju zakonsku dužnost za zapošljavanje osoba sa ograničenim sposobnostima, u skladu sa principom 50 + 1, zbog nedostatka prostora - kancelarija – za rad u sadašnjem objektu.

Činjenica koju treba napomenuti je da tendencija napuštanja stručnog osoblja u 2014.godini nije bila kao prethodnih godina. Međutim, i tokom 2014.godine je bilo promena u osoblju i dobrovoljnom prestanku radnog odnosa, odnosno dvoje (2) zaposlenih su prekinuli radni odnos. Glavni uzroci za dobrovoljni prestanak radnog odnosa, posle dugotrajnog profesionalnog usavršavanja u IO, su: nova radna mesta gde su plate veće i povoljniji uslovi za rad, ili profesionalna preorijentacija.

Budžet IO za 2014.godinu, bio je dovoljan za odobrene pozicije. IO još uvek nije popunila sva odobrena radna mesta, zbog ograničenog kancelarijskog prostora u sadašnjem objektu, bez optimalnih uslova za rad.

IO je u očekivanju izmene Zakona o ombudsmanu i ostalih zakona, u okviru paketa zakona o ljudskim pravima, iz kojih proizilaze i dodatna zakonska ovlašćenja za IO. Stoga, u cilju obezbeđenja i ostvarivanja novih ovlašćenja, osim adekvatnog prostora za rad, odnosno preseljenja u novi objekat u javnom vlasništvu, biće potrebno popunjavanje odobrenih pozicija.

3.7. Budžet IO

IO je nezavisna institucija koja se finansira iz budžeta Republike Kosovo. Prema Zakonu o ombudsmanu "*IO priprema predlog za godišnji budžet i prosleđuje ga na usvajanje Skupštini Republike Kosovo*".⁴⁰⁴ Na osnovu iste zakonske odredbe, IO se obezbeđuje potreban budžet "*bez obzira na odredbe ostalih zakona*".⁴⁰⁵

3.7.1. Finansiranje IO iz budžeta Kosova

U skladu sa zakonskom procedurom za pripremanje i podnošenje redovnog budžetskog zahteva, Ombudsman je podneo budžetski zahtev za 2014.godinu Skupštini Republike Kosovo.

Budžetski zahtev Ombudsmana za 2014.god., zasniva se na planu rada i planiranim aktivnostima IO-a, odobreni budžet za 2014.god., podeljen je u skladu sa podnetim budžetskim zahtevom.

Trošenje budžetskih sredstava IO za 2014.god., prikazano je u sledećoj tabeli. Detaljniji prikaz svih protoka u okviru budžeta IO-a sa posebnim ekonomskim kategorijama šalje se Skupštini Republike Kosovo, na osnovu sadržaja jedinstvenog obrazca za finansijska izveštavanja, izrađenog od strane Komisije za budžet i finansije.⁴⁰⁶

---

⁴⁰⁴ Zakon Br. 03/L-195 o Ombudsmanu, član 34, paragraf 2.

⁴⁰⁵ Isto.

⁴⁰⁶ Detaljniji finansijski izveštaj za budžet IO-a, šalje se Skupštini Republike Kosovo, na osnovu sadržaja jedinstvenog obrazca za finansijska izveštavanja.

Br.	Ekonomске kategorije	Budžetski zahtev za 2014	Odobren budžet za 2014	Konačni budžet za 2014	Budžet za 2013
1.	Plate i dnevnice	596.371.00	596.371.00	596.371.00	513.050.00
2.	Roba i usluge	459.239.00	459.239.00	390.353.15	302.239.00
3.	Komunalni troškovi	30.000.00	30.000.00	25.500.00	23.000.00
4.	Kapitalni troškovi	10.000.00	10.000.00	10.000.00	52.000.00
Ukupno		1.095.610.00	1.095.610.00	1.022.224.15	890.289.00

Tabela 4: Budžetski zahtev i odobren budžet za 2014.godinu

Planiranje i troškovi budžeta su realizovani na osnovu potreba i određenih destinacija za rad i funkcionisanje IO-a, uz praćenje i internu kontrolu korišćenja budžeta .

Odlukom br. 01/176, datuma 10.marta 2014.god., Vlade Republike Kosovo, o povećanju plata civilnih službenika za 25%, IO je smanjen budžet u iznosu € 73,385.85€, po ovim budžetskim kategorijama: iz kategorije robe i usluga u iznosu od 68.885.85€ i kategoriji komunalija u iznosu od 4.500.00 € .

Povodom zaključenja fiskalne godine 2014., IO nakon finansijske analize budžetskog stanja u odnosu na planirana sredstva za potrošnju do 31.decembra 2014.god., identifikovao je i budžetski suficit.

Dana 5.12.2014. godine, IO je poslao pismeno obaveštenje Ministarstvu za finansije za vraćanje finansijskih sredstava u budžet Kosova u iznosu od 128.000,00. €, ali navedeno ministarstvo nije povuklo ova budžetska sredstava.

3.7.2. Konačni budžet IO i realizacija troškova za 2014.godinu

U sledećoj tabeli prikazano je stanje konačnog budžeta u odnosu sa budžetskim troškovima za 2014.god., sa prezentacijom sveobuhvatnih podataka o ekonomskim kategorijama, prema troškovima izraženim u procentima.

Br.	Ekonomске kategorije	Konačni budžet za 2014	Potrošeni budžet	Neisplaćeno	Slobodna sredstva	Realizacija u %
1.	Plate i dnevnice	596.371.00	542.558.37	0.00	53.812.63	90.98 %

2.	Roba i usluge	390.353.15	252.779.03	61.983.60	75.590.52	64.76 %
3.	Komunalni troškovi	25.500.00	14.724.05	1.891.03	8.884.92	57.74 %
4.	Kapitalni troškovi	10.000.00	9.145.00	855.00	0.00	91.45 %
Ukupno		1.022.224.15	819.206.45	64.729.63	138.288.07	80.14 %

Tabela 5: Potrošeni budžet za 2014 godinu

3.7.3. Finansiranje IO iz donacija

Tokom 2014.god., IO je od međunarodnih institucija koje deluju na Kosovu i to: Saveta Evrope, OEBS, UNDP, Ambasade Francuske itd. primila podršku za različite aktivnosti za podizanje kapaciteta osoblja i studijska putovanja u inostranstvo. Finansijskom podrškom usmerenom prema IO, upravljali su sami donatori.

3.7.4. Zaključak

Traženi i odobreni budžet od strane Skupštine Republike Kosovo za IO za 2014.godinu bio je dovoljan. Nije bilo prepreka ili ograničenja bilo koje vrste od Skupštine u tom pogledu

Za 2015.godinu, u zavisnosti od zakonodavnog paketa zakona o ljudskim pravima na Kosovu, koji se očekuje da bude odobren od strane Skupštine Republike Kosova, među kojima su Zakon o Ombudsmanu, Zakon protiv diskriminacije i Zakona o rodnoj ravnopravnosti, očekuje se da će IO dobiti još tri nove nadležnosti.

Prema Zakonu protiv diskriminacije, IO je do sada imala i imaće ulogu nacionalne institucije za ravnopravnost i borbu protiv diskriminacije. Prema Zakonu o rodnoj ravnopravnosti, IO će imati i nadležnosti nacionalne institucije za sprovođenje rodne ravnopravnosti. Dok će još jedna nova nadležnost za IO biti uloga u Nacionalnom mehanizmu za prevenciju torture (NMPT) .

Ove nadležnosti će biti praćene sa dodatnim obavezama, što će takođe zahtevati dodatno osoblje, koje mora da se regrutuje do kraja 2015.godine i samim tim dodatna finansijska sredstva. Naravno, menadžment IO će na vreme pripremiti nacrt budžeta za 2015. i 2016.godinu, uzimajući u obzir dodatne zakonske zahteve i predlog će na usvajanje dostaviti Skupštini Republike Kosovo, kako bi se obezbedila odgovarajuća dodela sredstava, u cilju ispunjenja ustavne i zakonske misije IO.

Poglavlje IV

Statistički pregled slučajeva podnetih u IO

Od 1.januara do 31.decembra 2014.godine u sedištu IO u Prištini i regionalnim kancelarijama, podneto je 2224 žalbe i zahteva za savetovanje i pravnu pomoć od strane građana Kosova. Sa Ombudsmanom ili zamenicima Ombudsmana lično se sastalo 207 žalilaca tokom "Otvorenih Dana", održanih dva puta mesečno u Prištini, i najmanje jednom mesečno po drugim opštinama.

Najveći broj istraženih slučajeva od strane IO, tokom izveštajnog perioda, ticao se prava na pravično i nepristrasno suđenje, zaštitu svojine, prava na rad i obavljanje profesije, socijalne i zdravstvene zaštite, prava na pravno sredstvo itd.

2.32. 4.1. Žalbe koje su proglašene neprihvatljivim od strane IO

Tokom 2014.godine, Ombudsman je, od strane građana Kosova, primio 2224 žalbe i zahteva za pravnu pomoć. Nakon razmatranja istih, u 587 slučajeva otvorene su istrage, dok je, na osnovu zakonskih ovlašćenja Ombudsmana, 1637 žalbi proglašeno neprihvatljivim,⁴⁰⁷. U odnosu na 2013. godinu, ove godine je broj neprihvatljivih žalbi povećan za 177, ili oko 9%.

Razlozi za neprihvatljivost žalbi, na osnovu zakona o Ombudsmanu, izraženi u brojevima i procentima su sledeći:

- Član 20, paragraf 1.1⁴⁰⁸ – Nema kršenja, lošeg upravljanja – 487 žalbi ili 30 %
- Član 20, paragraf 1.4⁴⁰⁹ – Neiskorišćavanje pravnih sredstava – 468 žalbi ili 28 %
- Član 20, paragraf 1.3⁴¹⁰ – U iskorišćavanju pravnih sredstava – 338 žalbi ili 21 %
- Član 19, paragraf 1.3.1⁴¹¹ – Van jurisdikcije Ombudsmana – 270 žalbi ili 16 %
- Član 20, paragraf 1.2⁴¹² – Neuspeh, nezaintersovanost stranke – 43 žalbi ili 3 %
- Član 19, paragraf 1.3.2⁴¹³ – Nakon zakonskog roka – 31 žalba ili 2 %

---

⁴⁰⁷ Neprihvatljive žalbe su žalbe o kojima Ombudsman ne može da otvori istrage na osnovu njegovih ovlašćenja predviđena Zakonom o Ombudsmanu, član 19. i član 20.

⁴⁰⁸ Zakon br. 03/L-195 o Ombudsmanu, član 20, paragraf 1.1 "kada iz podnetih podataka i drugih okolnosti slučaja proizilazi da ljudska prava i slobode nisu povređeni ili nije počinjeno nikakvo loše administriranje."

⁴⁰⁹ Isto, član 20, paragraf 1.4 "kada su sva redovna i vanredna pravna sredstva nisu iscrpljena, osim ako on oceni da će biti nekorisno za podnosioca žalbe da započne ili nastavi postupak, ili ako oceni da su pojedinci pretrpeli veliku štetu ili mogu pretrpeti u međuvremenu veliku i nenadoknadivu štetu."

⁴¹⁰ Isto, član 20, paragraf 1.3: "kada se postupak za jedan predmet vodi kod sudskih organa ili drugih nadležnih organa, osim u specifičnim slučajevima u ovom zakonu."

⁴¹¹ Isto, član 19, paragraf 1.3.1 "nije u nadležnosti Ombudsmana."

⁴¹² Isto, član 20, paragraf 1.2: "kada je zahtev nepotpun i nekompletan i nakon zahteva Ombudsmana da se dopuni."

⁴¹³ Isto, član 20, paragraf 19, tačka 1.3.2: "Žalba je podnesena nakon roka predviđenim ovim zakonom."

Parava koja su garantovana Ustavom Republike Kosovo, koja su na osnovu tvrdnji žalioaca, kršena od strane raznih javnih institucija, imajući u obzir samo žalbe koje su proglašene neprihvatljivim od strane IO, izražene u brojevima i procentima (jedna žalba može da sadrži više od jednog kršenja garantovanog prava), su:

- *Zdravstvena i socijalna zaštita* – 374 žalbi ili 20 %
- *Pravo na pravično i nepristrasno suđenje* – 367 žalbi ili 19 %
- *Pravo na rad i obavljanje profesije* – 297 žalbi ili 15 %
- *Zaštita svojine* - 274 žalbi ili 14 %
- *Pravo na pravno sredstvo* - 211 žalbe ili 11 %
- *Prava optuženih* - 117 žalbi ili 6 %
- *Jednakost pred zakonom* – 39 žalbi ili 2 %
- *Pravo na brak i porodicu* - 35 žalbi ili 2 %
- *Pravo na obrazovanje* - 30 žalbi ili 2 %
- *Prava dece* – 29 žalbi ili 2 %
- *Zabrana mučenja, surovog, neljudskog i ponižavajućeg postupanja* - 20 žalbi ili 1 %
- *Sloboda kretanja* – 17 žalbi ili 1 %
- *Ostali* – 96 žalbi ili 5 %

Nadležni javni organi, za koje žalioци tvrde da su prekršili njihova prava, predstavljeni u brojevima i procentima, imajući u obzir samo žalbe koje su proglašene neprihvatljivim od strane IO (jedna žalba može da se odnosi na više od jedne odgovorne institucije), su:

- *Sudovi* – 470 žalbi ili 28 %
- *Ministarstva* – 336 žalbi ili 20 %
- *Opštine* – 254 žalbi ili 15 %
- *Privatna lica* – 90 žalbi ili 6 %
- *Policija* – 85 žalbi ili 5 %
- *Strani autoriteti* – 84 žalbe ili 5 %
- *Privatne firme* – 64 žalbe ili 4 %
- *KAP (bivša KPA)* – 64 žalbe ili 4 %
- *Javne firme* – 43 žalbe ili 3 %
- *Javna tužilaštva* – 31 žalba ili 2 %
- *Ostali* – 128 žalbi ili 8 %

Na osnovu analize slučajeva koji su u IO proglašeni neprihvatljivim, a koji su podeljeni na osnovu javnih odgovornih institucija protiv kojih su žalbe najčešće podnešene, kao i

naglašenih problema od strane žalilaca, može se doći do značajnih zaključka, koji dodatno kompletiraju pregled stanja ljudskih prava ali koji su za Ombudsmana, na osnovu zakonskih ovlašćenja, neprihvatljive.

4.1.1. Neprihvatljive žalbe podnete protiv sudova

Ombudsman je tokom 2014. godine, proglasio neprihvatljivim 470 žalbi građana, koje su podnete protiv sudova. Na osnovu sadržaja neprihvatljivih žalbi, primećuje se da se veći deo njih odnosi na odugovlačenje sudskih postupaka. Ostali deo žalbi odnosi se na: nezadovoljstvo sudskim odlukama, finansijskim nemogućnostima za angažovanje advokata, sastavljanje žalbi, ne izvršavanje sudskih odluka, zahteve za pravne savete itd.

Najveći broj ovih žalbi proglašen je neprihvatljivim, jer, bazirajući se na tvrdnje žalilaca i na osnovu predstavljenih dokaza, konstatovano je da stranke nisu iskoristile dostupna pravna sredstva ili su bile u toku iskorišćavanja istih. Ostali deo žalbi odbijen je nakon konstatacije da: nije bilo kršenja ili lošeg upravljanja u datim situacijama, nisu bile u nadležnosti IO ili zbog nezainteresovanosti žalilaca.

U ovim slučajevima, žalioци su informisani i dati su im saveti u vezi njihovih pretenzija, koje se uglavnom tiču odugovlačenja postupaka (ako ima ili nema odugovlačenja), obavesteni su o pravnim sredstvima koja su im na raspolaganju, o mogućnosti da im Agencija za besplatnu pravnu pomoć sastavi žalbe itd. Takođe, stranke su informisane i o ovlašćenjima Ombudsmana koja su predviđena zakonom i o mogućnosti da se oni ponovno jave ako se stanje ne promeni ni nakon iskorišćavanja pravnih sredstva ili nakon određenog roka tokom kojeg odgovorne instance ne preduzmu odgovarajuće mere.

4.1.2. Neprihvatljive žalbe podnete protiv ministarstava

Tokom izveštajnog perioda, Ombudsman je proglasio neprihvatljivim 336 žalbi, podnetih protiv ministarstava. Najveći deo žalbi, podnet je protiv MRSZ, odnosno Departmana penzijske uprave Kosova (DPUK) i Centara za socijalni rad (CSR). Odbijanje zahteva žalioца za penzije raznih kategorija, odbijanje socijalne pomoći, kao i prekid istih, predstavlja glavnu zabrinutost.

Tokom 2014.godine, zabeležen je dupliran broj neprihvatljivih žalbi u odnosu na prethodnu godinu, podnetih protiv DPUK. Značajan broj žalbi podneto je i u vezi odluka raznih ministarstava (posebno u vezi sporova koji se tiču radnih odnosa), ćutanju vladinih organa u vezi podnesaka građana, neadekvatnih lekarskih tretmana itd.

Skoro polovina napred pomenutih žalbi proglašena je neprihvatljivim, jer stranke nisu iskoristile dostupna pravna sredstva. Preostali deo žalbi je odbijen, jer na osnovu iznetih tvrdnji žalilaca nisu konstatovana kršenja ljudskih prava ili loše upravljanje, žalioци su bili u toku iskorišćavanja pravnih sredstava, žalbe su bile van nadležnosti Ombudsmana itd.

4.1.3. Neprihvatljive žalbe podnete protiv opština

Tokom izveštajnog perioda, Ombudsman je proglasio neprihvatljivim 254 žalbe građana koje su podnete protiv opština. Ove žalbe se uglavnom tiču pitanja stanovanja, sporova u vezi radnih odnosa, imovničkih sporova, neuspeha vezanih za kompenzaciju rada, nedostatku finansijske podrške od strane opština za građane koji žive pod teškim životnim uslovima itd.

Blizu 40% ovih žalbi Ombudsman je odbio pošto nisu konstatovana kršenja ili loše upravljanje, što se tiče preostalog dela žalbi, podnosioci istih su posavetovani ili upućeni na iskorišćavanje dostupnih pravnih sredstava i podnošenje njihovih pitanja pred nadležne opštinske organe.

4.1.4. Žalbe protiv stranih vlasti i privatnih lica

Od ukupnog broja žalbi kojse su proglašene neprihvatljivim, primećuje se značajan broj žalbi (174) protiv privatnih lica i stranih vlasti.

Žalbe protiv privatnih lica se uglavnom tiču zaštite svojine, raznih nesporazuma, bračnih prava itd. Dok, žalbe protiv stranih vlasti, uglavnom se tiču neisplaćivanja penzija od strane Republike Srbije ali i poteškoća sa kojima se žaliooci susreću prilikom realizacije zahteva za penzije ili drugih pitanja.

U ovim slučajevima se primećuje nedostatak znanja žalilaca o ovlašćenjima Ombudsmana. Ali, u većini slučajeva, osim što se stranke informišu o ustavnim i zakonskim ovlašćenjima, savetuju se o koracima koje trebaju preduzeti i o institucijama kojima se trebaju obratiti, s ciljem realizacije njihovih prava.

4.1.5. Zaključak

Predstavljeni podaci dokazju da od ukupnog broja podnetih žalbi tokom 2014.godine, 74% žalbe su, na osnovu zakonskih ovlašćenja Ombudsmana, odmah nakon razmatranja proglašene neprihvatljivim. Skoro polovina ovih žalbi su odbijene pošto žaliooci nisu iskoristili pravna sredstva na raspolaganju ili su bili u toku iskorišćavanja pravnih sredstava.

U slučajevima neiskorišćavanja pravnih sredstava, žaliooci su posetili IO, da bi se posavetovali u vezi zaštite njihovih prava i pravnim sredstvima koja su im na raspolaganju. U slučajevima kada su žaliooci u toku iskorišćavanja pravnih sredstava, jasno se primećuje nepoverenje prema odgovornim institucijama koje su odgovorne za rešavanje njihovih problema. U većini slučajeva, stranke posećuju Ombudsmana nadajući se da će im Ombudsman pomoći da se njihova pitanja reše u što kraćem roku na što pravičniji način, ili da će Ombudsman preuzeti na sebe ulogu njihovog advokata. Ovo je jasan znak povećanja poverenja u Ombudsmana i pored toga što Ombudsman nema zakonskih ovlašćenjada da na sebe preuzme ulogu advokata i predstavlja žalioce pred nadležnim organima.

Na osnovu napred navedenog, osim gubitka poverenja u javne vlasti i zahteva za veću ažurnost odgovornih institucija na procesuiranju predmeta i zahteva građana, primećuje se

nedostatak informisanosti građana u vezi pravnih sredstava za zaštitu njihovih prava pred odgovornim institucijama ali i neinformisanost o mandatu Ombudsman i zakonskih ovlašćenja institucije.

Preporuka

- *Neopodna je sensibilizacija i kampanja informisanja o zakonskim pravima i obavezama građana, kao i o misiji, zakonskim i ustavnim ovlašćenjima Ombudsmana, koja bi uticala na informisanost građana u vezi sa efektivnim zakonskim sredstvima koja su im na raspolaganju, što bi uticalo i na smanjenje broja neprihvatljivih žalbi u IO.*

4.2. Statistički pregled slučajeva za 2014.godinu

U donjim tabelama, na detaljan način je predstavljen ukupan broj žalbi podnetih Ombudsmanu tokom 2014.godine. U ovim tabelama predstavljene su sve vrste postupaka i slučajevi sa apsolutnim ciframa. Takođe, ovde su predstavljene i slučajevi rešeni od strane Ombudsmana, izveštaji o istraživanim slučajevima i preporukama u vezi istih, neuspelom odgovornih vlasti da ogovore na pisma Ombudsmana itd.

	Ukupan broj žalbi podnetih u IO	2224
	<i>Broj žalilaca⁴¹⁴</i>	2956
<i>Etnička pripadnost žalioca</i>		
	Albanci	1938
	Srbi	145
	Bošnjaci	34
	Romi	33
	Aškalije	22
	Turci	21
	Egipćani	18
	Ostali	13
<i>Pol žalioca</i>		
	Muški	1717
	Ženski	507
<i>Odgovorne vlasti protiv kojih su podnete žalbe (jedna žalba može imati više od jedne odgovorne strane)</i>		

⁴¹⁴ Jedna žalba može imati nekoliko žalilaca koji tvrde da su im prekršena ljudska prava od strane javnih institucija.

	Sudovi	665
	Ministarstva	474
	Opštine	400
	Policija	125
	Privatno lice	91
	Strane vlasti	87
	Kosovska agencija za privatizaciju	76
	Privatne firme	70
	Javna preduzeća	53
	Državna tužilaštva	42
	Otsalo	183

Tabela 6: Žalbe podnete od strane građana tokom 2014.godine

	Broj žalbi koje su proglašene neprihvatljivim	1637
Zakonska osnova neprihvatljivosti je zasnovana na Zakonu o Ombudsmanu		
	Nema kršenja, lošeg upravljanja - Član 20, tačka 1.1	487
	Ne iskorišćena pravna sredstva - Član 20, tačka 1.4	468
	U toku iskorišćavanja pravnih sredstava - Član 20, tačka 1.3	338
	Van nadležnosti - Član 19, tačka 1.3.1	270
	Nezainteresovanost, neuspeh stranke - Član 20, tačka 1.2	43
	Podneto nakon isteka zakonskog roka - Član 19, tačka 1.3.2	31

Tabela 7: Žalbe proglašene neprihvatljivim tokom 2014.godine

	Otvoreni slučajevi za istragu na osnovu žalbi podnetih od strane građana	587
	Slučajevi otvoreni po službenoj dužnosti (<i>ex officio</i>)	15
Etnička pripadnost građana na osnovu istraživanih slučajeva		
	Albanci	470
	Srbi	73
	Romi	12

	Bošnjaci	10
	Turci	8
	Ostalo	14
<i>Pol žalioca na osnovu slučajeva istraživanih u IO</i>		
	Muški	450
	Ženski	137
<i>Odgovorne vlasti istraživanih slučajeva od strane IO (jedan slučaj može da ima više od jedne odgovorne strane)</i>		
	Sudovi	195
	Opštine	147
	Ministarstva	139
	Policija	40
	Državna tužilaštva	12
	Kosovska agencija za privatizaciju	11
	Javna preduzeća	10
	Privatna preduzeća	6
	Ostalo	59

Tabela 8: Slučajevi otvoreni za istragu od strane IO tokom 2014.godine

	Pravo na pravično i nepristrasno suđenje	180
	Zaštita imovine	95
	Pravo na rad i obavljanje profesije	82
	Zdravstvena i socijalna zaštita	63
	Pravo na pravno sredstvo	52
	Zabrana mučenja, surovog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja	39
	Prava optuženog	34
	Pravo na uvid u javna dokumenta	28
	Prava dece	26
	Pravo na obrazovanje	26
	Jednakost pred zakonom	26

	Sudska zaštita prava	18
	Odgovornost za životnu sredinu	10
	Pravo na privatnost	8
	Pravo na život	8
	Sloboda kretanja	7
	Pravo na sklapanje braka i zasnivanje porodice	7
	Ljudsko dostojanstvo	7
	Slučajevi za posredovanje	6
	Pravo na slobodu i sigurnost	4
	Pravo na izbor i učešće	4
	Pravo na lični integritet	2
	Verske zajednice	1
	Sloboda udruživanja	1

Tabela 9: Predmet istraživanih slučajeva na osnovu prava garantovanih Ustavom Republike Kosova

(jedan slučaj može da ima više od jednog kršenja garantovanih prava)

	Ukupan broj zatvorenih slučajeva	534
<i>Zakonska osnova zatvaranja slučajeva na osnovu Zakona o Ombudsmanu</i>		
	Pozitivno rešeno, u skladu sa zahtevom žalioca - član 19, tačka 1.5	296
	Neprihvatljivo, u toku iskorišćavanja pravnih sredstava - član 20, tačka 1.3	81
	Neprihvatljivo, nema kršenja, lošeg upravljanja - član 20, tačka 1.1	81
	Neprihvatljivo, neiskorišćavanje pravnih sredstava - član 20, tačka 1.4	40
	Zatvoren zbog neiteresovanja žalioca, neuspeh stranke - član 20, tačka 1.2	22
	Zatvoren izveštajem	12
	Neprihvatljivo, van nadležnosti - član 19, tačka 1.3.1	1
	Neprihvatljivo, anonimna žalba - član 19, tačka 1.3.3	1

Tabela 10: Ukupan broj zatvorenih slučajeva od strane IO tokom 2014.godine

(ne samo slučajevi iz 2014.godine, već i slučajevi registrovani i ranije a koji su zatvoreni tokom ove godine)

SUDSKI I TUŽILAČKI SISTEM		
	Osnovni sud u Prištini	52
	Apelacioni sud u Prištini	32
	Osnovni sud u Gnjilanu	18
	Posebna komora Vrhovnog suda Kosova	17
	Osnovni sud u Prizrenu	17
	Osnovni sud u Peći	14
	Osnovni sud u Đakovici	13
	Sudski savet Kosova	9
	Osnovni sud u Mitrovici	9
	Osnovni sud u Uroševcu	8
	Vrhovni sud Kosova	4
	Osnovno tužilaštvo u Prištini	3
	Osnovno tužilaštvo u Đakovici	3
	Ostale institucije (sa po jednim slučajem)	8
VLADINI ORGANI		
	Korektivna služba Kosova	51
	Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu	35
	Ministarstvo unutrašnjih poslova	15
	Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije	7
	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja	4
	Ministarstvo zdravlja	3
	Ministarstvo sredine i prostornog planiranja	3
	Vlada Kosova	3
	Ministarstvo za zajednice i povratak	3
	Ministarstvo spoljnih poslova	3
	Ministarstvo infrastrukture	2
	Ostale institucije (sa po jednim slučajem)	10

LOKALNA VLAST		
	Opština Uroševac	22
	Opština Prizren	18
	Opština Đakovica	16
	Opština Priština	14
	Opština Lipljan	9
	Opština Gnjilane	8
	Opština Mitrovica	7
	Opština Parteš	6
	Opština Peć	4
	Opština Mališevo	4
	Opština Vučitrn	4
	Opština Leposavić	4
	Opština Obilić	4
	Opština Kamenica	2
	Opština Klina	2
	Opština Gračanica	2
	Opština Glogovac	2
	Komuna Štrpce	2
	Opština Kosovo Polje	2
	Opština Dečani	2
	Opština Vitina	2
	Opština Istok	2
	Ostale institucije (sa po jednim slučajem)	9
OSTALE ODGOVORNE STRANKE		
	Policija Kosova	40
	Univerzitet u Prištini	14
	KEDS	12
	Kosovska agencija za privatizaciju	11

	Kosovska agencija za imovinu	3
	Strane vlasti	3
	Kancelarija predsednika Kosova	3
	Centralna izborna komisija	3
	Skupština Kosova	3
	Energetska korporacija Kosova	3
	Univerzitetsko klinički centar Kosova	2
	Kompanija za vodovod Priština	2
	Carina Kosova	2
	Radio Televizija Kosova	2
	Nacionalna univerzitetska biblioteka	2
	Ostale institucije (sa po jednim slučajem)	14
Privatne stranke		7

Tabela 11: Individualni odgovorni autoriteti istraživanih slučajeva

(jedan slučaj može imati više od jedne odgovorne stranke)

Odgovorna institucija	<i>Broj pisama poslatih od strane IO</i>	Broj pisama na koje Ombudsman nije dobio odgovor
SUDSKI I TUŽILAČKI SISTEM		
Osnovni sud u Prištini	52	11
Posebna komora Vrhovnog suda Kosova	24	4
Sudski savet Kosova	9	2
Osnovni sud u Peći	4	1
Osnovno tužilaštvo u Mitrovici	1	1
Ustavni sud Kosova	1	1
Misija EULEX	1	1
VLADINI ORGANI		
Opština	7	5
Ministarstvo spoljnih poslova	3	3

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja	3	3
Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije	3	3
Ministarstvo za zajednice i povratak	3	2
Departman sudske medicine	2	2
Ministarstvo javne uprave	1	1
LOKALNA VLAST		
Opština Prizren	7	4
Opština Priština	9	5
Opština Gračanica	3	2
Opština Peć	3	2
Opština Mitrovica	3	2
Opština Klokot	2	2
Opština Glogovac	2	2
Opština Leposavić	2	2
OSTALE JAVNE INSTITUCIJE		
Univerzitet u Prištini	8	3
Kancelarija predsednika Kosova	6	2
Policija Kosova	6	2

Tabela 12: Ne uspeh ovlaštenih vlasti da odgovorne na pisma IO

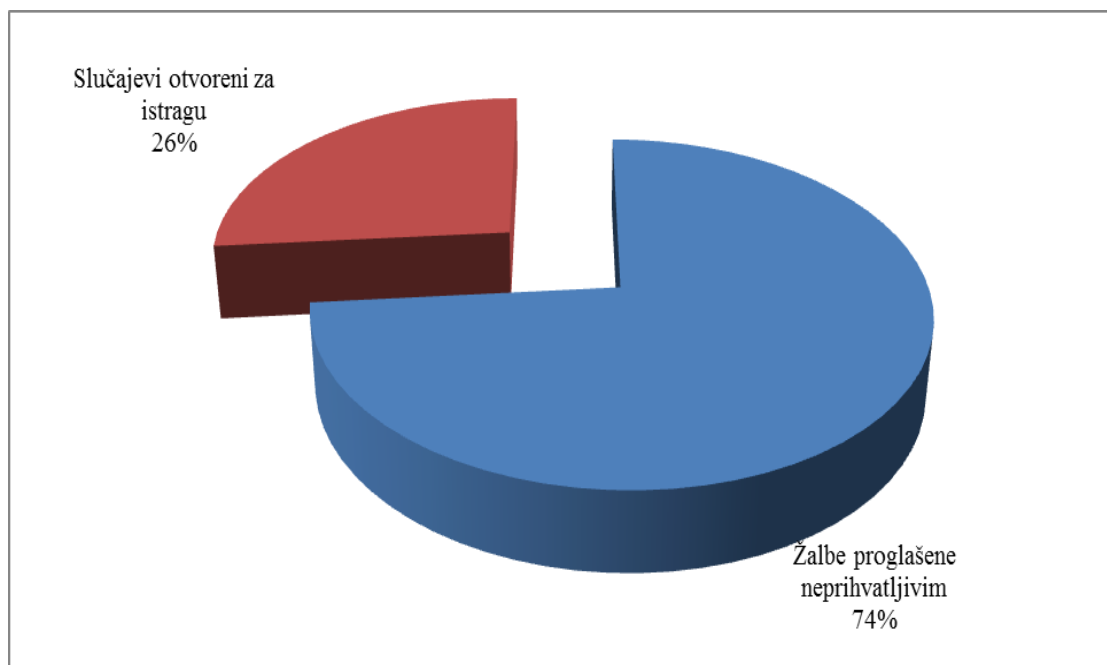
	Izveštaji o istraživanim slučajevima (na osnovu žalbi građana)	10
	Izveštaji o istraživanim slučajevima <i>ex officio</i>	3
	<i>Preporuke u izveštajima istraživanih slučajeva</i>	28
	Zahtev za privremenu meru	2

Tabela 13: Izveštaji sa preporukama i zahtevi za privremenu meru od strane Ombudsmana

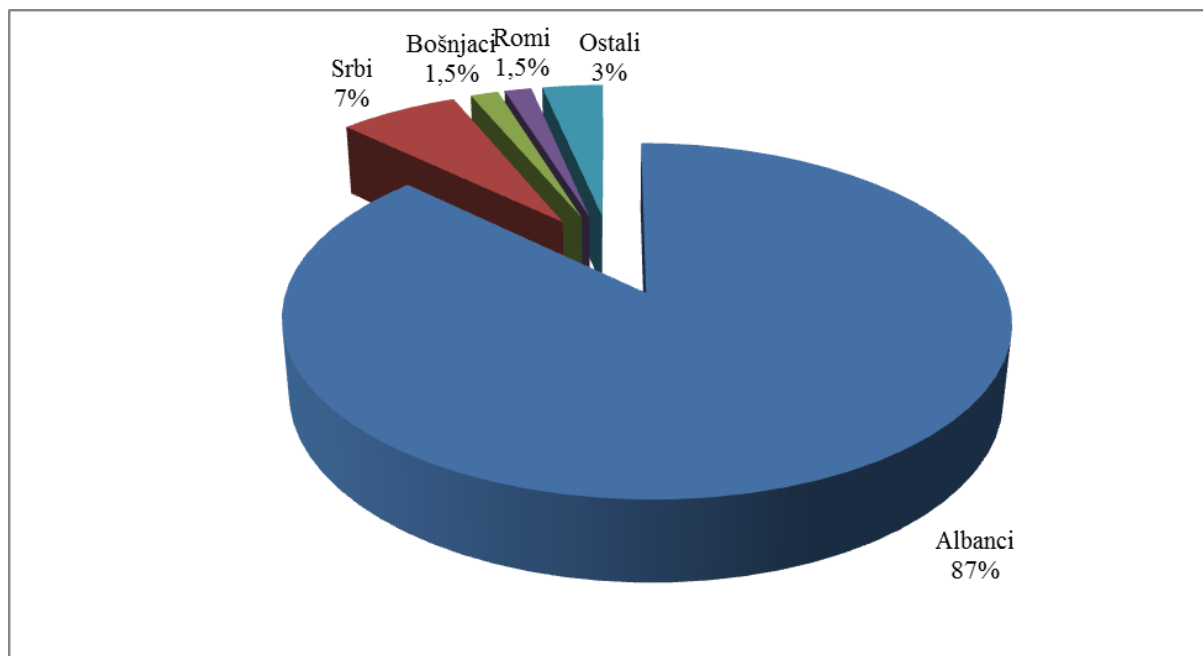
Odgovorna vlast	<i>Sprovedene preporuke</i>	<i>Ne sprovedene preporuke</i>	<i>Preporuke čija se implementacija i dalje očekuje</i>
Skupština Kosova		1	7
Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja			3
Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu	1	3	
Ministarstvo infrastrukture	2	1	
Ministarstvo unutrašnjih poslova		2	
Vlada Kosova		2	
Ministarstvo spoljnih poslova		1	
Kosovska agencija za privatizaciju		1	
Opština Gnjilane	1		
Kosovska agencija za imovinu		1	
Ministarstvo za zajednice i povratak		1	
Sudski savet Kosova	1		
Ukupno	5	13	10

Tabela 14: Implementacija preporuka iz izveštaja istraživanih slučajeva od strane Ombudsmana

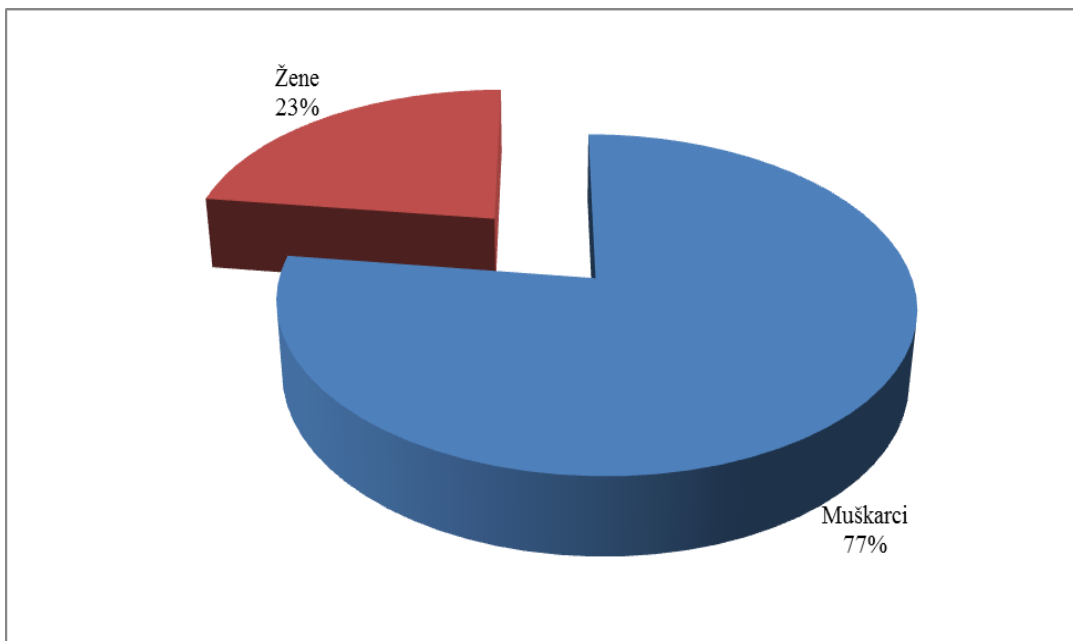
4.3. Grafički pregled statistika

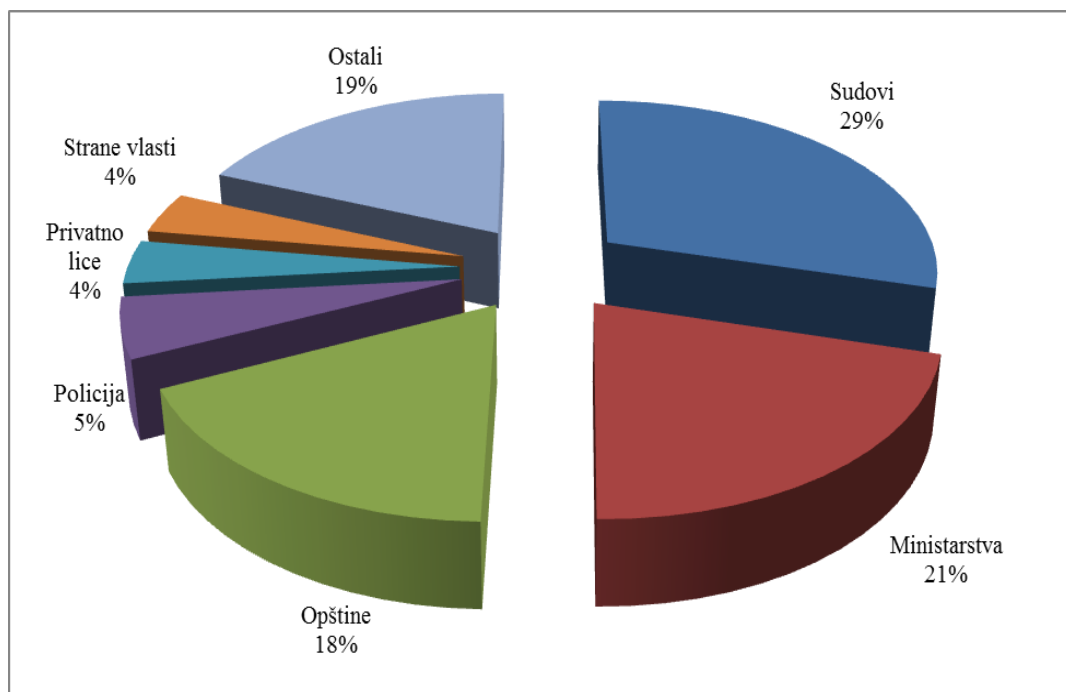
Figura 1: Razmatranje žalbi podnetih Ombudsmanu tokom 2014.god.

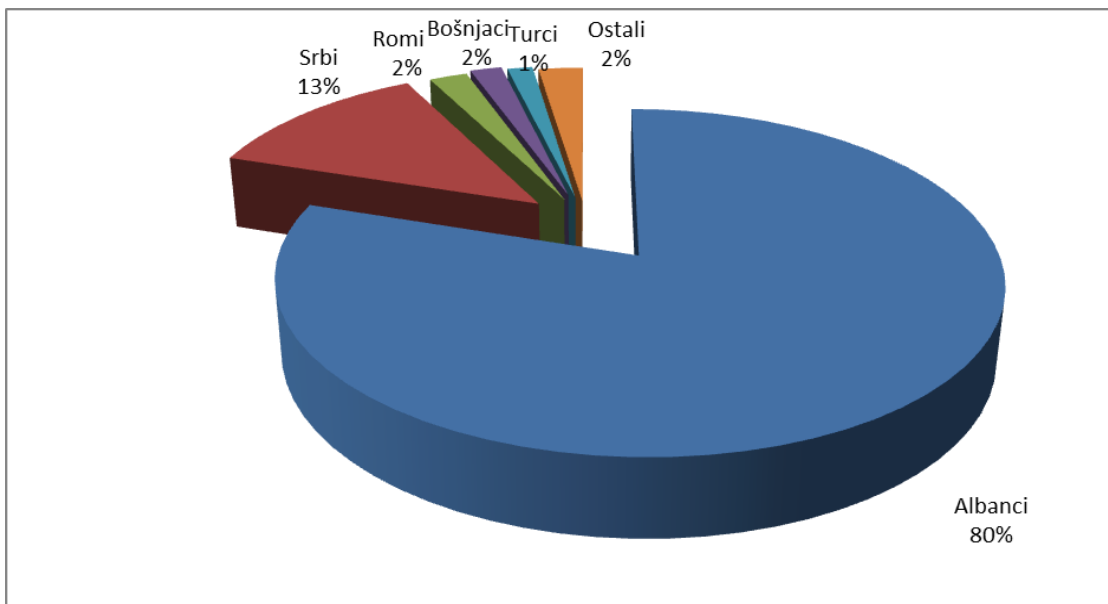
Figura 2: Etnička pripadnost građana koji su se žalili Ombudsmanu tokom 2014.god.

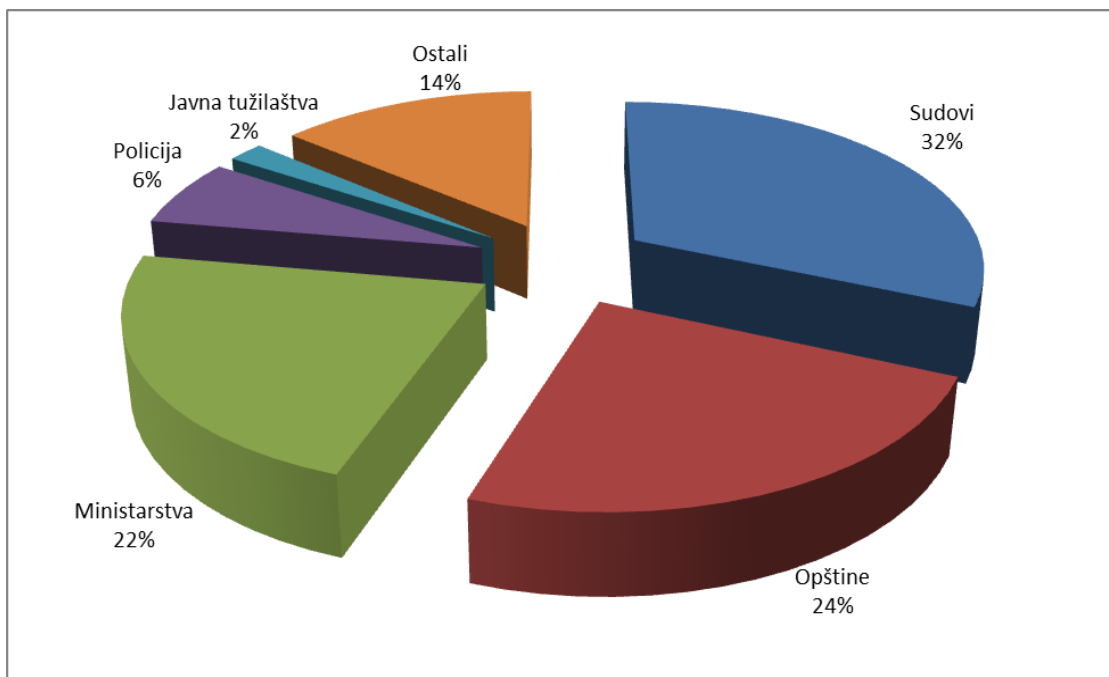
Figura 3: Pol građana na osnovu žalbi koje su podnete Ombudsmanu tokom 2014.god.

Figura 4: Ogovorne vlasti u žalbama koje su podnete tokom 2014.god.

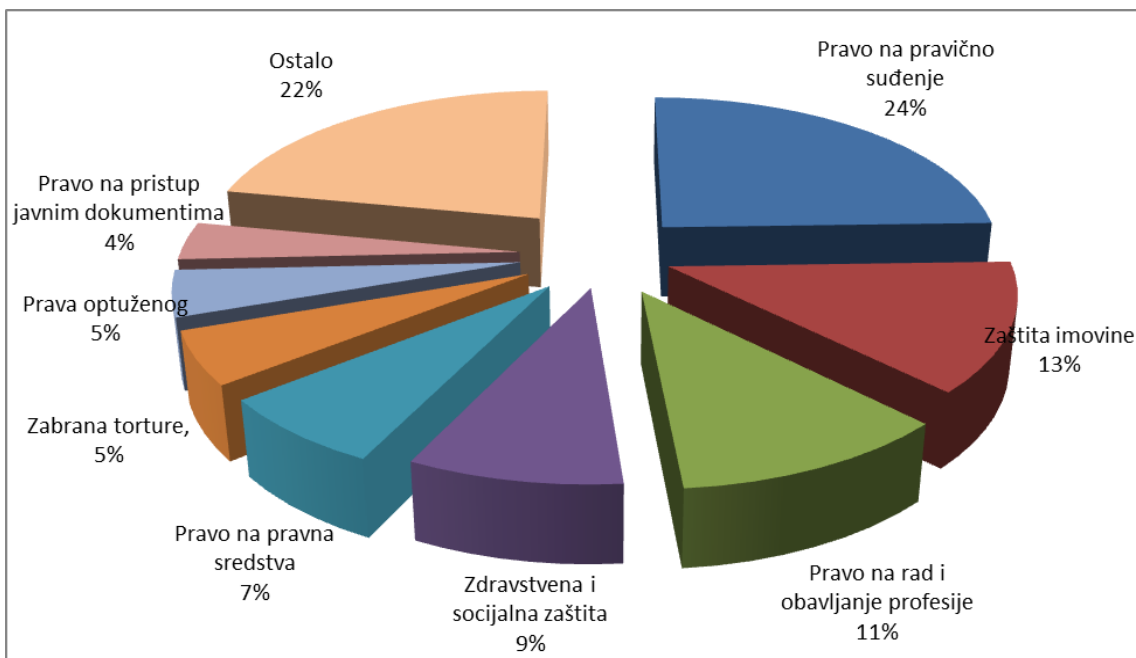

Figura 5: Etnička pripadnost građana na osnovu slučajeva otvorenih za istragu tokom 2014 god.

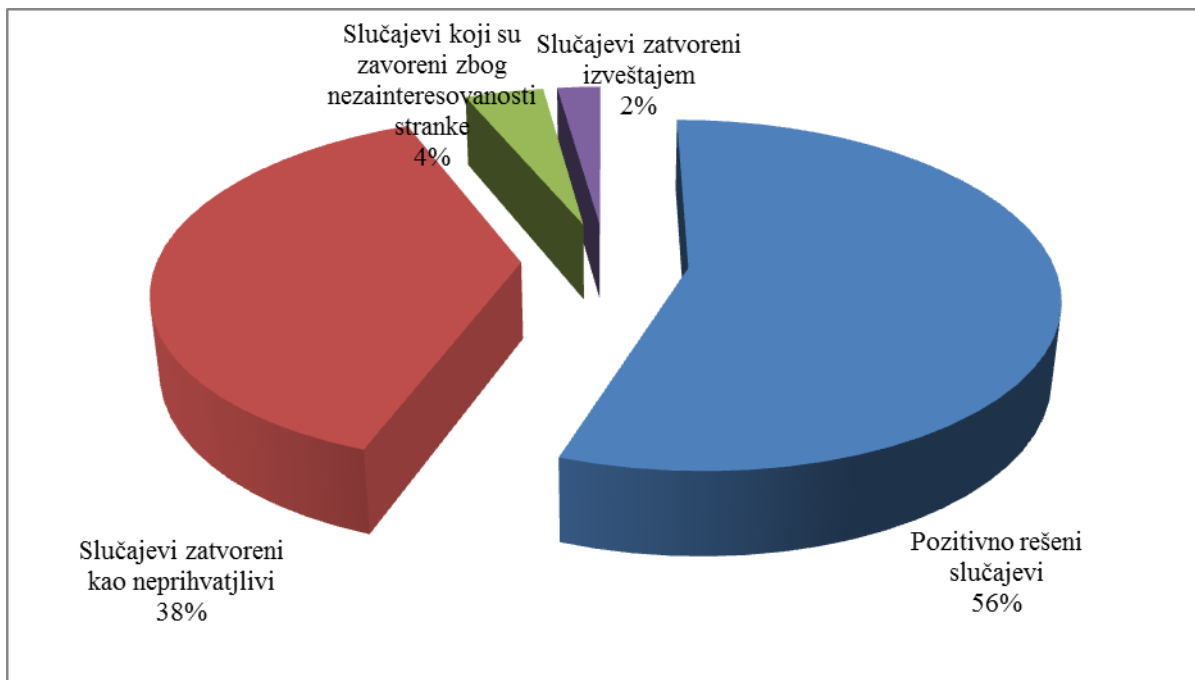

Figura 6: Odgovorne vlasti u istraživanim slučajevima od strane Ombudsmana

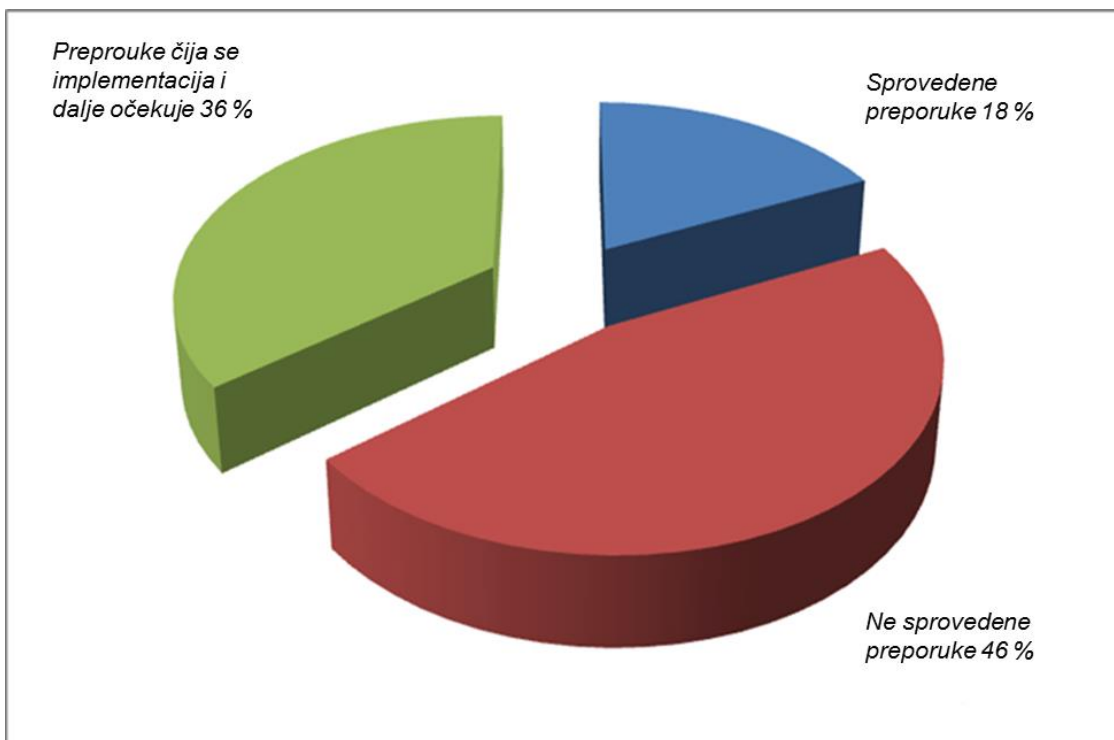

Figura 7: Predmet istraživanih slučajeva na osnovu prava garantovanih Ustavom Republike Kosovo

Figura 8: Zatvoreni slučajevi tokom 2014.god.

(ne samo slučajevi 2014.godine, nego i slučajevi registrovani ranije a koji su zatvoreni tokom ove godine)

Figura 9: Sprovođenje preporuka izveštaja istraženih slučajeva

Skraćenice

AKK	Advokatska komora Kosova
AOM	Asocijacija Ombudsmana Mediterana
APK	Agencija protiv korupcije
ASK	Agencija za statistiku Kosova
AZŽS	Agencija za zaštitu životne sredine
BC	Birački centar
BM	Biračko mesto
CIK	Centralna izborna komisija
CRONSEE	Mreža Ombudsmana za decu jugosistočne Evrope
CSR	Centar za socijalni rad
DAAK	Državna agencija arhiva Kosova
DAZLP	Državna agencija za zaštitu ličnih podataka
DISP	Direkcija za imovinska i stanarska pitanja
DPD	Departman protiv diskriminacije
DPPBRICŽ	Departman za porodice palih boraca, ratnih invalida i civilne žrtve
DPUK	Departman penzijske uprave Kosova
ECMI	Evropski centar za pitanja manjina
EKK	Energetska korporacija Kosova
EKLJPS	Evropska konvencija o ljudskim pravima i slobodama
ENOC	Evropska mreža Ombudsmana za decu
EOI	Evropski institut Ombudsmana
ESLJP	Evropski sud za ljudska prava
ESS	Ekonomsko socijalni savet
EU	Evropska unija
EULEX	Misija vladavine prava Evropska unije na Kosovu
GPD	Grupa za dečja prava
ICC	Međunarodni koordinacioni komitet nacionalnih institucija za ljudska prava
IFPK	Institut forenzičke psihijatrije Kosova
IKP	Institut Kosova za pravosuđe
IMZ	Institut za mentalno zdravlje
IO	Institucija Ombudsmana

IOI	Međunarodni institut Ombudsmana
IZK	Islamska Zajednica Kosova
KAI	Kosovska agencija za imovinu
KAP	Kosovska agencija za privatizaciju
KBS	Konačni birački spisak
KC	Korektivni centar
KCRPT	Kosovski centar za rehabilitaciju preživelih od torture
KDT	Kancelarija disciplinskog tužioca
KDU	Kancelarija za dobro upravljanje
KEDS	Kosovska kompanija za distribuciju i snabdevanje električnom energijom
KOMF	Koalicija NVO za zastitu dece
KP	Kancelarija Premijera
KPJ	Kancelarija poverenika za jezike
KSK	Korektivna služba Kosova
KZP	Kancelarija za zajednice i povratak
KZRK	Krivični zakonik Republike Kosova
LGBT	Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender
LOS	Lica sa ograničenim sposobnostima
MALS	Ministarstvo administracije lokalne samouprave
MJU	Ministarstvo javne uprave
MONT	Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije
MP	Ministarstvo pravde
MPŠRR	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja
MRSZ	Ministarstvo rada i socijalne zaštite
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravlja
MZP	Ministarstvo za zajednice i povratak
MŽSPP	Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja
NILJP	Nacionalne institucije za ljudska prava
NKM	Nezavisna komisija za medije
NMPT	Nacionalni mehanizam za prevenciju torture
NNOK	Nezavisni nadzorni odbor Kosova
NVO	Nevladina organizacija

ODO	Opštinska direkcija za obrazovanje
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
OHCHR	Kancelarija visokog komesara Ujedinjenih Nacija za ljudska prava
OIK	Opštinska izborna komisija
OOBZ	Opštinski odbor za bezbednost u zajednici
ORV	Organizacija ratnih veterana
OUN	Organizacija Ujedinjenih Nacija
OVK	Oslobodilačka Vojska Kosova
OZLJPS	Odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda
OZPD	Odbor za zaštitu i pravdu za decu
PC	Pritvorni centar
PIK	Policijski inspektorat Kosova
PKVSK	Posebna komora Vrhovnog suda Kosova
PSK	Probaciona služba Kosova
RTK	Radio Televizija Kosova
SBM	Savet biračkog mesta
SO	Skupština opštine
SPC	Srpska Pravoslavna Crkva
SSK	Sudski savet Kosova
TSK	Tužilački savet Kosova
UDLJP	Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima
UKCK	Univerzitetski klinički centar Kosova
UNDP	Program Ujedinjenih Nacija za razvoj
UNHCR	Visoki Komesarijat Ujedinjenih Nacija za izbeglice
UNICEF	Fond Ujedinjenih nacija za decu
UNSK	Unija nezavisnih sindikata Kosova
UP	Univerzitet u Prištini
USAID	Agencija Sjedinjenih Država za međunarodni razvoj
USK	Ustavni sud Kosova
VUP	Veće za uslovno puštanje
ZKPRK	Zakonik o krivičnom postupku Republike Kosova
ZUJD	Zakon o uvidu u javna dokumenta
ZVB	Zatvor visoke bezbednosti